

**МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН**

**НАО «Университет Нархоз»
научно-образовательный департамент «Государственное
управление»**

**«МЕМЛЕКЕТТІК БАСҚАРУ ЖӘНЕ ЦИФРЛЫ ӘЛЕМ:
СИНЕРГИЯНЫ ІЗДЕУ»**

тақырыбына арналған халықаралық ғылыми-практикалық
конференцияның материалдары

Материалы международной научно-практической конференции:
**«ГОСУДАРСТВЕННОЕ УПРАВЛЕНИЕ И ЦИФРОВОЙ
МИР: В ПОИСКАХ СИНЕРГИИ»**
10 апреля 2020 года

Materials of international scientific-practical conference:
**«PUBLIC ADMINISTRATION AND THE DIGITAL WORLD:
IN SEARCH OF SYNERGY»**

Алматы 2020

УДК 330 (063)
ББК 65.01
Г 72

Рекомендовано к изданию Ученым советом НОД «Государственное управление» Университета Нархоз

Г 72 «Государственное управление и цифровой мир: в поисках синергии»/ Под редакцией Ш.А.Смагуловой, К.К.Примжаровой, Ш.Нургазы – Алматы: Университет Нархоз, ТОО Издательство «Фортуна Полиграф», 2020. – 250с.

ISBN 978-601-329-115-0

В сборнике материалов опубликованы доклады и выступления, представленные на международную научно-практическую конференцию: «Государственное управление и цифровой мир: в поисках синергии».

Сборник посвящен актуальным вопросам развитие государственного управления в условиях цифровой экономики а так же влияние цифровизации на взаимоотношения человека и государства: вызовы и возможности, социально-экономических, политико-правовых аспектов развития государства.

Материалы конференции предназначены для научных работников, преподавателей, молодых ученых, практических работников, а так же всех, кто интересуется вопросами социально-экономического развития государства.

Статьи включены методом прямого копирования.

За содержание статей ответственность несет авторы.

УДК 330 (063)
ББК 65.01

ISBN 978-601-329-115-0

© Университет Нархоз, 2020
© НОД «Государственное управление», 2020
© ТОО Издательство «Фортуна Полиграф», 2020

СОДЕРЖАНИЕ

Алыбаева А.М., Зейнолла С.Ж. СОЗДАНИЕ ИНФОРМАЦИОННО-ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СРЕДЫ РАЗВИТИЯ ЦИФРОВОГО МЫШЛЕНИЯ ГОСУДАРСТВЕННЫХ СЛУЖАЩИХ	7
Юсупов Э.Д. ОБЪЕКТИВНАЯ НЕОБХОДИМОСТЬ И ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ПЕРЕХОДА К ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКЕ В СЕЛЬСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН.....	18
Yusupov E.J., Rakhimov A.N. PROBLEMS AND SOLUTIONS OF DIGITAL ECONOMY – Uzbekistan.....	26
Абен А. С., Омарова А. Б., Зейнолла С. Ж. ЖАЛПЫ ҚЫЗМЕТ ОРТАЛЫҚТАРЫ ЦИФРЛАНДЫРУ КЕЗЕНДЕ МЕМЛЕКЕТТІК ОРГАНДАРДЫҢ ҚЫЗМЕТІН ОҢТАЙЛАНДЫРУ ТӘСІЛІ РЕТІНДЕ.....	34
Юсупов Э.Д., Джалалова Д.Д. ВНЕДРЕНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ КАК ВАЖНЫЙ ФАКТОР РАЗВИТИЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА –	43
Хасанов Р.Х., Шарифов Т.А. СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ МАРКЕТИНГОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ –	48
Валеева Ю. С., Гараева А.Р. ОПЫТ ВНЕДРЕНИЯ ЦИФРОВИЗАЦИИ В РЕСПУБЛИКЕ КОРЕЯ	56
Шарифов П.Т. ЭКОНОМИЧЕСКАЯ СУЩНОСТЬ РИСКОВ И ИХ КЛАССИФИКАЦИЯ	62
Smagulova Sh. A. FEATURES OF MANAGEMENT AND DIGITALIZATION OF THE AGRIBUSINESS ECONOMY.....	69
Текенов У. А. ГОРОД В СИСТЕМЕ «ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ» КАЗАХСТАНА.....	79
Доскеева Г. Ж. ӘЛЕУМЕТТІК САЛАДАҒЫ ИНВЕСТИЦИЯЛЫҚ ҮРДІСТЕРДІ РЕТТЕУ	86
Рыскулова М.М. МЕМЛЕКЕТТІК ҚЫЗМЕТТІҢ ҚАЗАҚСТАНДЫҚ МОДЕЛІ.....	94
Кантарбаева Ш.М. РАЗВИТИЕ АГРАРНОГО СЕКТОРА КАЗАХСТАНА КАК ПОКАЗАТЕЛЬ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ.....	104
Примжарова К.К. МЕМЛЕКЕТТІК ҚЫЗМЕТТЕ КАДРЛАРДЫ БАСҚАРУ МЕХАНИЗМІН ЖЕТІЛДІРУ.....	112

Беймбетова А.Е. МЕМЛЕКЕТТІК ҚЫЗМЕТТЕ КАДРЛЫҚ ЖҰМЫСТЫ ҰЙЫМДАСТЫРУ ТӘСІЛДЕРІНІҢ ЭВОЛЮЦИЯСЫ	121
Еженова А.А. ДИФФЕРЕНЦИРОВАННЫЙ ПОДХОД И КОНТРОЛЬ ПРИ ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ	127
Примжарова Р.К. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СОЦИАЛЬНЫХ СЕТЕЙ В КАЧЕСТВЕ СРЕДСТВА ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ.....	132
Сулейменова Н.Ж., Намазбаева З.Е. МЕМЛЕКЕТТІК-ЖЕКЕ МЕНШІК ӘРІПТЕСТІК ТЕТІКТЕРІН БЕЛСЕНДІ ҚОЛДАНУ НЕГІЗІНДЕ ИНФРАҚҰРЫЛЫМДЫ ДАМУЫ	136
Орманбеков Ә.О. ҚАЗАҚСТАННЫҢ ЖЕМҚОРЛЫҚҚА ҚАРСЫ САЯСАТЫН ЖЕТІЛДІРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ	145
Мусабекова К.С. «ЦИФРЛЫҚ ҚАЗАҚСТАН» БАҒДАРЛАМАСЫНЫҢ ЖӘНЕ МЕМЛЕКЕТТІК БАСҚАРУ ОРГАНДАРЫНЫҢ ӨЗАРА ІС-ҚИМЫЛЫ.....	155
Садыков А.А. GOOD GOVERNANCE – НОВАЯ ПАРАДИГМА ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ	165
Nurgazy Sh., Seitkazyeva A., Antonov B. ROLE OF INSTITUTION IN FOOD SECURITY ON A GLOBAL SCALE	176
Yermukhanbetova A.Y. INFORMATION COMMUNICATION TECHNOLOGIES DEVELOPMENT IN AGROINDUSTRIAL COMPLEX	183
Абдрахманов Р.З. МЕМЛЕКЕТТІК БАСҚАРУДАҒЫ ЖАҢА ТӘСІЛДЕРІ.....	190
Оспанов М.М. КЛАСТЕРНЫЙ ПОДХОД КАК ИНСТРУМЕНТ ТРАНСФОРМАЦИИ И ДИВЕРСИФИКАЦИИ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРА ЭКОНОМИКИ.....	197
Турусбекова М.Д. ИНВЕСТИЦИОННО-ИННОВАЦИОННЫЕ МЕХАНИЗМЫ СТИМУЛИРОВАНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА	201
Tuyakov Zh. Sh. INDUSTRY MANAGEMENT LIVESTOCK PRODUCTION IN KAZAKHSTAN	212
Tuyakov Zh. Sh. STATE AND PROSPECTS OF MANAGEMENT OF THE AGRICULTURAL INDUSTRY OF KAZAKHSTAN.....	220

Молдабекова Г.Б. ХАЛЫҚТЫ ӘЛЕУМЕТТІК ҚОЛДАУ БАҒДАРЛАМАЛАРЫ, ОЛАРДЫ DAҒДАРЫС JAҒДАЙЫНДА BAҒАЛАУ	228
Ниязов М.Н., Жуманова Б.К. ҚЫТАЙДЫҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ҚЫЗМЕТІН МЕМЛЕКЕТТІК РЕТТЕУДІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	235
Abdrashev Zh. NEW TRENDS OF HUMAN RESOURCE DEVELOPMENT IN PUBLIC ADMINISTRATION	241
Abisheva A., Doskeeva G.Zh. THE EFFECT OF THE INTERNET ON NATIONAL IDENTITY OF YOUTH IN KAZAKHSTAN	249
Бекбосинова А.С. ЦИФРОВОЕ САМООБСЛУЖИВАНИЯ В КОНТЕКСТЕ ПЕНСИОННОГО ПЛАНИРОВАНИЯ.....	256
Kussaiynkyzy A., Doskeeva G.Zh. WOMEN’S AND GIRLS’ INTERNET USE FROM BOTH “MICRO” AND “MACRO” PERSPECTIVES	264
Kenzhegulova G.M., Oskenbayev E. CHALLENGES FOR WOMEN IN INTERACTION WITH GOVERNMENT IN THE CONTEXT OF ECONOMY DIGITALIZATION	275
Musaev M.E. THE ROLE OF PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP IN THE NATIONAL ECONOMY	281
Sadibekova Zh.A. STATE DEPARTMENT OF SOCIAL PROTECTION OF THE POPULATION.....	289
Сарсенбек Е.Т., Ускеленова А.Т. «KTZ-EXPRESS» АҚ БИЗНЕС-ҮДЕРІСТЕРДІ ЖЕТІЛДІРУ	296
Сақтаған Ж.Т., Доскеева Г. Ж. АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫН ДАМЫТУДАҒЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ЖОБАЛАРДЫ МЕМЛЕКЕТТІК ҚОЛДАУДЫҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ	301
Исламиддинов А.Р. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ МЕМЛЕКЕТТІК ҚЫЗМЕТТІҢ ДАМУ КЕЗЕҢДЕРІ	310
Калиева М.С., Рыскулова М.М. МЕМЛЕКЕТТІК БАСҚАРУДАҒЫ ҮӘЖДЕМЕ ЖҮЙЕСІН ЖЕТІЛДІРУ	321
Мұсахан Ұ.М., Текенов Ұ.А. ШЫМКЕНТ ҚАЛАСЫНЫҢ ДАМУ ПРОЦЕСІНДЕГІ ӨНІРЛІК ДАМУ БАҒДАРЛАМАСЫНЫҢ ТИІМДІЛІГІ: МӘСЕЛелЕРІ МЕН БОЛАШАҒЫ.....	331
Хусаинов Б.С., Сайымова М.Д. ГОСУДАРСТВЕННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ПРОЦЕССА МИГРАЦИИ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН	342

Ануарбекова А., Калымбет И. ХАЛЫҚТЫ ЖҰМЫСПЕН ҚАМТУ САЯСАТЫНЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ НЕГІЗІ.....	351
Әбеуова А. ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ МЕМЛЕКЕТТІК ҚЫЗМЕТ ЖҮЙЕСİNДЕГІ КАДРЛЫҚ САЯСАТТЫҢ ҚАЛЫПТАСУЫ.....	358
Дурдыклышова Г., Мықтыбек Ж. МҮМКІНДІГІ ШЕКТЕУЛІ ТҮЛҒАЛАРМЕН ӘЛЕУМЕТТІК ЖҰМЫС ЖҮРГІЗУ ТЕХНОЛОГИЯСЫ	365
Мұхамеджан А., Джумабаева А., Орманбеков Ә.О. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА ҚОҒАМДЫҚ ИГІЛІКТЕР ӨНДІРІСІН РЕТТЕУ	373
Рысбекқызы Н., Орманбеков Ә.О. НАРЫҚТЫҚ ЭКОНОМИКАДА МЕМЛЕКЕТТІК ЖОСПАРЛАУДЫҢ ОБЪЕКТИВТІ ҚАЗЕТТІЛІГІ МЕН МҮМКІНДІГІ.....	382
Мұхамеджан Д., Сақтапбергелі С., Орманбеков Ә.О. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ӨНДІРІСІ АУМАҚТАРЫНЫҢ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУЫН ЖАҒҒЫРТУ	389
Байысбай А., Кобеева А. МЕМЛЕКЕТТІК ҚЫЗМЕТ ИНСТИТУТЫН ҰЙЫМДАСТЫРУДАҒЫ ШЕТЕЛ ТӘЖІРИБЕСІ	398
Кенжебаев Ф., Мусабекова К.С. НАРЫҚТЫҚ ЭКОНОМИКА ЖӘНЕ МЕМЛЕКЕТТІК САЯСАТ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ БАСҚАРУДЫҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ МОДЕЛІ	408
Нысанбаева Ж.Е., Текенов У.А. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ АГРОӨНЕРКӘСІПТІК КЕШЕНІН ДАМУЫ.....	413
Шенин А.С., Бондаренко Е.А. АНАЛИЗ ПРОЦЕССА ОНЛАЙН-ОБУЧЕНИЯ В СФЕРЕ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В УСЛОВИЯХ РЕЖИМА ЧС ИЗ-ЗА ПАНДЕМИИ КОРОНАВИРУСА COVID-19: ОПЫТ НАО «УНИВЕРСИТЕТ НАРХОЗ».....	422
Ускеленова А.Т. ОСОБЕННОСТИ РЕАЛИЗАЦИИ ГОСУДАРСТВЕННО-ЧАСТНОГО ПАРТНЕРСТВА В КАЗАХТАНЕ.....	432
Турарова Ш.Е. МЕЖДУНАРОДНЫЕ АСПЕКТЫ ВНЕДРЕНИЯ COMMUNITY RELATIONSHIPS MANAGEMENT	439
Рысбекқызы Н., Жәнібек А. МЕМЛЕКЕТТІК БАСҚАРУДАҒЫ ЭЛЕКТРОНДЫ ҮКІМЕТТІҢ РӨЛІ.....	447
D. Shayakhmet ARE THERE «CREATIVE CITIES» IN CENTRAL ASIA?.....	454

Creation of the information-intellectual environment for the development of digital thinking of state officers

Alybaeva Asel Maratovna

Head of the office

*Branch of the Academy of Public Administration
under the President of the Republic of Kazakhstan in Almaty*

Zeinolla Saule Zhanatovna

*doctor PhD, associate professor Academy of Public Administration
under the President of the Republic of Kazakhstan in Almaty*

Almaty, Kazakhstan

Annotation

This article presents the results of a study that was conducted in the branch of the Academy of Public Administration under the President of the Republic of Kazakhstan in Almaty. As part of this study, qualitative research was conducted among public servants to more deeply understand and identify the important knowledge and skills necessary for the development of digital thinking. The digital thinking of a public servant is necessary to increase the efficiency of public service in the context of intensification of digitalization.

Keywords: competencies, focus group, digitalization, public servants

Мемлекеттік қызметкерлердің сандық ойлауды дамыту үшін ақпараттық-интеллектуалдық жағдайды жасау

Алыбаева Әсел Маратқызы

кабинет меңгерушісі,

*Қазақстан Республикасы Президентінің жанындағы
мемлекеттік басқару Академиясы Алматыдағы филиалы*

Зейнолла Сауле Жанатқызы

PhD докторы, доцент

*Қазақстан Республикасы Президентінің жанындағы
мемлекеттік басқару Академиясының Алматыдағы филиалы,*

Алматы, Қазақстан

Аңдатпа

Бұл мақалада Қазақстан Республикасы Президентінің жанындағы Мемлекеттік басқару академиясының Алматы қаласындағы филиалында жүргізілген зерттеу нәтижелері келтірілген. Осы зерттеу аясында сандық ойлауды дамытуға қажетті маңызды білім мен дағдыларды терең түсіну және анықтау үшін мемлекеттік қызметшілер арасында сапалы зерттеулер жүргізілді. Мемлекеттік қызметшінің сандық ойлауы цифрландырудың күшеюі жағдайында мемлекеттік қызметтің тиімділігін арттыру үшін қажет.

Кілт сөздер: күзіреттілік, фокус-топ, цифрландыру, мемлекеттік қызметкерлер

Создание информационно-интеллектуальной среды развития цифрового мышления государственных служащих

Алыбаева Асель Маратовна

зав.кабинетом филиала Академии государственного управления при Президенте РК по г.Алматы

Зейнолла Сауле Жанатовна доктор PhD,

доцент филиала Академии государственного управления при Президенте РК по г.Алматы

Алматы, Казахстан

На современном этапе Казахстан стоит перед решением вопросов интенсификации вовлечения общества в процессы цифровизации, позволяющей достичь устойчивого экономического роста в условиях глобальной конкуренции. В этом направлении институционализация инноваций в области государственной службы напрямую связана с наращиванием человеческого капитала государственных служащих в вопросах внедрения и активного использования информационных технологий на местах, т.е. с усилением «качества» государственных служащих. Важно понимать, какими компетенциями должен обладать государственный служащий, являющийся драйвером успешной имплементации проектов в области цифровизации государственной службы и проактивного предоставления услуг населению.

Среди компетенций, способствующих цифровизации государственной службы, стоит отметить «цифровое мышление» которое определяют как разнообразие навыков мышления, которые составляют цифровую грамотность. В 2004 году Eshet-Alkalai опубликовал целостную концептуальную модель 5 навыков для цифровой грамотности, утверждая, что она охватывает большинство когнитивных навыков, которые пользователи и ученые используют в цифровой среде, и, следовательно, предоставляет ученым, исследователям и дизайнерам мощную структуру и рекомендации по проектированию. Позднее эта модель была подкреплена эмпирическими исследованиями на основе задач (Eshet-Alkalai & Amichai-Hamburger, 2004). До сегодняшнего дня она считается одной из наиболее полных и последовательных моделей цифровой грамотности (Akers, 2005); он используется в качестве концептуальной проектной инфраструктуры в различных образовательных мультимедийных компаниях, Концептуальная модель Eshet-Alkalai состоит из следующих пяти навыков мышления в области цифровой грамотности [1, с.5].

1. Навыки фото-визуального цифрового мышления. Современные графические цифровые среды требуют, чтобы ученые применяли когнитивные навыки «использования видения для мышления» для создания фото-визуальной коммуникации с окружающей средой. Эта уникальная форма навыков цифрового мышления помогает пользователям интуитивно «читать» и понимать инструкции и сообщения, которые представлены в визуально-графической форме, как в пользовательских интерфейсах и в детских компьютерных играх.

2. Умение воспроизводить цифровое мышление. Современные цифровые технологии предоставляют пользователям возможность создавать изобразительное искусство и письменные произведения, воспроизводя тексты, визуальные и звуковые фрагменты и манипулируя ими. Это требует использования навыков мышления в области цифрового воспроизведения, определяемых как способность создавать новые значения или новые интерпретации путем объединения существующих ранее независимых фрагментов цифровой информации в виде текста, графики и звука.

3. Навык ветвления цифрового мышления. В гипермедиа средах пользователи перемещаются по ветвям нелинейным образом по областям знаний. Эта форма навигации сталкивает их с проблемами, связанными с необходимостью конструировать знания из независимых фрагментов информации, к которым обращались не по порядку и нелинейно. Термины ветвление или гипермедиа мышление используются для описания когнитивных навыков, которые используют пользователи таких цифровых сред.

4. Навыки цифрового мышления в области информации. Сегодня, когда объем доступной информации растет в геометрической прогрессии, способность потребителей оценивать информацию путем сортировки субъективной, предвзятой или даже ложной информации стала ключевой проблемой в обучении людей умным потребителям информации. Способность потребителей информации делать образованные оценки требует использования особого вида навыка цифрового мышления, называемого навыком информации.

5. Социально-эмоциональный навык цифрового мышления. Расширение цифровой коммуникации в последние годы открыло новые измерения и возможности для совместного обучения в таких средах, как сообщества знаний, дискуссионные группы и чаты. В этих средах пользователи сталкиваются с проблемами, которые требуют от них использования социологических и эмоциональных навыков, чтобы преодолеть препятствия, которые их ожидают в массовой коммуникации в киберпространстве. Такие проблемы включают в себя не только возможность делиться формальными знаниями, но также делиться эмоциями в цифровом общении, выявлять претенциозных людей в чатах и избегать интернет-ловушек, таких как мистификации и вредоносные интернет-вирусы. Это требует от пользователей приобретения относительно нового вида навыков цифрового мышления, называемого социально-эмоциональным, поскольку он в первую очередь включает социологические и эмоциональные аспекты работы в киберпространстве.

Отмеченные выше навыки мышления очень важны для более эффективного осуществления деятельности в направлении цифровизации государственных услуг. Однако стоит учитывать осо-

бенности именно казахстанской государственной службы. Важно понять, что в первую очередь может тормозить процессы цифровизации, особенно важно понять какие компетенции могут наиболее эффективно способствовать развитию цифрового мышления.

В филиале Академии государственного управления при Президенте РК по г.Алматы ведется исследовательская деятельность по определению необходимых условий, а также компетенций государственных служащих, способствующих цифровизации государственного сектора. Так, для более глубокого понимания необходимого набора компетенций государственного служащего в вопросах цифровизации, был использован метод «Обратный мозговой штурм» во время проведения 4 фокус-группы с государственными служащими, в котором приняли участие 52 человек из различных государственных органов. В рамках данной фокус-группы были определены компетенции, которыми обладает «не эффективный» государственный служащий. Для унификации работы были отобраны только 5 компетенций.

Представленный набор негативных качеств, который может в значительной мере тормозит процессы развития государственной службы в условиях интенсификации процессов цифровизации. Это позволяет отобрать минимальный набор компетенций, которые могут перекрыть указанные негативные.

Феномен глобализации, экономическая интернационализация, интенсивное развитие информационно-коммуникационных технологий (ИКТ) являются основами современного общества знаний. Как преодолеть это отставание и научиться жить в эпоху беспрецедентных трансформаций, когда за год исчезают привычные профессии и появляются целые индустрии? Ответом на вызовы XXI века может стать четырехмерная модель образования XXI века, которая предполагает многостороннее развитие человека [2, с.2.].

Согласно утверждению Эрика Шмидта, главы компании Google, каждые два дня мы создаём столько же информации, сколько создали с момента зарождения цивилизации до 2003 года. Количество научных исследований растет на 7-9% в год (составная оценка), что равняется удвоению научной продуктивности, грубо говоря, каждые десять лет. Хотя действительно много людей зна-

ют как искать информацию в интернете, не ясно, обладают ли они достаточно проявленными навыками рационального мышления, необходимыми для критической оценки и синтеза того, что они нашли, тем более с учетом ошеломляющего количества информации, которую им надо переработать [3, с.127].

	Мыслит очень узко, привык получать готовые решения, видит только часть любой проблемы;
	Видит все только в негативном свете, настроен глубоко пессимистично, не видит никаких перспектив;
	Не проявляет инициатив, всегда ждет предложений от других, предпочитает избегать поиска лучшего решения проблем по любой деятельности
	Не владеет информационными технологиями, не использует цифровые технологии в деловой и повседневной жизни;
	Пассивный, не интересуется новыми знаниями и перспективами, суждения очень ограничены

Рисунок 1 - Результаты обратного мозгового штурма (компетенции которыми обладает «не эффективный» государственный служащий)
Примечание - Разработано авторами по результатам фокус-групп

Программа «Twenty-First Century Information Literacy Tools» (TILT; Базовые представления о работе с информацией в XXI век), запущенная проектом «The People’s Science», выделяет 6 ключевых навыков и типов восприимчивости, позволяющих взаимодействовать с информацией и применять её в реальных ситуациях.

Это умения, которые необходимо развивать, чтобы ответственно отбирать и оценивать информацию, перерабатывая огромное количество данных в подходящее для использования знание:

- Выработка гибкого мировоззрения, принимающего изменчивую природу информации и остающегося открытым к новым данным.
- Анализ роли социокультурной оптики в интерпретации информации и распространении новых идей.
- Умение работать с противоречивой информацией, предполагающее культуру аргументированной дискуссии, в которой через возражения и уточнения возможно достигнуть согласия.

· Навык оценки достоверности источников, применяемый, в том числе, к наиболее распространенным каналам распространения информации.

· Развитие эрудиции, обеспечивающей ясность понимания того, как отдельные факты включены в широкий контекст сопутствующего знания.

На основании вышесказанного, можно предположить, что деятельность в условиях цифровизации требует от каждого достаточно широкий спектр умений и навыков. Также важно отметить, что нужно также понимать, что важно не просто действовать в новых условиях, а делать это эффективно и комплексно.

Именно поэтому предлагается следующий перечень компетенций, который соответствует современным представлениям о навыках 21 века, а также способен «перекрыть» негативные проявления, которые были перечислены в раках обратного мозгового штурма, таблица 1.

Таблица 1 - Компетенции, которые необходимо развивать (на основе глобальных навыков 21 века)

<p>Системное мышление - умение видеть во всём систему и придумывать новые системы. Умение понимать, что с чем как связано и умение придумывать, как связать между собой известные нам вещи, чтобы получить нечто новое [4, с.3].</p>	
<p>Критическое мышление - система суждений, которая используется для анализа вещей и событий с формулированием обоснованных выводов и позволяет выносить обоснованные оценки, интерпретации, а также корректно применять полученные результаты к ситуациям и проблемам [5, с. 54].</p>	
<p>Дизайн мышление –главной особенностью дизайн-мышления, в отличие от аналитического мышления, является не критический анализ, а творческий процесс, в котором порой самые неожиданные идеи ведут к лучшему решению проблемы [6, с.39].</p>	

<p>Инициативность - Способность выработать и предлагать идеи и внедрять инновационные подходы и решения, направленные на повышение эффективности деятельности, а также выполнять дополнительную работу помимо своих основных обязанностей [7, с. 5].</p>	
<p>Цифровые компетенции – уверенное и эффективное использование информационно-коммуникационных технологий [8, с.2].</p>	
<p>Саморазвитие – Непрерывное приобретение и применение новых знаний, умений и навыков для улучшения работы [7, с.6].</p>	
<p>Примечание - разработано авторами на основе [4 - 8]</p>	

Эффективным решением развития необходимых компетенций может стать создание информационно-интеллектуальной среды в области повышения квалификации для государственных служащих, которая будет направлена не только на развитие мыслительных навыков низкого порядка, но и на формирование навыков высокого порядка, предполагающих активное участие в процессе цифровизации обученных специалистов. Особенностью предлагаемого решения является использование определенных принципов организации обучения, которые соответствуют мировым трендам в области образования с учетом специфики государственной службы.

Особенности информационно-интеллектуальной среды:

1) Образовательный контент программы повышения квалификации, базирующийся на основах управления в условиях кризиса, проектного менеджмента, управления изменениями.

2) Пролонгированный мультипликативный системный эффект – внедрение на местах проектов, улучшающих качество государственной службы на основе использования цифровых технологий. Вовлечение и обучение новых государственных служащих на местах в процессе реализации проектов.

3) Проактивный подход к организации повышения квалификации государственных служащих - комбинирование дистанци-

онного обучения, онлайн обучения и интерактивных обучающих тренингов;

4) Модульный принцип обучения в условиях практикоориентированности;

5) Постоянный мониторинг и оценка результативности обучения (внедрение – портфолио проектов, результаты анкетирования методом 360 градусов)

Разработка информационно-интеллектуальной среды будет подчинена принципам максимальной эффективности:

1) Будут выявлены потребности государственной службы в цифровых технологиях и в обучении целесообразного использования информационных технологий посредством таких признанных исследовательских методов, как: опрос, глубинное интервью, фокус-группы

2) При разработке информационно-интеллектуальной среды будет изучен мировой опыт использования цифровых технологий, а также проведен анализ и адаптация под местные потребности;

Рисунок 2 - Основные этапы реализации проекта по формированию информационно-интеллектуальной среды развития цифрового мышления государственных служащих

3) Одним из инструментов создания информационно-интеллектуальной среды будет выступать новая программа повышения квалификации государственных служащих. Программа будет содержать 3 модуля: цифровые технологии для организации повседневной деятельности (планирование дня, организация и оформление публичных выступлений, проведение опросов, организации обратной связи с населением и т.д.), цифровые технологии для управления проектами (планирование, мониторинг и контроль результативности проектов), мобильные технологии и приложения для обучения и развития, а также цифровые технологии для обработки больших объемов данных (big data).

4) Получение сертификата только после сдачи входного и промежуточного тестирования на уровень знаний, а также защиты портфолио проектов, содержащего описание конкретных проектов по использованию цифровых технологий на местах.

5) Программа повышения квалификации будет полностью соответствовать потребностям электронного обучения, посредством использования лучших педагогических технологий (практикоориентированное обучение, контекстное обучение, активные методы обучения, развитие критического и системного мышления слушателей, таксонометрический подход Блума, выполнение проектов и кейсов и т.д.).

Реализация предложенного решения представляется в виде 5 этапов, рисунок 2. которые начинаются с этапа выявления потребностей обучения с использованием профессиональных инструментов исследования и анализа. Не менее важно изучить уже имеющийся опыт и найти наиболее эффективные решения, которые должны быть адаптированы под местные условия. На третьем этапе предполагается разработка самого содержания курса, с привлечением лучших специалистов по определенным областям. Важным моментом реализации проекта является разработка/адаптация платформы и наполнение необходимым контентом для организации смешанного и онлайн обучения.

Библиографический список:

1. *Yoram Eshet-Alkalai. Encyclopedia of Information Science and Technology, Second Edition / 2009, DOI: 10.4018/978-1-60566-026-4.ch514.*
2. Мироненко Е.С. Компетенции XXI века vs образование XXI века// Вопросы территориального развития. вып. 2 (47), 2019.
3. Ч. Фейдл, М. Бялик, Б.Триллинг. *Четырехмерное образование/ Центр перепроектирования учебных программ, Бостон, МА, 02130 Copyright © 2015 by Center for Curriculum Redesign All rights reserved. Published 2015.ISBN-13: 978-1518642562, ISBN-10: 151864256X.*
4. Д.Лейкин *Что такое системное мышление и для чего оно нужно// <https://shkolazhizni.ru/psychology/articles/75390/>*
5. Шпак С.В. *Критическое мышление как инструмент создания профессиональной команды //Научные записки молодых исследователей №3, 2017 г.*
6. *Hasso Plattner, Christoph Meinel, Larry J. Leifer, eds., Design Thinking: Understand, Improve, Apply. Understanding Innovation (Berlin; Heidelberg:Springer-Verlag, 2011): xiv–xvi. DOI: 10.1007/978-3-642-13757-0.*
7. *Единая рамка базовых и дифференцирующих компетенций и словарь базовых и дифференцирующих компетенций Нур-Султан, 03 января 2018 года, для административных государственных служащих курсов «А» и «Б» Республики Казахстан.*
8. Шмелькова Л.В. *Кадры для цифровой экономики: взгляд в будущее // Дополнительное профессиональное образование в стране и мире. - 2016. - № 8 (30). - С. 1–4.*

Objective necessity and main directions of transition to digital economy in agriculture of the Republic of Uzbekistan

*Yusupov Erkin Juraevich, doctor of Economics, Professor,
Tashkent state agrarian University Tashkent, Uzbekistan*

Annotation

The article deals with the problems and necessity of digitalization of agriculture in the Republic of Uzbekistan. The application of smart agriculture and the prospects for the use of modern agricultural technologies have been studied. In this article, taking into account the specific and demographic features of agriculture in the Republic, the author's conclusions and suggestions on this problem are presented.

Keywords: digital economy, digitalization of agriculture, innovation, development.

Ўзбекистон республикасының ауыл шаруашылығындағы сандық экономикаға көшудің объективті қажеттілігі мен негізгі бағыттары

*Юсупов Эркин Джурсаевич, э.э.д., профессор,
Ташкент мемлекеттік аграрлық университеті
Ташкент, Өзбекстан*

Аңдатпа

Мақалада Өзбекстан Республикасының Ауыл шаруашылығын цифрландыру қажеттілігі мен проблемдері қарастырылады. Ақылды Ауыл шаруашылығын қолдану, заманауи агротехнологиялар технологиясын қолдану перспективалары зерттелді. Бұл мақалада республиканың ауыл шаруашылығының ерекше және демографиялық ерекшеліктерін ескере отырып, автордың осы мәселе бойынша тұжырымдары мен ұсыныстары келтіріледі.

Түйін сөздер: Сандық экономика, Ауыл шаруашылығын цифрландыру, инновация, даму.

Объективная необходимость и основные направления перехода к цифровой экономике в сельском хозяйстве Республики Узбекистан

*Юсупов Эркин Джурсаевич, д.э.н., профессор,
Ташкентский государственный аграрный университет
Ташкент, Узбекистан*

Демографические условия и обеспеченность страны естественными ресурсами в Узбекистане одним из важнейших и первоочередных проблем повестке дня ставить интенсификацию и цифровизацию аграрной отрасли.

Узбекистан располагает относительно высоким потенциалом и всеми условиями, чтобы использовать преимущества динамичной цифровой экономики.

Республика является самой густонаселенной страной в Центрально-Азиатском регионе, обладает значительной молодой и достаточно образованной рабочей силой.

На данный момент в республике в сфере информационно-коммуникационных технологий (ИКТ) занято около 29 000 человек, работающих на 1 400 предприятиях, общий вклад которых в ВВП составляет 2,2 процента.

Постепенное открытие сектора уже позволяет гражданам страны получать интернет-услуги, а бизнесу извлекать выгоду из цифровой экономики.

В послании Президента Республике Узбекистан Шавката Мирзиёева парламенту страны отмечано, что в 2020 году страна должна совершить коренной поворот в развитии цифровой экономики.

В нем говорится: “В первую очередь необходимо полностью цифровизировать сферы строительства, энергетики, сельского и водного хозяйства, транспорта, геологии, здравоохранения, образования, кадастрового и архивного дела”[1].

Учитывая важность сельского хозяйства в экономике Узбекистана в составе отраслей в которых в первую очередь необходимо полностью осуществить цифровизацию перечисляется аграрная сфера.

Это связано с тем, что из 20,2 млн гектаров земель сельскохозяйственного назначения только 20,7 процента - орошаемые. За последние 15 лет наличие орошаемых земель на душу населения снизилось на 24 процента (с 0,19 га до 0,13 га).

Это является результатом быстрого роста населения, сокращения объемов водоснабжения и перевода земель сельскохозяйственного назначения в другие категории земельного фонда.

Согласно прогнозам, в течение следующих 30 лет площади орошаемых земель могут сократиться еще на 20-25 процентов.

Недостаточный уровень гарантированности права на землепользование сдерживают рост эффективности управления хозяйством и ограничивают привлечение инвестиций.

В настоящее время полноценно не разработаны четкие и прозрачные механизмы распределения земельных участков, а также защиты прав землепользователей.

Также не предусмотрена возможность субаренды земельных участков, что препятствует переходу земель сельскохозяйственного назначения к пользователям с большим потенциалом.

Около 80 процентов водных ресурсов страны формируется за счет трансграничных водотоков. Это подчеркивает важность межрегионального сотрудничества для устойчивого управления водными ресурсами в Центральной Азии и в Республике Узбекистан в частности. В стране 70 процентов ирригационных сетей не имеют антифильтрационного покрытия, вследствие чего часть воды теряется при транспортировке до полей.

Существующая ирригационная инфраструктура, большая часть насосных станций эксплуатируется более 30-40 лет и нуждается в реконструкции или капитальном ремонте.

В настоящее время только на 1,7 процента орошаемых земель внедрено капельное орошение.

Учитывая высокую степень зависимости земледелия от ирригации, ситуация может ухудшиться с увеличением засушливости в результате изменения климата и продолжающегося применения традиционных методов полива.

Согласно прогнозу Института мировых ресурсов, к 2040 году Узбекистан станет одной из 33 стран с наибольшим дефицитом воды.

Снижение урожайности приведет к серьезным негативным последствиям для продовольственной безопасности и платежного баланса, что подчеркивает необходимость перехода к практике устойчивого управления водными ресурсами и ресурсосберегающих технологий при возделывании сельскохозяйственных культур.

Отсутствие механизма восполнения расходов за обеспечение водой для нужд сельского хозяйства сдерживает широкое внедрение водосберегающих технологий.

Переход к цифровой экономике - шаг к улучшению экономического состояния государства. Некоторые элементы ее уже успешно функционируют в Узбекистане.

На сегодня, учитывая оцифровку документов и коммуникаций, разрешение электронной подписи, общение с государством также переходит на виртуальную платформу.

Узбекистан не входит в группу лидеров развития цифровой экономики по многим показателям.

Несмотря на то, что в 2019 году в Международном индексе по развитию ИКТ страна поднялась на восемь позиций, тем не менее наблюдается отставание в этой области.

Необходимо именно сейчас включаться в общий информационный и технологический поток обновлений и стараться эффективно их внедрять в практику всех социальных и экономических сфер.

Есть все возможности для совершения технологического прогресса - приличный уровень образования, многочисленные кадры молодежи, которая при должной подготовке составит конкуренцию любому «цифровому гиганту».

В связи с этим в Послании Президент Узбекистана ставит задачу совершить коренной поворот в развитии «цифровой экономики», а именно: сформировать электронную платформу научных достижений, базу отечественных и зарубежных научных разработок, полностью цифровизировать сферы строительства, энергетики, сельского и водного хозяйства, транспорта, геологии, здравоохранения, образования, кадастрового и архивного дела.

Ведутся работы по завершению разработке программы «Цифровой Узбекистан-2030».

Глобальный переход к цифровизации неминуемо приведет к неузнаваемости многих секторов экономики.

В настоящее время в Узбекистане этот процесс расширяется, что, несомненно, повлечет за собой изменение технологического уклада и производственных цепочек.

В недалеком будущем наша жизнь изменится до неузнаваемости, а задача каждого, кто причастен к этому процессу, - не пропустить этот технологический виток, важно выстроить собственные приоритетные ниши для цифровых инноваций, где с наименьшими затратами можно не только добиться самостоятельности на внутреннем рынке, но и стать признанным в мировом сообществе.

Только так государство сможет укрепить свое положение на мировом рынке услуг по обработке и хранению данных.

По расчетам специалистов использование цифровых технологий в сельском хозяйстве позволит агропредприятиям оптимизировать свыше 23% затрат.

Цифровизация также создает условия для повышения прозрачности и открытости аграрных рынков для субъектов аграрного рынка, а также для покупателей и потребителей.

Например, по результатам экспертных оценок, беспилотный летательный аппарат, который сокращает использование химических веществ на 20-40%, а также систему «умного» земледелия, в том числе элементы системы дифференцированного полива и внесения удобрений, позволяющие экономить до 40% точечного использования ресурсов воды и энергии.

«Внедрение информационных технологий цифровой экономики обеспечивает получение положительных экономических эффектов и позволяет снизить затраты сельхозтоваропроизводителей не менее чем на 23% при внедрении комплексного подхода», -

По оценкам экспертов, на сегодняшний день до 40% урожая утрачивается при несбалансированном использовании семенного потенциала, средств защиты растений, мощностей машинно-тракторного парка и новых технологий.

«Цифровые технологии в АПК позволяют добиться снижения себестоимости производства продукции и создать условия для наращивания объемов производства»,

С нашей точки зрения в числе первоочередных задач внедрения концепции умного сельского хозяйства можно отметить следующие направления:

- Использование водо - энерго и материало сберегающих технологий, которые позволяют эффективно использовать существующие водные, материальные, энергетические и минеральные ресурсы;

- Широкое использование капельной системы орошения и открытых и закрытых земельных участках с применением современных технологий земледелия и соответствующих цифровых информационно-коммуникационных систем управления;

- Повсеместное использование методов и способов выращивания местных и тропических культур в закрытых помещениях, укрытиях и теплицах используя технологии, разработанные в различных развитых странах;

- Внедрение методов выращивания различных местных и тропических культур с использованием искусственных субстратов, в том числе перлитов и аэронов;

- Развитие методов выращивания культур современными методами аэропоники и гидропоники в умных теплицах с цифровым программным управлением;

- Увеличение количества и качества перспективных цифровых технологий управления сельским хозяйством путем внутреннего и внешнего инвестирования значительных средств в эту жизненно важную для республики сферу для обеспечения продуктовой безопасности;

- Внедрение разнообразных современных ресурсосберегающих технологий в сельское хозяйство, в том числе, использование точных посевных механизмов, исключение потери минеральных удобрений путем точного расчета их расхода на единицу посевной площади;

- Использование дронов для наблюдения за состоянием сельскохозяйственных угодий, учета использования земельных ресурсов и наблюдения за состоянием стада животных в полях;

- Подготовка и привлечение современных специалистов в области высоких технологий к работе в различных направлениях сельского хозяйства республики;

- Внедрение передовых инновационных технологий и передового зарубежного опыта в различные направления сельского хозяйства Республики Узбекистан;

- Переход к цифровому методу обмена информацией сначала на уровне областных центров с дальнейшим переходом в общереспубликанский масштаб;

- Создание механизма постоянного мониторинга и оценивания состояния сельскохозяйственных культур и угодий с целью обеспечения эффективного механизма управления ими;

- Разработка и внедрение методов, средств и соответствующих консалтинговых компаний для консультирования работников сельского хозяйства и фермеров по выращиванию, обработке, хранению, маркетингу и сбыту урожая сельского хозяйства;

- Создание цифровой платформы для эффективного управления, консультирования и мониторинга сельским хозяйством на государственном и региональном уровнях;

- Разработать новые методы, технологии, оборудования и автоматизировать устройства для длительного хранения и транспортировки на дальние расстояния овощей, фруктов, цветов и зелени;

- Формирование структуры сельского хозяйства, ориентированное на рынок, на экспорт и на обеспечение конкурентоспособности сельскохозяйственной продукции в мировом масштабе;

- Расширить выработку и использование экологически чистой энергии, сельхоз продукции и изделий птицеводства, рыбного хозяйства и животноводства;

- Обеспечить внедрение технологий «Умного сельского хозяйства» на основе самых передовых зарубежных аналогов;

- На основе внедрения инновационных решений увеличить эффективность логистической инфраструктуры сельскохозяйственных производителей.

Для успешной реализации данной концепции необходимо широкое использование средств и методов цифровых технологий в сельском хозяйстве Узбекистана.

А также нужно обеспечить эффективное постепенное внедрения вышеуказанных положений во временном и в пространственном масштабе.

Библиографический список

1. *Послание Президента Республики Узбекистан парламенту 24 января 2020 года.* «Народное слово», 25 января 2020 г.
2. *Указ Президента Республики Узбекистан «О стратегии действий по дальнейшему развитию РУз».* 07.02.2017., № УП-4947.
3. *Постановление Президента РУз от 3 июля 2017 года ПП-3832 «О мерах по развитию цифровой экономики в РУз».*
4. *Постановление Кабинета Министров «О дополнительных мерах по дальнейшему развитию и внедрению цифровой экономики в Республике Узбекистан от 31 августа 2018 года».*
5. *Лапидус Л.В. Цифровая экономика: управление электронным бизнесом и электронной коммерцией.* - М.: ИНФРА-М, 2018. -381 с.
6. *Юсупов Э.Д. Теоретические проблемы оптимизации субъектов аграрного рынка, Материалы международной научно-практической конференции на тему «Повышение эффективности социально-экономической деятельности государства и международных отношений в условиях обеспечения конкурентоспособности Казахстана» Алматы 2019, 112-116 стр. <http://narxoz.kz/ru/event/show/160>*
7. *Yusupov E.D. Key problems of agricultural policy: food security and diversification BosmaJournal of Science and Healthcare Exploration (JSHE) ISSN: 2581-8473 Volume - 1, Issue - 3, May-June - 2019 Bi-Monthly, Peer-Reviewed, Refereed, Indexed Journal 1-8 стр*
8. *Yusupov E.D. Theoretical framework for food security and sustainable means of support International journal of research culture society ISSN: 2456-6683 Volume - 3, Issue - 10, Oct – 2019 Monthly, Peer-Reviewed, Refereed, Indexed Journal Scientific Journal Impact Factor: 4.526 Received on : 13/10/2019 Accepted on : 23/10/2019 Publication Date: 31/10/2019. 136-142 стр.*
9. *Yusupov E.D. Scientific and methodological bases of indicative planning of security of food products of the population ЕВРАЗИЙСКИЙ СОЮЗ УЧЕБНЫХ (ЕСУ) ISSN 2411-6467 DOI: 10.31618/ESU.2413-9335.2019.4.67 Ежемесячный научный журнал № 10 (67) / 2019 4 часть 13-16 стр*
10. *Yusupov E.D. Economic nature, features and characteristics of competitiveness of agricultural production International journal of research culture society ISSN: 2456-6683 Volume - 3, Issue - 11, Nov – 2019 Monthly, Peer-Reviewed, Refereed, Indexed Journal Scientific Journal Impact Factor: 4.526 Received on : 18/11/2019 Accepted on : 29/11/2019 Publication Date: 30/11/2019 191-195 стр*

Проблемы и решения цифровой экономики

Юсупов Эркин Джураевич, д.э.н., профессор,

Рахимов Эшмурод Нормуродович,

ассистент преподавателя

Ташкентский государственный аграрный университет

Ташкент, Узбекистан

Аннотация

В статье рассматриваются спорные вопросы цифровой экономики: проблемы и пути их решения, проблемы формирования и эволюции, угрозы для потребителей цифровых услуг. Авторы уделяют внимание современному состоянию цифровых технологий, экономическим принципам и условиям формирования и особенностям, характеристикам экономики цифровых услуг, ее возможностям, а также делают прогнозы процесса развития общества.

Ключевые слова - цифровая экономика, цифровые деньги, цифровая платформа, экосистема, Индустрия 4.0, 3D-принтер, облачные технологии, супервайзер, краудфандинг.

Проблемалар мен шешімдер сандық экономика

Юсупов Эркин Джураевич, э.ғ.д., профессор,

Ташкент мемлекеттік аграрлық университеті

Рахимов Эшмурод Нормуродович,

оқытушы ассистенті

Ташкент мемлекеттік аграрлық университеті

Ташкент, Өзбекстан

Андатпа

Мақалада сандық экономиканың даулы мәселелері қарастырылады: мәселелері және оларды шешу жолдары, қалыптастыру және эволюция мәселелері, сандық қызметтерді тұтынушылар үшін қауіптер. Авторлар цифрлық технологиялардың қазіргі жай-күйіне, экономикалық қағидаттар мен қалыптастыру жағдайларына және сандық қызметтер экономикасының ерекшеліктеріне, сипаттама-

ларына, оның мүмкіндіктеріне назар аударады, сондай-ақ қоғамның даму процесінің болжамдарын жасайды.

Түйін сөздер - сандық экономика, сандық ақша, сандық платформа, эокожүйе, Индустрия 4.0, 3D принтер, бұлтты технологиялар, супервайзер, краудфандинг.

Problems and solutions of digital economy

*Yusupov Erkin Juraevich, doctor of Economics, Professor,
Tashkent state agrarian University*
*Rakhimov Asmorod Nurmuratovich, teaching assistant
Tashkent state agrarian University
Tashkent, Uzbekistan*

In the present-day digital economy and many related technologies that are connected to it is rapidly entrenched in our lives. Therefore, in order to accelerate the development of the state and society, the leadership of the Republic made several important decisions.

For example, the President of the Republic of Uzbekistan, in the Decree of the Oliy Majlis on the most important priority tasks of December 28, 2018, said that the development of digital economy in our country is as follows: «The introduction of digital technologies in all spheres of the economy.

We need to develop the National Concept of Digital Economy. In this regard, we need to implement the «Digital Uzbekistan — 2030» program. The digital economy will increase the GDP by at least 30% and will dramatically reduce corruption.

This is evidenced by international organizations assessment. The Government is required to develop a roadmap for transition to digital economies within two months. It is important to pay special attention to ensuring information security in this area.

Therefore, the issues of its development are evident to the public and to the public. This article discusses some of the trends in the digital economic development strategy of the Republic of Uzbekistan from an author's point of view.

First of all it is necessary to say that the digital economy is a chain of production and management processes that are interconnected, and its

indispensable element is the information that can be implemented using intercostal (interpersonal, interpersonal, cloud, digital) digital technologies exchange.

Digital economy data is a key feature of all socioeconomic industries, and gradual transition to such a system of the economy increases the competitiveness of our country at global scale, increases the quality of life of citizens, creates new jobs, and provides national independence.

This digital economy development program should serve to accomplish its objectives:

Creation of the ecosystem of digital economy in the Republic of Uzbekistan;

- Establishing institutions and infrastructure of the country's digital economy;

- Implementation of all necessary measures for organization of information society, covering all sectors of the Republic;

- Increasing the competitiveness of the republic in global and global markets.

Now, with the help of the open information and literature available in the global information system, we have a look at the key features and features of the digital economy's infrastructure in the case of several developed countries:

- Capitalization of companies in digital electronic business depends on the number of users and the growth in their number. This will result in huge gains from sales to companies. For example, YouTube receives 100 million requests a day, and Facebook has more than 2 billion users. Covering this very large group of users will not only increase capitalization, but will also generate a large amount of money in advertising. For example, in 2015, Facebook generated more than \$ 26.9 billion in advertising. According to the results of 2016, Facebook's revenues amounted to \$ 27.6 billion, net profit of \$ 10.2 billion. Thus, digital economy is a new economic environment that creates new and enormous opportunities for business.

- In the conditions of digital economy, the structure and function of the competitive struggle are changing completely [4]. Clearly and clearly, business models are changing under the influence of new technologies of digital economy and e-commerce. For example, aggregate

companies in the passenger transportation market (Gett Taxi, Yandex. Taxi) have made many changes to the carrier's business and have made them more attractive to consumers. Food delivery companies have also brought sellers to consumers and have achieved great success in a competitive marketplace. As a result, traditional off-line companies will be forced to convert their businesses or go online. This is a way to encourage entrepreneurs to create their own business on the Internet.

- The digital economy has made it possible to find new ideas for business and to interact with clients on the basis of a rapid analytical business analysis. This made it possible to reactively react to the innovative expectations of potential customers. As a result of these studies, Google Analytics and Yandex. Free services such as metric have been created.

- The digital economy is characterized by a considerable decline in the life cycle of innovations. This will allow many new smartphones, computers, mobile applications, and newer versions of computer games to come into play. Many scientists and experts argue that new transport systems are expected to be introduced in transport. For example, magnetizations, vacuum vehicles, Hyperloop systems, and others may be a good example.

- Creating innovation ideas (collective collaboration), product and services using collective knowledge, financing of new innovation projects [crowd funding].

Sharing Economy has changed attitudes towards material wealth in most members of society. For example, many young people in developed countries are not particularly interested in buying and selling private property. For them, more freedom, freedom of movement and feelings, traveling around the world, ecological tourism activities have become more important for them.

- The importance of social networks in increasing customer satisfaction with product or service. It is no secret that nowadays social networking and communication are an integral part of the lives of all young people.

- New types of ownership of intellectual property (public licenses - Public Licensing). The majority of ownership of the product or service is valid. For example, the Creative General (CC) type of licenses is-

sued by the public for intellectual property, the General Public License (GPL, GNU), which provides a collective license for free software;

- Transformation of Business Models. Digital economy is emerging in new business models, and it creates a chain reaction with other market participants. The most popular among these are the desire to get tested products and services, personalized services, and e-commerce tools for the development strategy of the company, such as Freemium-model, Tree-to-play, Print-on-demand, Full-Crowdsourcing, Donation. and the use of digital business architectures. Direct-to-market sales by the manufacturers, use of electronic displays, organization of network and cross-industry virtual exchanges, drop-downs for warehouses and on-demand supply.

At present, many developed countries (USA, China, Japan, EU countries, Russia and others) are starting to accelerate the process of digitizing most of the economy, taking into account the changes that have begun in the world economy.

However, in the light of this information we have to mention that there is no complete philosophical understanding of the fact that one of the leading countries, in particular, is a digital economy and what consequences it will have in the future.

As you can see, digital economy means that many countries do not understand new forms of economic relations and governance, but understand new electronic digital forms of communication with consumers and payments.

It seems that most countries do not consciously form a digital economy, but simply deal with the process of digitizing existing economic relations. Some leading countries in the digitalization process have chosen contradictory approaches. For example, the US has chosen the market, and China has chosen a planned economy.

The rest of the countries adhere to certain intermediate variants. It should be noted that in the context of US digitization program, like China, we see a new stage of globalization. Globalization is beneficial for both the United States and China as the two most powerful economies in the world, because an economically strong player will always be able to demonstrate his superiority.

If we look at the US in this area it becomes clear that the process of organizing digital economy can be divided into four major blocks:

1. Establishing the necessary conditions for the development of digital economy (ie the organization of a related legal case);
2. The emergence and functioning of platforms of digital economy in the most economically developed entities for digital transformation;
3. Cross-platform competition between the platforms of digital economy and their gradual integration;
4. Implementation of the most perspective solutions in the field of digital economy across the economy. It would be reasonable for us to choose the same strategy that has been tested in the US and China in the development of digital economy in our country.

The development of digital economy is one of the strategically important issues for the Republic of Uzbekistan, which determines its global competitiveness.

This means that our state needs to create conditions for the development of digital economy, to direct it to the most relevant sectors and to encourage this process at the earliest possible level. Another important aspect of our national economy is that state-owned corporations (or state-owned companies) create most of the GDP.

Under these conditions, creating a digital industry platform under the guidance of the concerned ministries or government corporations is the most logical step.

Such platforms provide the necessary infrastructure for the rapid development of the digital economy and the spread of corresponding technologies.

In our opinion, the creation of digital economic platforms should focus on the following areas:

Logistics, data processing, tourism, foreign economic activity, real estate sales and production, telecommunications, energy, transport, health, tax and taxation.

It allows the development of these industries to create the infrastructure and the appropriate technological base.

Then, moving them to other sectors of economy, it is possible to maximize the digital economy in Uzbekistan. This approach seems to be the most appropriate for our country today, but it is not without shortcomings.

However, it is necessary to take into consideration both the risks of the digital economy and the risks to form a digital economy concept that should be based on the selection of a coherent strategy.

Numerous programs of the digital economy of the developed countries (USA, Austria, Australia, Great Britain, Korea etc.) focused on the social orientation of «digital medicine» and «smart city». The direction of development of such projects does not have serious economic effect, but this choice can be based on a number of arguments:

- First of all, any broad-based development program should be publicly endorsed and approved by the open-minded Western community. It is therefore desirable for the development of digital economy to be under the sign of social projects;

Secondly, the introduction of digital technologies in large industries is sooner or later due to economic viability. Social projects need support from the state and the public;

- Thirdly, most developed countries rely on the knowledge of the general population to the substantial technological bases that enable the digital economy to be implemented in a particular embodiment. In our opinion, it is desirable for us to create a digital economy in a broader sense for the public;

Fourthly, the introduction of digital technologies in the industry (for example, production online, 3D printing, etc.) is intended to address a more narrow range of tasks. Implementing social projects, such as digital medicine and smart cities, requires more complexity and diversity, and these projects are widely supported by the general public.

For all modern technologies, social stress testing is a must-have for the public, especially in terms of digital management. Thanks to the above-mentioned ideas and ideas, it is clear that these social orientations are important to the social environment.

But it remains unclear what place they should have in the digital program of digital economy. In the early stages of the development of digital economy in the country, due to the limited financial, spiritual, software, technical and social resources, it is highly probable that it is necessary to decide on the direction in which we should focus our efforts.

One of them is the technology of social adaptation and the second is the development of local technological bases through digital economy. In our opinion, we can demonstrate the following areas as suggestions

for the introduction of digital economy and 4.0 at the corporate level in Uzbekistan:

- Professional services - on-demand professional services - accounting services, design services, consultants, translators and more.
- On-line banking services (Banking).
- Taxes and taxation services through Blokhein.
- Community funding - collaborative finance - crowdfunding (peer-to-peer lending).
- Financial Market Operations and Electronic Commerce.
- tenders for real estate trade.
- Business and foreign tourism.
- Corporate and personal transport services.
- Domestic services - on-demand household services.
- shared space - peer-to-peer accommodation).
- shared transport - peer-to-peer transportation).
- Implement 3D printers in all sectors.
- Introduction of open public online training (MOOC - massive open online courses) in the field of education.

The development of other digital economy services, including large data, artificial intelligence, machine toolkit, coaching, crowd funding, blockbusting and cloud technologies are key factors in the future economy and corporate governance, is in progress.

References

1. Decree of the President of the Republic of Uzbekistan from December 28, 2018, to the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan on the most important priorities.

2. Resolution of the Cabinet of Ministers 'On Additional Measures for the Further Development and Implementation of the Digital Economy in the Republic of Uzbekistan of August 31, 2018.

3. Gulyamov S.S. and others. Blocky technology in the economy. T.: Iqtisod Molia Publishing, 2019. 396 pages.

4. Ayupov R.X., Baltabaeva G.R. Digital Currencies Market: Innovations and Development Perspectives. -T: «Science and Technology» publishing house, 2018, pp. 172.

5. Lapidus L.V. Digital economy: e-business and e-commerce management. -M.: INFRA-M, 2017. -281 p.

Общие центры обслуживания как способ оптимизации деятельности государственных органов в условиях цифровизации

*Абен Асель Сериккызы, доктор PhD,
представительство КИСИ при Президенте РК
Омарова Асель Болатовна,
эксперт ТОО “Tabiya-consult”,
Зейнолла Сауле Жанатовна, доктор PhD,
филиал академии
государственного управления при Президенте РК
Алматы, Казахстан*

Аннотация

В данной статье рассматривается возможность внедрения общих центров обслуживания (ОЦО) в государственных органах и учреждениях. Как показывает мировая практика, в эпоху цифровизации появляются возможности в значительной мере оптимизировать финансовые расходы и повысить эффективность работы государственных органов посредством централизации основных функций. На сегодняшний день накоплен значительный опыт функционирования ОЦО в корпоративном секторе, и этот опыт может быть успешно применен и для государственного сектора.

Ключевые слова: общие центры обслуживания, централизация, эффективность, государственный сектор

Shared service centres as the way of optimization of activities of state authorities in conditions of digitalization

*Aben Asel Serikkyzy, Dr. PhD,
Representative Office of
KISI under the President of the Republic of Kazakhstan
Omarova Asel Bolatovna
expert of Tabiya-consult LLP,
Zeinolla Saule Zhanatovna, doctor PhD,
branch of the academy Public Administration
under the President of the Republic of Kazakhstan
Almaty, Kazakhstan*

Annotation

In this article we discuss the possibility of implementation shared service centers (SSC) in government authorities and agencies. As world practice shows, in the digital age, there are opportunities to significantly optimize financial costs and increase the efficiency of government agencies by centralizing core functions. Today considerable experience has been accumulated in the operation of SSCs in large companies, and this experience can also be successfully applied to the public sector.

Keywords: general service centers, centralization, efficiency, public sector

Жалпы қызмет орталықтары цифрландыру кезінде мемлекеттік органдардың қызметін оңтайландыру тәсілі ретінде

*Абен Асел Серікқызы, PhD докторы,
Қазақстан Республикасы Президентінің жанындағы
Қазақстан стратегиялық зерттеулер институтының
Алматы қаласындағы өкілдігі
Омарова Асел Болатқызы
«Табия-консалтинг» ЖШС сарапшысы,
Зейнолла Сауле Жанатқызы, PhD докторы,
Қазақстан Республикасы Президентінің жанындағы
мемлекеттік басқару Академиясының
Алматыдағы филиалы, Қазақстан*

Әлемдік экономиканың қазіргі даму кезеңі ЖҚКО дамуының жоғары қарқынымен және оларды әлеуметтік-экономикалық қызметтің көптеген салаларында кеңінен қолдану тәжірибесімен сипатталады. Бұған қоса, ірі компанияларда бизнес-процестерді ұйымдастырудың және енгізудің жоғары тиімділігі осы тәсілді мемлекеттік секторға бейімдеу және енгізу үшін негіз болды. Ірі консалтингтік компаниялар ORACLE, Deloitte, PWC (Pricewaterhouse Coopers), Эрнст және Янг, Fujitsa, SAP, Chazey серіктестері, IBM, Shared Services & аутсорсинг желісі сияқты ірі бизнес-консалтингтік компаниялар SSON, т.б. бизнес-процестерді жетілдіру және ЖҚО-ын әлемдік тәжірибеге енгізу мәселелеріне назар ау-

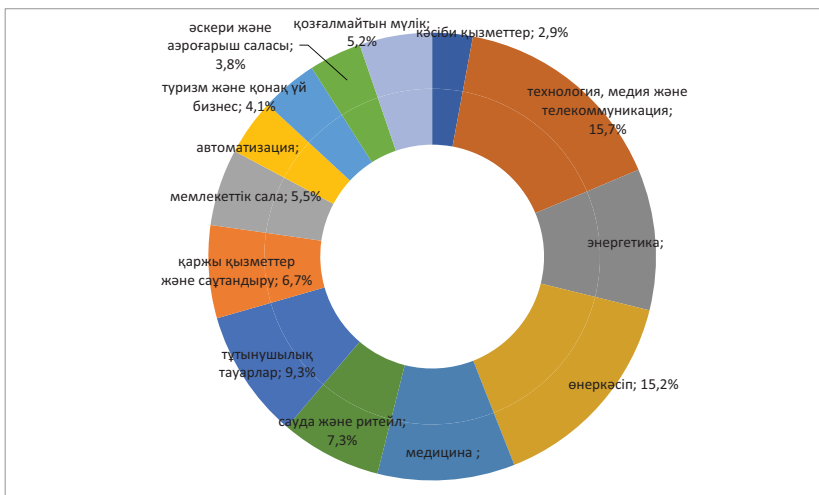
даруда. Осылайша Deloitte компаниясы ЖҚО саласында тұрақты мониторинг және зерттеулер жүргізеді.

Ортақ сервистік орталық (shared services center ағылшынша ортақ қызмет көрсету орталығы, сонымен қатар бірыңғай қызмет көрсету орталығы) - бұл бүкіл ұйымның белгілі бір бизнес-процестері өткізілетін ірі компанияның, ұйымның немесе мемлекеттік мекеменің құрылымдық бөлімшесі болуы мүмкін (мысалы, бухгалтерлік есеп, адами ресурстар). Жалпы қызмет көрсету орталығы заңды түрде бөлек ұйым немесе тұрақты құрылымдық бөлім бола алады [1., б. 125]. Мұндай орталықтар операциялық шығындарды азайту, персоналды оңтайландыру, бизнес-процестерді біріздендіру және стандарттау, қайталанатын функцияларды болдырмау, жұмыс күшін мамандандыру арқылы функциялардың сапасын жақсарту мақсатында құрылады. Басқаша айтқанда, тиімділікті арттыру және белгілі бір функцияларды қолдауға жұмсалатын шығындарды азайту мақсатында ЖҚКО-да қолдау көрсетілетін бизнес-процестердің бөлігі көрсетіледі. Әдетте, компанияның немесе ұйымның негізгі қызметіне қатысты емес стандартты функциялар мен процестер ЖҚКО-ға беріледі. Мысалы, персоналды басқару бойынша ЖҚКО кадрлар басқармасының міндеттерімен айналыса алады, жалақыны есептеу, әлеуметтік төлемдерді басқару, қызметкерлерді іріктеу, қызметкерлерді оқытуды басқару, олардың жұмысын бағалау және басқа операцияларды жүзеге асырады. ЖҚКО міндеті - сапаның бірыңғай стандарттарына сәйкес қызмет көрсету.

Мұндай қызмет көрсету орталықтары тұтынушылар арасында үлкен қызығушылық тудырды және әлем бойынша тез таралды. 2017 жылғы деректер бойынша ЖҚКО таралуының тығыздығына қарай тығыздылығы өте жоғары аймақтарға Ұлыбритания, АҚШ, Бразилия, Аргентина, Қытай, Үндістан, Испания, Германия, Польша, Филиппин жатады. Орташа тығыздық көрсеткіш бойынша Австралия, Жапония, Франция, Норвегия, Финляндия, Ирландия сияқты елдерге тән. Тығыздығы төмен аймақтарға Ресей, Египет, Оңтүстік Африка Республикасы, Ауғанстан, Индонезия, Таиланд, Вьетнам және басқалары кіреді. Ал Қазақстан, Пәкістан сияқты, Африканың көптеген елдері, сондай-ақ Өзбекстан, Тәжікстан,

Түрікменстан, Исландия ЖҚКО тіркелмеген елдер болып белгіленген.[2, б. 35].

Экономика салалары бойынша мұндай орталықтардың қызметтеріне үлкен сұраныс технологиялар, медиа және телекоммуникация салаларында байқалады (15,7%), екінші орында - өнеркәсіп секторы (15,2%), энергетика секторы алғашқы үштікті (10, 2%) алады. Біздің назарымызда мемлекеттік секторда жұмыс істейтін ЖҚКО-ның үлесі. Deloitte компаниясының зерттеулеріне сүйенсек, 2017 жылы оның үлесі 5,5% құрады, бұл қаржы секторына (6,7%) қарағанда аз (1-суретті қараңыз).

Сурет 1. Жалпы қызмет көрсету орталықтарының экономика салалары бойынша бөлінуі, %.

Ескерту: Дереккөзге сәйкес авторлар құрастырған [2, б. 45]

Осылайша, жеке меншік және мемлекеттік сектордағы компанияларда бизнес-процестерді ЖҚКО арқылы басқару тәжірибесі экономиканың барлық салаларында кеңінен таралған және бұл тенденция жыл сайын цифрлық технологиялардың дамуымен күшейе түседі деген қорытынды жасауға болады. Бұл жағдай бірқатар объективті себептермен түсіндіріледі.

Айтарлықтай, бастапқыда ЖҚКО моделі үлкен өкілдіктері немесе бизнес бөлімшелері желісі бар ірі корпорацияларда пайда болды. Көптеген трансұлттық компаниялар бизнес-процестерді басқарудың осы моделін әртүрлі деңгейде (ұлттық, аймақтық және ғаламдық болсын) сәтті қолданды. Қазіргі уақытта IBM, Siemens, Ford, HP, Kelly Services, Procter & Gamble, Sony, Nestle, Mars сияқты көптеген корпорацияларда ортақ қызмет көрсету орталықтары бар. Бұл мұндай орталықтардың компанияларға қомақты қаржы үнемдеуге көмектесуіне байланысты. Сонымен, PricewaterhouseCoopers жүргізген зерттеуге сәйкес, жылдық кірісі 740 миллион АҚШ доллардан асатын кәсіпорындарда жалпы қызмет көрсету орталығын құрып, оған бухгалтерлік есеп, сатып алу, ақпараттық технологиялар және персоналды басқару жүйесін енгізе отырып, шығындарын жылына 4,4 - 16,2 млн. АҚШ доллар көлемінде үнемдеп отыр [3, б. 137].

ЖҚКО құру және енгізудің пайдалылығы арта түсуі мүмкін, өйткені ол арқылы компанияның бірыңғай саясаты мен ішкі рәсімдері қалыптасады. Шынында да, кейде жалпы қызмет көрсету орталығын құру кезінде бұрын тиісті назар аударылмаған бөлімдерде немесе аймақтық бөлімшелерде елеулі проблемалар анықталады [3, б.142].

Тәжірибе көрсеткендей, бизнес-процестерді орталықтандыру көбінесе келесі салаларда жүзеге асырылады [4, б. 115]:

- қаржы;
- персоналды басқару;
- IT-жүйесін басқару;
- логистика.

Ұсынылған бағыттардың тізімі орталықтандырылған және жүзеге асырылатын бизнес-процестер мен функциялардың едәуір санын біріктіреді. Ұсынылған функциялардың берілуінің маңызды негіздемесі - мәліметтердің барлық көлемін біріктіріп, оларды жоғары жылдамдықта өңдей алатын бағдарламалық қамтамасыз етілуінде.

Осылайша, қызмет көрсету немесе сервистік орталықтар барлық операцияларды ортақ стандарттарға жақындатуға, бэк-офистегі операцияларды жүргізу шығындары мен шығындарын азайтуға

мүмкіндік береді. Сонымен, бірқатар авторлар [5, 133 б.] ЖҚКО құру қажеттілігінің себебі болуы мүмкін бірқатар алғышарттарды анықтады:

1. Компанияның құрылымында бірнеше бөлімшелер бар, олардың құрамына функцияларды қосарлайтын бөлімшелер кіреді. Әдетте, қазіргі заманғы компаниялар өз өндірістеріне толықтай өздері өздеріне қызмет етеді - бухгалтерлік есепті жүргізеді, техникалық қызмет көрсету бөлімдері бар және қызметкерлерді таңдаумен айналысады.

2. Бизнес-құрылымдардың аумақтық таралуы. Компанияның құрылымдық бөлімшелері географиялық жағынан бөлінген. Мемлекеттік ұйымның филиалдары ел ішінде аумақтық бөліністерге ие.

3. Компанияның үлкен құрамы және көптеген бөлімшелері бар. Айтарлықтай жұмыс процесі басқару процесін икемсіз етеді, кейбір «бюрократиялық» кідірістерді тудырады және т.б.

4. Ортақ байланыс пен IT ортасының болуы. Компанияда қашықтықтан байланыс арналарын пайдалану мүмкіндігі бар. Бүгінгі таңда ірі компаниялардың ақпараттық қолдаудың жаңа, жетілдірілген жүйелерін пайдалануға мүмкіндігі бар. Компанияның бас офисінің немесе оның бөлімшелерінің орналасқан жерінен географиялық тұрғыдан алыс компанияның есеп беру функцияларын орындауға нақты мүмкіндік туды, олар ең білікті мамандарды жинады.

5. Қызметкерлердің біліктілік деңгейінің біркелкі еместігі. Құрылымдық бөлімшелер жұмыс істейтін аудандардағы қосалқы бизнес-процестердің мәселелерін шешуге бағытталған білікті кадрлардың жетіспеушілігі. Құрылымдық бөлімшелердің орталықтан және бір-бірінен аумақтық алшақ болуына байланысты кәсіби дайындық әр түрлі болады. Кейбір аймақтарда холдингтер жалдау талаптарына жауап беретін кадрлардың жеткілікті санын тарта алмайды.

6. Функцияларды орындау үшін құрылымдық бөлімшелерде ресурстардың жетіспеушілігі. Бұл жайт сонымен қатар құрылымдық бөлімшелердің аумақтық бөлінуімен байланысты. Көмекші жұмыстарды жүргізу үшін компаниялар жеткілікті ресурстарды аймақтарға жеткізе алмайды.

Қазіргі заманғы мемлекеттік сектор, жеке бизнес сияқты, қаржылық шығындардың төмендеуі аясында тиімділікті арттыруға мүмкіндік беретін қызметті ұйымдастырудың осындай моделін іздеумен айналысады. Сондықтан бірнеше агенттіктерден, бөлімшелерден әкімшілік және қолдау функцияларын (мысалы, кадрлар, қаржы, ақпараттық технологиялар және сатып алу) шоғырландыру моделі танымал болды және мемлекеттік сектор үшін қолайлы болды [6, 7 б.]. Қызметтерге бірыңғай тәсілді енгізу айтарлықтай уақыт пен энергияны қажет ететін күрделі құрылымдық өзгерістерді қамтитынын атап өткен жөн. Дұрыс ұйымдастырылған және іске асырылған жағдайда әлеуетті артықшылықтар жұмсалған ақшаны айтарлықтай жаба алады. Сонымен қатар, ЖҚКО көптеген мемлекеттік және жергілікті органдардың инновациялық және технологиялық әлеуетін дамытуға ықпал етеді, мұны көптеген елдердің тәжірибелік мысалдары растайды [7, б. 49].

Сонымен бірге корпоративті сектордан айырмашылығы, мемлекеттік органдардың қызмет критерийлері «табыстылық» категориясы емес, халықтың оған мемлекет ұсынатын қызметтердің сапасына мән беруі мен максималды қанағаттануы екенін түсіну керек. Осыған байланысты мемлекеттік секторда ЖҚКО-ны қолданудың негізгі мақсаттарын ескеру қажет. Мақсаттарға сәйкес оларды пайдалануды екі топқа бөлуге болады: 1) стратегиялық даму бағыттарының бірі бола отырып, бұл мемлекеттік басқару сапасын және бюджеттік ресурстардың сапасын жақсарту қажеттілігін тудырады; 2) тиімділікті арттыруға бағытталған, жеке процестерді іске асыру шығындарын азайту үшін ЖҚКО пайдалану.

Айта кету керек, кейбір зерттеушілер ортақ орталықтардың модельдерін жүзеге асыруды мемлекеттік сектор үшін жеке меншікке қарағанда қиынырақ ұйымдастыратындығын атап өтеді [8, с. 92]. Fyfe T. тіпті мемлекеттік секторда қызметтердің ортақ моделін іске асыру қиын болатын үш себепті анықтады: «алдын-ала инвестициялардың» болмауы жобаның тоқтатылуына әкелуі мүмкін; кейде қоғамдық сектор ұйымдарында «ұзақ мерзімді өзгерістерге деген күштарлық» жетіспейді, бұған сайлау уақыты мен даму стратегиясын түбегейлі қайта қарау себеп болуы мүмкін.

2-сурет. Артықшылықтардың, практикадағы фактілердің және мемлекеттік сектор үшін нақты «қиындықтардың» арақатынасына жалпыланған талдау
Ескерту: авторлар әзірлеген.

Үшінші себеп, ұсыну философиясынан қатаң қызмет стандарттарына негізделген қызмет философиясына көшу мемлекеттік органдар аясында айқын және қиын болмауы мүмкіндігімен байланысты. Алайда нақты және келісілген қызмет және басшылықтың идеяны толық қабылдауы - бұл сәтті іске асырудың кепілі, оны жүзеге асырылған жобалардың ең жақсы тәжірибесі растайды.

Жоғарыда келтірілген дереккөздерді талдай отырып, біз жалпыға ортақ орталықтар құру тәжірибесінен мемлекеттік сектор алатын артықшылықтарды келесі жалпылауды ұсына аламыз (2-суретті қараңыз). Ұсынылған деректер топтары ЖҚО-ның артықшылықтарын, сондай-ақ олардың іс жүзінде қалай жүзеге асырылатынын салыстыруға мүмкіндік береді.

Мемлекеттік сектор жеке сектордан түбегейлі ерекшеленетінін және ең алдымен саяси тұрғыдан туындайтын белгісіздіктердің одан да үлкен тізімінің ықпалына түсетінін есте ұстаған жөн. Мемлекеттік қызметшілердің өздері де, сонымен қатар халық арасында да жалпы қызмет көрсету орталықтарының қызмет механизмі

туралы нақты түсінік пайда болуы керек. Ортақ орталықтар жобасының маңызды қатысушысы болып табылатын «азамат» және барлық іс-шаралар сапалы қызмет көрсетуге бағытталған және егер жеке компаниялар өз тұтынушыларын бағдарлай алса, онда мемлекеттік сектор барлық санаттарға назар аударуы керек, бұл кейбір қиындықтарды тудыруы мүмкін..

Қорытындылар:

1. Мемлекеттік секторда ЖҚКО-ны ашудың себептері мен алғышарттарының арасында басты белгілерді бөліп көрсетуге болады: шығындарды азайту және бизнестің тиімділігін арттыру қажеттілігі.

2. ЖҚКО тәжірибесі мемлекеттік секторда қолданылады, өйткені көптеген жетекші әлемдік компаниялар, соның ішінде мемлекеттің қатысуымен, қарапайым сервистік орталықтарға ауысады: Statoil Hydro, NASA, Boeing, BHP Billiton және т.б. компаниялардың тізімін кеңейту үрдісі байқалады.

3. Мемлекеттік сектордың тиімділігін арттыру мінез-құлықтың қалыптасқан стандарттарын өзгертуді, бірліктердің бөлінуін жеңуді және жаһандану процесіне көшуді талап етеді. Тәжірибе көрсеткендей, ЖҚКО компанияның саясаты мен ішкі рәсімдерін біркелкі етуге көмектеседі, бұл айтарлықтай үнемдеуге әкеледі.

Библиографиялық тізім

1. *Penin V.I. Разработка архитектуры бизнес-процессов компании в Business Studio. // Litres, 21.09.2019 г., С.300. ISBN 9785041740313.*

2. *Global Shared Services.2017 Survey Report. -<https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/uk/Documents/strategy/deloitte-uk-2017-global-shared-services-report.pdf>*

3. *Зарипова И.Р., Ахунова В.Н. Новая модель бизнеса – создание общих центров обслуживания как форма внутреннего аутсорсинга предпринимательских структур // Фундаментальные исследования. – 2016. – № 5-1. – С. 136-141.*

4. *A.T. Kearney, 2009, 'Shared Services in Government 2 – Building a platform for better public services at lower cost', p.113.*

5. *Иванова Т. Общие центры финансового обслуживания: российская практика применения // Финансовая газета. Региональный выпуск. 2010. No 17. www.consultant.ru.*

6. Rahman, A.A. *Looking at shared services model for public sector*. New Straits Times Press, Berhad Business Times 2005, p. 7.

7. *Success factors for Implementing Shared Services in Government*. IBM Center for The Business of Government Timothy J. Burns, Kathryn G. Yeaton, 2008, 49 p.

8. Gould, K. & Magdieli, A. (2007) *Optimizing Government Effectiveness through Shared Services: Perspectives from IBM Corporation*. IBM Global Services. IBM Corp.

Introduction of innovative technologies as an important factor agrarian sector development

*Yusupov Erkin Juraevich, doctor of Economics, Professor,
Tashkent state agrarian University*

*Dzhalalova Durdona Dilshadbekovna doctoral student
Tashkent state agrarian University
Tashkent, Uzbekistan*

Annotation

The article systematizes the objective need for widespread introduction of innovative technologies in agriculture, taking into account the role of innovative technologies in the development of society and their role in ensuring the foundations of economic growth and well-being of the population, defines the conceptual directions of its further development and is scientifically justified. Given that the achievement of high economic efficiency in agriculture in the conditions of formation of the digital economy is directly related to the rational use of human and material resources in the production process, implementation of scientific approaches, innovative approach, proper organization of production, recommendations by the authors on the introduction of innovative technologies in the industry.

Keywords - innovative economy, innovative technologies, scientific achievements, integration, competitive products, advanced technologies

Инновациялық технологияларды енгізу маңызды фактор ретінде аграрлық секторды дамыту

*Юсупов Эркин Джурсаевич, э.ғ.д., профессор,
Ташкент мемлекеттік аграрлық университеті
Джалалова Дурдона Дилшадбековна докторант
Ташкент мемлекеттік аграрлық университеті
Ташкент, Өзбекстан*

Аңдатпа

Мақалада қоғамның дамуындағы инновациялық технологиялардың рөлін және олардың экономикалық өсу мен халықтың әл-ауқатының негіздерін қамтамасыз етудегі рөлін ескере отырып, ауыл шаруашылығында инновациялық технологияларды кеңінен енгізудің объективті қажеттілігі жүйелендірілген, оны одан әрі дамытудың тұжырымдамалық бағыттары айқындалған және ғылыми негізделген. Сандық экономиканы қалыптастыру жағдайында ауыл шаруашылығында жоғары экономикалық тиімділікке қол жеткізу өндірістік процесте Еңбек және материалдық-техникалық ресурстарды ұтымды пайдаланумен, ғылыми тәсілдерді кеңінен енгізумен, өндірісті дұрыс ұйымдастырудың инновациялық тәсілімен тікелей байланысты екенін ескере отырып, салаға инновациялық технологияларды енгізу бойынша авторлардың ұсыныстары берілді.

Түйінді сөздер - инновациялық экономика, инновациялық технологиялар, ғылыми жетістіктер, интеграция, конкурентоспособные продукты, озық технологиялар

Внедрение инновационных технологий как важный фактор развития аграрного сектора

*Юсупов Эркин Джурсаевич, д.э.н., профессор,
Ташкентский государственный аграрный университет
Джасалова Дурдона Дилшадбековна докторант
Ташкентский государственный аграрный университет
Ташкент, Узбекистан*

Инновационные технологии играют важную роль в развитии любого общества, и это обеспечивает основу для экономического роста и благосостояния населения.

Общеизвестно, что достижение высокой экономической эффективности в сельском хозяйстве напрямую связано с рациональным использованием трудовых и материально-технических ресурсов в производственном процессе, широким внедрением научных подходов, инновационным подходом к правильной организации производства.

Комплексный подход к проблеме достижения производственной эффективности в отрасли, включая внедрение инновационных технологий, также является ключевым условием обеспечения качества и эффективности.

Это связано с тем, что внедрение инновационных идей в производство способствует качественному развитию научно-технического развития. Научно-технический прогресс, в первую очередь, находится в прямой гармонии с развитием науки.

В то же время социальная среда и предпринимательский фактор должны быть первичной основой для инновационного развития.

Исходя из этого, необходимо развивать систему внедрения инновационных идей в производственную практику.

В результате нашего исследования были изучены динамика развития инновационных технологий в сельском хозяйстве, повышении эффективности использования инновационных технологий, разработаны рекомендации по внедрения инновационных технологий в сельском хозяйстве.

В процессе исследования широко использовались такие методы, как абстрактное мышление, экономический и статистический анализ и другие.

На наш взгляд, объективной необходимостью широкого внедрения инновационных технологий в сельском хозяйстве в контексте перехода Узбекистана к инновационной экономике является:

- требуется интенсивное развитие сельского хозяйства в условиях ограниченности земельных и водных ресурсов, т. е. для производства большего количества и лучшего качества продукции на единицу ресурсов;

- недостаточные финансовые ресурсы для внедрения инновационных технологий большинство хозяйств, поэтому правительству необходимо создать благоприятные правовые и финансовые условия для внедрения инновационных технологий;

- в будущем производство продукции в фермерских хозяйствах не может быть достигнуто без внедрения инновационных технологий, потому что это является важнейшим фактором конкурентоспособности их на внутреннем и внешнем рынках;

- внедрение инновационных технологий в сельском хозяйстве является важным фактором для выхода в глобальную торговую систему, это требует совершенствование системы внедрение инновационных технологии в сельском хозяйстве;

- по-прежнему отсутствует взаимовыгодная система между исследовательскими учреждениями и сельхозтоваропроизводителями, это требует разработки механизма, обеспечивающего тесную связь между наукой и производством и т.д.

Эффективное использование интеллектуальной собственности в развитии инновационной деятельности напрямую связано с совершенствованием системы финансирования научных исследований.

Это связано с тем, что отличительными особенностями агропромышленного сектора по отношению к другим секторам.

В первую очередь, необходимо внедрять научные инновации в отрасль, исходя из особенностей регионов.

Разработка таких программ направлена на постоянное обновление технических, биологических и химических веществ, технологий и форм управления, адаптацию сельскохозяйственной продукции к требованиям агроклиматических и рыночных условий, а также создание условий для внедрения мировых стандартов на товарную продукцию.

Все это создаст дополнительные источники дохода во всех отраслях и секторах АСМ.

В настоящее время в контексте перехода Узбекистана к инновационной экономике целесообразно разработать и внедрить следующие рекомендации и рекомендации перед учёными и специалистами по аграрной экономике:

- разработка предложений по совершенствованию научно-теоретических и методологических основ стимулирования развития инновационных технологий в сельском хозяйстве;

- подготовка рекомендаций по применению опыта зарубежных стран по внедрению инновационных технологий в сельском хозяйстве;

- разработка практических рекомендаций по совершенствованию механизмов экономического стимулирования внедрения инновационных технологий в сельском хозяйстве и др.

В результате разработки и последовательной реализации долгосрочной комплексной государственной программы в этих областях инновационный путь развития Узбекистана должен стать движущей силой экономического роста, стабильности и благосостояния населения.

Список литературы

1. Указ Президента Республики Узбекистан от 7 февраля 2017 года № П-4947 «О Стратегии действий по дальнейшему развитию Республики Узбекистан».

2. Инновационная деятельность в аграрном секторе экономики России / Под ред. И.Г. Ушачева, И.Т. Трубилина, Е.С. Оглоблина, И.С. Санду. М.: Колос, 2007. - 636 с.

3. Чариев К.А. «Механизмы стимулирования инноваций в сельском хозяйстве зарубежных стран и методические рекомендации» УзБИИТИ Ташкент-2014 - 34 с.

4. Peters T. *The circle of innovation*. USA, NY: Alfred A. Knopf, 2006. - 519 pp.

5. Юсупов Э.Д. *Теоретические проблемы оптимизации субъектов аграрного рынка, Материалы международной научно-практической конференции на тему «Повышение эффективности социально-экономической деятельности государства и международных отношений в условиях обеспечения конкурентоспособности Казахстана» Алматы 2019, 112-116 стр. <http://narxoz.kz/ru/event/show/160>*

Improving the system of management of marketing activities

*Hasanov Rahmonov Hasanovic, PhD, associate Professor,
Department of «Tourism, services, ecology» Russian-Tajik Slavic
University (RTSU)*

*Sharifov Takdir Abdumajidovich,
Ph.D., associate Professor, Department of «Management and Marketing»
Russian-Tajik Slavic University (RTSU)
Dushanbe, Tajikistan*

Annotation

Marketing in the tourism industry today has become a recognized necessity. In the modern economy, the management of any enterprise (including hotels) should be market-oriented, i.e. management decisions should be based on the satisfaction of market needs. Thanks to this, businesses can adapt to the detected needs or respond in time to the wishes of potential consumers. The need for marketing in organizations is also expressed in the constant assessment of the external and internal environment of the organization, analysis of competitive advantages, and search for information about current projects of competitors, segmentation of the market (industry) of the enterprise, etc. Therefore, marketing management allows the company to solve the tasks of developing General strategies and determine specific marketing strategies: product, price, sales, communication, etc.

Keywords - management, marketing, tourism, hotel services, segmentation, sales channels, planning

Маркетингтік қызметті басқару жүйесін жетілдіру

*Хасанов Рахмонуддин Хасанұлы, с.ғ.к., доцент,
«Туризм, сервис, экология» кафедрасы Ресей-Тәжік
Славян Университеті (РТСУ)*

*Шарифов Такдир Абдулмаджидович э.ғ.к., доцент
«Менеджмент және Маркетинг» кафедрасы
Ресей-Тәжік Славян Университеті (РТСУ)
Душанбе, Тәжікстан*

Андатпа

Туристiк индустриядағы маркетинг бүгiнгi таңда саналы қажеттiлiк болды. Қазiргi экономика жағдайында кез келген кәсiпорынды (оның iшiнде қонақ үй) басқаруды нарыққа бағыттау керек, яғни қабылданатын басқарушылық шешiмдер өз негiзiнде нарықтық қажеттiлiктердi қанағаттандыруды қамтуы тиiс. Осының арқасында кәсiпорындар анықталған қажеттiлiктерге бейiмделе алады немесе әлеуеттi тұтынушылардың қалауына уақытында жауап бере алады. Осыған орай, маркетингтi басқару кәсiпорынға жалпы стратегияларды әзiрлеу жөнiндегi мiндеттердi шешуге және нақты маркетингтiк стратегияларды: тауар, баға, өткiзу, коммуникациялық және т.б. айқындауға мүмкiндiк бередi.

Түйiн сөздер - басқару, маркетинг, туризм, қонақ үй қызметтерi, саралау, арналар сату жоспарлау

Совершенствование системы управления маркетинговой деятельности

*Хасанов Рахмонуддин Хасанович, к.с.н, доцент,
кафедра «Туризм, сервис, экология»
Российско-Таджикский Славянский Университет (РТСУ)
Шарифов Такдир Абдулмаджидович, к.э.н., доцент,
кафедра «Менеджмент и Маркетинг»
Российско-Таджикский Славянский Университет (РТСУ)
Душанбе, Таджикистан*

Цель любого маркетингового мероприятия – привлечение новых клиентов и укрепление лояльности существующих. Маркетинговые мероприятия базируются на коммуникаций с целевой аудитории и передаче информации о товаре целевой аудитории потребителей.

Однако прежде чем разработать комплекс мероприятий в рамках маркетинговой и рекламной деятельности гостиничного предприятия, необходимо постановка цели самой гостиницы. Применительно к гостиничным предприятиям целью деятельности является - увеличение загрузки (особенно в межсезонье) за счет

различных каналов, а также привлечение и повышение имиджа (узнаваемости) гостиницы.

Для более эффективного продвижения гостиничного предприятия на рынке делового туризма следует обратить внимание на потребности и особенности данного сегмента в туристической отрасли. Иными словами, прежде всего необходимо:¹

- проанализировать рынок гостиничных услуг по региону (в частности, занимаемую долю в сегменте гостиниц, количество и состав участников рынка и т.д. – рис. 1);

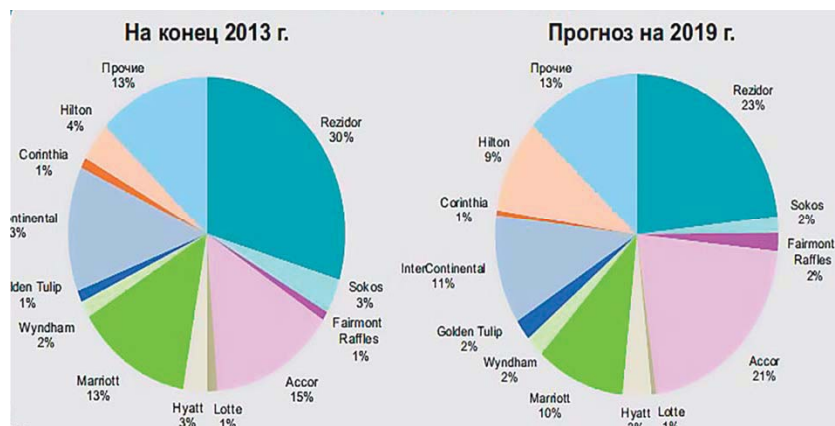

Рис. 1 - Участники рынка индустрии гостеприимства

- разработать план дохода и прибыли гостиницы на год вперед (отображая основные статьи доходов и расходов);
- планирование эффективности деятельности гостиницы невозможно без составления календарного плана мероприятий по городу (и в целом по республике);

¹ Хасанов Р. Х., Раджабова И. Р., Введение в стратегический маркетинг: Учебное пособие//Душанбе: РТСУ, 2019 г., С. – 18.

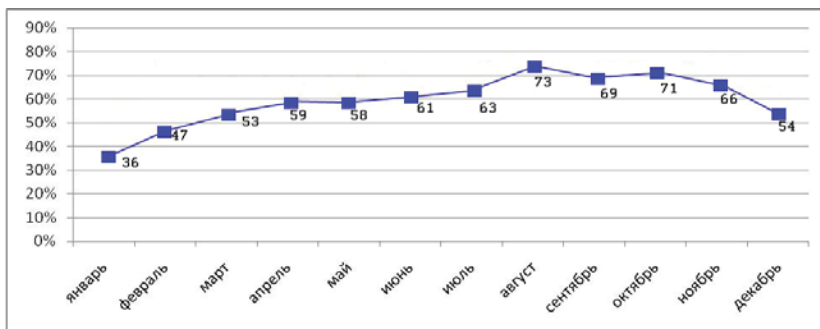

Рис. 2 - Примерный график динамики загрузки гостиницы

– произвести анализ динамики загрузки гостиницы (номерного фонда и категории номеров за прошлый год с разбивкой по месяцам; рис. 2);

Рис. 3 - Сегментация целевой аудитории

– произвести сегментацию потребителей услуг гостиницы по: целям; категориям; странам происхождения; уровню платежеспособности; возрастному и половому признаку и т.д. (рис. 3- 4- 5);

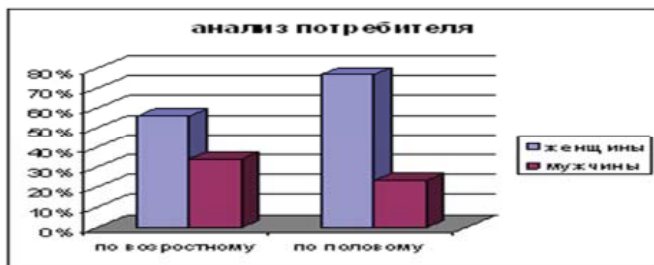

Рис. 4. - Возрастная и половая сегментация

Рис. 5 - Страна происхождения

– определить (количество или процент гостей), которые воспользовались услугой гостиницы хотя бы один раз и хотели бы вернуться еще раз (рис. 6);

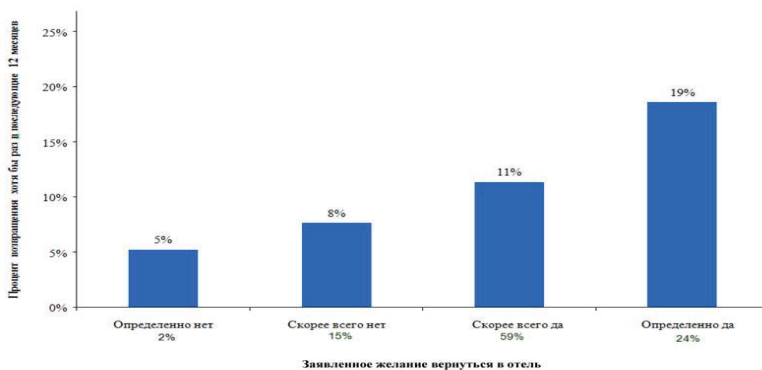

Рис. 6. - Заявленное желание вернуться в гостиницу

– определить, отслеживать и грамотно управлять (контролировать) основные каналы привлечения целевой аудитории/клиентской базы в гостиницу (рис. 7-8);

Источники продаж (или привлечение клиентов).

Рис. 7 - Источники продаж (или привлечение клиентов)

Рис. 8 - Каналы продаж (или привлечение клиентов)

С целью определения степени удовлетворенности гостей в контексте полученных услуг (проживания, питания, обслуживания, качества инфраструктуры номерного фонда и т. д.), на систематической основе отслеживать (изучать) мнения и отзывы гостей методом анкетирования и т. д. – рис. 9.

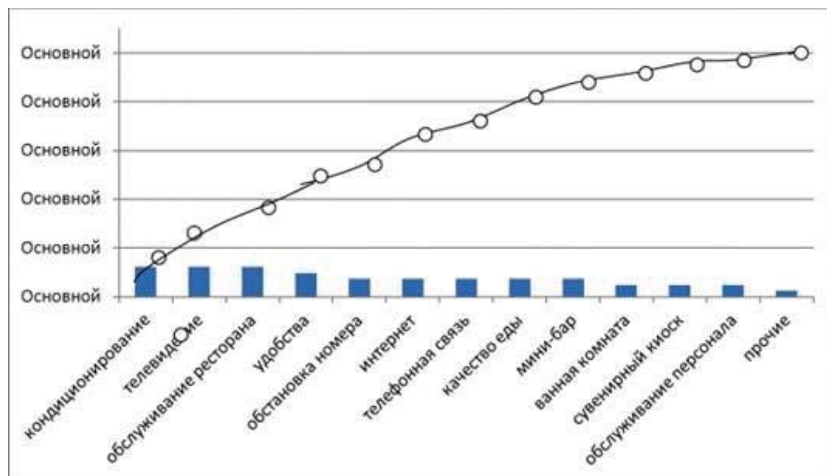

Рис. 9 - Степень удовлетворенности гостей

Исходя из вышеизложенного, и максимального охвата целевой аудитории, необходимо использовать следующие маркетинговые коммуникации:²

- а) Facebook (создать страницу гостиницы, публиковать актуальные контентны, чтобы укрепить узнаваемость отеля (бренда) и заинтересовать предполагаемого клиента);
- б) В Контакте - создать группу сторонников бренда. Поддерживать контакт с целевой аудиторией;
- с) Реклама в профильных печатных изданиях (данный инструмент зависит от бюджета);
- д) Сайт гостиницы (систематически обновить, и превратит в активный канал продаж);

² Хасанов Р. Х., Асророва З. И., Маркетинг в туриндустрии: Учебное пособие// Душанбе: РТСУ, 2019 г., С. – 72.

е) Google Ad Words – поможет гостинице появиться на первой странице поисковой выдачи по актуальным запросам. Этот инструмент позволит привлечь больше трафика и повысить интерес к гостинице;

ф) Контекстная реклама в Яндексе – отличный маркетинговый канал для привлечения новых клиентов и увеличение продаж;

г) Специализированные выставки – если бюджет гостиницы позволит, необходимо участвовать в выставках. Это поможет укрепить узнаваемость гостиницы и обзавестись полезными контактами;

h) INSTAGRAM – популярная визуальная социальная сеть позволит публиковать вдохновляющие фото и видео с жизни гостиницы и т.д.;

і) Инфографика - эффективный маркетинговый канал. Этот контент может привлечь новых посетителей на сайт гостиницы – (рис. 10);³

Инфографика.

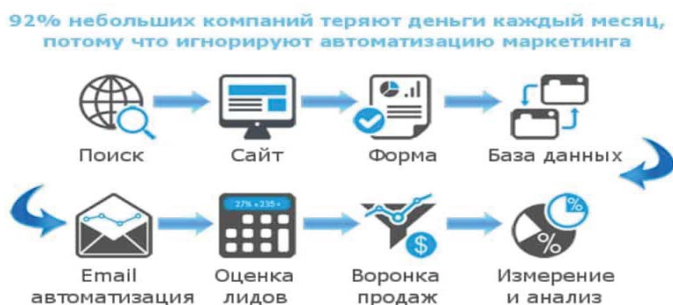

Рис. 10 - Инфографика

Итак, ключевыми показателями эффективности маркетинговой кампании гостиницы должны быть:

- охват целевой аудитории;
- активное, пассивное знание продвигаемых гостиничных услуг;

³ Афанасьев О. Б., Использование технологий туристской инфографики в образовательном процессе: Журнал «Турбизнес» № 4, 2017 г., С. -9.

- понимание и распознаваемость рекламных сообщений;
- намерение воспользоваться продвигаемой услугой и др.

Какие бы инструменты (маркетинговые или рекламные) не применяло гостиничное предприятие, самое главное – не стоять на месте, постоянно надо искать новые возможности и повышать эффективность проверенных стратегий.

Библиографический список:

1. Афанасьев О.Б., *Использование технологий туристской инфографики в образовательном процессе // Турбизнес. – 2017. - №4 - С. 9-17.*
2. Хасанов Р.Х., Раджабова И.Р. *Введение в стратегический маркетинг: Учебное пособие. - Душанбе: РТСУ, 2019. – 150с.*
3. Хасанов Р.Х., Асророва З.И. *Маркетинг в туриндустрии: Учебное пособие. -Душанбе: РТСУ, 2019. - 210 с.*

Experience in implementing digitalization in the Republic of Korea

*Valeeva Yulia Sergeevna, Ph.D., associate Professor
Department of international economic relations,
Kazan (Volga region) Federal University,
Garayeva Aisylu Rafaelovna, 4th year student
Department of altaistics and Chinese studies,
Kazan (Volga region) Federal University,
Kazan, Russia*

Annotation

This work is devoted to the impact of digitalization on the daily life of the state and the population. It is proved that the Republic of Korea invests huge financial resources in R & d and provides various government subsidies. The professional skills of Korean employees were evaluated. Some approaches to increasing labor productivity and attracting significant investment in improving the quality of training have been identified. The requirements of the OECD, which will have a positive impact on the development of Korea, are given. Demographic

problems of society are revealed and measures of state support in the field of digitalization development for the implementation of various programs and start-UPS are given.

Keywords: digitalization, Republic of Korea, OECD Countries, quality of training, R & d, government support measures

Корея Республикасында цифрландыруды енгізу тәжірибесі

*Валеева Юлия Сергеевна, э.э.к., доцент
Халықаралық экономикалық қатынастар кафедрасы,
Қазан (Приволжский) федералды университеті,
Гараева Айсылу Рафаеловна, 4 курс студенті
Алтаистика және қытайтану кафедрасы,
Қазан (Приволжский) федералды университеті,
Қазан, Ресей*

Аңдатпа

Бұл жұмыс цифрландыру мемлекет пен халықтың күнделікті өміріне әсерін тигізеді. Корея Республикасы ҒЗТКЖ-ға орасан зор қаржы ресурстарын салып, түрлі мемлекеттік субсидияларды ұсынатыны дәлелденген. Корей қызметкерлерінің кәсіби дағдыларын бағалау жүргізілді. Еңбек өнімділігін арттыру және оқыту сапасын арттыруда елеулі инвестициялар тарту бойынша кейбір тәсілдер анықталды. Кореяның дамуына қолайлы әсер ететін ЭБДҰ талаптары келтірілген. Қоғамның демографиялық проблемалары ашылды және әртүрлі бағдарламалар мен стартаптардың әзірлемелерін іске асыру үшін цифрландыруды дамыту саласында мемлекеттік қолдау шаралары берілді.

Түйі сөздер - цифрландыру, Корея Республикасы, OECD елдері, оқыту сапасы, ҒЗТКЖ, мемлекеттік қолдау шаралары

Опыт внедрения цифровизации в Республике Корея

Валеева Юлия Сергеевна, к.э.н., доцент

*Кафедра международных экономических отношений,
Казанский (Приволжский) федеральный университет,*

Гараева Айсылу Рафаеловна, студент 4 курса

*Кафедра алтаистики и китаеведения,
Казанский (Приволжский) федеральный университет,
Казань, Россия*

В современном мире большинство стран прилагают множество усилий по активизации процессов цифровизации. Ведь именно это является одним из главных аспектов улучшения образования, инфраструктуры, связи правительства и граждан.

Республика Корея не стала исключением. Государство, которое вкладывает в НИОКР огромные субсидии, и на сегодняшний день отмечает влияние данного фактора на развитие экономики. В тоже время правительство Южной Кореи отмечает, что грамотность в области цифровизации необходима каждому гражданину страны.

Наличие нужного комплекса навыков имеет решающее значение для участия людей в цифровой трансформации Кореи и достижения успеха на рынке труда завтрашнего дня. Навыки особенно ценны, если они значительны и могут применяться в области требуемой работы.

Вот только, в Корею наличие требуемых знаний и хорошей квалификации не обязательно приводит к получению качественным результатам.

По данным опроса программы PIAAC проводится оценка профессиональных навыков взрослых (PIAAC), около 63 процентов корейских рабочих занимают не подходящие им должности.

Это несоответствие может быть вызвано тем, что работники имеют недостаточную квалификацию или окончили учебное направление, которое отличается от их области работы. Несоответствие между областями исследований особенно велико по сравнению с другими странами, располагающими имеющимися данными.

Довольно часто людям удается удержаться на своем рабочем месте достаточно долго. Однако приводит к потере инвестиций, выделяемых на подготовку специалистов на местах. Как таковая, она может представлять опасность для повышения производительности и инноваций.

Корейская система образования может сыграть важную роль в сокращении несоответствия навыков.

Это могло бы укрепить связь между учебными заведениями и миром труда, с тем чтобы предлагаемые курсы и получаемые в результате квалификации лучше соответствовали потребностям экономики.

Чтобы сократить большой разрыв в производительности труда по отношению к своим глобальным конкурентам и сохранить свою специализацию в технологически развитых отраслях промышленности, Корея должна стимулировать обучение.

Технология быстро меняет типы и возможности доступных рабочих мест и, таким образом, влияет на навыки, необходимые на рынке труда.

По сравнению со странами ОЭСР Корея добилась прогресса в повышении уровня образования для своей молодежи. Однако она имеет относительно высокий разрыв в квалификации между молодыми и стареющими работниками.

Уровень квалификации взрослых старше 45 лет значительно ниже средних международных показателей по трем областям навыков, оцениваемым в ходе исследования. Участие в обучении взрослых особенно низко среди более бедных работников.

Инвестиции в расширение доступа к обучению старшего населения будут способствовать повышению мобильности работников.

Это, в свою очередь, позволит Корее более эффективно распределять рабочие места и повысить производительность труда, а также увеличить справедливость в отношении количества и качества рабочих мест.

Инвестиции в человеческий капитал приведут заработную плату и производительность пожилых работников в большее соответствие, что снизит давление на фирмы, вынуждающие их досрочно выйти на пенсию.

Стоит отметить, что ОЭСР продвигает ряд условий, которые будут благоприятно воздействовать на развитие РК:

1. стимулировать непрерывное образование и улучшение квалификации среди сотрудников старшего возраста путем признания неформального пожизненного обучения;

2. обучение и общеобразовательный опыт с помощью таких мер, как национальные образцы осведомленности;

3. привлечение работодателей в создание и проведение предлагаемых курсов, чтобы сделать обучение на протяжении всей жизни более эффективным;

4. рынок труда актуален и для поддержки участия своих работников.

5. улучшить профессиональные услуги и консультации, чтобы помочь повысить осведомленность о необходимости пожизненного обучения;

6. обучение и предоставление информации о возможностях развития на протяжении всей жизни;

7. уделять особое внимание низкоквалифицированным взрослым и пожилым работникам во всех усилиях по повышению их квалификации через непрерывное обучение и образование.

Чтобы сохранить специализацию Кореи в технологически развитых отраслях промышленности, системы образования и профессиональной подготовки должны постоянно совершенствоваться.

В то же время они должны вооружить всех людей правильным сочетанием когнитивных, социальных и эмоциональных навыков, чтобы в полной мере использовать возможности, предоставляемые цифровизацией и глобализацией.

Точно так же, как существует разрыв между молодыми и стареющими работниками с точки зрения их общих навыков, существует важный разрыв между поколениями с точки зрения цифровых навыков.

Наравне со средним показателем по ОЭСР, 5% подростков в возрасте 16-24 лет в Корею сообщают, что не имеют никакого предыдущего опыта работы с компьютерами или не могут использовать компьютерную мышь или прокручивать веб-страницу.

Однако эта доля составляет почти 64% корейцев в возрасте 55-65 лет (в два раза больше среднего показателя по ОЭСР-32%).

Чтобы сделать переход страны к цифровым технологиям действительно плавным, Корея должна обеспечить, чтобы все работники – особенно низкоквалифицированные и пожилые имели возможность развивать навыки, необходимые для полноценного участия в цифровой экономике.

Непрерывное перераспределение рабочей силы внутри и между компаниями и секторами способствует развитию инноваций. Гибкость рынка труда может позволить направить ресурсы на их наиболее продуктивное использование и помочь рынку труда приспособиться к разрушительным технологиям.

Наоборот, чрезмерно строгая защита занятости может негативно сказаться на инновациях. Это может привести к снижению расходов на НИОКР, снижению способности инновационных фирм привлекать таланты и препятствовать инвестициям в технологически продвинутые инновации.

В Корее постоянные работники получают высокую защиту занятости благодаря государственной политике, деловой практике, социальным обычаям и коллективным переговорам. Такая защита побуждает компании брать нерегулярных работников, в первую очередь срочных, чтобы повысить гибкость труда и избежать затрат на увольнение постоянных работников.

Эта сегментация также привела к высокому неравенству в оплате труда, ключевому фактору высокого уровня относительной бедности в Корее.

Таким образом, сокращение двойственности рынка труда является ключом к обеспечению более инклюзивного доступа к качественным рабочим местам. Однако большую гибкость необходимо сочетать с усилением социальной защиты и мерами по активизации деятельности, в частности подготовкой специалистов

Библиографический список:

1. Lee, B. et al. (2016), *Social Protection for the Self-Employed, Korea Labor Institute Research Series*, https://www.kli.re.kr/kli_eng/engRsrchReprtView.do?key=382&pblctListNo=8813

2. OECD (forthcoming), *OECD Science, Technology and Industry Scoreboard 2017*, OECD Publishing, Paris.

3. OECD (2017), *OECD Skills Outlook 2017: Skills and Global Value Chains*, OECD Publishing, Paris, <http://dx.doi.org/10.1787/9789264273351-en>.

4. OECD (2017), *OECD Skills Strategy Policy Note Korea*, OECD Publishing, Paris, <http://www.oecd.org/skills/nationalskillsstrategies/Korea-Active-Learning-Policy%20Note.pdf>.

Economic essence of risks and their classification

Sharifov Pairaw Tagdirovich,

*Master's student of the Department of
"Quality management and certification»,
MIREA - Russian technological University,
Institute of radio engineering and telecommunications systems
Design and technology of electronic means
Moscow, Russia*

Abstract

Risk, as an economic category, represents the possibility of losses instead of the expected profit, loss of income or property, loss of funds as a result of an accidental change in the conditions of economic activity. As a probabilistic category, risk determines the likelihood that a predicted event will not occur. Assessing the expected risk for a planned activity or a specific business operation requires high qualifications and experience in this type of business. An experienced businessman will not make risky management decisions only intuitively. It is necessary to have an economic justification - the calculation of entrepreneurial risk. Thus, the basis for assessing economic risks is the finding of a relationship between certain sizes of enterprise losses and the probability of their occurrence. This dependence is expressed in the curve of probability of occurrence of a certain level of losses.

Keywords - risk, entrepreneurship, financial and economic activities, risk category, bankruptcy.

Тәуекелдердің экономикалық мәні және олардың жіктелуі

Шарифов Пайрав Такдирович,

Сапаны басқару және сертификаттау кафедрасының

магистранты,

МИРЭА-Ресей технологиялық университеті,

Радиотехникалық және телекоммуникациялық

жүйелер институты

Электронды құралдарды құрастыру және технологиясы

Мәскеу, Ресей

Андатпа

Экономикалық санат ретінде тәуекел күтілетін пайданың орнына, табыстың немесе мүліктің жоғалуына, Экономикалық қызмет шарттарының кездейсоқ өзгеруі нәтижесінде ақша қаражатының жоғалуына байланысты шығындарды алу мүмкіндігін білдіреді. Ықтимал санат ретінде тәуекел болжанатын оқиғаның болмауын анықтайды. Жоспарланған қызмет немесе нақты шаруашылық операция үшін күтілетін тәуекелді бағалау жоғары біліктілікті және бизнестің осы түріндегі қызмет тәжірибесінің болуын талап етеді. Тәжірибелі кәсіпкер тәуекелдік басқару шешімдерін тек интуитивті қабылдай алмайды. Экономикалық негіздеме – кәсіпкерлік тәуекелдің есебі болуы қажет. Осылайша, экономикалық тәуекелдерді бағалау негізінде кәсіпорын шығындарының белгілі бір мөлшерлері мен олардың туындау ықтималдығы арасындағы тәуелділікті табу жатады. Бұл тәуелділік белгілі бір жоғалту деңгейінің пайда болу ықтималдығының пайда болу ықтималдығының қисығында өрнек табады.

Түйін сөздер - тәуекел, кәсіпкерлік, қаржы-шаруашылық қызмет, тәуекелдер санаты, банкроттық.

Экономическая сущность рисков и их классификация

Шарифов Пайрав Такдирович

Магистрант кафедры

«Управления качеством и сертификации»

МИРЭА - Российский технологический университет,

Институт радиотехнических и телекоммуникационных систем

Конструирование и технология электронных средств

Москва, Россия

Жесткая конкуренция на рынках экономик стран в нынешних условиях предполагает необходимость четкого определения перспектив и направлений развития предпринимательской деятельности с учетом вероятности возникновения рисков объективного и субъективного характера.

Двойственный характер природы риска и степень ее воздействия на развитие предпринимательской деятельности находятся вне зависимости от воли человека и не регулируются им.

Но именно наличие двух составляющих в природе риска позволяет выбирать более эффективные методы и приемы оптимизации управленческих решений и минимизации самих рисков.

С помощью создания необходимой контрольной среды, постоянного информирования персонала и осуществления внутреннего контроля, экономический субъект принимает соответствующие решения по управлению рисками.

Наличие риска является неотъемлемой чертой предпринимательства и при создании собственного дела, и в течение дальнейшего развития бизнеса.

Риск, как экономическая категория, представляет собой возможность получения убытков вместо ожидаемой прибыли, потерю дохода или имущества, потерю денежных средств в результате случайного изменения условий экономической деятельности.

Как вероятностная категория, риск определяет возможность того, что прогнозируемое событие не произойдет.

Финансово-хозяйственная деятельность любой коммерческой организации осуществляется на основе решений, каждое из которых базируется на основе интуиции или расчетов.

Риск принятия решения – это вероятность несоответствия реально полученных результатов реализованного решения поставленным целям.

При определении сущности риска приходится сталкиваться с определенными трудностями. Существуют различные подходы и мнения.

Определено такое разнообразие:

- во-первых, многообразием этого феномена;
- во-вторых, относительной неразработанностью проблемы;
- в-третьих, непредсказуемостью допустимых факторов, проявляющих воздействие на практическую деятельность людей.

В результате, риск является как комплекс вероятных экономических, политических, нравственных и иных позитивных и негативных последствий реализации выбранных решений [1, с.38-39].

Понимание природы риска позволяет хозяйствующему субъекту снять, разрешить ситуацию риска благодаря выбору и реализации одной из имеющихся альтернатив, с помощью моделирования более результативного применения имеющихся факторов производства.

Экономический риск выступает как форма деятельности хозяйствующих субъектов, в которой преодолевается неопределенность в ситуации неизбежной альтернативы, в процессе которой бытует возможность оценить вероятностные достижения желаемого результата.

Рядом с характеристикой риска как вероятности положительных или отрицательных последствий, которые могут возникнуть в результате выбора и реализации решения о расширении предпринимательской деятельности, риск можно анализировать как неотделимый элемент самой этой деятельности.

Зависимость здесь однозначная (непосредственная): по мере расширения (развития) предпринимательской деятельности, партнерских и иных форм хозяйствования будет разрастаться сфера риска, умножаться число рискованных обстановок [2, с.73-76].

Достаточно полной, на наш взгляд, является и классификация рисков, предлагаемая российским ученым-экономистом Шапкиным А.П. Он в качестве основного признака рассматривает харак-

тер последствий и разделяет все хозяйственные риски на чистые и спекулятивные (рис. 1). [3, С. 85].

Чистые риски (порой их именуют статическими или простыми) почти постоянно несут в себе утраты для предпринимательской деятельности.

Их причинами могут быть стихийные бедствия, несчастные случаи, недееспособность руководителей фирм и т.п.

Спекулятивные риски несут в себе либо утраты, либо добавочную прибыль для предпринимателя. Их причинами могут быть изменение курсов валют, изменение конъюнктуры рынка, изменение условий инвестиций и т.п.

По сфере возникновения или деятельности различают производственные, коммерческие, финансовые и страховые риски.

Рис. 1. - Система экономических рисков

Производственные риски связаны с невыполнением организации своих планов и обязательств по производству продукции, товаров, услуг, других видов производственной деятельности в итоге воздействия, как внешней среды, так и внутренних факторов.

Коммерческие риски – это риски утрат в процессе финансово-хозяйственной деятельности; его причинами могут быть спад объемов закупок, рост закупочной цены товара, увеличение издержек обращения, утрата товара в процессе обращения и т.п.

Финансовые риски возникают при невозможности выполнения организации своих финансовых обязательств. Часто причинами их возникновения оказываются изменение покупательной способности денег, неосуществление платежей, изменение валютных курсов и т.д.

Страховой риск - это риск наступления предусмотренного условиями страховых событий, в результате чего страховщик обязан выплатить страховое возмещение (страховую сумму). Основными причинами страхового риска являются: неправильно определенные страховые тарифы, азартная методология страхователя.

В подчиненности от главной причины появления рисков, они делятся на следующие категории:

- природно-естественные риски. Это риски, соединенные с проявлением стихийных сил природы;
- экологические риски. Это риски, объединенные с наступлением гражданской ответственности за нанесение ущерба окружающей среде;
- политические риски. Это риски появления убытков или сокращения размеров прибыли, обнаруживающихся следствием государственной политики;
- транспортные риски. Это риски, объединенные с перевозками грузов разными видами транспорта;
- имущественные риски. Это риски от утраты имущества предпринимателя по причинам, от него не зависящим;
- торговые риски. Это риски приобретения убытков по причине задержки платежей, не поставки товара, отказа от платежа и др.

Значительная группа рисков объединена с покупательной способностью – инфляционные, дефляционные и валютные риски, а также риски ликвидности.

Инфляционный риск определен обесцениванием настоящей покупательной способности денег – предприниматель при этом несет реальные утраты. Дефляционный риск определен упадком уровня цен и, надлежащим образом, уменьшением уровня доходов.

Валютный риск объединен с изменением валютных курсов. Он причисляется к спекулятивным рискам.

Вследствие этого при потерях одной из сторон в результате изменения валютных курсов, другая сторона, обычно, получает дополнительную прибыль

и напротив. Риск ликвидности объединен с утратами при реализации ценных бумаг или иных товаров из-за изменения оценки их качества и покупательской стоимости [4, С.150].

Инвестиционные риски объединены с вариантом недополучения или утери прибыли в ходе реализации инвестиционных проектов.

К ним по классификации Шапкина А.П. причисляются риски упущенной выгоды и уменьшения доходности, биржевые и селективные риски, риск банкротства.

Риск упущенной выгоды состоит в формировании финансового ущерба из-за неосуществления конкретного действия.

Риск уменьшения доходности объединен с снижением размера процентов и дивидендов по портфельным инвестициям. Это может быть процентный или кредитный риск.

Процентный риск возникает в итоге превышения процентных ставок, выплачиваемых по привлеченным средствам, над ставками по предоставленным кредитам.

Кредитный риск возникает при неуплате заемщиком основного долга и процентов, причитающихся кредитору.

Биржевые риски представляют собой опасность утрат от биржевых сделок, а селективные риски возникают из-за неверной организации видов вложения капиталов, вида ценных бумаг для инвестирования.

Риск банкротства чаще всего связан с абсолютной утратой предпринимателем собственного капитала из-за его неверного вложения.

Выполненный анализ классификационных признаков, видов и подвидов экономических рисков не дает нам ответа на вопрос –

какой подход, какая классификация возникают существенными и каким образом она будет содействовать снижению степени риска. Разнообразие классификаций указывает на необходимость изучения их каждому предпринимателю с целью выделения наиболее главных в конкретных условиях осуществления производственно-финансовой деятельности [5, С.209].

Библиографический список

1. Лисун С.В. *Риски как реальность нашей жизни // Налоговое планирование.* – 2014. – № 3.
2. Губанов Р.С. *Актуарная оценка финансовых рисков // Финансы.* – 2014. – № 2.
3. Бланк И.А. *Управление финансовыми ресурсами.* - М.: Омега-Л, 2013.
4. Гончаренко Л.П. *Риск-менеджмент.* – М.: КноРус, 2013.
5. Домащенко Д.В. *Управление рисками в условиях финансовой нестабильности.* – М.: Магистр, ИНФРА-М, 2013.

Особенности управления и цифровизации экономики АПК

*Смагулова Шолпан Асылхановна, д.э.н., профессор,
НОД «Государственное управление»
Университет Нархоз,
Алматы, Республика Казахстан*

Аннотация

В данной статье показана роль использования цифровых технологий в экономике АПК Казахстана. Определены основные направления «информационного государства» и строительства информационной инфраструктуры. Показано значение продовольственной независимости в национальной экономике и результаты реализации государственных программ на уровне внедрения ИКТ. Раскрыты вопросы применения агродронов в сельском хозяйстве. Важное внимание уделено состоянию кредитования субъектов предпринимательства и привлечения инвестиций в сельское хо-

зййство. Обосновано, что информационные преобразования в отраслях АПК будут стимулировать создание сети продаж сельхозпродукции в рамках электронной торговли, внедрения умных агротехнологий в производство, организацию оптово-распределительного центра при поддержке государства и пр. В конце работы приведены выводы, характеризующие проблемы, перспективы и предложения по совершенствованию организации и управления цифровыми технологиями в АПК.

Ключевые слова - государственная программа АПК, цифровые технологии, сельхозпродукция, кредитование агробизнеса, фермеры

АӨК экономикасын басқару және цифрландыру ерекшеліктері

Смагулова Шолпан Асылхановна, э.ғ.д., профессор,

ҒБД «Мемлекеттік басқару»

Нархоз Университеті,

Қазақстан Республикасы, Алматы

Аңдатпа

Бұл мақалада Қазақстанның АӨК экономикасында сандық технологияларды пайдаланудың рөлі көрсетілген. «Ақпараттық мемлекеттің» және ақпараттық инфрақұрылым құрылысының негізгі бағыттары анықталды. Ұлттық экономикадағы азық-түлік тәуелсіздігінің мәні және АКТ енгізу деңгейінде мемлекеттік бағдарламаларды іске асыру нәтижелері көрсетілген. Ауыл шаруашылығында агродрондарды қолдану мәселелері ашылды. Кәсіпкерлік субъектілерін несиелеу және ауыл шаруашылығына инвестиция тарту жағдайына ерекше назар аударылды. АӨК салаларындағы ақпараттық қайта құрулар электрондық сауда шеңберінде ауыл шаруашылығы өнімдерін сату желісін құруды, өндіріске ақылды агротехнологияларды енгізуді, мемлекеттің қолдауымен көтерме-тарату орталығын ұйымдастыруды және т.б. ынталандыратын болады. Жұмыс соңында АӨК-де цифрлық технологияларды ұйымдастыру мен басқаруды жетілдіру бойынша мәселелерді,

перспективалар мен ұсыныстарды сипаттайтын қорытындылар келтірілген.

Түйін сөздер - мемлекеттік бағдарлама АӨК, сандық технологиялар, ауыл шаруашылығы өнімдері, агробизнесті несиелеу, фермерлер

Features of management and digitalization of the agribusiness economy

*Smagulova Sholpan Asylkhanovna,
Doctor of Economics, Professor,
SED "Public administration"
Narxoz University
Almaty, Republic of Kazakhstan*

In 2020, the volume of global electronic sales may reach up to 4 trillion USD. And the market for E-Commerce between companies in the world can reach 7-8 trillion USD. Moreover, the main leaders of the digital trade market are Chinese and American companies.

The development of fiber-optic computer networks and information infrastructure is considered to be an important direction of development of the “information state”.

As a result, this implies ensuring a decent level of well-being of citizens at the expense of accessible information and digital services.

The key vector of modernization of public administration in Kazakhstan is information technologies for transit to the “digital state».

The state program “Digital Kazakhstan” was adopted to implement new achievements of the NTP.

The goal of the new program is to increase the quality of life of citizens and increase the competitiveness of Kazakhstan’s economy sectors at the level of advanced development of the digital ecosystem and the provision of electronic services.

One of the main tasks here is digital transformation in certain sectors of the economy.

In particular, in the field of agriculture-the organization of the digital industry and e-Commerce network, the growth of public electronic

services, the introduction of smart agricultural technologies in the production of agricultural products, expanded training and computer literacy of agricultural specialists.

For the state, the agro-industrial complex plays an important role, since the growth of agricultural production stimulates the development of many other sectors of the economy. The level and pace of development of agro-industrial production, the possibility of providing for their expanded reproduction determines the country's food resources.

In order to ensure the country's food independence, as well as to increase the competitiveness of local agricultural products and ensure the financial stability of agricultural producers, it is necessary to introduce digitalization processes.

Scientific and technological progress is the real basis for effective socio-economic transformations.

In December 2019, a new state program of industrial and innovative development of the Republic of Kazakhstan for 2020-2025 was adopted. Here, the main focus is on creating a technologically advanced industry and digitalizing the company's fixed assets.

The same applies to the agro-industrial sector, where agro-enterprises focused on the production of agricultural products using digital technologies will develop.

Research of foreign and domestic literature allowed us to prove that the use of digital technologies in the agricultural sector plays a priority role.

Digital technologies allow farmers to optimize agricultural management methods. Agricultural management through further automation, robotics and artificial intelligence increases the productivity and competitiveness of the agro-industrial sector [1].

“Big Data”, the introduction of additive technologies and autonomous robots, and the industrial Internet are the main directions of “Industry 4.0”. Digital agriculture offers new opportunities due to the ubiquitous availability of highly interconnected and information-intensive computing technologies within «Industry 4.0» [2].

Effective functioning of the agro-industrial complex implies responsibility for the production, processing and sale of agricultural products. Today, the low development of processing industries in the

agricultural sector leads to large losses of agricultural products [3].

Currently, the agro-industrial sector plays a leading role in the national economy of Kazakhstan.

The country has huge land resources, favorable climate conditions and processing plants. New digital technologies are gradually being introduced, especially in agriculture. However, there are still problems of insufficient modernization of fixed assets in the agricultural sector [4].

The qualitative level of soil fertility indicates a positive experience in implementing information technologies. As a result, this leads to an increase in agricultural productivity [5].

MAIN PART

In Kazakhstan, important attention is paid to technological changes in the development of the agro-industrial sector, including the digitalization of agricultural enterprises and farms.

In 2018, the state program “E-agribusiness” was developed, the goal of which is to achieve productivity growth and export of processed agricultural products in 2.5 times in 2022 compared to 2017 based on the use of smart technologies and digitalization in the field of agriculture.

The main “Target indicators” of the program will be in 2022. :

1. automation of business processes and public services-100 percent;
2. implementation of the sphere of “precision agriculture” - organization of 4000 advanced agricultural companies 20 units of “digital” agricultural farms.

It is assumed that the implementation of the goal and objectives of the digitalization Program in the agro-industrial complex by 2022 will reach 30 percent of the GDP level (about 1 trillion kazakhstani tenge).

Over the past 5 years, 1.3 trillion tenge have been attracted to the agricultural sector. Over 429 billion tenge (more than 1 billion us dollars) was invested by investors in Kazakhstan’s agriculture in 2019.

Compared to the previous year 2018, the increase was 37.3%. It is worth noting that almost all of this money – more than 77% - is the own funds of investors and businessmen. The remaining funds are borrowed from banks and lenders.

In 2019, investors invested the most funds in the agricultural sector of the North Kazakhstan region (North Kazakhstan region) -

almost 22% of the total amount of investments in the country. North Kazakhstan region in the amount of 10 to 12 percent is followed by Akmola, Kostanay, Pavlodar and Turkestan regions.

Currently, investments are attracted in the following investment projects: the acquisition of cattle and meat processing (together with the foreign firm “Tyson Foods”), the construction of irrigation systems (together with the company “Valmont Industries”), the production of dairy products (“Lactalis” and “Danone” - France), etc.

Let’s consider the possibility of a new investment project for the acquisition and operation of agrodrons in agriculture on the example of foreign experience.

So, for several years, drones have been successfully used in the agro-industrial complex. They are widely used for crop monitoring, for example, in the United States and European countries as a means of fighting drought, monitoring atmospheric weather conditions and other harmful environmental factors.

Drones can be used to predict soil quality by analyzing and planning seed planting models.

Satellites and unmanned aerial vehicles can perform detailed field observations, and remote sensors can regularly photograph and measure radiation in the long-wave range.

These invisible signals reveal a lot of information about the state of agricultural crops. Thus, stress factors that threaten plants can be quickly detected. Therefore, they enable farmers to make appropriate decisions in a timely manner.

Today, smart agriculture has three development vectors - precision resource use, digital agricultural management, and the use of autopilot systems.

Modern technologies allow agricultural producers to optimize resources, get a large crop and reduce costs. For example, the use of digital fertilizers and plant protection products provides an economic effect of up to 25-30% based on optimizing farmers costs.

Over the past 20 years, the area of irrigated land has increased by 50 million hectares, or 17 percent. In total, this is more than 270 million hectares. At the same time, irrigated land provides more than 40 percent of the world’s crop production, occupying only 18 percent of the area of farmland.

Digitalization and precision farming technologies are promising areas for improving labor productivity. The introduction of precision farming elements is soil tillage with differentiated loosening, seeding and application of mineral fertilizers. Such technologies lead to a 20-25% reduction in costs, a 30-40% increase in crop yields, a reduction in fuel and gasoline costs, and an increase in the quality of agricultural products.

The main reason for the growth of loans in agriculture is the funding of financial institutions through JSC “agrarian credit Corporation”. In particular, these are institutions such as second-level banks, leasing companies, microfinance organizations, etc.

KazAgroFinance JSC (KAF) also provides significant support for the purchase of smart cars and agricultural machinery from the state.

In Kazakhstan, the problem of lending to the real sector of the economy by domestic banks continues to be acute.

So, despite the fact that in 2019, local banks began to reduce loan rates to 10.8% against 11.1% for 2018, there was no significant growth in business lending. At the end of 2019, lending to enterprises, including the agricultural sector, led to a slight increase - by 2.6%.

This difficult situation is due to the low capacity of the Kazakh economy and low business profitability.

In addition, there are underlying uncertainties in the global economy in which developing countries cannot influence the stability of real interest rates.

This means that despite the investment potential of Kazakhstan and a certain increase in investment, their impact on the economy of the agro-industrial complex remains at a minimum level. Only state support cannot solve all the problems of implementing digital technologies in agricultural production.

Currently, a project is being considered that provides for lending to «Baiterek» national managing holding JSC to enterprises in the manufacturing sector. In other words, agricultural companies will be able to implement digital technologies in the modernization and diversification of their own fixed assets.

In 2019, a Roadmap for the development of e-Commerce for 2019-2025 was developed and adopted. There are 3 priority areas:

increasing exports in e-Commerce, involving domestic entrepreneurs in e-Commerce and infrastructure development, consumer protection and promotion of e-Commerce.

An important direction in the development of ICT is online trade. The volume of the e-Commerce market in Kazakhstan in 2019 increased by 1.8 times and exceeded 700 billion tenge. Its share in total retail trade was 3.7%. This indicates a significant growth potential. For example, the development of Internet services will make it possible to widely advertise the potential of agricultural and industrial conditions. This will increase the speed of investment investments in the development of infrastructure for the production and processing of agricultural products in a particular region or region in the round-the-clock electronic mode in Kazakhstan.

As part of the creation of commodity distribution infrastructure, it is planned to fully digitalize the network of agro-logistics and wholesale distribution centers. Thus, electronic trading platforms for farmers and wholesale buyers will be created on their basis. The information system will allow tracking commodity flows and ensure balanced interregional flows.

We emphasize that a wholesale and distribution center will be created in Kazakhstan, which will help to stabilize prices for socially important food products. In the future, it is planned to work with neighboring CIS countries to create an effective commodity distribution infrastructure.

These measures will allow agricultural producers to get guaranteed sales and reduce losses. And farmers will be able to invest their profits in smart technologies and digitalization of agricultural production.

CONCLUSIONS AND RESULTS OF THE STUDY

The following problems occur in the management of digital technologies in the agro-industrial complex system.

Systematic measures are being taken to improve the quality of public services in the agricultural sector. A large number of such services are converted to electronic format in order to avoid direct contact between officials and citizens, which can lead to corruption risks.

High wear and tear of equipment and agricultural machinery (up to 70-80 percent) leads to crop losses and low productivity of farmers. For

example, there is a significant level of technical and technological lag of agriculture in Kazakhstan from the developed countries of the world due to insufficient investment inflows.

In 2019, there was an increase in food prices, which approached 10 percent. This led to an increase in consumer spending and a partial decrease in the consumption of certain food products.

A serious problem for agricultural companies remains a fairly low degree of lending by domestic banks due to the high interest rate.

The introduction of new technologies is associated with a lack of funding and qualified agricultural engineers.

It is possible that several thousand jobs will be released in the agricultural sector due to the digitalization of production. First of all, this is due to the automation of agricultural production and the use of innovative technologies in the agro-industrial complex. This can increase unemployment and reduce income.

There are farms in the country that lease large areas of arable land and pasture, but do not use them. In the result of abandoned fields are overgrown and infecting the neighboring land.

In Kazakhstan, a “digital land map” will be created, on the basis of which it will be possible to track the irrational use of farmland. In addition, a “public geoportal” will be developed, which will significantly reduce corruption risks.

Documents in geoportal will be generated in electronic format. In the near future, this will be the next step towards organizing transparent electronic land auctions.

To accelerate the use of digital technologies in the agricultural sector, we offer the following proposals.

The process of establishing the agro-industrial complex at the level of the “digital age” will be carried out to stimulate farmers-exporters of agricultural products. Export-oriented industrialization of the agro-industrial complex will allow bringing food products to foreign markets.

The state incentive mechanism will be aimed at attracting local and foreign investment in the agro-industrial sector.

In the agro-industrial complex, the focus will be on digitalizing the activities of agricultural companies and encouraging deep processing of agricultural products.

To improve the efficiency of the agro-industrial complex in Kazakhstan, it is necessary to implement programs aimed at improving competitiveness and introducing new information technologies in the agro-industrial sector.

These programs should ensure the diversification of agricultural production in the regions, optimize the structure of the food market, and develop various technologies to increase the yield and productivity of agricultural products.

Digital farming will improve production processes through targeted data analysis and automated harvesting.

For end users, the main advantage of Digital farming is a large information base obtained from sensors, machines, and other sources.

Digitalization of agriculture requires highly qualified personnel who know the issues of automation and robotics. The future of digitalization is robots in agriculture that can work automatically.

It is necessary to review the current conditions for lending to investment projects in the agricultural sector, taking into account their real payback periods, and ensure a low interest rate (2-3%).

So, the use of new computer and digital technologies in the agricultural sector, including in agriculture, makes it possible to increase the efficiency and quality of the level of public administration, education, professionalism of the workforce, investment inflow, etc.

This, in turn, has a multiplier effect on increasing transparency and anti-corruption violations in the country, improving the socio-economic situation in rural areas, increasing the competitiveness of the national economy and the sustainability of economic growth in Kazakhstan.

Consequently, Kazakhstan can increase the production of food products by 5-6 percent through the introduction of smart equipment and digital technologies in the field of agriculture. As a result, this will reduce imports and increase exports of Kazakh agricultural products.

Bibliographic list:

1. Going Digital: Making the Transformation Work for Growth and Well-Being, Meeting of the OECD Council at Ministerial Level Paris, 7-8 June

2017 // В режиме доступа: <https://www.oecd.org/mcm/documents/CMIN-2017-4%20EN.pdf>.

2. Schwab K. *The Fourth Industrial Revolution*. - Geneva: World Economic Forum Crown-PublishingGroup, 2017. – 184 p.

3. Ганюхина О.Ю., Макарова Ю.С. Проблемы агропромышленного комплекса и перспективы его развития в современной России // *Актуальные проблемы права: материалы V Международной научной конференции*. - М.: Буки-Веди, 2016. - С. 113-115.

4. Smagulova Sh. & etc. *Analysis of the Oil Market and the Role of Investment in the Agrarian Sector in Kazakhstan* // *International Journal of Economics and Financial Issues*. – Turkey, 2016, 6(2). – P. 798–806.

5. Николаев, В.А. Как обработка почвы влияет на ее агрофизику? / В.А. Николаев, А.И. Беленков // *Фермер*. – 2016. – №7. – С. 32-35.

Қазақстанның «Цифрлық экономика» жүйесіндегі қала

*Текенов Узак Агзамович, э.ғ.д., профессор,
ФБД «Мемлекеттік басқару»
Нархоз Университеті,
Қазақстан Республикасы, Алматы*

Түйін

Мақалада қалалық органы зерттеуге байланысты теориялық сұрақтар қарастырылған (а. Смит, К. Маркс, Ф. Энгельс еңбектері). Қалалар аумақтық шектеулі және халықтың жоғары шоғырлануы жағдайында дамиды, қала шаруашылығы ресурстармен және маневр жасау мүмкіндігімен қатаң шектеледі.

Қазіргі уақытта қалалар негізгі өндірістік, зияткерлік және ғылыми әлеует шоғырланған инновациялар орталығы болып табылады, яғни «Ақылды қаланы» дамыту үшін барлық мүмкіндіктер бар.

«Цифрлық Қазақстан – 2020» бағдарламасын дамыту ақпараттық модельдеу мен «Ақылды қала» туын көтеріп жүруі тиіс.

Түйін сөздер: қала, жүйе, әлеуметтік-экономикалық организм, ақылды қала, сандық экономика.

City in the “Digital economy” system of Kazakhstan

Tekenov Uzak Agzamovich

Doctor of Economics, Professor,

SED”Public administration»

Narxoz University

Almaty, Republic of Kazakhstan

Abstract

The article deals with theoretical issues related to the study of the urban environment (works of A. Smith, K. Marx, F. Engels). Cities develop in conditions of territorial limitations and high population concentration, urban economy is severely limited by resources and the ability to maneuver.

Currently, cities are centers of innovation, where the main production, intellectual and scientific potential is concentrated, that is, which has all the opportunities for the development of a “smart city”.

The development of the “Digital Kazakhstan – 2020” program should go under the banner of information modeling and “smart city”.

Keywords: city, system, socio-economic organism, smart city, digital economy.

Город в системе «Цифровой экономики» Казахстана

Текенов Узак Агзамович д.э.н., профессор

НОД «Государственное управление»

Университет Нархоз

Алматы, Казахстан

Первые классические работы, посвященные проблемам жизни городов, появились на рубеже XIX-XX вв. В них была предпринята попытка выявить сущность феномена города. Господством детерминистских концепций в социальной философии рассматриваемого периода (географический, демографический, экономический, технологический детерминизм) объясняется тот факт, что определения города носили функциональный характер и были нацелены на выявление отличительных признаков города, а не его субстан-

циональной сущности. Опираясь на анализ научной литературы, можно выделить пять оснований конструирования дефиниций города: политико-административное, территориально-демографическое, социально-экономическое и социокультурное основания.

Теоретические вопросы, связанные с изучением городской среды, освещались в трудах представителей различных направлений экономики городов. Классики экономической теории – А. Смит, Д. Рикардо, К. Маркс, Ф. Энгельс – изучали города с позиций выделения некоторых детерминант его образования: экономических, географических, демографических, технологических. Особенностью анализа городов, проведенного классиками экономической теории, явилось выявление отличительных признаков городских поселений, а определение города в их сочинениях носило функциональный характер. Труды именно этих авторов считаются первыми классическими исследованиями города.

Еще А. Смит, К. Маркс и Ф. Энгельс отмечали, что города следует рассматривать как конкретно-историческое понятие и поэтому закономерно, что они претерпевают соответствующие изменения в зависимости от уровня развития производительных сил и особенностей социально-экономических явлений, происходящих в обществе. Наглядным примером этого является прогрессирующий процесс урбанизации городов, развивающийся вместе с научно-техническим прогрессом, в результате чего происходит тенденция роста городских поселений, их роли и значения в жизни общества. Между тем, как отмечает Адам Смит: «В городе, где расходуются крупные доходы, вкладывать с выгодой капитал в другое дело, кроме удовлетворения нужд потребления этого города, вероятно, труднее, чем в городе, где низшие слои народа не имеют других средств к существованию, кроме тех, которые они получают в результате производительного приложения такого капитала» [1].

Город, писал К. Маркс, «представляет собой факт концентрации населения, орудий производства, капитала, насаждений, потребностей, между тем как в деревне наблюдается диаметрально противоположный факт – изолированность и разобщенность» [2]. Вместе с тем город представляет собой не механический набор от-

раслей, видов деятельности. Это определенная организация жизни людей, определенная ячейка общества, он представляет собой своеобразный, единый организм, в котором не должно быть слишком больших диспропорций, ибо это отрицательно сказывается на выполнении их экономической и социальной функции. Сложность территориальной организации городских поселений заключается в том, что «само существование города как такового отличается от простой множественности независимых домов. Здесь целое не просто сумма своих частей. Это своего рода самостоятельный организм» [2]. Следовательно, город – это прежде всего консолидированная система. Территориальное единство города обуславливает развитие таких компонентов, как отношения (общие, обмен деятельности и др.) людей, объектов общегородского пользования (к примеру, инженерные коммуникации, транспортные артерии), которые, совершенствуясь, в свою очередь, усиливают это единство. Поэтому, на наш взгляд, город необходимо характеризовать как ключевой элемент национальной экономики, представляющий собой единую социально-экономическую систему. Выделение целостной хозяйственной подсистемы в составе национальной экономики дает возможность выйти на новый уровень общественного производства и позволяет решить многие вопросы устойчивого развития национальной экономики. С этой точки зрения надо признать, что определение понятия лишь на основе характера занятий и людности населенного пункта является неполным. Такой подход отражен и в нашем законодательстве.

Для современного города как целостного социально-экономического организма, а не территориальной единицы, характерны совокупность системообразующих признаков: население, градообразующие и градообслуживающие отрасли, территория, окружающая среда и многое другое. Следовательно, исходя из вышеизложенного и опираясь на данное нами толкование, мы определяем город как социально-экономический организм, необходимый компонент национальной экономики, концентрирующий на относительно небольшой территории значительную долю производительных сил общества и выполняющий различные функции (социально-экономические, административно-культурные, научные

и организационно-правовые) по удовлетворению материальных и духовных потребностей как данного города, так и тяготеющей к нему территории. Города развиваются в условиях территориальной ограниченности и высокой концентрации населения, городское хозяйство жестко лимитируется ресурсами и возможностью маневрирования. Поэтому в данном случае их необходимо рассматривать как целостные объекты национальных экономик, государственное регулирование которых предполагает создание более гибких и действенных, по сравнению с существующими, механизмами управления. Обеспечить рациональное управление этим организмом можно на основе применения комплексного подхода и управления социально-экономическим развитием города. Регулирование развития городов, в частности, ограничение роста крупных и повышение социально-экономической активности малых и средних является одной из необходимых предпосылок достижения высокой эффективности общественного производства и решения социальных задач.

Города, играя всевозрастающую роль в организации рыночного хозяйства, отражают в своем развитии структурные сдвиги в экономике, социальные требования общества и определяемые ими условия территориальной организации производительных сил и национальной экономики в целом. Под влиянием этих факторов совершенствуется система городского расселения путем опережающего роста таких её форм, которые в наибольшей степени соответствуют данному этапу развития производительных сил. В свою очередь, характер формирования городов и других населенных мест оказывает всё большее обратное воздействие на развитие и размещение производительных сил и реализацию социальных задач, способствуя или затрудняя их осуществление. Являясь частью национальной экономики, они, в свою очередь, представляют собой целостную систему. Согласованное развитие всех многообразных форм деятельности города непосредственно затрагивает интересы как общественного производства, так и населения. Всё это обуславливает различных функциональный состав городов, дифференциацию численности их населения.

В настоящее время города являются центрами инноваций, в которых сосредоточен основной производственный, интеллектуальный и научный потенциал. Именно города предъявляют основной спрос на технологии развития, инновации, они же его удовлетворяют. Так было во все времена, будет и в будущем. Но именно сейчас мир вступил в эпоху инновации и кардинальной трансформации городов. Города уже вступили в глобальную конкуренцию друг с другом за квалифицированную рабочую силу и потенциальных инвесторов, потому что город в современном мире представляет собой единый организм с собственными интересами в области инновации. По мере того как люди и предприятия становятся более конкурентоспособными, они будут переезжать в более обжитые регионы и покидать менее привлекательные места. Города уже должны задуматься о проблеме достижения баланса между типами работ и в их синхронизации.

В десятом пункте «Умные города» для «умной нации» послания народу Казахстана «Новые возможности развития в условиях четвертой промышленной революции» Президент страны Н. Назарбаев отметил, что «умные города» станут локомотивами регионального развития, распространения инноваций и повышения качества жизни на всей территории страны». Глава государства также отметил, что «современные технологии дают эффективные решения проблем быстрорастущего мегаполиса. В мире пришли к пониманию, что именно города конкурируют за инвесторов. Они выбирают не страну, а город, в котором комфортно жить и работать» [3]. В связи с этим Президент страны считает необходимым, что «нужно комплексно внедрять управление городской средой на основе концепции «Смарт Сити» и развития компетенций людей, переселяющихся в город» [3].

Умный город – это обеспечение современного качества жизни за счет применения инновационных технологий, которые предусматривают экономичное и экологичное использование городских систем жизнедеятельности. Умный город – это умное управление, умная экономика, умная среда, умное проживание, умные люди, умная мобильность. В XXI веке состояние городской среды не определяется лишь наличием городской инфраструктуры, то есть

материальными ресурсами. Умному городу необходимы научный подход и умные управленческие решения, которые обеспечивают ускоренное развитие городской среды. Международная практика говорит о том, что система «умного города» экономит энергоресурсы – в «умных городах» зафиксировано снижение потребления тепла до 30%, электроэнергии на освещение улиц – до 60%, затрат на обслуживание коммунальных городских сетей – до 30%, снижение сумм счетов за пользование электроэнергией – на 26%. Повышается уровень общественной безопасности, к примеру, внедрение инструментов прогнозной аналитики в городе Мемфисе (США) снизило уровень совершения тяжких преступлений на 30% и увеличило область контрольной территории без увеличения штата сотрудников полиции. В Лондоне (Англия) повысилась раскрываемость преступлений более чем на 50%. Снижается аварийность на дорогах, в Италии – в два раза [4].

Казахстан переживает период модернизации национальной экономики, а в такие периоды, как показывает история, появляются новые формы управления и их комбинации. Часть из них обеспечивает преимущественно выживание (выполняет консервативную функцию), а другая часть в ходе тяжелого процесса проб и ошибок работает на перспективу. По нашему мнению, развитие программы «Цифровой Казахстан – 2020», несомненно, должно идти под флагом информационного моделирования и «умного города». Казахстанские города тоже могут стать «умными» и открытыми, однако необходимо помнить, что город делают не новые технологии сами по себе, а далеко идущая цель – как информационно-коммуникационные технологии будут помогать городской инфраструктуре и городской власти обеспечивать улучшение качества жизни своего населения. У нас пока нет четкой общей картины и открытой широкой перспективы, мы не можем говорить о том, что государство или общество полноценно подготовлены к таким городам будущего. Но наши университеты и НИИ готовы к исследовательской задаче по экономико-математическому моделированию при проектировании будущих «умных городов» Казахстана.

Библиографический список:

1. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. Кн. 2. О природе капитала, его накоплении и применении. – М.: 1991. – С. 149.
2. Маркс К., Энгельс Ф. // Соч. Т. 3.
3. Назарбаев Н.А. Послание народу Казахстана Новые возможности развития в условиях четвертой промышленной революции: послание народу Казахстана // Казахстанская правда. – 2018. – 10 янв.
4. *International Journal of Open Information Technologies* ISSN: 2307-8162 vol. 4, no. 2, 2016.

Регулирование инвестиционных процессов в социальной сфере

*Доскеева Г.Ж., д.э.н., профессор
Школа Права и государственного управления
Университет Нархоз
Алматы, Казахстан*

Аннотация

В представленной научной статье рассматриваются вопросы регулирования инвестиционных процессов в социальной сфере, проблемы возникающие при привлечении инвестиционных ресурсов в социальные проекты и возможные механизмы, активизирующие инвестиционные процессы в социальной сфере, которые используются в мировой практике. Автором проведен анализ статистических данных в части привлечения инвестиционных ресурсов в основные отрасли социальной сферы Казахстана, выявлены проблемы в данной области.

Ключевые слова Инвестиции, инвестиционные процессы, социальные инвестиции, социальная сфера, государственное регулирование

Regulation of investment processes in the social sphere

*Doskeeva G.Zh. Doctor of Economics, Professor,
SED "Public administration"
Narxoz University
Almaty, Republic of Kazakhstan*

Annotation

The presented scientific article discusses the issues of regulation of investment processes in the social sphere, the problems that arise when attracting investment resources in social projects and possible mechanisms that activate investment processes in the social sphere that are used in world practice. The author has analyzed statistical data regarding the attraction of investment resources in the main sectors of the social sphere of Kazakhstan, identified problems in this area.

Keywords Investments, investment processes, social investment, social sphere, state regulation

Әлеуметтік саладағы инвестициялық үрдістерді реттеу

*Доскеева Г.Ж. , э.э.д., профессор
Құқық және мемлекеттік басқару мектебі
Нархоз университеті
Алматы қ-сы, Қазақстан Республикасы*

Әлеуметтік инвестициялар – әлеуметтік саланың объектілеріне табыс алу мақсатымен және халықтың материалдық, рухани және әлеуметтік қажеттіліктерін қанағаттандыру арқылы олардың өмір сүру сапасы мен деңгейін көтеру үшін капитал салу. Әлеуметтік саладағы инвестициялық үрдістердің өзіне тән ерекшеліктері бар. Айталық, инвестициялардың тұтынушыларының (меншіктің әртүрлі нысанындағы кәсіпорындар) әртүрлі болуы, инвестициялық көздердің көптүрлілігі (мемлекеттік бюджет, жеке инвесторлардың меншік қаражаттары, әртүрлі қорлардың қаражаттары және т.б.), сондай-ақ инвестициялардың шығу тегінің әртүрлілігі (отандық және шетелдік инвестициялар), инвестиция-

лаудың әртүрлі мақсаттары мен нысандарының болуы (несие алу арқылы, акционерлер тарту т.с.с.) – осының барлығы әлеуметтік саладағы инвестициялық қызметті жүзеге асырудың механизмінің күрделілігін көрсетеді. Әлеуметтік салаға салынған инвестициялардың тиімділігі басқа салаларға салынған инвестициялармен салыстырғанда төмен болатын болғандықтан, әлеуметтік инвестицияларды басқарудың өзіндік ерекшеліктері, айрықша механизмі болады.

Нарықтық экономика жағдайында мемлекеттің тікелей инвестор ретіндегі рөлі әлеуметтік сала мен өмір сүруді қамтамасыз ететін базалық өндіріс салаларында, сондай-ақ мемлекеттік жоғарғы маңызға ие салаларда ерекше сақталады. Сондай-ақ, мемлекеттік инвестициялар ғылым сыйымдылығын көтеру және тауарлардың бәсекеге қабілеттілігін арттыру мақсаттарына да бағытталады. Айталық, дамыған батыс мемлекеттерінде бюджет арқылы ЖІӨ-нің 30-50 %-ы қайта бөлінеді. Мемлекеттік инвестициялау тек қана орталықтандырылған көздердің есебінен ғана емес, мемлекеттік кепілдеме беру, сақтандыру немесе жеке меншік инвестицияларды ынталандыру сияқты шараларды қамтиды.

Нарықтық экономика жағдайында әлемнің көптеген мемлекеттерінде мемлекеттің инвестициялық үрдістерге, әсіресе әлеуметтік салаға инвестициялау үрдісіне қатысуы мақсатты инвестициялық бағдарламалар арқылы жүзеге асырылады.

Мұндай мақсатты инвестициялық бағдарламаларды енгізу технологиялары таңбалы (нүктелі), жаппай, нарықтық және агрессивтік түрлерге бөлінеді.

Әлеуметтік инвестициялаудың нүктелі түрінің технологиясы арнайы тәжірибелік объектілер мен әлеуметтік инвестициялық жобаларды жүзеге асыруға мейлінше қолайлы жағдай жасайтын тәртіптемесі бар сегменттерді құруды қарастырады. Дұрыс нәтижеге қол жеткізген жағдайда тәжірибелік, таңбалы аймақтар кеңейіп, жобаларды жүзеге асыру үрдісіне инвестициялаудың жаңа субъектілері тартылады. Мұндай технологияларға мысал ретінде жекелеген аудандарда халықтың әлеуметтік қорғалмаған топтарына арналған арнайы әлеуметтік дәріханалар, дүкенде немесе басқа да халыққа қызмет көрсететін тұрмыстық-сауда кәсіпорындарын

жатқызуға болады. Мұндай жобаларды жүзеге асыру барысында келіп түскен ақпаратқа сәйкес жұмсалған шығындардың тиімділігіне талдау жасалып, оң нәтиже алынған жағдайда әлеуметтік жобаның ауқымы кеңейтіледі.

Әлеуметтік инвестициялаудың жаппай (көпшілік) түрін енгізу технологиясы әлеуметтік инвестициялық өнімнің сапасы мен қасиеттері туралы жобаны жасаушылар мен инвесторлардың пікіріне негізделген типтік нормативтерді жасап шығаруды көздейді. Егер жоба халық шаруашылығының және әлеуметтік саланың бірнеше буындарын қамтитын болса, салааралық арнайы нормативтерді жасаудың қажеттілігі туындайды және ол жобаны ендіру үрдісіне қатысатын арнайы органдар мен құрылымдардың құрылуы қажет болады. Әлеуметтік инвестициялаудың мұндай түрінің мысалы ретінде арнайы оқу әдебиеттерін басып шығаруды атауға болады, өйткені мұндай шаралар білім беру басқармаларының келісімін, санитарлық-эпидемиологиялық нормалардың сақталуын, жобаға кітап басып шығаратын типографияның, қағазбен жабдықтаушылардың, суретшілердің, кітап сататын субъектілердің қатысуын қажет етеді.

Әлеуметтік инвестициялаудың нарықтық түрінің технологиясы жобаның нарықтық құрамдас бөліктеріне сүйенеді. Яғни әлеуметтік инвестициялық жобаның экономикалық тиімділігі инвестициялық өнімнің табыстылығына (пайдалылығына) негізделеді.

Әлеуметтік инвестициялаудың агрессивтік түрінің технологиясы әлеуметтік инвестициялық жобаны енгізу кезінде бұқаралық ақпарат құралдарында, теледидар, радиодағы жарнамалық шаралардың өте кең қолданылуымен, сатушылардың көп бөлігін тарту арқылы жүйелі маркетингтің іске қосылуымен, тарату орындарының ашылуы және жұмыс істеп тұрған сату орындарына қосымша жаңа өнімдер енгізу сияқты іс-шаралардың кеңінен қолданылуымен сипатталады. Агрессивтік әлеуметтік инвестициялаудың мысалы ретінде тұтыну несиесінің кейбір түрлерінің белгілі бір әлеуметтік тауарларды сатып өткізу мақсатымен белсенді түрде енгізілуін немесе жариялануын атап көрсетуге болады.

Әлеуметтік инвестициялауды мемлекеттік реттеу негізгі екі мемлекеттік қағидаға, яғни әлеуметтік әділеттілік және әлеумет-

тік-экономикалық тиімділік қағидаларына сәйкес келуі керек. Әлеуметтік инвестицияларды мемлекеттік реттеудің экономикалық мағынасы мемлекеттің және оның құрылымдарының 4 негізгі қызметін жүзеге асырумен байланысты болады:

1) әлеуметтік тауарлар, жұмыстар мен қызметтерді өндіру және қайта бөлу;

2) әлеуметтік инвестициялық қызметті қаржыландыру;

3) әлеуметтік инвестициялық үрдістерді ынталандыру;

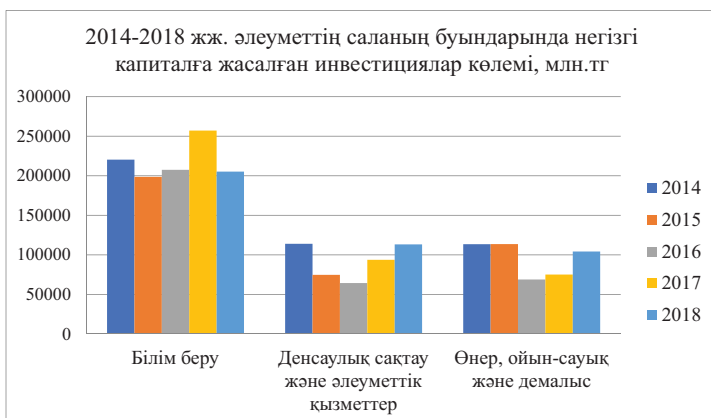
4) әлеуметтік инвестициялауды ақпараттық қамтамасыз ету.

Әлеуметтік инвестициялық қызметті мемлекеттік реттеудің негізгі мақсаты – халықтың өмір сүру деңгейі мен сапасын арттыру үрдісінде мемлекеттің, инвесторлардың және тұтынушылардың арасындағы қарым-қатынастың оңтайлы үлгісін құру.

Әлеуметтік тауарларды, жұмыстар мен қызметтерді өндіру мен қайта бөлуді мемлекет ежелден бері әртүрлі тиімділік деңгейінде жүзеге арысып келеді. Осындай деңгейде мемлекет әлеуметтік инвестициялық үрдістерді ынталандыру қызметін де атқарып келеді. Ал әлеуметтік жобалауды ақпараттық қамтамасыз ету қызметі жүйелі түрде жүзеге асырыла алмайды. Дегенмен, мемлекеттік органдарға немесе ірі корпоративтік құрылымдарға бағынатын бұқаралық ақпарат құралдарында берілген ақпарат белгілі бір жүйеден өткізіліп, жариялануы мүмкін.

Әлеуметтік инвестициялық қызметті қаржыландыру қызметінің атқаратын рөлі ерекше. Әлеуметтік инвестицияларды мемлекеттік қаржыландыру мемлекеттің қатысуын ерекше қажет ететін салаларда, яғни білім беру, денсаулық сақтау, спорт, мәдениет және өнер, әлеуметтік қамсыздандыру және жұмыспен қамту сияқты салаларда жүзеге асырылады. Ал әлеуметтік саланың басқа буындарында жеке инвестицияларды тарту, әлеуметтік инвестициялық қызметті ынталандыру үшін мемлекеттік реттеудің қаржылық емес құралдарын қолдану (салықтық жеңілдіктер беру, ақпараттық қамтамасыз ету, заңдық кеңес беру т.с.с.) жүзеге асырылады.

Статистикалық деректерге сүйенетін болсақ, елімізде 2014-2018 жылдары әлеуметтік саланың негізгі буындарына жұмсалған инвестициялық ресурстардың өзгерісін серпінінің жоғары болғанын аңғаруға болады (Сурет 1).

Сурет 1- Қазақстанда 2014-2018 жж. әлеуметтің саланың буындарында негізгі капиталға жасалған инвестициялар көлемінің өзгеру серпіні, млн.тг

Диаграмманың статистикалық көрсеткіштеріне сүйенетін болсақ, 2015-2016 жылдары білім беру және денсаулық сақтау саласына жұмсалған инвестициялардың көлемінің азайып кеткенін аңғаруға болады. Айталық, білім беру саласында негізгі капиталға жұмсалған инвестициялар 2015 жылы 2014 жылмен салыстырғанда 10,9 %-ға қысқарса, 2016 жылы бұл көрсеткіш 6,2 %-ға төмен болған. Алайда 2017 жылы бұл көрсеткіш 2014 жылмен салыстырғанда 16,7 %-ға қайтадан көтерілген. Аналогиялық жағдай денсаулық сақтау саласында да орын алған. Бұл салада да 2015-2016 жылдары тартылған инвестицияның көлемінің күрт қысқарып, 2017 жылдан бастап қайтадан көтеріле бастағанын аңғаруға болады.

Экономиканың кез-келген басқа салалары сияқты әлеуметтік сала үшін де инвестиция тартудың маңыздылығының жоғары екендігі түсінікті. Алайда төмендегі кестенің статистикалық деректеріне сүйенетін болсақ, еліміздегі 2014-2018 жылдарғы әлеуметтік салаға тартылған инвестициялық ресурстардың жалпы экономикаға тартылған инвестициялар көлеміндегі үлес салмағының өте мардымсыз екенін аңғаруға болады. Атап айтсақ, білім беру саласындағы негізгі капиталға салынған инвестициялар көлемі жалпы ел экономикасына тартылған инвестициялардың ішінде не-

бары 1,8- 3,3 % -ды ғана құраған. Ал денсаулық сақтау және әлеуметтік қызметтер көрсету жүйесіндегі инвестициялар 0,8-1,7 %-ды ғана құраған екен.

Кесте 1- ҚР 2014-2018 жж. әлеуметтік салада негізгі капиталға салынған инвестициялардың экономиканың барлық салаларына тартылған инвестициялардың ішіндегі үлес салмағының өзгеру серпіні

	2014	2015	2016	2017	2018
Барлық инвестициялар, %	100	100	100	100	100
Соның ішінде:					
Білім беру, %	3,3	2,8	2,6	2,9	1,8
Денсаулық сақтау және әлеуметтік қызметтер, %	1,7	1,0	0,8	1,0	1,0
Өнер, ойын-сауық және демалыс, %	1,68	1,61	0,88	0,85	0,9

* ҚР ҰЭМ Статистика Комитетінің ресми деректерінің негізінде есептеген автор

Әрине, салаға тартылған инвестициялық ресурстардың көлемін ұлғайту үшін нақты шаралар қолдану қажет. Бұл мәселені мемлекеттік реттеу жүйесінің көмегінсіз шешу мүмкін емес. Әлеуметтік салаға инвестиция тарту қай кезде, қай елде болмасын күрделі жүзеге асырылатын үдеріс болып табылады. Сондықтан әлемдік практикада әлеуметтік саладағы инвестициялық белсенділікті арттыру үшін әртүрлі нысандар, әдістер қолданады.

Әлеуметтік саладағы инвестициялық қызметті жетілдірудің бірден-бір жолы – лизингтік қызметті дамыту. Әлеуметтік саладағы лизингтік қызметтің объектісі ретінде сол салаларға қажетті құрал-жабдықтар, қоғамдық және арнайы мамандандырылған көліктер қаралады. Сондай-ақ тұрғын-үй-коммуналдық шаруашылығында қажетті арнайы машиналар мен құрылғылар, халыққа тұрмыстық қызмет көрсететін кәсіпорындардағы құралдар, мекетеп және медициналық құрал-жабдықтары, аппаратуралар лизинг объектісі болады. Әлеуметтік салада лизингті қолданудың ерекшелігі оны қаржыландыру көзі ретінде мемлекеттік бюджеттің қаражаттарын пайдаланумен байланысты.

Инвестициялық үрдістерде лизингтік операциялардың кеңінен таралуы лизингтік жүйенің икемділігімен және көптүрлілігімен,

сондай-ақ лизингтік операциялардың келісім шарттың барлық жақтарына экономикалық тиімділік әкелетіндігімен түсіндіріледі. Атап айтқанда:

- қаржылық тиімділікке қол жеткізіледі, яғни бір мезгілде негізгі құралдарды сатып алу және ол сату операцияларын қаржыландыру жүзеге асырылады; шаруашылық субъектісі үшін негізгі капиталдың жеке меншік және қарыз капиталы бөліктерінің тиімді қатынасы сақталады; өндірістік капиталды неғұрлым тиімді пайдаланудың мүмкіндігі пайда болады; лизингтің субъектілеріне әртүрлі салықтық жеңілдіктер қарастырылады (жекелеген мемлекеттерде);

- инвестициялық тиімділікке қол жеткізіледі, яғни шаруашылық субъектілеріне қажетті мүлікті ссуда алмай-ақ лизингке алуға мүмкіндік беріледі және лизингке алынған объект кепілзат ретінде қабылданады; мүлікке инвестиция жасау қаражаттардың қайтарымай қалу тәуекелділігін азайтады, өйткені лизинг беруші лизинг мерзімі аяқталғанға дейін мүлікке меншік құқығына ие болады; лизинг кезінде қарыз алушы үшін жеке меншік қаражатының едәуір бөлігінің болуы міндетті емес. Айталық, банктік неселеу кезінде несие сатып алынатын мүліктің 75-80 %-ына ғана берілетін болса, лизинг мүліктің құнының 100 пайызын жабады;

- ұйымдастырушылық-эксплуатациялық тиімділік: лизингке алынған мүлікті пайдалану жылдам табыс әкеле алады, әрі ол табыс лизингтік төлемдерді төлеуге жұмсалады және лизинг алушының пайдасының бір бөлігін құрайды;

Қорыта айтқанда, әлеуметтік салада инвестициялық қызметтерді дамытуға бағытталған мемлекеттік реттеу механизмдерін жетілдіру, әлемдік практикада оң нәтиже көрсеткен реттеу құралдары, нысандары мен әдістерін еліміздің әлеуметтік саласының буындарында қолдану бүгінгі күннің талабы болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. ҚР Ұлттық экономика министрлігінің статистика комитетінің ресми сайты. <http://stat.gov.kz>

2. Қазақстан 2018 жылы. Статистикалық жылнамалық. – Нұр-Сұлтан. -2019. -190-192 бб.

Казахстанская модель государственной службы

*Рыскулова М.М. к.э.н., доцент
Школа права и государственного управления
Университет Нархоз
Казахстан, г.Алматы*

Аннотация

В статье рассматриваются основные параметры новой казахстанской модели государственной службы, как новая трехступенчатая система отбора, конкурсно-карьерная модель, система оплаты труда **по факторно-бальной шкале**, которая предусматривает рост заработной платы административных госслужащих с привязкой к результатам работы, профессиональное развитие государственных служащих. Определено, что информационные технологии оказывают большое влияние на повышение эффективности работы органов государственной власти и на совершенствование их отношений с гражданами. Сделан вывод о том, что дальнейшие экономические, политические и социальные преобразования в казахстанском обществе потребовали модернизации существующей системы государственного управления, а значит и перехода на новый качественный уровень управления кадрами государственной службы, при котором управленческие решения в кадровой сфере станут более ответственными, а степень воздействия их на все стороны жизни общества возрастет.

Ключевые слова: государственная служба, система отбора, карьерная модель, имидж государственного служащего, эффективность государственной службы.

Kazakhstan model of public service

*Ryskulova M. M.
associate Professor
School of law and public administration
Narxoz University
Almaty, Republic of Kazakhstan*

Annotation

The article discusses the main parameters of the new Kazakh model of public service, such as a new three-stage selection system, competitive career model, a system of remuneration on a factor-point scale, which provides for an increase in the salary of administrative civil servants with reference to the results of work, professional development of civil servants. It is determined that information technologies have a great impact on improving the efficiency of public authorities and improving their relations with citizens. It is concluded that further economic, political and social transformations in Kazakhstan's society required the modernization of the existing system of public administration, and therefore the transition to a new quality level of public service personnel management, in which managerial decisions in the personnel sphere will become more responsible, and the degree of their impact on all aspects of society will increase.

Keywords: civil service, selection system, career model, image of a civil servant, efficiency of public service.

Мемлекеттік қызметтің қазақстандық моделі

Рысқұлова М.М. э.ғ.к., доцент

Мемлекеттік басқару және құқық мектебі

Нархоз Университеті

Қазақстан, Алматы қ.

Мемлекеттік қызмет мемлекеттік саясаттың мақсаттарына қол жеткізу үшін негізгі стратегиялық буын болып табылады. Меритократия, тиімділік, нәтижелілік, транспаренттілік және қоғамға есеп беру қағидаттарына негізделген мемлекеттік қызмет жүйесін кәсібилендіру мемлекеттік басқару жүйесінің бәсекеге қабілеттілігін және халыққа сапалы мемлекеттік қызмет көрсетуді қамтамасыз етудегі маңызды фактор болып табылады.

“Қазақстан Республикасының мемлекеттік қызметі туралы” ҚР Заңына сәйкес - мемлекеттік қызмет-мемлекеттік қызметшілердің мемлекеттік биліктің міндеттері мен функцияларын іске асыруға

бағытталған лауазымдық өкілеттіктерді орындау жөніндегі мемлекеттік органдардағы қызметі [1].

Мемлекеттік қызметтің басты мақсаты мемлекеттің функцияларын іс жүзінде жүзеге асыру, оның міндеттерін шешу, қоғамның әл-ауқатын қамтамасыз ету, ҚР Конституциясында және республика субъектілерінің заңдарында белгіленген қағидаттар мен ережелер негізінде жария мүдделерді қанағаттандыру болып табылады.

Қазақстанда экономикалық бағдарламаларды сапалы іске асыруды және мемлекеттік қызметтер көрсетуді қамтамасыз ететін қазіргі заманғы, кәсіби және автономды мемлекеттік аппаратты қалыптастыру және жетілдіру бойынша мақсатты жұмыс жүргізілуде.

Бес институционалдық реформаны жүзеге асыру мақсатында “100 нақты қадам” Ұлт жоспары орындалуда. Бұл ретте, реформалар мен Ұлт Жоспарының алғашқы 15 қадамы қоғамдық және мемлекеттік қайта құрулардың құралы ретінде кәсіби, автономды және тиімді мемлекеттік аппаратты қалыптастыруға бағытталған [2].

Мемлекеттік қызметтің жаңа қазақстандық моделінің негізгі параметрлері келесіге негізделеді:

Бірінші. Мемлекеттік қызметке кіру сатысы жаңғыртылды, атап айтқанда іріктеудің жаңа үш сатылы жүйесі жұмыс істеді, оған сәйкес “Б” корпусының әкімшілік лауазымдарына бірінші рет немесе жаңадан қабылданатын азаматтар іріктеудің мынадай кезеңдерінен өтеді:

- 1) сертификат бере отырып, заңнаманы білуге тестілеу;
- 2) қорытынды бере отырып, жеке қасиеттері мен базалық құзыреттілігін автоматтандырылған бағалау;
- 3) конкурс жариялаған мемлекеттік органда әңгімелесу.

Тестілеуге ерекше көңіл бөлінді, өйткені одан ең лайықты үміткерлерді іріктеу басталады және одан бастапқыда Мемлекеттік қызмет жүйесіне сенім қалыптасады. Осы мақсатта тестілеу процесінің объективтілігі мен ашықтығын қамтамасыз ету бойынша барынша мүмкін болатын шаралар қабылданады.

Акцентті заңнаманы білуден кандидаттардың жеке қасиеттерін бағалауға және қажетті базалық құзыреттерді анықтауға кезең-ке-

зеңмен ауыстыру жөнінде шаралар қабылданды, мұндай тәсіл кандидаттың заңнамада және оны қолдану тәжірибесінде жалпы бағдарлануын бағалауға мүмкіндік береді.

Екіншіден, Қазақстан Республикасының Мемлекеттік қызмет жүйесі ең жоғары халықаралық стандарттарға жауап беретін, мемлекеттік қызметке түсуге тілек білдірген азаматтардың құқықтарына нұқсан келтірмейтін, біліктілігін тұрақты арттыру арқылы мемлекеттік қызметшілердің кәсібилігін арттыруға бағытталған конкурстық-мансаптық модельге көшті, бұл түпкі нәтижесінде мемлекеттік әкімшілік қызмет жүйесінің бірлігіне, тиімділігіне және саяси бейтараптығына әсер етеді. Конкурстық-мансаптық модельді енгізу кезінде Мемлекеттік қызметтің үлгілі жүйесі бар елдердің Германия, Франция, Австрия, Швейцария, Испания сияқты тәжірибесі қолданылды. бұл ретте жалпы конкурс Төменгі лауазымдарға орналасу үшін, ал ішкі конкурс қалғандары үшін өткізіледі.

Мемлекеттік қызметтің заманауи жүйесінің жарқын аспектісі меритократия қағидатын іске асыру және мемлекеттік аппарат институтын нығайтуға ықпал ететін және Мемлекеттік қызметтің беделін арттыратын осы қағидатты сақтау болып табылады.

Үшінші. Мемлекеттік қызметтің мансаптық моделін құру кезінде Мемлекеттік қызметке алғаш түскен азаматтарды бейімдеу және кәсібилендіру маңызды аспект болып табылады.

«Жас» мемлекеттік қызметшілерге тәлімгерлік институты күшейтілді, Мемлекеттік қызметке алғаш рет түскен тұлғаларға сынақ мерзімінен өту кезеңіне бейімдеу жоспары жасалады және оларға тәжірибелі қызметкерлер қатарынан тәлімгер бекітіледі. Мемлекеттік қызметшілерді тәлімгерлік қызметке ынталандыру мақсатында оларды үстеме ретінде монетарлық көтермелеу көзделеді.

Төртінші. Алматы қаласының әкімдігінде факторлық-балдық шкала бойынша еңбекақы төлеудің жаңа жүйесі енгізілді. Қызметкерлерді заңнамалық деңгейде тиімді еңбекке ынталандыру мақсатында мемлекеттік қызметшілерді бағалау және оларға сыйақы беру жүйесі байланыстырылған. Осылайша, мемлекеттік қызметшілердің қызметін бағалау нәтижелері бонустар төлеу бойынша

шешім қабылдауға негіз болады. Бүгінгі күні бағалаудың өзі қызметкерлермен жасалатын жеке жұмыс жоспарларында көрсетілген индикаторларға қол жеткізу дәрежесіне байланысты және мемлекеттік әкімшілік қызметшілерді бағалаудың тиісті әдістемесі қазірдің өзінде қолданыста.

Бесінші. Мемлекеттік қызметшілердің кәсіби дамуына ерекше көңіл бөлінеді.

Оқыту рөлін арттыруды қалыптастыру мақсатында норма бекітілген, оған сәйкес әкімшілік мемлекеттік қызметшілер үш жылда кемінде бір рет біліктілікті арттырудан өтеді. Біліктілікті арттыру семинарларының бағдарламалары практикаға бағытталған сипатқа ие және мемлекеттік қызметшілердің мақсатты топтары үшін әзірленеді. Бұдан басқа, қызметшілердің талап етілетін құзыретін дамытуға бағытталған арнайы бағдарламалар әзірленді (бастамашылық, коммуникативтік, талдаушылық, стратегиялық ойлау, сапаға бағдарлану және т. б.). Мемлекеттік қызметкерлер қайта даярлаудан өтіп, Президент жанындағы Мемлекеттік басқару академиясында және оның филиалдарында біліктілігін арттыруда.

Қазіргі заманғы, кәсіби және мемлекеттік аппаратты қалыптастыру біздің еліміз үшін маңызды фактор болып табылады және Біз мемлекеттік қызметті одан әрі жаңғырту үшін барлық күш-жігерімізді жұмсаймыз.

Мемлекетіміздің алдында тұрған жоғары кәсіби мемлекеттік қызмет пен тиімді басқару құрылымын құру ісіндегі міндеттерді іске асыру көп жағдайда мемлекеттік қызметшінің кәсібилігіне негізделеді. Имидждің маңызды функционалдық және мәртебелік мәні бар екенін ескере отырып, ол халықтың мемлекеттік қызметіне сенім деңгейінің көрсеткіші және қоғамның басқару қызметінің тиімділігін бағалау критерийі, мемлекет жүргізетін қайта құрулар болып табылады.

Мемлекеттік қызметшінің оң имиджіне қойылатын негізгі ережелер Қазақстан Республикасы мемлекеттік қызметшілерінің Этикалық кодексінде айқындалған, онда: «мемлекеттік қызмет атқару қоғам мен мемлекет тарапынан ерекше сенім білдіру болып табылады және мемлекеттік қызметшілердің моральдық-этикалық бей-

несіне жоғары талаптар қояды. Қоғам мемлекеттік қызметшілер өздерінің барлық күштерін, білімі мен тәжірибесін өздері жүзеге асыратын кәсіби қызметіне жұмсайды, өз Отаны – Қазақстан Республикасына адал да адал қызмет етеді деп есептейді» [3].

Осыған байланысты елді тиімді басқару үшін мемлекеттік қызметші болуға тиіс негізгі қасиеттерді атап өтті. Бұл-жоғары моральдық жауапкершілік, кәсіби білім, оларды тәжірибеде қолдана білу, адалдық, адалдық, белсенді өмірлік ұстаным.

Қазақстан Республикасы мемлекеттік қызметшілерінің жағымды имиджін қалыптастыру және нығайту мемлекеттік жүйені дамытудағы басым бағыттардың бірі болып табылады.

Мемлекеттік қызметтегі әрбір адам өз жұмысының барлық маңыздылығын сезінуі, өз елінің патриоты болуы және мемлекеттік қызметтің имиджін көтеру үшін барлық шараларды қабылдауы тиіс.

Қазақстан Республикасы Мемлекеттік қызмет істері агенттігі өткізетін мемлекеттік қызмет кадрларының мониторингі мемлекеттік аппараттың үлкен әлеуетке ие екендігін көрсетеді. Мәселен, **2019 жылғы 1 қаңтардағы** жағдай бойынша Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік қызметшілердің **штат саны 98 726** бірлікті құрады.

Мемлекеттік саяси қызметшілердің штат саны – **453** бірлік, әкімшілік – **98 273** бірлік, оның ішінде «А» корпусы – 285 бірлік, «Б» корпусы – 97 988 бірлік.

Мемлекеттік қызметшілердің штат саны:

Орталық мемлекеттік органдарда – **52 363** бірлік, оның ішінде: орталық аппараттарда – **10 487** бірлік (саяси – **337**, «А» корпусы – **63**, «Б» корпусы – **10 087**); аумақтық бөлімшелерде «Б» корпусы – **41 876** бірлік.

Жергілікті атқарушы органдарда – **46 363** бірлік (саяси – **116**, «А» корпусы – **222**, «Б» корпусы – **46 025**), оның ішінде мәслихат аппараттарында – 1 116 және облыстардың, республикалық маңызы бар қалалардың, астананың тексеру комиссияларында 654 бірлік.

Жалпы ел бойынша 2019 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша мемлекеттік қызметшілердің нақты саны **90 932** адамды немесе штат санының 92,1 % құрады.

Оның ішінде: мемлекеттік саяси қызметшілер – 443 немесе олардың штат санының 97,8 %; «А» корпусының мемлекеттік әкімшілік қызметшілерінің – 271 немесе 95,1 %;

«Б» корпусының мемлекеттік әкімшілік қызметшілерінің – 90 218 немесе 92,1 %.

Мемлекеттік қызметшілердің нақты саны:

Орталық мемлекеттік органдарда **47 852** адамды құрады, олардың ішінде: орталық аппараттарда – **9 577** адам (саяси – 328, «А» корпусы – 55, «Б» корпусы – 9 194); аумақтық бөлімшелерде «Б» корпусы – **38 275** адам.

Жергілікті атқарушы органдарда – **43 080** адам (саяси – **115**, «А» корпусы – **216**, «Б» корпусы – **42 749**), оның ішінде мәслихат аппараттарында 1 068 адам және облыстардың, республикалық маңызы бар қалалардың, астананың тексеру комиссияларында 601 адам.

Әйелдер саны – **50 331** немесе мемлекеттік қызметшілерінің нақты санының 55,4 %, оның ішінде басшылық лауазымдарда – 39,8 % (*24 433-тен 9 727*).

Мемлекеттік саяси қызметшілер арасындағы әйелдердің үлесі – 11,7 %, «А» корпусының мемлекеттік әкімшілік қызметшілерінің – 3,3 %, «Б» корпусы – 55,7 %.

Мемлекеттік қызметшілердің **орташа жасы – 38,7 жыл**, бұл ретте мемлекеттік саяси қызметшілердің орташа жасы – 47,8 жыл, мемлекеттік әкімшілік қызметшілердің «А» корпусы – 47,3 жыл, «Б» корпусы – 38,7 жыл.

Мемлекеттік қызметшілердің жас құрамы бойынша саны: 23 жасқа дейін – 1 178 адам (1,3 %), 23-тен 30 жасқа дейін – 21 220 (23,3 %), 30-дан 40 жасқа дейін – 30 250 (33,3 %), 40-тан 50 жасқа дейін – 19 569 (21,5 %), 50 жас және одан жоғары – 18 715 адам (20,6 %).

Мемлекеттік қызметте орташа өтілі – 10 жыл, бұл ретте мемлекеттік саяси қызметшілердің орташа өтілі – 17,5 жыл, «А» корпусының мемлекеттік әкімшілік қызметшілердің орташа өтілі – 16,7 жыл, «Б» корпусы - 10 жыл [4].

Қазақстандағы мемлекеттік қызмет саласын реттейтін негіз қалаушы қағидат Конституцияның 33-бабының 4-тармағында

бекітілген республика азаматтарының мемлекеттік қызметке қол жеткізуге тең құқығы қағидаты болып табылады [5]. Бұл ретте мемлекеттік қызметші лауазымына кандидатқа қойылатын талаптар лауазымдық міндеттердің сипатына ғана байланысты болады және заңмен белгіленеді. Мемлекеттік қызметшілердің көп ұлтты құрамы мемлекетіміздің полиэтникалық табиғатын бейнелейді және тұрақтылық пен ұлтаралық келісімнің маңызды шарты болып табылады. Мемлекеттік қызмет лауазымдарына қойылатын біліктілік талаптары олардың функционалдық міндеттеріне ғана байланысты және жынысы, жасы, ұлты, тілі және өзге де белгілері бойынша кемсітуді болдырмайды.

Қазақстан Республикасында аз ұлттардың мемлекеттің қоғамдық өміріне тиімді қатысуына, толыққанды этномәдени даму үшін жағдай жасауға мемлекеттік қолдау көрсету жүзеге асырылады. «Мемлекеттік қызмет туралы» Қазақстан Республикасының Заңы азаматтардың мемлекеттік қызметке қай ұлтқа жататынына қарамастан, ашық конкурс арқылы жалпыға бірдей қол жеткізудің конституциялық құқығын іске асыруды көздейді. Қазақстандық қоғамдағы одан әрі экономикалық, саяси және әлеуметтік өзгерістер мемлекеттік басқарудың қазіргі жүйесін жаңғыртуды, яғни мемлекеттік қызмет кадрларын басқарудың жаңа сапалы деңгейіне көшуді талап етті, бұл ретте кадр саласындағы басқару шешімдері неғұрлым жауапты болады, ал олардың қоғам өмірінің барлық тараптарына әсер ету дәрежесі артады.

Мемлекеттік басқару жүйесін жетілдірудің және мемлекеттік қызметтің транспаренттілігін арттырудың нақты тетіктері, атап айтқанда, Президенттің «Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайында дамудың жаңа мүмкіндіктері» Жолдауында ұсынылады [6]. Әрбір мемлекеттік органда цифрландыру офистері құрылады, олар 2012 жылы 12 желтоқсанда қабылданған «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасының барлық жобаларына талдау, бағалау және мониторинг жүргізетін болады. Электрондық нысанда қоғамдық қызметтерді кеңінен ұсынуды қамтамасыз ету азаматтар мен атқарушы билік органдары арасындағы байланысты жеңілдетуге және жеделдетуге; мысалы, жұмыс кестесіне немесе атқарушы билік органдарының географиялық қашықтығына

салынатын шектеулерді жоюға; ақпаратқа қол жетімділікті, оның түпнұсқалығын және құпиялылығын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Ақпараттық технологиялар мемлекеттік билік органдары жұмысының тиімділігін арттыруға және олардың азаматтармен қарым-қатынасын жетілдіруге үлкен әсер етеді. Олар азаматтардың ескертулері мен ұсыныстарын нақты уақыт режимінде және жедел әрекет ету үшін қажет. Мемлекеттік органдардың ақпараттық жүйелерін ықпалдастыру жекелеген мемлекеттік қызметтерден бір терезе қағидаты бойынша кешенді қызмет көрсетуге көшуге мүмкіндік береді. Бизнестің мемлекеттік қолдау алу процестерін цифрландыру қамтамасыз етілетін болады.

Осылайша, қазіргі Қазақстан үшін транспаренттілік қағидаттарына негізделген мемлекеттік қызмет жүйесін кәсібилендіру мемлекеттік басқару жүйесінің бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз етуде және халыққа сапалы мемлекеттік қызмет көрсетуде маңызды фактор болып табылады. Мемлекеттік басқаруда саяси процестің транспаренттілік тетіктерін пайдалану Қазақстанның мемлекеттік саясатын халықтың көпшілігінің түсінуі үшін неғұрлым қолжетімді етеді. Бұл әлеуметтік саясат, денсаулық сақтау, білім беру, қауіпсіздік сияқты салаларға ерекше дәрежеде қатысты.

Мемлекеттік қызметтің жаңа моделінде мемлекеттік қызметшілердің жұмысы тиімділігінің басым көрсеткіші мемлекеттік қызметтерді көрсету сапасы болады. Мемлекеттік органдарда еңбек пен менеджментті ұйымдастыру сапасын, нақты лауазымды тұлғалардың транспаренттілігі мен жауапкершілігі қағидаттарына негізделген шешімдер қабылдау процестері мен рәсімдерін арттыруға бағытталған нормативтік құқықтық, әдістемелік және ұйымдастырушылық шаралар айқындалуға тиіс.

Ақпараттық технологияларды қолдану халыққа және бизнеске қызмет көрсету кезінде мемлекеттік органның функцияларын оңтайландыруға және автоматтандыруға, әкімшілік кедергілерді және халық пен бизнестің мемлекеттік органмен тікелей байланысын қысқартуға бағытталған.

«Электрондық үкімет» порталында көрсетілетін электрондық мемлекеттік қызметтер санының артуы мемлекеттік қызметтер сапасын арттырудың негізгі құралдарының бірі болып табылады,

сондықтан мемлекеттік органдардың әлеуметтік маңызы бар мемлекеттік қызметтері электрондық форматқа көшіріледі.

Мемлекеттік қызметтер көрсетудің бекітілген стандарттары мен регламенттерінің сақталуын бақылауды белгілеу тиімді шара болуға тиіс.

Мемлекеттік қызметтердің сапасын арттыру және оларды көрсету процесін басқару үшін тиімді сыртқы бақылауды енгізу қажет, бұл заңнамаға тиісті өзгерістер енгізуді және уәкілетті мемлекеттік органды айқындауды талап етеді. Адамдардың сапасыз ұсынғаны, мемлекеттік қызмет көрсету стандарттары мен регламенттерін бұзғаны үшін жауаптылығын көздеу қажет.

Көрсетілетін мемлекеттік қызметтердің сапасын бағалау үшін, оның ішінде тікелей мемлекеттік қызметті алу кезінде сауалнама жүргізу және жеке және заңды тұлғалардың мемлекеттік қызметтер көрсетудің сапасы мен қол жетімділігіне қанағаттану дәрежесін анықтауға бағытталған әлеуметтік сауалнама жүргізу жолымен халықпен тұрақты негізде кері байланыс орнатылуы тиіс.

Мемлекеттік қызметтің оң имиджін қалыптастыруда негізгі бағыттар мемлекеттік қызмет көрсету сапасын арттыру және жұртшылықпен байланыс орнату болып табылады. Мемлекеттік қызмет пен жұртшылықтың, оның ішінде қоғамдық-саяси бірлестіктердің, үкіметтік емес ұйымдардың, бұқаралық ақпарат құралдарының диалогы мемлекеттік органдардың азаматтарды өз қызметі туралы жүйелі түрде хабардар етуді, сондай-ақ халықпен байланыстарды дамытуды және олардың негізінде өзара қолайлы шешімдер қабылдауды көздейді.

Бұл жұмыста баспа және электрондық бұқаралық ақпарат құралдарының әлеуетін толық көлемде пайдалану қажет; оңтайлы басқарушылық шешім қабылдау үшін ақпараттық кеңістік пен қоғамдық пікір мониторингін қамтамасыз ету; мемлекеттік қызметшілердің жұртшылықпен тікелей байланысын кеңейту (азаматтардың жеке мәселелері бойынша қабылдаулары, халықпен формальды және бейресми кездесулер, жұртшылықтың қандай да бір топтарын тарта отырып, әртүрлі кеңейтілген кеңестер, әртүрлі әлеуметтік және басқа да жобалардың тұсаукесерлері); азаматтардың түрлі санаттарының өкілдерімен және басқалармен интерактивтік өзара іс-қимыл орнату.

Қолданылған әдебиет тізімі

1 «Қазақстан Республикасының мемлекеттік қызметі туралы» Қазақстан Республикасының Заңы 2015 жылғы 23 қарашадағы № 416-V ҚРЗ

2 «Ұлт жоспары – бес институционалдық реформаны жүзеге асыру жөніндегі 100 нақты қадам» Қазақстан Республикасы Президентінің 2015 жылғы 20 мамырдағы бағдарламасы

3 «Қазақстан Республикасы мемлекеттік қызметшілерінің әдеп кодексі» Қазақстан Республикасы Президентінің 2015 жылғы 29 желтоқсандағы № 153 Жарлығы

4 Қазақстан Республикасы Мемлекеттік қызмет істері агенттігінің ресми сайты

5 Қазақстан Республикасының Конституциясы 1995 жылғы 30 тамыз (2019.23.03. берілген өзгерістер мен толықтырулармен)

6 ҚР Президенті Н.Назарбаевтің Қазақстан халқына Жолдауы. 2018 жылғы 10 қаңтар «Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері»

Развитие аграрного сектора Казахстана как показатель устойчивого развития

Кантарбаева Ш.М.,

д.э.н.профессор НОД «Государственное управление»

Университета Нархоз,

Казахстан, Алматы

Аңдатпа

Қазақстанның агроөнеркәсіптік кешеніндегі саланың даму мақсаттары мен ғаламдық тұрақты даму мақсаттарына қол жеткізуге бағытталған реформаларды құқықтық қамтамасыз ету мәселелері қарастырылады. Аграрлық сектор - бұл азық-түлік қауіпсіздігін, экспортқа бағытталған өнімді өндіруді және халықтың 40% -дан астамының жұмыспен қамтылуын қамтамасыз ететін және республика азаматтарының едәуір бөлігінің өмір салтын анықтайтын сала.

Кілт сөздер Аграрлық сектор, тұрақты даму, тиімділік

Annotation

The issues of legal support of reforms in the agricultural sector of Kazakhstan, aimed at achieving the development goals of the industry and the global sustainable development goals, are considered. The agrarian sector is an area that ensures food security, the production of export-oriented products and the employment of more than 40% of the population and determines the lifestyle of a significant part of the citizens of the republic.

Keywords: Agricultural sector, sustainable development, efficiency

Теория устойчивого развития получила начало в 80-е годы XX века, когда по инициативе Организации объединенных наций (ООН) была создана Международная Комиссия по окружающей среде и развитию. В Докладе Комиссии «Наше общее будущее» были описаны предложения долгосрочных стратегий в области окружающей среды, позволяющие обеспечить устойчивое развитие, а также средства, с использованием которых мировое сообщество могло бы эффективно решать проблемы сохранения ресурсов.

В Республике Казахстан (РК) стратегическим документом, рассматривающим национально-демографические, социальное-экономические, экологические, информационные и другие спектры достижения глобальных целей, стала Концепция перехода Республики Казахстан к устойчивому развитию на 2007-2024 годы [1].

Одним из направлений Целей устойчивого развития (ЦУР) выступают проблемы голода и пути их решения. Экономически развитые страны, понимая важность качества пищевых продуктов в формировании здоровья и интеллекта нации, проводят аграрную политику, способствующую достижению высоких стандартов качества жизни населения, а меры государственной поддержки рассматриваются, как одна из важнейших составляющих обеспечения продовольственной безопасности. Так, в опубликованном в 2019 году рейтинге качества жизни, объединившей социальные, экономические, экологические и иные показатели по 71 стране, Казахстан занял 69 место.

Республика в своем развитии ориентируется на стандарты Организации экономического сотрудничества и развития (ОЭСР) и

нацелена на повышение ряда количественных и качественных показателей экономического роста. В стратегии «Казахстан-2050» были определены приоритеты, первый из которых включает вопросы развития аграрной сферы и развития предпринимательства на селе.

В настоящее время принят ряд нормативно-правовых актов и реализуются программы, направленные на экономический рост агропроизводства, формирование и повышение конкурентоспособности отечественной продукции на внутреннем и внешнем рынках и повышение уровня жизни населения республики (табл. 1).

Таблица 1 - Правовые и программные документы развития АПК и сельских территорий Казахстана

Документ	Целевые ориентиры
ЗРК от 8 июля 2005 года №66 «О государственном регулировании развития агропромышленного комплекса и сельских территорий»	Правовые, организационные, экономические и социальные основы осуществления государственного регулирования развития агропромышленного комплекса и сельских территорий в РК
ЗРК от 29 октября 2015 года №372-V ЗРК «О сельскохозяйственных кооперативах»	Правовое положение, права и обязанности членов сельскохозяйственных кооперативов, а также правовое положение, порядок создания, деятельности, реорганизации и ликвидации сельскохозяйственных кооперативов и их ассоциаций (союзов)
ЗРК от 9 ноября 2004 года №603 «О техническом регулировании»	Определяет правовые основы государственной системы технического регулирования, направленного на обеспечение безопасности продукции, процессов в РК.
ЗРК от 10 марта 2004 года №533 «Об обязательном страховании в растениеводстве»	Регулирует общественные отношения, возникающие в области обязательного страхования в растениеводстве, и устанавливает правовые, финансовые и организационные основы его проведения
ЗРК от 12 октября 2015 года №356-V «О ратификации Протокола о присоединении Республики Казахстан к Марракешскому соглашению об учреждении ВТО от 15 апреля 1994 года»	Общие положения, регулирующие вопросы предоставления и использования информации и другое, относительно условий Всемирной торговой организации

ГП развития АПК Республики Казахстан на 2017-2021 годы	Рост производительности, повышение конкурентоспособности, рациональное распределение земельных ресурсов, эффективные формы хозяйствования, рациональные меры государственной поддержки, экспортоориентированное производство
ЗРК – Закон Республики Казахстан ГП – Государственная программа	

Принятая Государственная программа развития АПК Республики Казахстан на 2017-2021 годы предусматривает повышение конкурентоспособности отрасли АПК путем увеличения производительности труда с 1,2 млн. тенге на 1 занятого в сельском хозяйстве в 2015 году до 3,7 млн. тенге к 2021 году, а также экспорта переработанной продукции с 945,1 млн. долл. в 2015 году до 2 400 млн. долл. в 2021 году [2].

Механизм субсидирования производства и переработки агропродукции в настоящее время претерпевает определенные изменения, ориентируясь на повышение доступности товаров, работ и услуг в рамках реализации инвестиционных проектов в приоритетных направлениях (секторах) АПК путем снижения капиталоемкости и повышения окупаемости вложенных инвестиций. Здесь также принимается во внимание тот факт, что производство сельхозтехники в республике ограничено и предусматривает возможность возмещения части средств на приобретение современной техники и комплектующих из Китайской народной республики.

В 2019 году на субсидирование животноводческой и птицеводческой отраслей было запланировано выделение 71 млрд. тенге или сокращение на 7,4%, с сохранением объемов субсидий на птицеводство. В целом в 2019 году ожидается производство 268 тыс. тонн мяса птицы, из них порядка 250 тыс. тонн придется на отечественные птицефабрики (свыше 90%).

В рамках госпрограммы по повышению доступности финансирования субъектов АПК вводится сокращение неэффективных субсидий, которые сказываются на ценообразовании и относятся по методике Всемирной торговой организации (ВТО) к «желтой кор-

зине». К таким искажающим рынок видам субсидий относятся товарно-специфические субсидии (на единицу продукции). Так, в животноводстве начиная с 2020 года будут сокращены товарно-специфические дотации (в том числе мясо птицы, пищевое яйцо).

Ожидается, что высвобождаемые субсидии будут направлены на развитие племенного животноводства, субсидирование процентной ставки по кредитам, лизинг сельхозтехники и животных; инвестиционное субсидирование, субсидирование страховых премий, развитие системы кредитных товариществ и институтов гарантирования займов.

Таблица 2 - Индикативные показатели по экспортной политике РК к 2021 году, тыс. тонн

Продукция	Всего	КНР	Уд. вес КНР в экспорте	Страны ЕАЭС	Страны СНГ (вне ЕАЭС)	Другие страны	Уд. вес других стран, кроме КНР
Говядина	70	30	42,8	30	-	10	57,2
Баранина	10	4	40,0	-	-	6	60,0
Свинина	10	3	30,0	4	-	3	30,0
Зерно	5343	990	18,5	479	2519	1355	81,5
Маслосемена	1530	376	24,6	138	412	604	75,4
Жмых и шрот	321	122	38,0	42	125	32	62,0
Мука	2000	7	0,35	50	1373	570	99,75
Масло всех видов растительное	341	190	55,7	20	45	86	44,3
Картофель	212	106	50,0	21	32	53	50,0
Овощи	55	28	50,9	5,5	8,3	13,2	49,1
Примечание – Данные Государственной программы развития АПК РК на 2017-2021 гг.							

Основным ресурсным потенциалом отрасли является вовлечение земель запаса в сельскохозяйственное использование для развития пастбищного животноводства (овцеводства, мясного скотоводства, коневодство и верблюдоводства). По расчетам на этих пастбищах может содержаться 38 млн. условных голов овец.

Благоприятные климатические условия страны позволяют производить зерно твердых сортов пшеницы, пользующиеся спросом на мировом рынке, что потребует увеличения посевных площадей и роста урожайности. Повышение доли кормовых культур в системе севооборотов позволит создать надежную кормовую базу для развития животноводства. Имеется возможность производства органической продукции, которая имеет повышенную стоимость и востребована на мировых рынках.

Данное преимущество обусловлено, прежде всего, в исторически низком уровне использования минеральных удобрений, пестицидов и гербицидов на землях Казахстана. Республика Казахстан располагает высоким экспортным потенциалом по производству пшеницы, сои, овощей, говядины, баранины, верблюжьего молока и племенных лошадей. Государственной программой развития АПК на 2017-2021 гг. определены объемы экспортной продукции Казахстана к 2021 году (табл. 2).

Еще одним важным аспектом эффективного развития торговых взаимоотношений на аграрном рынке является реализация среднесрочных и долгосрочных обязательств по экспортно-импортным связям, увеличению объемов взаимной торговли.

Аграрный сектор является важной сферой, обеспечивающей производственную и социальную составляющую сельской местности. Здесь сконцентрирован огромный экономический потенциал, объединяющий более 40% населения республики, в т.ч. 15% занятого, включает более 4% производственных фондов и формирует около 8% валового внутреннего продукта (ВВП). От состояния развития аграрной сферы зависит экономический потенциал многих других отраслей и социально-экономическое положение граждан регионов и страны в целом.

Расходы стандартной потребительской корзины казахстанца на 60% представлены продукцией отраслей сельского хозяйства и продовольствием. При этом спрос на них не снижается. В то же время значительный объем импортной агропродукции на отечественном рынке свидетельствует о проблемах производства в отрасли и риске в обеспечении и сохранении продовольственной безопасности.

АПК Казахстана в настоящее время характеризуется некоторым ростом производства продукции. Не смотря на сокращение доли отрасли в валовом выпуске продукции, за 2013-2017 годы наблюдается положительная динамика финансовых показателей по подотраслям сельского хозяйства. Так, индекс физического объема валовой продукции (услуг) сельского хозяйства, в процентах к предыдущему году в среднем за 5 лет составил около 4%, в т.ч. растениеводства – менее 7% и животноводства – около 2%. Также имеется положительная динамика в переработке сельхозпродукции.

Вместе с тем объемы финансирования, инвестированные в основное производство на агропромышленный комплекс республики, указывают на ее крайнюю недостаточность. Следует сказать, что финансы необходимы для воспроизводства и расширенного производства. Обновление материально-технической базы аграрной сферы происходит с большим отставанием от научно-обоснованных норм и имеет место низкий уровень оборотного капитала.

Недостаточность собственных финансовых ресурсов в аграрном секторе приводит к снижению эффективности производства в отрасли, тогда как государственная поддержка отрасли способна охватить лишь часть товаропроизводителей. При этом получение кредитов на финансовом рынке для большей части субъектов АПК является достаточно проблематичным, т.к. имеет место высокий риск возврата займов в результате специфики агропроизводства, долгого оборота средств и низкой ликвидности залоговой базы сельхозтоваропроизводителей.

В системе индустриального развития Казахстана, Китай стал одним из четырех главных стран-торговых партнеров Республики Казахстан, доля которого в общем объеме товарооборота превышает 17%, а оборот услуг - 33%. С конца 2015 года между Казахстаном и Китаем было подписано пять соглашений по созданию кластерных зон сотрудничества в сфере транспортной инфраструктуры, торговли, обрабатывающей промышленности, строительства, сельского хозяйства и прочих сферах. Стороны совместно развивают роль кластерных парков в стимулировании инвестиций, концентрации производства и укрепляют двустороннее сотрудничество в сфере обмена опытом по развитию и управлению кластерными парками.

Согласно межгосударственным договоренностям в сфере сельского хозяйства Казахстан и Китай намерены модернизировать инфраструктуру для ускоренного прохождения сельскохозяйственной продукции по зеленому коридору на пограничном пункте пропуска «Бахты - Покиту». Стороны намерены поощрять и стимулировать предприятия двух стран для совместного создания в Республике Казахстан сельскохозяйственных баз.

Экспортные возможности Казахстана связаны с выгодным размещением в центре Евразии. Эффект от его реализации позволит увеличить объем транзитных грузов, следующих из Китая в Европу по территории Казахстана с 16,3 до 18,1 млн. тонн. Реализация проекта «Экономический пояс Шелкового пути» (ЭППП) открывает новые возможности для увеличения экспортно-импортного потенциала двух стран и способствует углублению торгово-экономических и транспортно-логистических связей.

В целях снижения препятствий по продвижению товаров, как экспортной направленности, так и носящих импортозамещающий характер, в частности ограничительного влияния высоких ставок на кредиты, необходимо использовать в республике возможности привлечения финансовых ресурсов по государственным программам, предусматривающих льготное кредитование, а также через кредитные товарищества и кооперативы.

Таким образом, применение сформированной нормативно правовой базы и дальнейшее ее совершенствование в целях создания благоприятных условий для развития интеграционных процессов между Казахстаном и Китаем, позволит говорить об институциональном обеспечении развития и углубления интеграционных процессов в агропромышленном комплексе двух стран.

Литература

- 1. «О Концепции перехода Республики Казахстан к устойчивому развитию на 2007-2024 годы»*
- 2. Указ Президента РК от 14 февраля 2017 года №420 «Государственная программа развития АПК Республики Казахстан на 2017-2021 годы»*

Улучшение механизма управление кадров в государственной службе

*Примжарова К.К., к.э.н., доцент
Школа Права и государственного управления
Университет Нархоз
Алматы, Казахстан*

Аннотация

Совершенствование механизма управления персоналом на государственной службе, развитие кадрового потенциала госслужбы, отвечающего конкретным потребностям и сфере деятельности общества, является важной составляющей механизма реализации стратегии социально-экономического развития Казахстана. Государство является публичным, и поэтому почти все его граждане участвуют в управлении. Механизм правового регулирования работы персонала позволяет внедрять кадровые процессы и технологии на конкретной правовой основе с использованием правовых инструментов.

Ключевые слова: персонал, государственный служащий, управление, общество, служба.

Improvement of the mechanism management of personnel in the public service

*Primzharova K.K.
Doctor of Economics, Professor,
SED "Public administration"
Narxoz University
Almaty, Republic of Kazakhstan*

Abstract

Improving the mechanism of personnel management in the civil service, developing the human resources potential of the civil service that meets the specific needs and sphere of activity of the company is an important component of the mechanism for implementing the strategy

of socio-economic development of Kazakhstan. The state is public, and therefore almost all of its citizens participate in governance. The mechanism of legal regulation of personnel allows the introduction of personnel processes and technologies on a specific legal basis using legal tools.

Key words: personnel, public servant, management, society, service.

Мемлекеттік қызметте кадрларды басқару механизмін жетілдіру

Примжарова К.К.,

э.э.к., доцент ФБД «Мемлекеттік басқару»,

Нархоз Университеті,

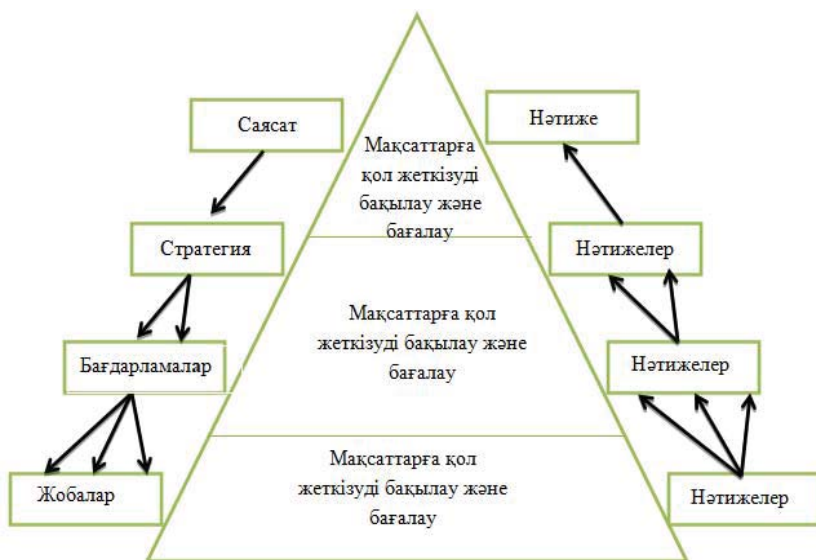
Алматы, Қазақстан

Елбасының «Қазақстан-2050: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» Стратегиясы» Қазақстан халқына Жолдауында мемлекеттік сектордағы заманауи басқару құралдары мен корпоративтік басқару принциптерін енгізу үшін басқару ресурстарын жетілдіруге шақырды [1].

«Е-Қызмет» мемлекеттік органдарында персоналды басқарудың электрондық жүйесі Еуропалық Одақтың «Қазақстан үкіметінің мемлекеттік қызметін реформалау және жаңғырту» жобасының бағыттарының бірі болып табылатынын атап өткен жөн. «Е-Қызмет» интеграцияланған ақпараттық жүйесін дамытуға және кезең-кезеңімен іске асыруға дейін халықаралық тәжірибе ескерілді, атап айтқанда, голландиялық PDirect моделі мемлекеттік органдардың бірқатар қызметтерін орталықтандыруға арналған ең озық еуропалық үлгі болып табылады.

Қоғам қызметінің нақты қажеттіліктеріне және көлеміне жауап беретін мемлекеттік қызметтің кадр әлеуетін дамыту Қазақстанның әлеуметтік-экономикалық даму стратегиясын іске асыру тетігінің маңызды құрылымдық құрамдас бөлігі болып табылады. Мемлекет қоғаммен байланысты, сондықтан іс жүзінде оның барлық азаматтары бір дәрежеде басқаруға қатысады.

Мемлекеттік басқару жүйелері өзара тығыз байланысты. Белгілі бір мақсатқа жету үшін, барлық жүйелер, басқару бөлімдері жұмыла атсалысқанда нәтижелі болады (1 сурет). Бірақ осы жобаларды, міндеттерді іске асыратын әрине ұйым персоналы болып табылады. Яғни, кезкелген мақсатқа жетудің негізгі түп тамыры персонал болып табылады. Бірақ ескере өтетін жағдай, персоналды басқару барысында тек бір жақтың пайдасын ойламау керек, тым жұмыспен жүктеу немесе күштеу жұмыс барысында кері әсерін береді. Сол себепті де жұмыстың нақты орындалу үшін және жұмыскерлердің қанағаттануы үшін екі жақтың талаптары мен қадеттіліктерін ескере өту қажет.

Сурет 1 Басқару циклының және әр деңгейдің нәтижесінде басқару құралдарының және нақты сипаттамалардың көрінісі

Мемлекеттік қызметтің кадрлық әлеуеті – ағымдағы әкімшілік реформалардың табысын айқындайтын стратегиялық фактор. Мемлекеттік қызмет персоналының әлеуетін дамыту қажеттілігі енді жалпыға танылған факт болып табылады. Экономикалық

белсенділіктің өсу динамикасы, мемлекеттік басқарудағы проблемалар мен үрдістерге назар аудару, бөлімшелердің қызметін үйлестіру үшін жаңа басқару білімдеріне сұраныс - бұл факторлардың барлығы адам ресурстарын дамытудың маңыздылығын анықтайды.

Сурет 2 – Мемлекеттік қызметте кадрларды басқаруды жетілдіру механизмі

Мемлекеттік қызметтің тиімділігі кәсіби қызметті ұйымдастыру, сапалы дайындық, қайта даярлау, кадрларды біліктілігін арттыру және олардың жұмысын ғылыми-әдістемелік қамтамасыздандырумен байланысты. Бүгінгі күні мемлекеттік қызметтің нормативтік-құқықтық базасы Қазақстан Республикасында бұрынғы әкімшілік басқару жүйесінен түбегейлі ерекшеленетін мемлекеттік басқару механизмі ретінде пайда болды.

Осы тұрғыдан алғанда, жұмыс көлемі басқарудың бағыныштылығына негізделген, онда бізде мынадай механизмдер бар:

- 3 ұйымдастырушылық және басқарушылық қолдау;
- 4 қаржылық және экономикалық қолдау

5 ғылыми-әдістемелік қамтамасыз ету;

6 ақпараттық қолдау;

7 құқықтық реттеу.

Қызметкерлердің жұмысын *ұйымдастырушылық және басқарушылық қолдау мемлекеттік қызметтің* ұйымдастыру-кадрлық саясатын қалыптастыруды көздейді, нәтижесінде мемлекеттік аппарат құрылымы мен штаттық деңгейі қоғамның қажеттіліктеріне сәйкес келеді. Ол сондай-ақ персоналды басқарудың функционалдық және әкімшілік қолдауын көрсететін ұйымдық және кадрлық аудитті қамтиды. Осыған байланысты әр мемлекеттік мекеменің (президенттің, парламенттің, үкімет, министрліктер, ведомстволар) өкілеттіктерін анықтаудың толықтығы мен анықтығы қажет, өйткені бұл олардың мемлекеттік саясатты (кеңестер, жұмысшылар) жасайтын және жүзеге асыратын есеп беруші құрылымдардың жұмысын реттейтін кәсіби қызметі болып табылады. топтар, орталықтар, комиссиялар және т.б.).

Мемлекеттік органдарда кадрлармен жұмыс істеудің ажырамас элементі *ғылыми-әдістемелік қолдау* болып табылады, ол қызметкерлердің жұмысының категориялы аппаратурасы мен әдіснамалық негізін қамтамасыз етеді. Мемлекеттік кадр саясатын дамытудағы ғылыми негіздеме әсіресе сұранысқа ие. Демократиялық қоғамда мұндай саясат «адам жұмысының қайнар көзі болып табылатын жұмыс істеудің негізі болып табылады» деп көздейтін қызметке негізделген тәсілге негізделуі керек [2].

Мемлекеттік қызметте кадрларды басқару тетігін ғылыми-әдістемелік қамтамасыз етуді жетілдіру аясында Қазақстан Республикасы Президентінің жанындағы Мемлекеттік қызмет академиясы ерекше маңызға ие. Қазақстан Республикасы Президентінің жанындағы Мемлекеттік басқару академиясы мемлекеттік қызметшілердің біліктілігін арттырудың негізгі білім беру мекемесі болып табылады, мемлекеттік қызметтің білім беру ұйымының негізі. Академия мемлекеттік қызметкерлерді оқытуға бағытталған білім беру мекемелерінің қызметін үйлестіретін оқу-әдістемелік, ғылыми, ақпараттық-талдау орталығының рөлін атқарады.

Оның негізгі міндеттері:

1) аға мемлекеттік қызметшілерді қайта даярлау (бірінші кезеңде - жылына 15-30 адам);

2) жоғары және орта деңгейдегі мемлекеттік қызметшілерге арналған біліктілікті арттыру бағдарламаларын әзірлеу және енгізу;

3) мемлекеттік қызметшілерге арналған аймақтық оқыту желісін ғылыми-педагогикалық және әдістемелік-дидактикалық қолдау (типтік жоспарлар мен бағдарламалар, оқу-әдістемелік материалдар, оқулықтар, мемлекеттік қызметкерлерді оқыту бойынша мәліметтер қорын қалыптастыру, модульдік оқыту жүйесін құру);

4) мемлекеттік қызметшілерді қайта даярлау және біліктілігін арттырудың мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттарын әзірлеу.

Тәжірибе көрсеткендей, шетелдік тәжірибеден алынған, жақында мемлекеттік қызметте және мемлекеттік басқару жүйесінде енгізілген ғылыми және тәжірибелік инновациялар қазақстандық жағдайларға бейімделу керек. Сондай-ақ мемлекеттік құрылыс үдерісінде жинақталған бірегей тәжірибе, мемлекеттік басқару жүйесін жетілдіру және мемлекеттік қызметтің қазақстандық үлгісінің жұмыс істеуі ғылыми жалпылама және болашақ зерттеулерді талап етеді [3].

Осы саладағы ғылыми-зерттеу жұмыстары мұғалімдердің, аспиранттар мен ізденушілердің, сондай-ақ мемлекеттік қызметшілерді оқытуға байланысты білім беру мекемелерінің ғылыми-зерттеу бөлімдерінің мемлекеттік бюджетпен қаржыландырылатын тақырыптар бойынша жеке зерттеу жұмыстарының түрінде жүзеге асырылады.

Болашақта оқу жүйесін дамыту және мемлекеттің ресурстық мүмкіндіктерін күшейту арқылы біз мемлекеттік қызметте кадрлық басқару тетігін ғылыми-әдістемелік қамтамасыз етудің келесі бағыттарын нығайтуды ұсынамыз:

1) мемлекеттік қызмет мәселелері бойынша мемлекеттік органдардың ақпараттық-талдамалық қолдауын жүзеге асыру;

2) мемлекеттік қызмет саласында мемлекеттік қызметшілерді қайта даярлау және олардың біліктілігін арттыру саласындағы халықаралық бағдарламалар мен жобаларды ғылыми және ұйымдастырушылық қамтамасыз етуге қатысу;

3) мемлекеттік басқару және мемлекеттік қызмет саласындағы ағымдағы мәселелер бойынша зерттеулер жүргізу (мемлекеттік

қызметшілердің кәсіби деңгейіне қойылатын негізгі талаптарды сараптау, мемлекеттік қызметшілердің біліктілігін бағалаудың ғылыми әдістемесін әзірлеу және т.б.).

Қаржылық-экономикалық қолдау мемлекеттік орган және оны жүзеге асыру үшін қаржылық қолдау нысандары ұсынатын жұмыс сапасының (қызметтерінің) өзара әрекеттесуін қамтамасыз ететін жағдайларды жасауға бағытталған. Бұл механизм мемлекеттік қызметшілердің еңбегінің, әлеуметтік қамсыздандырудағы беделін арттыруға, материалдық қажеттіліктерге алаңдамай, өздерінің қызметтік міндеттерін шешуге жұмылдыруға мүмкіндік береді.

Маңызды нәтиже ағымдағы жылы Мемлекеттік қызмет істері және сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігінде, Әділет министрлігінде, Астана және Маңғыстау облыстарының әкімдіктерінде түбегейлі жаңа сыйақы жүйесін құру бойынша пилоттық жобаны апробациялау болып табылады.

Жаңа модель екі бөліктен тұрады - тұрақты және айнымалы. Тұрақты бөлігі факторлық масштабқа негізделеді, оған сәйкес жалақы еңбек сипатына, көлеміне және күрделілігіне байланысты.

Айнымалы бөлігі, бонустар, тиімді қызметшілерге олардың қызметін бағалау негізінде есептеледі. Оны жүзеге асыру тиімді және нәтижелі жұмыс үшін әділ сыйақы беруді қамтамасыз етеді, сондай-ақ орталық пен өңірлердің мемлекеттік қызметшілерінің жалақыларындағы теңсіздікті азайтады. Мұндай міндет Ұлттың жоспарында «100 нақты қадам» және ағымдағы жылдың Мемлекет басшысының Жолдауында белгіленген. Пилоттық жоба шеңберінде Министрліктің мемлекеттік қызметшілерінің және әкімшіліктің жалақыларындағы кемшіліктер 70% -дан 10% -ға дейін қысқартылды.

Ауылда жетекші маманның ең төменгі жалақысы екі еселенді: 50 мың теңгеден (62 мың теңгеден) 100 мың теңгеге дейін (125 мың теңгеге дейін).

Болашақта бұл шараларды табысты тестілеу ұлттық деңгейде жинақталған тәжірибені жобалауға мүмкіндік береді. Жобаны қаржыландыру мемлекеттік органдардың ведомстволық ұйымдарын оңтайландыру және оларды біріктіру есебінен мүмкін болады. Бүгінгі таңда республикада 18 189 коммерциялық емес (мем-

лекеттік мекемелер) және 7122 коммерциялық ұйым (АО, ЖШС) жұмыс істейді.

Басқару қызметін жүзеге асыру тетіктерін зерделеу ғалымдар қазіргі заманғы әлемде кадрлық қызметті жетілдіруде маңызды рөл атқаратын *ақпараттық қолдау механизміне* әсер етпейтінін көрсетті. Мемлекеттік органдарда кадрлық қызметті ақпараттық қамтамасыз ету мемлекеттік қызметші немесе мемлекеттік лауазымға үміткер туралы ақпаратты жинау, талдау, сақтау және пайдалану түрінде ұйымдастырушылық, әдістемелік және интеллектуалды қызметпен жүзеге асырылады[4].

2015 жылы мемлекеттік қызметтегі жаңалықтардың бірі «e-Kuzmet» интеграцияланған ақпараттық жүйені енгізу болып табылады, ол мемлекеттік қызмет персоналын басқару механизмдерін онлайн режимінде жүзеге асыруға мүмкіндік берді. Бұдан басқа, бұл жүйе қағаз жұмысын қысқартуға, қызметкерлердің бюрократиялық процестерін автоматтандыруға және мемлекеттік қызметке конкурстық іріктеудің ашықтығын арттыруға мүмкіндік береді.

Мемлекеттік қызметшілердің біліктілігін арттыру аясында бірыңғай оқыту жүйесі құрылады, оның ішінде Президент жанындағы Мемлекеттік басқару академиясы және оның 15 филиалы.

«Сандық академияға» көшу басталды, ол соңғы білім беру және ақпараттық технологияларды кеңінен қолдануды көздейді. Осыған байланысты осы саладағы мемлекеттік қызметшілер қашықтан қашық болады және нақты уақыт режимінде түрлі салалардағы жетекші халықаралық сарапшылар дәрістер тыңдайды.

Ақпараттық технологияларды қолдануда мемлекеттік қызметшілердің біліктілік деңгейін қамтамасыз ету үшін келесі іс-әрекеттердің негізінде кадрлар даярлау (қайта даярлау) жүйесін құру қажет:

8 мемлекеттік қызметшілердің әртүрлі санаттары үшін ақпараттық технологияларды қолданудың біліктілігі мен дағдыларын талап етуге қойылатын талаптарды айқындау;

9 қызметкерлердің біліктілігін бағалаудың стандартталған рәсімдерін енгізу;

10 жоғары оқу орындарының базасында мемлекеттік қызмет-

шілерді даярлау және біліктілігін арттыру үшін облыс орталықтарының инфрақұрылымын дамыту;

11 мемлекеттік қызметшілердің әр түрлі санаттары үшін оқу бағдарламаларын әзірлеу және қаржыландыру, сондай-ақ қажетті оқу-әдістемелік материалдар;

12 мемлекеттік ақпараттық жүйелер мен ресурстарды дамыту мен іске асыруға жауапты персоналды кәсіби даярлау және сертификаттау;

13 ақпараттық технологиялар саласындағы озық тәжірибелер мен инновациялар туралы мемлекеттік қызметшілерді хабардар ету;

14 мемлекеттік қызметті материалдық-техникалық қамтамасыз етуді жетілдіру, оның ішінде мемлекеттік қызметкерлердің қазіргі заманғы компьютерлік технологиямен жабдықталуын қамтамасыз ету, федералды мемлекеттік органдарда компьютерлік сыныптар құру, қашықтан оқыту технологияларын енгізу;

15 мемлекеттік қызметшілердің ақпараттық технологияларды пайдалану үдерістерін ынталандыру, ынталандыру және реттеу жүйесін құру.

Кадрлық жұмыстарды *құқықтық реттеу* тетігі заңды құралдарды пайдалана отырып, белгілі бір құқықтық негізде кадрлық үдерістер мен технологияларды енгізуге мүмкіндік береді.

Жоғарыда аталған механизмдердің барлығы (құқықтық реттеу, ұйымдастырушылық және басқарушылық қолдау, қаржылық және экономикалық қолдау, ғылыми, әдістемелік және ақпараттық қолдау) мемлекеттік органдардағы кадрлық жұмыс шеңберінде бір-бірімен және бірізді әрекет етуі тиіс.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. *Послание Президента Республики Казахстан Н.Назарбаева народу Казахстана «Казахстанский путь - 2050: Единая цель, единые интересы, единое будущее», 17 января 2014 г. // <http://www.akorda.kz>.*

2. *О государственной службе Республики Казахстан (с изменениями и дополнениями по состоянию на 02.04.2019 г.). Закон Республики Казахстан от 23 ноября 2015 года № 416-V «О государственной службе»*

Республики Казахстан» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 02.04.2019 г.)

3. *Мониторинг состояния кадров государственной службы Республики Казахстан: стат. отчет Агентства Республики Казахстан по делам государственной службы [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://kuzmet.gov.kz/kzm/page/index.html?pageId=4145>*

4. *Акчурина А., Абдина А. Создание системы карьерного роста, подбора расстановки кадров государственной службы Республики Казахстан. – Алматы: Центр изучения общественных проблем, 2016. – 35 с.*

Эволюция подходов к организации кадровых работ в государственной службе

*Беймбетова А.Е., к.э.н., доцент
Евразийский технологический университет
Алматы, Казахстан*

Аннотация

Совершенствование механизма управления персоналом на государственной службе, развитие кадрового потенциала госслужбы, отвечающего конкретным потребностям и сфере деятельности общества, является важной составляющей механизма реализации стратегии социально-экономического развития Казахстана. Государство является публичным, и поэтому почти все его граждане участвуют в управлении. Механизм правового регулирования работы персонала позволяет внедрять кадровые процессы и технологии на конкретной правовой основе с использованием правовых инструментов.

Ключевые слова: персонал, государственный служащий, управление, общество, служба.

Evolution of approaches to the organization of personnel works in the public service

Beimbetova A.E.

*Candidate of Economics, Associate Professor,
Eurasian Technological University
Almaty, Republic of Kazakhstan*

Abstract

Improving the mechanism of personnel management in the civil service, developing the human resources potential of the civil service that meets the specific needs and sphere of activity of the company is an important component of the mechanism for implementing the strategy of socio-economic development of Kazakhstan. The state is public, and therefore almost all of its citizens participate in governance. The mechanism of legal regulation of personnel allows the introduction of personnel processes and technologies on a specific legal basis using legal tools.

Key words: personnel, public servant, management, society, service.

Мемлекеттік қызметте кадрлық жұмысты ұйымдастыру тәсілдерінің эволюциясы

Беймбетова А.Е., э.э.к., доцент

*Еуразиялық техникалық Университеті,
Алматы, Қазақстан*

XX ғасырдың ортасынан бастап көптеген мемлекеттер мемлекеттік басқару жүйесін реформалауды бастады. Мұндай жағдайларда кадрлық жүйе мемлекеттің рөлі мен орны өзгеріп, мемлекеттік басқару нысандарымен қатар дамып келе жатқан мемлекеттік органдарда әдістерді, әдістерді, құралдарды қайта қараудың өзекті қажеттілігін сезіне бастады. Мемлекеттік қызметті реформалау әкімшілік реформалардың ажырамас бөлігі болды.

Мемлекеттік қызметті реформалаудың басты еңбегі «бюрократия» тұжырымдамасынан және «мемлекеттік қызмет», «мемлекеттік қызметкер», «мемлекеттік қызметті ұйымдастыру» ұғымдарының пайда болуы деп санауға болады. Соңғы тұжырымдама кадрлармен тығыз байланысты, өйткені ол мемлекеттік лауазымдардың жүйесін, мемлекеттік қызметшілердің мәртебесін және олардың қызметінің құқықтық негізін анықтайды.

Сонымен қатар, әртүрлі мемлекеттер өздерінің мемлекеттік құрылымын құрды, мемлекеттік қызметшілердің мәртебесін басқаша анықтады, оларды іріктеу тәртібі, жалдау, қызмет көрсету, ынталандыру және басқалары болды. Бұл елдердің өздерінің тарихи, құқықтық және әлеуметтік-экономикалық сипаттамалары алдын ала анықталды.

XX ғасырдағы мемлекеттік қызмет персоналының жүйесіндегі реформалар мынадай сипаттамалармен ерекшеленді:

- мемлекеттік қызметшілерді саяси және әкімшілік қызметке бөлу;
- азаматтардың және қоғамның қажеттіліктері мен мүдделеріне «ашықтықты», демократияны, оның «жауаптылығын» арттыру;
- «мемлекеттік қызметті «басқару»;
- мемлекеттік қызмет жүйесінде нарықтық қағидаттарды енгізу (Ұлыбритания, Италия, Нидерланды, Жаңа Зеландия және т.б.);
- Бәсекеге қабілетті емтихандар көлемін кеңейту және лауазымға көтеру;
- мемлекеттік қызметкерлердің санын қысқарту, олардың жеңілдіктері мен артықшылықтарын олардың жалақысын көтеру және олардың жұмысының нәтижесіне қарай (Ұлыбритания, Нидерланды, Оңтүстік Корея, АҚШ) [1].

Зерттеушілердің айтуынша, реформалар сәтті деп танылмайды, өйткені кейбір елдерде олар мемлекеттік қызметтің беделін түсірді, ал басқаларында тиімділіктің өсуіне елеулі әсер етпеді.

Алайда, олар мемлекеттік қызметтегі модельдерде көрініс табады. Ғалымдардың айтуынша, мемлекеттік қызметтің екі үлгісі бар: ашық және жабық. Екеуі де еуропалық континентте қалыптасты, олардың айырмашылықтары 1-кестеде келтірілген.

1 кесте - Мемлекеттік қызметтің жабық және ашық модельдерінің сипаттамасы

Критерийлер	Жабық модель	Ашық модель
Тарату аумағы	Континенттік Еуропа елдерінің көпшілігі	Англо-саксон елдерінде (Ұлыбритания, АҚШ)
Кадр таңдау	Жабық іріктеу жүйесі	Ашық бәсекелестік жүйе
Ресми қатынастарды құқықтық реттеудің ұйымдық жүйесі	Қатты реттелген	Реттелмеген
Еңбекақы	Қарттықтан тәуелділік	Нәтижедегі тәуелділік
Науқанды өткізу	Қарттықтан тәуелділік	Нәтижедегі тәуелділік
Құқықтық және әлеуметтік мәртебесі	Жоғары	-
Босату	Қатты рәсім	Оңайлатылған процедура
Ақпарат көзі: – Автор құрастырған.		

Түрлі зерттеулердің нәтижелері бойынша жоғарыда көрсетілген модельдер кадрлық жұмыс ерекшелігін анықтайтын үкімет формасына байланысты ерекшеленетіндігі анықталды. Мәселен, А.В. Старовойтов 4 модельді анықтайды:

- біртұтас мемлекетте іске асырылған орталықтандырылған жабық үлгі;
- Федеральдық мемлекетте жүзеге асырылған салыстырмалы түрде орталықтандырылмаған жабық үлгі;
- біртұтас мемлекетке енгізілген салыстырмалы орталықтандырылмаған ашық модель;
- біртұтас мемлекетте іске асырылған орталықтандырылмаған ашық модель [2].

Сонымен қатар С.В. Качушкин қазіргі зерттеулерге негізделген мемлекеттік қызметтің 6 модель анықтайды:

- «Құрмет пен еңбекқорлық жүйесі» (merit system);
- патронаж жүйесі
- патронаж жүйесі (spoils system);
- бюрократияның корпоративтік үлгісі; Кеңестік (номенклатуралық) модель;
- заманауи басқару; азаматтық қоғамның мемлекеттік қызмет моделі [3].

Тарихта патронаж жүйесі ежелден бері болғаны және оның ерекшелігі мемлекеттік лауазымға тағайындалған кезде саяси басымдықтарға артықшылық берілетіндігімен айқындалады.

Жаңа мемлекеттік басқаруды ескере отырып, жақында жүргізілген реформалар көбінесе патронаж үлгісінен еңбегі мен еңбегі жүйесіне өтуге бағытталған, өйткені ол құзыреттілік тәсіліне ықпал етеді және мемлекеттік қызметшілерді саяси араласудан қорғайды.

Бұл үшін нормативтік құқықтық базаға өзгерістер енгізіледі. Атап айтқанда, меритократия қағидалары нормативтік актілерде жазылған. Сонымен қатар, реформалардың нәтижелерін зерттеу практикаға сәйкес қағидаттарды құрметтемейтіндігін көрсетті.

Дүниежүзілік банк сараптамасы көрсеткендей, мемлекеттік қызметті реформалау дамушы елдердегі ең күрделі реформалардың бірі болып табылады. Еңбегі мен еңбегі жүйесінің қағидаттарын іске асыруға кедергі келтіретін факторларға мыналар жатады:

а) көптеген елдерде мұқтаждықтар мен билікке негізделген жаңа топтық мүдделер адал басқару аппаратына қарағанда әлдеқайда тиімді деп есептеледі, ол өзін өте нашар көрсетеді;

б) кейбір елдерде қазіргі саяси күш патронаж ретінде сипатталады;

в) басқа елдерде реформаларды бұзуға қабілетті дәстүрлі жүйелер басым (мысалы, туыстық және туыстық байланыстар);

г) Кейбір мемлекеттерде әкімшілік аппарат бұрынғыға қарағанда көп мөлшерде ұсынылған, бұл көбінесе биліктегі топтық мүдделермен қалыптастырылады.

Сарапшылардың пікірінше, егер үкімет болса, еңбегі мен еңбегі жүйесінің қағидаттарын іске асырумен байланысты мәселелерді жеңуге болады:

- мемлекеттік қызметті реформалаудағы сәтсіздіктерді ашық мойындайды;

- лайықты және патронаттық жүйенің салыстырмалы артықшылықтары мен кемшіліктері туралы теңдестірілген көзқарас қалыптастыру;

- кешенді талдау негізінде шешімдер қабылдау;

- «институционалдық тұзаққа түсуден» аулақ болуға тырысады;

- мемлекеттік қызметшілердің өмір бойы жұмысқа орналасу мәселесін қарайды [4].

Бюрократияның корпоративті моделінің ұғымы мемлекеттің мемлекеттік заңдылықтың көзі ретінде қалыптастыру және мемлекеттік қызметшілердің оларды басқаруға қатысуы мақсатында жеке және қоғамдық ұйымдарды мемлекеттік реттеу практикасына негізделген «мемлекеттік корпоратизм» ұғымынан туындайды.

Қазіргі заманғы басқару моделі әкімшілік реформалар салдарынан мемлекеттік қызметте нарықтық қағидаларды енгізуімен тығыз байланысты. Сонымен бірге философия мен мемлекеттік басқару мәдениетін трансформациялау, мемлекеттік секторға және кәсіпкерліктің рухын, бастамашылығын және тұтынушыларды қолдауды енгізу. Қызмет көрсетудің мемлекеттік тұжырымдамасының пайда болуына себеп болатын тұтынушыны мемлекетке бағыттау мақсаты болды.

Кадрлық жұмысты ұйымдастырудағы қазіргі заманғы үрдістер төменде келтірілген:

- Біріншіден, әрбір адам үшін мемлекеттік қызметтің болуын қамтамасыз ету. Сонымен қатар, жекелеген елдер үшін резидент болу қажет емес;

- Екіншіден, мемлекеттік қызметке кіру тәртібі ашық және ашық, бәсекелестік жүйеге негізделген;

- Үшіншіден, әкімшілік мемлекеттік қызметшілерді көтермелеу еңбегі мен еңбегі жүйесіне сәйкес жүзеге асырылады. Осы мақсатта сертификаттау, бағалау және т.б. сияқты құралдар барлық елдерде кеңінен қолданылады.;

- Төртіншіден, мемлекеттік қызметшілердің біліктілігін арттыру жүйесіне ерекше көңіл бөлінеді. Жеке мемлекеттерде арнайы оқу орталықтары бар;

- Бесіншіден, кадрлық жұмыс жүйесі мамандандырылған қызметтер, кеңселер, бюро арқылы жүзеге асырылады.

Осылайша, персоналды жұмысты ұйымдастырудағы тәсілдердің эволюциясы туралы зерттеу персоналдың жұмысын ежелгі дәуірден қоғамға белгілі болғандығын көрсетті.

Оның пайда болуы ұжымдық еңбектің пайда болуымен тығыз байланысты, бұл қызметкерлерді жалдау мәселесін, оларды оқы-

туды және қызметті үйлестіруді тудырды. Біртіндеп кадрлық сипаттағы жеке іс-әрекеттер қайталанып, біріктіріліп, тәуелсіз институтқа айналды.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Старовойтов А.В. Реформирование российской государственной гражданской службы и опыт зарубежных стран. Фонд «Развитие парламентаризма в России» [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.legislature>
2. Качушкин С.В. Нормативные характеристики некоторых моделей государственной службы [Электронный ресурс]. Режим доступа: www.fpa.su, с. 21
3. Коргова М.А. Кадровый менеджмент. – М.: Феникс, 2007. – 254 с.
4. Shepherd G. Civil Service Reform in Developing Countries: The Limits of the Merit Model [Электронный ресурс] // 5th Global Forum on Re-inventing Government: Innovation and Quality in the Government of the 21st Century. – Mexico City, 2003, November – 5-6. Режим доступа: unpan1.un.org/intradoc/.../unpan010813.pdf

Шет тілін оқытуға арналған сараланған тәсіл мен бақылау

Еженова А.А.,

Аға оқытушы,

Мемлекеттік және шет тілдері кафедрасы

Алматы технологиялық университеті,

Алматы, Қазақстан

Аңдатпа

Мақалада шетел тілдерін оқытуға қатысты әдіс-тәсілдердің сараланған тәсілі қарастырылады. Мәселе жаңа емес, дегенмен әдіскерлер үшін де, мұғалімдер үшін де қызықты. Оқушылардың әртүрлі деңгейдегі дайындығы топтарға бөлінудің және осы топтармен жұмыс істеудің бір себебі болып табылады. Әр түрлі тілдерді оқыту себептері әртүрлі факторларға байланысты, олардың бірі мектепте оқыту болуы мүмкін.

Негізінен саралау студенттердің жеке ерекшеліктеріне емес, білім алуларына негізделеді.

Түйінді сөздер: сараланған тәсіл, оқыту, шет тілдері, тілдік дайындық.

Differentiated approach and control for teaching a foreign language

Ezhenova A.A.

Senior Lecturer

Department of State and foreign languages

Almaty Technological University

Almaty, Republic of Kazakhstan

Abstract

The article discusses the problems of the methodology relating to teaching foreign languages is a differentiated approach. The problem is not new, but, nevertheless, of interest to both methodologists and teachers. The varying degrees of preparedness of students is one of the reasons for dividing into groups and working with these groups. The reasons for different language training depend on various factors, one of which may be school training.

Basically, differentiation is based on knowledge gaps, and not on the individual characteristics of students.

Key words: differentiated approach, teaching, foreign languages, language training.

Дифференцированный подход и контроль при обучении иностранному языку

Еженова А.А.

Ст.преподаватель кафедры

«Государственный и иностранные языки»,

Алматинский Технологический Университет

г.Алматы, Казахстан

Одной из актуальных проблем методики, касающихся обучения иностранным языкам является дифференцированный подход.

Проблема не новая, но, тем не менее, представляющая интерес и для методистов, и для преподавателей.

Под дифференцированным обучением мы подразумеваем обучение, благодаря которому существует возможность максимально и эффективно использовать индивидуальные способности студентов. Цель этого обучения - развивать способности студентов с разными уровнями подготовки; достичь результатов, которые будут способствовать желанию к самостоятельной исследовательской деятельности [1].

Разная степень подготовленности студентов - одна из причин разделения на группы и работы с этими группами. Причины разной языковой подготовки зависят от разных факторов, одним из которых может быть и школьная подготовка.

В основном дифференциация основывается на пробелах в знаниях, а не на индивидуальных особенностях студентов.

Каждый из студентов обладает своими способностями: для одних изучение языка легко и просто, а для других - огромный напряженный труд. Учебный материал также отличается по степени усвоения: одним студентам легко усваивать лексику благодаря хорошей механической памяти, другим - задания по аудированию, т.к. у них хорошо развито слуховое восприятие. При дифференцированном подходе нужно учитывать, прежде всего, интересы и склонности, учебные возможности и перспективы развития этих возможностей. Однако осуществить это на практике нелегко. Сложность вызывает подбор разных по своей сложности заданий. Также возможен вариант, когда при выполнении задания, определенной степени сложности, и сильный и слабый студенты имеют одинаковые результаты, но при разных затратах времени.

Если мы рассматриваем проблемы, связанные с выработкой навыков устной разговорной речи, то мы пытаемся искусственно воспроизвести реальные ситуации. Ситуативная направленность обучения - хорошая основа развернутой внешней речи. Студенты (как правило, 18-20 человек) распределены с учетом их языковой подготовки на несколько подгрупп. Всем подгруппам предлагается одинаковое задание и отводится одинаковое время на его выполнение. Представляет выполненное задание один из студентов

каждой подгруппы, а остальные помогают ему в случае необходимости (студент забыл слово, упустил какой-то момент и т.д.).

Индивидуальная и дифференцированная работа в таких подгруппах может проводиться на каждом занятии, и она способствует повышению интереса студентов к изучению иностранных языков. А это очень важно, поскольку каждый студент работает с максимальной отдачей, чтобы не подвести своих коллег-партнеров.

В большинстве случаев дифференцированный подход сводится к рассмотрению заданий разных по трудности/сложности для достижения одних и тех же целей обучения. Безусловно, это верно, но еще точнее было бы разделение не только по трудности/сложности, но и по условиям, необходимым для выполнения этих заданий (время, отведенное на подготовку устного ответа или выполнение письменного задания, может быть разным). Также могут отличаться помощь слабым/сильным студентам при выполнении задания и формы контроля выполнения задания.

В качестве примера можем рассмотреть такой вид речевой деятельности как аудирование. Как показывает опыт, при аудировании особая трудность для студентов состоит в понимании содержания аудируемого материала (текста) и в умении показать, что оно понято (т.е. раскрытия содержания). Исходя из этого, контроль понимания аудируемого материала для сильных и слабых студентов может быть следующим: сильные студенты пересказывают прослушанный текст (по очереди: первый, второй и т.д.). Что касается слабых студентов, то контроль понимания можно осуществить с помощью вопросов [2].

Перед преподавателем в данной ситуации возникает вопрос: в равной ли мере будет понято содержание аудируемого сильными и слабыми студентами. Безусловно, нет. Поэтому сильным студентам можно предложить следующие задания: раскрыть содержание прослушанного в виде ответов на ключевые вопросы после первого предъявления. После второго прослушивания задание можно определить следующим образом: менее сильные студенты пересказывают текст, а слабые отвечают на вопросы. Таким образом, можно осуществлять формирование навыков аудирования у всех студентов.

Обучение иностранному языку нельзя считать завершенным без осуществления контроля, т.к. именно он показывает уровень владения иностранным языком. Однако, для эффективного контроля необходима правильная его организация, поскольку от этого зависит качество проводимого занятия [3].

Группа, как правило, разделена на сильных и слабых студентов. Такое деление происходит на основе определенных показателей, например: активность, внимание, уровень подготовки. В результате такого деления студенты собраны в группы (приблизительно равные по своим возможностям и уровню языковой подготовки), а это позволяет преподавателю определять объем и сложность заданий, а также характер помощи, требуемой при выполнении этих заданий. Упомянутый подход мы считаем правильным и обоснованным с общедидактической точки зрения, хотя должны признать, что деление на группы может носить субъективный характер.

Если преподаватель имеет намерение применять дифференцированный подход, то он должен обладать соответствующими знаниями и подготовкой, поскольку нужно учитывать условия, существующие в группе; возможности каждого студента и при этом учитывать интерес студента к данному предмету.

Дифференцированная работа способствует повышению самостоятельности и инициативности студентов, развитию их возможностей. Цели обучения определяются в зависимости от языковой подготовки студентов каждой подгруппы.

Мы считаем, что основной задачей дифференцированного подхода в обучении иностранным языкам, является удовлетворение познавательных потребностей всех студентов (независимо от уровня языковой подготовки) и обязательно с учетом их индивидуальной подготовки.

Литература

- 1. Демкова М.И. Дифференцированный подход к учащимся при обучении немецкому языку. / Демкова М.И. Иностранные языки в школе.-2006*
- 2. Миклашов Е.У. Дифференцированный подход на уроке французского языка. / Миклашов Е.У. Иностранные языки в школе.-2010*

3. Шаповалова В.М. О тестировании студентов первого курса заочного отделения факультета иностранных языков. / Шаповалова В.М. Проблемы контроля при обучении иностранным языкам в вузе. -Таганрог, 2011

Әлеуметтік желілерді шетел тілдерін оқыту құралы ретінде қолдану

*Примжарова Р.К., аға оқытушы,
Мемлекеттік және шет тілдері кафедрасы
Алматы технологиялық университеті,
Алматы, Қазақстан*

Аңдатпа

Мақалада әлеуметтік желілерді шет тілдерін оқыту құралы ретінде пайдалану туралы айтылады. Әлеуметтік желілер адамдардың күнделікті өмірінде маңызды бола түсуде. Айта кету керек, жас шеңбері тезірек және тез дамып келеді, егер бұрын әлеуметтік желілердің қатысушылары негізінен 15 пен 35 жас аралығындағы адамдар болса, онда Дүниежүзілік Интернет пайдаланушылар ұйымының зерттеуі бойынша әлеуметтік желілерге қызығушылықтың деңгейі 10-нан 65 жасқа дейінгі деңгейден асады. Әлеуметтік желілерде тіркеудің басты мақсаты, көптеген пайдаланушылардың пікірінше, достар табу және сөйлесу. Шет тілдерін оқытуда әлеуметтік желілерді пайдалану тәсілдерін талдағаннан кейін, біз осындай желілердің жалпы тенденцияларын анықтай аламыз.

Түйінді сөздер: әлеуметтік желілер, оқыту, шет тілдері, құралдар.

Use of social networks as a means of teaching foreign languages

*Primzharova R.K., Senior Lecturer
Department of State and foreign languages
Almaty Technological University
Almaty, Republic of Kazakhstan*

Abstract

The article discusses the use of social networks as a means of teaching foreign languages. Social networks are becoming increasingly important in people's daily lives. It should be noted that the age framework is moving faster and faster, and if earlier the participants in social networks were mainly people aged 15 to 35, then, according to studies by the World Internet Organization, users who are interested in social networks exceed the age threshold of 10 to 65 years. The main purpose of registration on social networks, according to most users, is to find friends and chat. After analyzing the ways of using social networks for teaching foreign languages, we can identify general trends in the existence of networks of this kind.

Key words: social networks, training, foreign languages, tools.

Использование социальных сетей в качестве средства обучения иностранным языкам

*Примжарова Р.К., Ст.преподаватель кафедры
«Государственный и иностранные языки»,
Алматинский Технологический Университет
г.Алматы, Казахстан*

В современном мире социальные сети приобретают всё большее значение в повседневной жизни людей. Следует отметить, что возрастные рамки сдвигаются всё стремительнее и, если раньше участниками социальных сетей были преимущественно люди в возрасте от 15 до 35, то, согласно исследованиям Всемирной организации интернет пользователей, охват заинтересованности социальными сетями превышает возрастной порог от 10 до 65 лет. Главной целью

регистрации в социальных сетях, как считают большинство пользователей, является поиск знакомых и общение [1].

Если социальные сети настолько популярны, то почему бы не использовать их в качестве платформы для обучения иностранному языку? Эта идея уже давно реализуется в различных её видах и результатом эволюции подобного подхода является огромное количество сообществ в социальных сетях, где пользователи делятся навыками владения иностранными языками. Проведя анализ способов использования социальных сетей для обучения иностранным языкам, мы можем выделить три общие тенденции существования сетей подобного рода, а именно:

- социальные сети общего предназначения – эти ресурсы созданы, в первую очередь, для общения между пользователями, но также могут использоваться для обучения иностранному языку путём размещения учебных материалов. Примерами подобных социальных сетей могут быть Vkontakte, Facebook, Myspace, Wikipedia и так далее;

- социальные сети образовательного характера – такие платформы созданы с целью обучения большого количества пользователей дисциплинам разного характера. Главной особенностью подобного рода ресурсов является то, что их можно использовать для обучения любых дисциплин, что, в свою очередь, является и недостатком для обучения иностранным языкам, поскольку чрезмерная масса возможностей заставляет преподавателя долго экспериментировать с подключением тех или иных прикладных программ (к примеру, на платформе EduSoftXPress существует огромное количество прикладных программ для обучения техническим дисциплинам, но они не подходят для обучения именно иностранным языкам) [2].

К недостаткам подобных средств обучения следует отнести то, что они разрабатываются преимущественно программистами, которые не могут уделить должным образом внимание методике обучения. Из-за этого возникает диссонанс в процессе обучения между пользователем и социальной сетью такого рода;

- социальные сети для обучения иностранным языкам – эти средства обучения являются, по нашему мнению, наименее разви-

той программной средой, поскольку, фактически, копируют друг друга как на уровне пользовательского интерфейса, так и на программном уровне. Эти платформы предлагают подобные технические возможности (к примеру, одинаковые варианты выполнения заданий), но каждая из них имеет свою особенность, что и заставляет преподавателей и обучаемых её использовать. Примерами таких социальных сетей могут быть Lang-8, Interpals, SharedTalk, Livemocha, MyLanguageexchange, iTalki, Busuu и так далее[3].

Среди всех общеизвестных социальных сетей для обучения иностранным языкам, по нашему мнению, следует отметить платформу LinguaLeo, поскольку она представляет наиболее развитый функционал и имеет ряд преимуществ над выше перечисленными социальными сетями того же характера, а именно:

- позволяет пользователю начать обучение с определения уровня знаний по иностранному языку с последующим контролем развития его навыков;

- отслеживать прогресс каждого зарегистрированного пользователя и позволяет проводить работу над ошибками с указанием материалов, которые нужно повторить для реализации индивидуальной стратегии повышения уровня языковой компетентности;

- предлагает интуитивно понятный интерфейс, что мотивирует пользователя сконцентрироваться на материале обучения и не тратить время на адаптацию к визуальному отображению данных.

Подытожив, становится понятно, что потенциал использования социальных сетей для обучения иностранному языку действительно велик, но следует более тщательно подходить к процессу создания инструментария для сетей подобного рода.

Литература:

1. Александров В.Г., Александров Г.Н. Информационное обогащение личности на основе реализации оксфордской концепции изучения языка. Материалы конференции «ИТО-2012». <http://www.bitpro.ru/ito/2002/II/2/II-2-184.html>

2. Хуторский А.В., *Инновация в общеобразовательной школе. Методы обучения. Сборник научных трудов-М.: ГНУ ИСМО РАО, 2006*

3. Хуторский А.В., Педагогическая инноватика-М.: Издательский центр «Академия», 2008

Развитие инфраструктуры на основе активного использования государственно-частного партнерства

*Сулейменова Н.Ж., ст.преподаватель
Намазбаева З.Е., ст.преподаватель
Университет Нархоз
Республика Казахстан, г.Алматы*

Аннотация

В научной статье были рассмотрены роли государства в обеспечении общественного благополучия и их предложения, обоснование путей совершенствования применения механизмов государственно-частного партнерства. Обсуждаются конкретные недостатки, «болевые точки», барьеры на пути внедрения механизмов государственно-частного партнерства. Были даны рекомендации по определению роли государства в обеспечении общественного блага и его предложения, а также по предложению путей улучшения использования государственно-частных партнерств.

Ключевые слова: ГЧП, проект «Инфраскоп», инфраструктура, инвестиции, бюджет.

Infrastructure development based on the active use of state-private partnership

*Suleimenova N.Zh., Senior Lecturer
Namazbaeva Z.E., Senior Lecturer
Narxoz University
Republic of Kazakhstan, Almaty*

Abstract

The scientific article examined the role of the state in ensuring public welfare and their proposals, the rationale for ways to improve

the application of public-private partnership mechanisms. Concrete shortcomings, “pain points”, barriers to the implementation of public-private partnership mechanisms are discussed. Recommendations were given on determining the role of the state in ensuring the public good and its proposals, as well as on suggesting ways to improve the use of public-private partnerships.

Key words: PPP, project “Infraskop”, infrastructure, investments, budget.

Мемлекеттік-жеке меншік әріптестік тетіктерін белсенді қолдану негізінде инфрақұрылымды дамыту

*Сулейменова Н.Ж., аға оқытушы,
Намазбаева З.Е., аға оқытушы,
Нархоз университеті
Қазақстан Республикасы, Алматы қ.*

Қазақстанның қазіргі экономикалық және саяси дамуы тек ұлттың ғасырлық тәжірибесі ғана емес, сондай-ақ халықаралық саяси және экономикалық үрдістердің әсерімен де айқындалады. Елімізде 2015 жылдың 31 қазанында «Мемлекеттік-жеке меншік әріптестік туралы» заң қабылданды. Заң мемлекеттік-жеке меншік әріптестік жобаларын іске асырудағы халықаралық тәжірибеге негізделген, соның ішінде шетелдік инвесторларға арналған мемлекеттік қолдаудың кең ауқымды саласына дәйектеледі. Қазақстан Республикасының президенті Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев Қазақстан халқына Жолдауында бюджеттік шығыстарды «жеңілдету» үшін мемлекеттік-жеке меншік әріптестік тетіктерін белсенді қолдану қажет екенін оқшаулап айтты [1]. Бұл әріптестік экономиканың мемлекеттік секторын қаржыландыру мақсатында жеке бизнес-ресурстарды және капиталдарды тарту, инфрақұрылымды дамытудың ірі жобаларын іске асыру, жоғары технологияларды енгізу үшін нарық экономикасын дамытудың тиімді механизмдерінің бірі болып табылады.

Бүгінгі таңда экономика мен қоғамдық өмірдің жекелеген салаларында істі ілгері жылжытудың табысты формаларының

бірі мемлекеттік-жекеменшік әріптестігі (МЖӘ) болып табылады. Мемлекеттің қолында жер және билік бар. Салық мәселесінде қолайлы жеңілдіктер жасай алады. Ал жекеменшіктің қолында қаржы бар. Әрі шаруашылық жүргізуде мемлекетке қарағанда, әлдеқайда жылдам және икемді. Міне, осы екі мүмкіндіктің ба-сын қосу арқылы тау қопаруға болады. Мемлекеттік-жеке меншік әріптестіктің негізгі мақсаты елдің тұрақты әлеуметтік-экономикалық дамуын қамтамасыз ету мақсатында екі сектордың ресурстарын біріктіру арқылы мемлекеттің экономикасына инвестициялар тарту. Осы бағытта қолжетімді объектілерді жаңғырту және құру жоспарланып отыр. МЖӘ тетігі ұзақ уақыт бойы әлеуметтік маңызды жобаларды қаржыландыру үшін жеке инвестицияларды тартудың тиімді және икемді механизмі ретінде өзін танытып келеді. Бұл жүйе әлемдік тәжірибеде әр түрлі деңгейде даму үстінде. Қазақстанда, аймақтық өңірлерде МЖӘ шеңберіндегі жобалар қарқынды түрде дамып келеді. МЖӘ жобалары – үлкен инфрақұрылымдық немесе әлеуметтік нысандарды қамтиды.

Қазақстанда мемлекеттік-жеке меншік әріптестікті жетілдіру әлеуметтік-экономикалық дамудың маңызды факторы болып табылады. Бүгінгі күні бұл серіктестік инвестицияларды тартудың сапалы жаңа және тиімді тәсілі, осы типтегі бірлестік негізінде экономикалық өсуді ғана емес, әлеуметтік маңызы бар инфрақұрылымды да дамытуға болады. Мемлекет әлеуметтік маңызы бар нысандарға салынған жеке инвестициялардың көмегімен бюджетті оңтайландыруға және осылайша қаржы жүктемесін жойып, бизнеске «мемлекеттік» нарыққа шығуға мүмкіндік береді.

Қазақстан аймақтарының табысты әлеуметтік-экономикалық дамуы үшін МЖӘ нысандары мен құралдарын пайдалану тәжірибесін жетілдіру қажет. Институционалдық жағдаймен байланысты проблемаларды зерттей келе, МЖӘ басқарудың формаларына қарай заманауи модельдерін пайдалану, экономиканың инновациялық дамуындағы бизнес пен үкімет арасындағы себеп-салдардың өзара байланысын анықтау маңызды мәселелердің бірі екенін көрсетіп отыр. Мұның бәрі мемлекеттік азаматтық және муниципал-

ды қызметкерлер тарапынан құзыреттіліктің жаңа деңгейін, жобаларды басқарудың заманауи әдістерін, тәуекелдерді басқаруды және МЖӘ жобаларын иеленуді талап етеді.

Қазақстанда мемлекеттік-жеке меншік әріптестіктің қысқа тарихы бар. Соңғы жылдар ішінде әлеуметтік-экономикалық даму міндеттерін бірлесіп шешу және оларды мемлекеттік-жеке меншік серіктестік түрінде ұйымдастыру бойынша тәжірибелік қадамдар белсенді жүргізіліп келеді. Қазіргі таңда Қазақстан көлік және энергетика секторларындағы бес жоба іске асырылу үстінде, олар: «Шар-Өскемен станциясы» теміржол желісін салу және пайдалану; Ақтау халықаралық әуежайының жолаушылар терминалын салу және пайдалану; «Солтүстік Қазақстан - Ақтөбе облысы» өңіраралық электр жеткізу желісін салу және қолданысқа еңгізу; Ақтөбе облысының Қандыағаш қаласында газ турбиналық электр станциясын салу және пайдалану; «Ералиев-Құрық» теміржол желісін салу және қолданысқа еңгізу. Осы концессия объектілерін салудағы ұсынылатын инвестициялардың жалпы көлемі шамамен 75 млрд. теңгені құрайды. Жоспарлау кезеңінде концессиялық схема бойынша көліктік және әлеуметтік салаларда шамамен 16 жобалар бар, олардың жалпы құны 750 млрд. теңгеден астам сомаға салынған.

Қазақстан Республикасының 16 аймағынан ішінде алты облыс (Шығыс Қазақстан, Оңтүстік Қазақстан, Қарағанды және Маңғыстау облыстары, Астана және Алматы) МЖӘ-пен айналысады, бірақ олардың сегізінде МЖӘ жобалары белсенді түрде жүзеге асырылып келеді. МЖӘ орталықтарының өңірлік желісін кеңейтудің маңызы коммуналдық және әлеуметтік инфрақұрылым саласындағы аймақтық бастамаларға институционалдық қолдаудың қажет екенін көруге болады. Дамушы елдердегі МЖӘ-нің институционалдық ортасын талдаудың әдіснамасын жетілдірудің келесі қадамы – халықаралық ұйымдар тарапынан «Инфраскоп» жобасы шеңберінде бағалаудың жаңа әдіснамасын еңгізу. 2017 жылғы зерттеулер бойынша Шығыс Еуропа мен ТМД елдерінің, соның ішінде Қазақстанның 25 елін қамтыды.

Кесте 1 – Шығыс Еуропаның және ТМД елдерінің кейбір елдеріндегі МЖӘ жағдайын бағалау

Елдер	Жалпы рейтинг		Нормативтік база		Институци-оналдық ин-фрақұрылым		МЖӘ іске асыру тәжірибесі		Инвестици-ялық климаты-ландыру		Қарж және мемлекеттік қолдау		Аймақтық заңнама	
	орын	ұлай	орын	ұлай	орын	ұлай	орын	ұлай	орын	ұлай	орын	ұлай	орын	ұлай
Хорватия	2	64,6	3	85,5	2	92,8	12	32,9	8	57,9	14	39,9	5	51
Россия	9	52	16	47,9	15	34,4	4	51,6	7	59,3	8	59,4	3	76
Казахстан	19	36,7	23	26	8	42,8	18	17,3	13	52,8	10	56,7	14	26
Украина	23	29	19	35,5	18	26,0	9	36,8	21	36,5	23	9,4	14	26
Беларусь	26	11,4	35	16,7	26	9,4	20	13,6	26	11,9	23	9,4	24	0,0

Ескерту: авторлармен құрастырылған

Кестеде көрсетілген бағалау параметрлеріне сүйене отырып, Қазақстанда МЖӘ даму жағдайына талдау жасдық. Қазақстан салыстырмалы түрде мына көрсеткіштер бойынша артта келеді (жалпы есепте 18-орын, 100-ден 36,7 балл). Бірінші кезекте нормативтік-құқықтық реттеу (22 орын, 26 балл), МЖӘ жобаларын іске асырудың тәжірибесі (17-орын, 17,3 балл) және аймақтық деңгейде МЖӘ-ні нормативтік реттеу (13-ші орын, 26 балл). Сондай-ақ институционалдық инфрақұрылымды дамыту деңгейінде Қазақстан МЖӘ үшін институционалдық қолдау ортасын құру бойынша мемлекеттік саясаттың нәтижелерін дәл көрсете отырып, көшбасшылардың ондығына кірді (7 орын, 41,7 балл)[16].

Қазақстанда МЖӘ дамыту мүмкіндіктерін ескере отырып, оның дамуына ықпал ететін факторлар тобын атап өту қажет. Бұл – саяси (МЖӘ реттеу жүйесі болуы; МЖӘ жобаларын іске асыруда мемлекеттік және жеке меншік органдардың өзара іс-қимылының бірыңғай саясаты мен тиімді схемасы; өңірдің дамуының стратегиясы, мақсаттары мен міндеттері, қызметінің кейбір бағыттары; әртүрлі деңгейдегі басқару органдарының құзыреттілігі мен олардың арасындағы қарым-қатынастың нақты анықтамасы; мемлекеттік органдардан тікелей қолдау), әлеуметтік-экономикалық инновациялық экономиканың заманауи инфрақұрылымы; жобалардың әлеуметтік бағыттылығы; экономикалық жағдайдың тұрақтылығы және экономикалық, қаржы және инвестициялық саясаттың ашықтығы; қаржы институттарын, соның ішінде инвестиция, венчурлық қорларды дамыту; өңірдің даму стратегиясын, мақсаттары мен міндеттерін іске асыруға қатысу үшін бизнес-құрылымдарды экономикалық ынталандыру; МЖӘ кәсіпкерлік серіктестік құрылымын таңдаудың бәсекелестік механизмі), заңды нормативтік базаның болуы; халықаралық тәжірибеге сәйкес МЖӘ заңнамасын жетілдіру; тараптардың МЖӘ-дегі құқықтары мен мүдделерін қорғау жөніндегі институттарды дамыту), институционалдық (еңбекті қорғау; қоршаған ортаны қорғау; моральдық және дәстүрлер).

Қазақстанның экономикасының дамуының перспективалық кезеңдеріне сәйкес МЖӘ дамытудың мынадай нысандарын ұсынуға болады:

-мемлекеттік-жеке меншік әріптестік негізінде экономиканың үдемелі инновациялық технологиялық даму жүйесін қалыптастыру;

-шетелдік инвесторларды тарту;

-мемлекеттік активтердің қатысуымен интеграцияланған компаниялар құру;

-МЖӘ нысандарын жетілдіру және түпкілікті өнімнің сыртқы нарығына шығатын отандық компанияларға қамқорлық ету;

МЖӘ-ні пайдаланудағы тәжірибенің сәтсіздікке ұшырауының негізгі себептері мыналар: бюджеттік инвестициялармен салыстырғанда жоспарлаудың ұзақ мерзімді процедуралары; нарықтық жағдайлардағы өзгерістерге байланысты ұзақ мерзімді болжау күрделілігі; ірі жобаларға инвесторларды тарту қиындықтары; МЖӘ саласындағы нормативтік-құқықтық базаның жетілмегендігі.

Қазақстандағы МЖӘ дамытуға кедергі келтіретін факторларды жүйелендіру институционалдық қамтамасыз етумен байланысты келесі «ауырсыну нүктелерін» көрсетеді.

Біріншіден, қолданыстағы заңнама шетелдік инвесторлардың көзқарасы бойынша, МЖӘ жобаларын тиімді іске асыру үшін жеткілікті кепілдік бермейді, өйткені:

-мемлекеттік меншіктегі инфрақұрылым объектілері, әдетте, жобаның активтерінің жалпы құнына кірмейді;

-«бюрократиялық» МЖӘ келісімдерін әзірлеу, келісу және бекіту үдерісі көп уақытты алады (іс жүзінде - 12 айдан 24 айға дейін) және мемлекеттік органдардың шешім қабылдау үшін жеткілікті ашықтықты қамтамасыз етпейді.

Екіншіден, ҚР нормативтік-құқықтық базасы мемлекеттік серіктестің қаржылық міндеттемелерін орындау үшін ұзақ мерзімді кепілдіктер бермейді, өйткені бюджеттің шығыс бөлігі орта мерзімді (үш жылға дейін) негізде, ал инфрақұрылымдық жобалардың ең аз мерзімі шамамен 15-20 жыл.

Үшіншіден, тендер өткізу процесі жеткілікті түрде ашық және тиімді емес. Мысалы, заңда тендер өткізу туралы талап МЖӘ-нің концессияға жатпайтын нысандары үшін міндетті болып табылатынын көрсетпейді, бұл қосымша сыбайлас жемқорлық тәуекел-

дерін тудырады.

Төртіншіден, Қазақстан Республикасындағы МЖӘ-нің негізгі ұғымдарын, түрлері мен формаларын түсіндіру халықаралық стандарттардан айтарлықтай ерекшеленеді. Атап айтқанда, мемлекеттік мекеме немесе министрлік мемлекеттік корпорациямен ынтымақтасатын жобалар «МЖӘ жобалары» деп есептеледі, ал іс жүзінде олар мемлекеттік құрылымдардың серіктестігі болып табылады.

Бесіншіден, Қазақстандағы МЖӘ жобаларының көпшілігі көлік пен энергетикамен байланысты, ал әлеуметтік инфрақұрылыммен байланысты салалардағы инвестициялар шектеулі. МЖӘ үлгісі қолданылатын салалардың тізбесін кеңейту мемлекеттік саясатта көзқарастарды тиісті түрде қайта қарауды, қаржыландыру тетіктерін жетілдіруді, әлеуметтік бағыттылықтың МЖӘ жобаларының тиімділігін талдау және бағалау әдісін талап етеді.

Алтыншыдан, МЖӘ жобаларын дайындау және іске асыру рәсімдерін оңтайландыру. Концессионерлерді іріктеу сапасын жақсарту, жобаларды дайындау мерзімдерін қысқарту және халықаралық тәжірибеге сай тендерлерді өткізу үшін конкурстық процедураларды жеңілдету ұсынылады. Күрделі жобалар үшін инвесторларды іріктеу компанияның тәжірибесіне және екі кезеңді тендерге негізделген алдын ала бағалау әдісіне жоспарлануы тиіс. Яғни, бірінші кезеңде ең жақсы техникалық шешімдер мемлекеттік сараптамамен таңдалып алынады, ал екінші кезең - ең жақсы баға ұсынысы. Бұл жағдайда мемлекеттік органдардың жобаларын және техникалық-экономикалық негіздемелерді эзірлеу талап етілмейді.

Жетіншіден, МЖӘ жобаларын іске асыруды институционалдық қолдау. МЖӘ жобаларын іске асыру үшін қолдау көрсетудің екі деңгейлі жүйесін енгізу қарастырылған

МЖӘ дамытудың бағыты-салалардың, өңірлер мен экономиканың халықаралық бәсекеге қабілеттілігін арттыру, халықтың өмір сүру сапасын жақсарту және тұтастай алғанда елдің инвестициялық ахуалын жақсарту үшін мемлекеттік саясат шараларының кешенін іске асыруға бағытталуы тиіс. Осы мақсаттар үшін біз келесідей ұсыныстар жасаймыз:

Біріншіден, тұжырымдаманы (модельді), басымдықтарды, негізгі шарттарды, сондай-ақ МЖӘ саласындағы мемлекеттік жеке саясатты әзірлеуге және жүзеге асыруға жауапты орталық органды айқындайтын Қазақстан Республикасының «Мемлекеттік-жеке меншік әріптестік туралы» заңының қабылдануын жеделдету (сәйкесінше қолданыстағы заңнамаға түзетулер енгізу).

Екіншіден, функцияларды бөлу және түсіндіру, МЖӘ жобаларын әзірлеу және үйлестіру процедураларын азайту және жеңілдету үшін реттеушілердің (орталық және жергілікті) өкілеттіктерінің қайталануын болдырмау. Сол процестің бір бөлігі инвестициялық ұсыныстарды тиімділігін жоспарлау, талдау және бағалаудың сапасын жақсарту үшін тәуелсіз консультациялық ұйымдардың өңірлік желісін кеңейту қажет.

Үшіншіден, қатысушылардың тізімін (шетелдік инвестициялар, аралас, егемен және зейнетақы қорлары, жеке инвестициялық банктер, корпорациялар) халықаралық капитал нарықтарына қол жеткізу арқылы кеңейту үшін МЖӘ қаржыландыру тетіктерін әртараптандыру. Бұдан басқа, жеке провайдерлерге салық жеңілдіктері, мемлекеттік сатып алу және т.б. сияқты қосымша ынталандыру жүйесін енгізу қажет.

Төртіншіден, әлеуметтік және тұрғын үй-коммуналдық секторларда МЖӘ-нің қолдану тетіктерін жетілдіру.

Қорыта келгенде, қоғам өміріндегі барлық жаңа өзгерістер толығымен талқыланады. Сол себепті, қоғамның жаңа нәрселерден күмәнданатыны құпия емес. Мемлекеттік-жекеменшік әріптестік дамыған елдерде өзіндік тәжірибесі мол болғанымен, біздің елімізде әлі де түсінбеушілік мәселелері бар. Атап айтқанда, тәуекелдерді теңгерімді бөлу, тендерлердің тиімсіз өткізілуі, кейбір салаларда бұл жүйенің қолдану аясының аздығы. Соған орай, біз жобамызда МЖӘ-нің дамуына кедергі келтіретін мәселелердің бірқатар себептерін талқылап, шешу жолдарына ұсыныстар келтірдік. Қазіргі уақытта еліміздегі МЖӘ тетігі бойынша жобаларды жүзеге асырудың өзіндік кемшіліктері, «ауырсыну нүктелері», кедергілері талқыланды. Еліміздегі МЖӘ-нің даму жағдайын көршілес елдермен салыстыру негізінде, қай критерийлер бойынша әлсіз тұстарымызды сараптадық. Сонымен қоса, МЖӘ даму ке-

зеңдеріне, аналитикалық талдау жасап, қолдануға тиімді нысандар ұсындық. Қоғамдық игіліктер және олардың ұсынысын қамтамасыз етуде мемлекеттік-жекешелік әріптестікті пайдалануды жетілдіру бағыттарына өзіндік ұсыныстар жасадық.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1 Қазақстанды мемлекеттік-жекеменшік әріптестік орталығының ресми сайты – [http://kzppp.kz\[03.03.18\]](http://kzppp.kz[03.03.18])

2 Аткинсон Э.Б., Стиглиц Д.Э. Лекции по экономической теории государственного сектора. – М.: Аспект Пресс, 1995. – 832 б.

Вопросы улучшения антикоррупционной политики Казахстана

*Орманбеков А.О., ст.преподаватель
НОД «Государственное управление»
Университет Нархоз
Республика Казахстан, г.Алматы*

Аннотация

В научной статье рассматриваются вопросы совершенствования антикоррупционной политики Казахстана на основе Антикоррупционной стратегии Республики Казахстан на 2015-2025 годы. Показано, что коррупция является одним из наиболее серьезных негативных социальных проявлений, а ее проявление в государственных органах крайне опасно. Изучались целенаправленные и поэтапные мероприятия, которые проводились в Казахстане с первых дней государственной независимости, направленные на создание эффективных институтов и механизмов мирового уровня по борьбе с коррупцией. Подчеркивается важность Программы электронного правительства для обеспечения прозрачности правительственных решений и, соответственно, их контроля со стороны государственных учреждений.

Ключевые слова: антикоррупционная политика, совершенствование, коррупционные риски, государственные органы, административные меры.

Issues of improving Kazakhstan's anti-corruption policy

*Ormanbekov A.O., Senior Lecturer
Narxoz University
Republic of Kazakhstan, Almaty*

Abstract

The scientific article discusses the issues of improving the anti-corruption policy of Kazakhstan on the basis of the Anti-corruption strategy of the Republic of Kazakhstan for 2015-2025. It is shown that corruption is one of the most serious negative social manifestations, and its manifestation in government bodies is extremely dangerous. studied targeted and step-by-step measures that have been carried out in Kazakhstan since the first days of state independence, aimed at creating effective world-class institutions and mechanisms to combat corruption. The importance of the e-Government Program to ensure transparency of government decisions and, accordingly, their control by state institutions is emphasized.

Keywords: anti-corruption policy, improvement, corruption risks, state bodies, administrative measures.

Қазақстанның жемқорлыққа қарсы саясатын жетілдіру мәселелері

*Орманбеков Ә.О., аға оқытушы
ҒБД «Мемлекеттік басқару» Нархоз университеті,
Қазақстан Республикасы, Алматы қ.*

Сыбайлас жемқорлық өте қауіпті жағымсыз әлеуметтік көріністердің бірі. Ол экономикалық заңдардың еркін әрекетін біршама деңгейде шектейді және еліміздің әлемдік қоғамдастық алдындағы беделін төмендетеді, еліміз үшін пайдалы шетелдік

инвестициялардың жолындағы басты кедергілердің бірі болып табылады.

Әсіресе, сыбайлас жемқорлық мемлекеттік органдарында қауіпті болып есептеледі. Бұл жағдайда ол мемлекеттік қызметшілердің шешім қабылдауда беделін түсіретін өкілеттілігінің және қатаң құқықтық есеп берудің, шенеуніктерді қадағалаудың жоқтығынан биліктің монополияға айналуына әкеліп соқтырады. Ол еліміздің, қоғамымыздың және жекелеген азаматтардың мүдделеріне көп зиян келтіреді.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясат – сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін азайтуға, қоғамның мемлекеттік органдар қызметіне сенімін арттыруға бағытталған құқықтық, әкімшілік және ұйымдастырушылық шаралар.

Жалпы Қазақстанның сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясатының нысанасы екі негізгі мақсатқа бағытталған: бірінші – кішкентай кезінен бастап, ұлттық дәстүрлерді ескере отырып сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениет қалыптастыру; екінші – мемлекеттік органдар қызметін қоғамдық бақылауды дамыту.

«Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы» 2015 жылғы 18 қарашадағы № 410-V ҚРЗ Заңымен сыбайлас жемқорлықтың жаңа анықтамасы енгізілді, ол мүліктік қана емес, сонымен қатар мүліктік емес игіліктер алу немесе табу, оның ішінде үшінші тұлғаларға қатысты пайда табу деген ұғымды білдіреді. [1].

«Қазақстан-2050» Стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» сыбайлас жемқорлықты ұлттық қауіпсіздікке тікелей қауіп-қатер қатарына қояды және мемлекет пен қоғамды осы келеңсіз құбылыспен күресте күш-жігерді біріктіруге бағыттайды.

Қазақстанның осы маңызды мәселе бойынша қағидаттық ұстанымын білдіретін еліміздің басты стратегиялық құжаты мемлекеттің алдағы жылдардағы сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясатының негізі болып табылады.

Қазақстан мемлекеттік тәуелсіздіктің алғашқы күндерінен бастап сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылдың тиімді, әлемдік стандарттарға сай институттары мен тетіктерін құру бағытымен мақсатты және кезең-кезеңмен жүріп келеді.

«Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы» 2015 жылғы 18 қарашадағы № 410-V ҚРЗ Заңында «сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл» ұғымының мазмұны «сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл субъектілерінің өз өкілеттіктері шегіндегі сыбайлас жемқорлықтың алдын алу, оның ішінде қоғамда сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениет-ті қалыптастыру, сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтарды жасауға ықпал ететін себептер мен жағдайларды анықтау және жою жөніндегі, сондай-ақ сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтарды анықтау, жолын кесу, ашу және тергеп-тексеру және олардың салдарларын жою жөніндегі қызметі» ретінде ашылады. Ал «сыбайлас жемқорлықтың алдын алу» - «сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл субъектілерінің алдын алу шаралары жүйесін әзірлеу және енгізу арқылы сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтар жасауға ықпал ететін себептер мен жағдайларды зерделеу, анықтау, шектеу және жою жөніндегі қызметі» [1].

Қазақстанда халықаралық стандарттарға сәйкес сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес бойынша шаралар жүйесі іске асырылып келеді, ол еліміздің көптеген бағдарламалық құжаттарында негізге алынатын басымдықтар ретінде айқындалған.

1998 жылы Қазақстанда «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес туралы» Заң қабылданды, оның негізіне БҰҰ мен ТМД халықаралық Ассамблеясының қамқорлығымен халықаралық ұйымдар әзірлеген үлгілік актілер алынды.

Осы жылдар ішінде сыбайлас жемқорлыққа қарсы заңнама қалыптасты, бірқатар бағдарламалық құжаттар қабылданды, уәкілетті орган құрылды, БҰҰ-ның Сыбайлас жемқорлыққа қарсы конвенциясына және Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымының Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес жөніндегі Стамбул іс-қимыл жоспарына қол қойылды.

Сыбайлас жемқорлық «Қазақстан-2050» стратегиясы»: Қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» құжатында да ұлттық қауіпсіздікке төнген тікелей қауіп дәрежесіне көтерілді.

Президент жанындағы Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес және мемлекеттік қызметшілердің қызметтік этиканы сақтауы жөніндегі комиссия құрылды және жұмыс істейді.

Сыбайлас жемқорлық қылмыстарын анықтау және оның жолын кесу үшін арнайы құрылған Қазақстан Республикасы Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігі жұмыс істейді.

Үкімет орасан зор жұмыс атқарды және атқарып келеді, оған Мемлекет басшысы азаматтардың кәсіпкерлік белсенділігін дамыту үшін әкімшілік кедергілерді төмендетуге және бизнесті билік тарапынан негізсіз араласудан қорғауға бағытталған бірқатар маңызды тапсырмалар берген болатын.

Жаңа бағдарлама – «Электрондық Үкімет» енгізілді, онда мемлекеттік шешімдер қабылдау кезінде ашықтық пен айқындықты қамтамасыз ету және, сәйкесінше, олардың қоғамдық институттардың бақылауында болуын қамтамасыз ету көзделген.

Бұл жұмыстағы жүйелілік 2015-2025 жылдарға арналған Сыбайлас жемқорлыққа қарсы стратегияны қамтамасыз етуге бағдарланған, ол мемлекеттік сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясаттың негізгі бағыттарын айқындайтын, сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылды ұйымдастыру жөніндегі мемлекеттік шаралар жүйесінің негізгі элементтерінің бірі болып табылады.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл шеңберінде халықаралық ынтымақтастықты дамыту мәселелері құжатта маңызды орын алады. Бұл бүкіл халықаралық қоғамдастық шарттарымен сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл жасау қажеттілігінен туындаған қадам.

Сыбайлас-жемқорлықпен күрестің негізгі қағидаларына келесі жатады:

1. Баршаның заң және сот алдында теңдігі.

Бұл қағиданы сақтау және жүзеге асыру сыбайлас-жемқорлықпен күресте өте маңызды. Өкінішке қарай, заңнаманы таңдап қолдану өте жиі кездеседі, ондайда заң біреу үшін бар, басқалар үшін жоқ. Жеке соттар, мемлекеттік қызметшілер, құқық қорғау органдарының қызметкерлері сондай-ақ сыбайлас-жемқорлыққа беттелген.

2. Мемлекеттік органдар қызметінің нақты құқықтық тәртібін, заңдылығын және осындай қызметтің жариялылығын, оған мемлекеттік және қоғамдық бақылауды қамтамасыз ету.

Қазіргі таңда Қазақстан Республикасының 2015-2025 жылдарға арналған сыбайлас жемқорлыққа қарсы стратегиясына сәй-

кес, мемлекеттік органдар қабылдаған шешімдердің ақпараттық мөлдірлігін қамтамасыз ету, мемлекеттік басқару органдарының рұқсат ету және әкімшілік құзыреттерін оңтайландыру, сондай-ақ мемлекеттік сатып алудың электронды жүйесіне көшу негізінде мемлекеттік сатып алу жүйесін реформалау шараларын жүзеге асырады. [2].

Стратегияда ерекше орын азаматтық қоғам ұйымдарын сыбайлас-жемқорлыққа қарсы қызметке тартуға, құқықтық сана мен құқықтық мәдениетті қалыптастыруға бөлінеді.

2018 жылы Қазақстанның Сыбайлас жемқорлыққа қарсы стратегиясын іске асырудың сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылда жаңашыл әдістер мен тәсілдерді енгізумен сипатталатын екінші кезеңі басталды.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы ұлттық Ұлттық баяндамада 2018 жыл қорытындысы бойынша Қазақстандағы сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл саясатын іске асырудың тиімділігі мен нәтижелілігіне кешенді талдау және оны жетілдіру бойынша құқықтық және ұйымдастырушылық ұсыныстар қамтылған. [3].

Нормативтік құқықтық актілерді сыбайлас-жемқорлыққа қарсы сараптаудың пәрменді тетігін енгізу, бюджеттік қаражаттың жұмсалудың қоғамдық бақылау жүйесін құру, жеке рұқсат беру міндеттерін азаматтық қоғам институттарына беру, ақшалай қаражаттың қолма-қол айналымын мейлінше көбірек қысқарту бойынша шаралар енгізу, заңға қайшы жолмен ақшалай қаражатты заңдастыруға қарсы іс-әрекет жасау қарастырылған.

ҚР Әділет министрлігі «Мүддес болу туралы» заң жобасын әзірлеп, парламентке ұсынды, онда заң жобаларын мүддестендіру үдерістерін құқықтық реттеу және лауазымды адамдардың өз функционалдық міндеттерін орындаған кезде даудың алдын алу бекітілген.

3. Жеке және заңды тұлғалардың құқығы мен заңды мүдделеріне қатысы бар сұрақтарды шешу процедурасын және кадр жұмысын, мемлекеттік аппарат құрылымын жетілдіру.

Мемлекеттік бағдарламамен мемлекеттік органдар мен кәсіпкерлік субъектілерінің өзара іс-әрекетінің нақты құқықтық тәртіп-

теу формалары мен механизмдерін жүзеге асыру , сондай-ақ сот шешімдерін қабылдаудың мөлдірлігін және олардың дер кезінде орындалуына ықпал жасау қарастырылған.

Заңға сәйкес аталған қағидалар:

- мемлекеттік функцияларды орындауға өкілетті;
- лауазымды, сондай-ақ олардың қатарына жататын басқа адамдардың құқықтарын және еркіндігін ҚР Конституциясының 39 бабы 1 тармағына сәйкес шектеу;
- жеке және заңды тұлғалардың бұзылған құқықтары мен заңды мүдделерін қалпына келтіру, сыбайлас-жемқорлық құқық бұзушылықтың зиянды салдарын жою және алдын алу:
- сыбайлас-жемқорлық құқық бұзушылықпен күреске ықпал жасайтын азаматтардың жеке қауіпсіздігін; кәсіпкерлік қызметке бақылау жасайтын жеке және заңды тұлғаларға мемлекеттік реттеу өкілеттігін беруді болдырмау.

Сыбайлас-жемқорлық бірталай экономикалық заңдардың іс-әрекетін төмендетеді және әлемдік қауымдастық алдында елдің беделін түсіреді, оған тиімді шетел инвестиция жолында басты кедергі болып табылады. Адал және әлеуметтік бағытталған бизнес нарықтан ысырылады, себебі сыбайлас-жемқорлық мұндай бизнесті тиімсіз етеді.

Сыбайлас-жемқорлық әсіресе мемлекеттік билік органдарында қауіпті. Мұндай жағдайда ол биліктің монополиясын, мемлекеттік қызметшілердің шешім қабылдау өкілеттігін күшейтеді және шенеуніктердің қатал құқықтық есеп беруін және бақылауда болуын жою симбиозын көрсетіп-білдіреді.

Практика көрсеткендей, сыбайлас-жемқорлық мемлекеттік жүйенің барлығын бұзады, мемлекеттік билік беделінің және мемлекеттік қызмет абыройның құлдырауына ықпал етеді.

Сыбайлас-жемқорлық экономиканың дамуына кедергі жасайды және ұйымдастырылған қылмыстың, әсіресе экономика саласында, өсуіне ықпал жасайды.

«Сыбайлас-жемқорлықпен күрес туралы» Заңның 12 бабына сәйкес мемлекеттік функцияларды орындауға өкілетті және оларға теңелген адамдардың іс-әрекеттері сыбайлас-жемқорлық үшін жағдай жасайды деп табылады:

- заңсыз басқа мемлекеттік органдардың, ұйымдардың қызметіне араласуы;

- өз қызмет өкілеттігін аталған адамдардың немесе олардың жақын туыстарының және жақындарының материалдық мүдделерін қанағаттандырумен байланысты сұрақтарды шешкен кезде пайдалану;

- мемлекеттік және соған теңелген қызметке түскен және жылжыған кезде заң қарастырмаған басымдық беру;

- шешімді дайындаған және қабылдаған кезде заңды және жеке тұлғаларға заңсыз басымдық беру;

- кім болса да кіріс алумен байланысты кәсіпкерлік және басқа қызметпен айналысуды жүзеге асыруға кез-келген заңнамамен қарастырылмаған ықпал ету;

- мемлекеттік міндетті орындау кезінде алынған ақпаратты жеке немесе топ мүддесінде пайдалану, егер ол ресми таратылуға болмаса;

- жеке және заңды тұлғаларға заңнамамен беруге қарастырылған ақпаратты негіссіз бермеу, оны кешіктіру, жалған немесе толық емес ақпарат беру;

- жеке және заңды тұлғалардан заңнамамен қарастырылмаған ақпаратты талап ету;

- мемлекеттік және материалдық ресурстарды жеке үміткерлердің немесе қоғамдық бірлестіктердің сайлау қорларына беру;

- жеке және заңды тұлғалардың өтініштерін қарау және олардың құзыретіне енетін басқа сұрақтардың шешу тәртібін бірнеше дүркін бұзу;

- жоғарғы ресми адамдарға сыйлық беру және қызметтен тыс қызмет көрсету жасау, егер ол ырым жасау ишараты және қонақ-жайлылық нормалар, сондай-ақ хаттамалық және басқа ресми іс-шараларды өткізгенде болмаса;

- жеке және заңды тұлғаларға олардың құқықтарын және заңды мүдделерін жүзеге асыруға ашықтан-ашық кедергі жасау.

Мемлекеттік міндеттер орындауға өкілетті немесе соларға теңелген адамдар өз мемлекеттік міндетін орындағаны үшін ақшалай, қызмет көрсету және басқа формада ұйымдардан, жеке тұлғалардан сыйақы алса сыбайлас-жемқорлық құқық

бұзушылық болып табылады, егер басқаша ештеңе заңмен қарастырылған болмаса.

Сыбайлас-жемқорлық қылмыстың салдарын жою бойынша қандай шаралар қолданылуы мүмкін?

Заңға сәйкес мемлекеттік міндеттер орындауға өкілетті адамдар немесе соларға теңелген адамдар заңсыз байыған барлық жағдайда, сыбайлас-жемқорлық құқық бұзушылық нәтижесінде алынған мүлік қайтарылуға жатады, ал заңсыз пайдаланған қызмет көрсету құны-мемлекет кірісіне қайтарылады.

Заңсыз алынған мүлікті өз еркімен қайтарудан немесе мемлекетке оның құнын төлеуден бас тартқан жағдайда қайтарып алу сот шешімі бойынша прокурор, салық қызметі немесе басқа мемлекеттік органдар және лауазымды адамдардың талабы бойынша жасалады.

Сот шешім шығарғанға дейін өкілетті органдар құқық бұзушыға жататын мүлікті тәркілей тұрады. Егер мемлекеттік міндет атқарған адам немесе соған теңелген адам жұмыстан босатылғаннан кейін бұл талапты орындаудан бас тартса лауазым иесі немесе мұндай босату туралы шешім қабылдаған орган кінәлі адамның мекен-жайы бойынша заңсыз алынған кіріс туралы хабарды салық органына жібереді. Оның үстіне, сыбайлас-жемқорлық құқық бұзушылық жасаумен байланысты келісімдер заң тәртібімен белгіленген бойда заңсыз деп мойындалады. Сыбайлас-жемқорлық құқық бұзушылық нәтижесінде жасалған актілер органмен немесе лауазымды адамдармен мүдделі жеке тұлғалар немесе заңды тұлғалар, немесе прокурордың талабы бойынша күшін жояды.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл жазалау тетіктеріне немесе ғылыми зерттеулерге ғана сүйенбеуі тиіс. Адамдардың сыбайлас жемқорлық туралы моральдық құндылықтар негізінде қалыптасатын түсінігін басты мәселе қойған жөн. Тек қана осы жол арқылы мемлекет қарапайым адамдардың «мемлекет» және «сыбайлас жемқорлық билік» ұғымдарын теңдестіруіне жол бермеуі тиіс. Егер соңғысы бұқара халықтың санасында тамыр жайса, онда сыбайлас жемқорлық мыңдаған жемқорлар жазаланса да жойылмайды

Адамгершілік ұстанымы мықты адам сыбайлас жемқорлықты былайша сипаттайды:

- өзі үшін, өз елі және оның болашағы үшін төнетін нақты қауіп;
- азаматтың өзін азаматы болып табылатын елмен байланыстыруын тоқтатуының бір себебі;
- ұлттық байлықты тонау және қоғамдық сананы бұзу арқылы параға сатып алу және заңсыз баюдың қылмыстық сызбасы;
- мемлекеттің құрылысына, өнегелік құндылықтарына қол сұғатын және бұқара санасына жалған құндылықтарды енгізу үшін жағдайлар жасайтын қылмыстық идеологияны заңсыз енгізу;
- заңдар жұмыс істемейтін және әділдікке орын жоқ әділетсіз өмір.

Сыбайлас жемқорлықты жағымсыз құбылыс ретінде қабылдай отырып, оның әртүрлі көріністерін зерттей, сыбайлас жемқорлықтың алдын алу бойынша әдістерді әзірлей отырып, мемлекет жүргізетін сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясаттың нәтижелерін көрсеткен жөн.

Мемлекеттік аппарат қызметін жетілдіру үшін олардың қызметкерлерінің жалақысын көтеру және әлеуметтік қамсыздандыру, мемлекеттік аппараттың ашықтығы, сыбайластыққа қарсы заңнаманы жетілдіру мемлекеттік қызметке қатаң түрде іріктеу, шенеуніктердің табыс шығыстарын бақылау механизімін енгізу сайланбалы шенеуніктер санын арттыру болып табылады. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес жүргізетін арнайы орган құрып, оның қызметін дурыс жүргізу оңай шаруа емес, ол ұзақ мерзімге бағытталған мемлекеттік шара екені рас. Ең бастысы осы кеселге қатаң бағытталған мемлекеттік бағдарлама жоғары деңгейде жауаптылықпен іске асырылуы және онымен күрес барлық қазақстандықтардың ісі болуы тиіс.

«Қазақстан–2050» Стратегиясындағы ауқымды міндеттерді және Қазақстанды әлемдегі ең дамыған 30 елдің қатарына қосу мақсатын жүзеге асыру жағдайында елдегі сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылдың тиімділігінің сапасын арттыру қажет.

Осыған орай, мемлекеттің ғана емес, қоғамның тарапынан да сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылға байланысты жүйелі және ұзақ мерзімге арналған шаралар қажет.

Библиографиялық тізім:

1. «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы» 2015 жылғы 18 қарашадағы № 410-V ҚРЗ Заңы Кіру режимі: <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1500000410>

2. Қазақстан Республикасының 2015-2025 жылдарға арналған сыбайлас жемқорлыққа қарсы стратегиясы Кіру режимі: <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/U1400000986>

3. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы ұлттық баяндама 2019 ж. Кіру режимі: <http://gov.kz/memleket/entities/qyzmet?lang=kk>

Взаимодействие между программой «Цифровой Казахстан» и государственными органами

*Мусабеева Куралай Сериккановна,
преподаватель
Школа Права и государственного управления
Университет Нархоз
Алматы, Казахстан*

Аннотация

В статье рассмотрены вопросы взаимодействия органов государственного управления в целях реализации задач государственной программы «Цифровой Казахстан».

Определены пять основных направлений реализации программы:

1. Цифровизация отраслей экономики;
2. Переход на цифровое государство;
3. Реализация цифрового Шелкового пути;
4. Развитие человеческого капитала;
5. Создание инновационной экосистемы;

Исследованы цифровизация деятельности государственных органов, отраслей экономики, переход на цифровое государство. Это позволило определить границы то, что может дать государство гражданам и бизнесу в рамках «цифровой экономики»

Ключевые слова: государственное управление, цифровое государство, электронное правительство, отрасль экономики

Interaction between the digital Kazakhstan program and state authorities

Musabekova K.S.,

Lecturer

SED "Public administration»

Narxoz University

Almaty, Republic of Kazakhstan

Abstract

The article deals with the issues of interaction of public administration bodies in order to implement the tasks of the state program "Digital Kazakhstan".

Five main directions of the program implementation have been identified:

1. Digitalization of economic sectors;
2. Transition to a digital state
3. Implementation of the digital silk road
4. Human capital development
5. Creating an innovation ecosystem

The digitization of the activities of state bodies, economic sectors, and the transition to a digital state are studied. This allowed us to define the boundaries of what the state can give to citizens and businesses in the "digital economy»

Keywords: public administration, digital state, e-government, economic sector

«Цифрлық Қазақстан» бағдарламасының және мемлекеттік басқару органдарының өзара іс-қимылы

Мусабекова К.С.,

оқытушы

ҒБД «Мемлекеттік басқару»

Нархоз Университеті,

Қазақстан Республикасы, Алматы

«Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасының міндеттері[1] Қазақстан Республикасы экономикасының даму қарқынын жеделдету және орта мерзімді перспективада цифрлық технологияларды қолдану арқылы халықтың өмір сүру сапасын жақсарту, сондай-ақ Қазақстан экономикасының болашақта цифрлық экономиканы құруды қамтамасыз ететін түбегейлі жаңа даму жолына өту үшін жағдай жасау. ұзақ мерзімді перспективада.

Осы мақсатқа жету екі даму векторы бойынша жүруді талап етеді:

«Қолданыстағы экономиканы цифрландыру» - нақты сектордағы нақты жобалардан тұратын, экономиканың бар секторларын, мемлекеттік органдарды цифрландыру және технологиялық қайта жарақтандыру бойынша жобаларды іске қосу және цифрлық инфрақұрылымды дамыту бойынша практикалық бастаманы қамтамасыз ету.

«Болашақтың цифрлық индустриясын құру» - ұзақ мерзімді тұрақтылықты қамтамасыз ету, адами капиталды дамыту деңгейін көтеру, цифрлық экожүйенің прогрессивті даму институттарын құру, адами капиталды дамыту деңгейін арттыру арқылы елдің цифрлық трансформациясын іске қосу.

2018-2022 жылдар аралығында іске асырылатын бағдарлама елдің алдыңғы қатарлы өндірістерін технологиялық жаңғыртуға қосымша серпін беріп, еңбек өнімділігінің масштабты және ұзақ мерзімді өсуіне жағдай жасайды. Бағдарламаны іске асырудың бес негізгі бағыты:

1. «Экономика салаларын цифрландыру» - еңбек өнімділігін арттыратын және капиталдандырудың жоғарылауына әкелетін

озық технологиялар мен мүмкіндіктерді қолдана отырып, Қазақстан Республикасы экономикасының дәстүрлі салаларын қайта құру бағыты.

2. «Цифрлық мемлекетке көшу» - мемлекет пен оның қажеттіліктерін ескере отырып, халыққа және бизнеске қызмет көрсету үшін инфрақұрылым ретінде функцияларды өзгерту бағыты.

3. «Сандық Жібек Жолын енгізу» - деректерді беру, сақтау және өңдеу үшін жоғары жылдамдықты және қауіпсіз инфрақұрылымды дамыту бағыты.

4. «Адами капиталды дамыту» - жаңа шындыққа - білім экономикасына көшуді қамтамасыз ету үшін шығармашылық қоғам деп аталатын құрылуды қамтитын қайта құру бағыты.

5. «Инновациялық экожүйе құру» - бизнес, ғылыми сала мен мемлекет арасында тұрақты көлденең байланысы бар технологиялық кәсіпкерлік пен инновацияны дамыту үшін жағдай жасау бағыты. Мемлекет экожүйенің катализаторы ретінде әрекет етеді, ол өндіріске инновацияларды құруға, бейімдеуге және енгізуге қабілетті. Бұл бағдарлама мемлекеттік органдардың қызметін цифрландыруға үлкен мақсаттар қойды. Осы мақсаттарға қол жеткізу үшін бейімделген заңнама, бизнес, білім және ғылымды қолдау шаралары, іс жүргізу рәсімдерін жеңілдету, мемлекетпен өзара іс-қимыл жасау кезінде транзакциялық шығындарды азайту түрінде қолдау инфрақұрылымы құрылатын болады. Сонымен қатар, мемлекет өз азаматтарының қызмет алуудағы қажеттіліктерін, өнімді еңбекке уақытты босататын және экономикалық белсенді мінез-құлықты ынталандыратын болады. Электрондық үкімет

Ақпараттандырудың алдыңғы кезеңінде мемлекет базалық инфрақұрылым және мемлекеттік қызметтерді көрсетуге тікелей немесе жанама қатысатын мемлекеттік органдардың ақпараттық жүйелері түрінде Қазақстан Республикасының «Электрондық үкіметін» құрды.

2017 жылғы шілдедегі жағдай бойынша 740-тан астам қызмет пен қызмет электронды түрге көшірілді, 83 мобильді қызмет енгізілді. 2015 жылы веб-порталда электронды түрде көрсетілетін мемлекеттік қызметтердің көлемі 36 миллионнан асса, 2016 жылы шамамен 40 миллионды құрады.

2017 жылдың қыркүйегіндегі жағдай бойынша тіркелген бірегей пайдаланушылар саны 6,6 миллионнан астам адамға жетті. 2017 жылдың қазан айындағы жағдай бойынша республикада 349 халыққа қызмет көрсету орталығы жұмыс істейді. 2013 жылы Бірыңғай байланыс орталығы «электрондық үкіметтің» байланыс орталығының негізінде 1414 тегін телефон нөмірімен құрылды. Бірыңғай байланыс орталығына күн сайын азаматтардан кем дегенде 14 мың қоңырау келіп түседі, жоспарланған өсім жалпы санның 15% құрайды жыл сайын өтініштер. Бұл операторларға үлкен жүктеме туғызады, нөмір теру мәселелеріне алып келеді және қызмет сапасын төмендетеді. Қоңыраулардың үлкен саны қоңыраулардың бірдей түрін қамтиды, оларды автоматты өңдеу немесе өзіне-өзі қызмет көрсету режиміне ауыстыруға болады.

Электрондық үкімет веб-порталында «электрондық үкімет» алаңы құрылды. 2017 жылдың қазан айындағы жағдай бойынша ашық деректер порталында 2 376 мәліметтер жинағы орналастырылды, 17132 нормативтік құқықтық актілердің жобалары және заң жобаларының тұжырымдамалары талқыланды, 14 928 бюджеттік құжаттар жарияланды. [2].

Қол жеткізілген нәтижелерге қарамастан, ашықтықтың, клиенттердің назарын аударудың және белсенділіктің проблемалары өзекті болып қала береді. Мәселен, мемлекеттік органдар тиісті және тиісті ашық деректер түрінде қосымша құнды құру үшін пайдаланылуы мүмкін ақпаратты ашқысы келмейді.

Мемлекеттік органдардың бейіндік қызметі автоматтандырылуда - дегенмен ақпараттандыру жеткілікті деңгейде қамтылмаған қызмет бағыттары бар. Жаңа технологиялардың пайда болуы қазіргі уақытта енгізілгенге қарағанда жоғары сапалы қызмет көрсетуге мүмкіндік береді. Мәселен, үлкен деректер технологияларын қолдану халықтың қажеттіліктерін талдауға түбегейлі жаңа көзқарасты қалыптастыруға және нәтижесінде қызмет көрсету сапасын жақсартуға әкелуі мүмкін.

Бағдарлама 2050 жылға қарай дамыған 30 елдің қатарына еніп, қоғам мен өндірісті заманауи технологиялық әлемнен тыс қалмайтындай етіп құрып, негізгі өршіл мақсатқа қол жеткізу үшін жүзеге асырылуы тиіс өзара байланысты шаралардың кешенін жү-

зеге асыруды көздейді. Бұл мақсатқа жету үшін бүкіл қоғамның шоғырлануы мен жұмылдырылуы, қысқа мерзім ішінде серпіліс қажет[3].

АКТ саласындағы жаңа технологиялар, инновациялық әдістер мен құралдар үнемі пайда болатындығын ескере отырып, қажет болған жағдайда Бағдарлама аясында қосымша бастамалар жүзеге асырылады, атап айтқанда:

1. Салаларды цифрландыру

2022 жылға қарай осы бағыттың сәтті іске асырылуы келесі жетістіктердің болуын білдіреді:

1. Еңбек өнімділігі деңгейін әр басым бағыттар бойынша ТОП-30 елдің деңгейіне көтеру.
2. Басым секторлардағы бәсекеге қабілетті экспорттық салалар.
3. Қазақстан Республикасының ірі компанияларын капиталдан-дыру түбегейлі жаңа деңгейге көтерілді.
4. Жергілікті электрондық коммерция.
5. Көлеңкелі экономиканың үлесін әлемнің ТОП-30 елімен салыстыруға болатын деңгейге дейін азайту.

Сандық технологиялардың кеңінен қолданылуы өнімділіктің өсуін және олардың бәсекеге қабілеттілігін, соның ішінде халықаралық нарықта да қамтамасыз ете отырып, дәстүрлі базалық өндірістердің дамуына серпін береді. Осылайша, цифрландыру нәтижесінде сыртқы нарыққа ішкі экспорттың өсуі шикізат секторында да, агроөнеркәсіптік кешенде де қамтамасыз етіледі, бұл өз кезегінде ірі өндіруші компаниялардың капиталдандыруының өсуіне әкеледі. Сондай-ақ, өнімділікті арттыру үшін Бағдарламада 4.0 Индустриясы элементтері қолданылатын негізгі салаларды технологиялық қайта жарактандыру бойынша іс-шаралар кешенін жүзеге асыру қарастырылған.

2. Сандық мемлекет

Цифрлық трансформация жаңа бизнес-модельдерді, соның ішінде деректерге негізделген қызметтерді қосады. Қызмет көрсетушілер өз клиенттері туралы неғұрлым көп білетін болса, клиенттердің қажеттіліктерін қанағаттандыратын қызметтерді ұсыну арқылы жеке ұсыныстар жасай алады және клиенттердің өзі әлі біле алмайтын қажеттіліктерін болжайды. Бұл азаматтар мен

кәсіпкерлерге транзакцияларды талдау негізінде белгілі бір қызметке қажеттілікті болжай отырып қызмет көрсетеді.

Қызметтер көрсетуге және мемлекеттің азаматтармен және бизнеспен өзара әрекеттесуіне көзқарастарды өзгертудің негізгі бағыты ашық архитектура (Open API) принциптеріне көшу болады, онда коммерциялық сектормен ынтымақтастықтың сапалы жаңа деңгейі құрылады. Бұл сандық инфрақұрылымға көңіл бөліп, үкіметтік емес және бизнес қоғамдастыққа мемлекеттік қызмет көрсетуде «соңғы мильді» бере отырып, ресурстарды тиімді пайдалануға мүмкіндік береді. Сонымен бірге, үкіметтік емес ақпараттық ресурстар мемлекеттік қызметтерді өздерінің экожүйелеріне біріктіріп, азаматтар мен кәсіпкерлерге мемлекеттік қызметтерді бастауға және алуға мүмкіндік береді.

3. Мемлекет-азаматтарға

Басқару моделі қызметке мемлекеттік органдарға жүгінетін азамат емес, мемлекет азаматтардың қажеттіліктерін түсініп, мекемелерге баруды қажет етпестен мемлекеттік қызметтер көрсету үшін олармен байланысқан кезде жүзеге асырылады.

Сонымен бірге, ақпараттық жүйелер мен байланыс каналдарын қазіргі уақытта кез-келген уақытта, кез-келген жерде және кез-келген құрылғыда (байланыс орталығы, веб-сайт) ақпаратпен қызметтердің қол жетімділігін қамтамасыз етуге бағытталған бірыңғай «фронт-офисті» құру арқылы модельдік қызмет көрсету моделін енгізу үшін бөлу жоспарланған. портал, ақылды хабарлар, мобильді қосымшалар, SMS хабарламалар). Бұл модельге көшу азаматтарға қызметті бір арнадан (портал, мобильді қосымша немесе байланыс орталығы) бастауға және оны басқа арнада толтыруға мүмкіндік береді (мысалы, қол қою мемлекеттік қызмет көрсету орталығында болады).

Барлық процестерді (G2C, G2B, G2G) жетілдірудің негізгі шешуші қағидаты «қағазсыз» форматта өзара әрекеттесуді жүзеге асыру болады - қағаз жұмыс процесін болдырмау, «бір тұжырым» қағидасына көшу. Тиісінше, ақпарат қағазда ұсынылатын процестерді болдырмау үшін процестерді талдау, өмірлік жағдайларды сипаттау және ақпараттық жүйелерді біріктіру бойынша жүйелі жұмыс жүргізілетін болады.

Егер Gartner әдіснамасына сәйкес, «электрондық үкіметті» дамытудың алғашқы кезеңдерінде тиімділіктің негізгі көрсеткіші ұсынылған электрондық қызметтердің саны болса, онда тиімділіктің жаңа индикаторлары мемлекеттік қызметтер санының азаюы және онлайн режимінде кездейсоқ болып көрінетін өмірлік жағдайлардың көбеюі болады. Осылайша, бастапқы бағалаулар бойынша, бұл шараларды жүзеге асыру таяу уақытта 20 миллионнан астам анықтаманы толығымен жоққа шығарады.

Қазіргі қоғамда кеңістіктік деректер туралы сандық ақпарат мемлекеттік басқарудың маңызды стратегиялық ресурсына айналды және оның тұрақты әлеуметтік-экономикалық дамуының кілті болды. Елде әртүрлі кәсіпорындардың өндірістік қызметі нәтижесінде алынған көптеген мәліметтер жинақталған. Алайда, жинақталған мәліметтер жиынтығының үлкен көлемінің және құрылымының болмауы ақпарат кедергісін тудырады және кейде осы ақпарат негізінде ақпарат алмасу мен басқаруға кедергі келтіреді. Аумақ туралы ақпаратқа деген жаңа нарықтық талаптар, ақпараттық технологиялардың дамуы жаңа шешімдерді іздеуді қажет етеді. Бұл жағдайдан шығудың жолдары тұтынушыларға кеңістіктік деректерге электронды түрде қол жеткізуді және оларды тиімді пайдалануды қамтамасыз ететін жағдай жасауда көрінеді.

Нормативтік-құқықтық актілерді электрондық сүйемелдеу жүйесін қалыптастыру жұртшылықтың, әсіресе бизнес-қоғамдастыққа норма шығару процесіне тікелей қатысу мүмкіндігіне ие болуға мүмкіндік беретін заңшығармашылықтың неғұрлым сапалы процесін, барынша ашық және жалпыға қол жетімді тетікті қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Аталған шаралар билік органдарына сенім деңгейін арттыруға және қабылданатын заңнамалық бастамалардың ашықтығы есебінен бизнес жүргізу үшін қолайлы ахуал қалыптастыруға ықпал ететін болады.

4. Мемлекеттік бизнес

Мемлекет пен бизнестің өзара іс-қимылын цифрландыру кәсіпкерлер үшін транзакциялық шығындарды азайтуға, мемлекеттік органдар мен ұйымдар қабылдаған шешімдердің айқындылығын арттыруға бағытталған.

Іс-шаралар кәсіпкерлерге «біркелкі» қызметтер ұсынуға және бизнеске арналған «бір терезе» қағидатын іске асыру үшін инфрақұрылым құруға бағытталған - халыққа қызмет көрсету орталықтарын құру тәжірибесіне ұқсас.

Бұл бастама шешуші болады және шағын және орта бизнесті қаржылық және қаржылық емес қолдау шараларын, сондай-ақ заңды тұлғаларға басқа да мемлекеттік қызметтерді ұсынуды қамтамасыз етеді. Сонымен қатар, әлемдік тәжірибені ескере отырып, атап айтқанда Сингапурдың SMEs Go Digital бағдарламасында кәсіпкерлерге шағын және орта бизнеске арналған бірыңғай платформада бухгалтерлік есеп, адам ресурстарын басқару, қаржылық талдау және т.б. сияқты түрлі ІТ қызметтеріне қол жетімділік қамтамасыз етіледі. .

5. Мемлекеттік органдардың ішкі қызметін цифрландыру

Мемлекеттік органдардың тиімділігі кадрлар, бухгалтерлік есеп, бюджетті жоспарлау, мемлекеттік сатып алуды жоспарлау және орындау, басқа мемлекеттік органдармен хат алмасу және басқалар сияқты күнделікті операцияларды жүзеге асырумен байланысты процестерді автоматтандыру деңгейіне байланысты. Мемлекеттік органдар арасында тиімді өзара іс-қимыл жасау және «қағазсыз» қағидаттарын сақтау үшін, сандық қоймада әрі қарай дамытумен бұлтты есептеу қағидаттарына негізделген бизнес-процестерді басқару жүйесін дамыту жоспарлануда.

Мұндай типтік тапсырмаларды, ең алдымен ақпараттандырудың сервистік моделін автоматтандыру бойынша жұмыс жалғасады.

Мемлекеттік деңгейде шешім қабылдау процестерін жетілдіру үшін үлкен мәліметтер негізінде зияткерлік талдау және болжау жүйесін дамыту бойынша жұмыстар кешені жүзеге асырылады.

Халықаралық тәжірибе көрсеткендей, әлемнің 40-тан астам үкіметі және Fortune 500 компанияларының 60% -ы инновацияларға архитектуралық тәсіл қолданады. Мемлекеттік органның архитектурасы мемлекеттік органдарды қайта құру мен автоматтандырудың ұзақ мерзімді (5 жылға) стратегиясын қалыптастыруға бағытталады. Сәулет өнерін дамыту аясында АТ жобаларын автоматтандыру және қаржыландыру үшін басымдықтар айқындала-

тын болады. Сонымен бірге, мемлекет пен қоғамның өзара іс-қимылының ең қолайлы нұсқаларын әзірлеу мақсатында қоғамдық талқылау арқылы үкіметтік емес ұйымдар мен азаматтарды тарту жоспарлануда.

«Yellow pages» қағидатын сақтау үшін мемлекеттік органдарды автоматтандырудың негізгі қағидаты микросервистік архитектураны енгізу болады, егер қазіргі кезде жаңадан құрылған ақпараттық жүйелер жеке компаниялар жүзеге асыратын әртүрлі қызметтер мен қосымшалар үшін API ұсынады[4].

Сайлау жүйесінің ашықтығын арттыру үшін Бағдарлама шеңберінде цифрландыру шаралары қарастырылған, бұл сайлаушылар тізімдерін қалыптастыру және жаңарту үшін тиімді жүйені құруды қамтамасыз етеді, бұл халықтың есебін жүргізетін орталық мемлекеттік органдарды, сайлау комиссияларын және жергілікті атқарушы органдарды біріктіреді. Жүйенің архитектурасы сайлау шаралары кезінде сайлаушыларды электрондық тіркеуге, мемлекеттік қызметтерді дамытуға, сондай-ақ тұтастай алғанда электронды сайлау жүйесін одан әрі жетілдіруге негіз болады.

Әлеуметтік-экономикалық жағдайды жедел бақылау мақсатында орталық мемлекеттік органдар, сондай-ақ жергілікті атқарушы органдар деңгейінде ақпаратты ұсынуға мүмкіндік беретін бірыңғай аналитикалық алаң енгізілетін болады.

Сенімді құқықтық ортаны және азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын, заңды тұлғалар мен мемлекеттің мүдделерін қатаң қорғауды қамтамасыз ету үшін осы саланы біртұтас, жаһандық цифрландыру қажет. Осы жұмыстың аясында 5 байланысты компоненттерден тұратын «электрондық іс» енгізіледі: азаматтардың электронды өтініштері, субъектілер мен тексерулер объектілерінің бірыңғай тізілімі, әкімшілік іс жүргізудің бірыңғай тізілімі, электрондық қылмыстық іс, талдау орталығы. Сонымен қатар, құқық қорғау органдарын одан әрі цифрландыру аясында қағазбастылық, сондай-ақ олардың қызметінің тиімділігін арттыруға бағытталған ақпараттық-аналитикалық жүйеге көшу жалғасады.

Библиографиялық тізім:

1. «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарлама, Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2017 жылғы 12 желтоқсандағы №827 қаулысымен бекітілген

2. Назарбаев Н.А. Послание народу Казахстана Новые возможности развития в условиях четвертой промышленной революции: послание народу Казахстана // Казахстанская правда. – 2018. – 10 янв.

3. «Қазақстан – 2050» Стратегиясы <http://www.mfa.gov.kz/> <https://yellow-pages.kz/alphabet>

Good governance – new state governance paradigm in modern conditions

*Sadykov A.A., PhD student
Narxoz University,
Almaty, Kazakhstan*

Annotation

The need for a serious transformation of traditional management systems is explained not so much by local socio-economic reasons as by deep social changes in the modern world: the formation of post-industrial structures of society, the development of globalization and global economic competition, the birth of supranational institutions and the development of civil society.

Key words: state administration, effective state, new public administration, good governance, public management, administrative reform.

Good governance – заманауи жаңа мемлекеттік басқару парадигмасы

*Садыков А.А., докторант
PhD докторанты
Нархоз Университеті
Алматы, Қазақстан*

Аңдатпа

Дәстүрлі басқару жүйелерін күрделі трансформациялау қажеттілігі тек жергілікті әлеуметтік-экономикалық себептермен ғана емес, сонымен қатар қазіргі әлемдегі терең әлеуметтік өзгерістермен түсіндіріледі: қоғамда постиндустриалды құрылымдарды қалыптастыру, жаһандану мен жаһандық экономикалық бәсекелестікті дамыту, ұлттықтан жоғары институттардың тууы және азаматтық қоғамның дамуы.

Кілт сөздер: мемлекеттік басқару, тиімді мемлекет, жаңа мемлекеттік басқару, лайықты басқару, мемлекеттік менеджмент, әкімшілік реформа.

Good governance – новая парадигма государственного управления в современных условиях

*Садыков А.А., докторант
Докторантура PhD
Университет Нархоз,
Алматы, Казахстан*

Аннотация

Необходимость серьезной трансформации традиционных систем управления объясняется не только местными социально-экономическими причинами, но и глубокими социальными изменениями в современном мире: формированием постиндустриальных структур в обществе, развитием глобализации и глобальной экономической конкуренции, рождение наднациональных институтов и развитие гражданского общества.

Ключевые слова: государственное управление, эффективное государство, новое государственное управление, достойное управление, государственный менеджмент, административная реформа.

Множество исследований, проведенных для определения факторов обеспечения общественного благосостояния, так или иначе подтверждают значительную важность качества государственного управления. Согласно «Отчет о мировом развитии – 1997», подготовленный Всемирным банком, в ближайшее время, одним из приоритетных факторов развития страны станет вовсе не «сильное» или «минималистское» государство (оба этих подхода доказали свою несостоятельность), а «эффективное». При этом необходимо отметить, что такое государство вовсе не рассматривается для обеспечения экономического роста и развития. Оно скорее выступает, как своеобразный катализатор и помощник, который направлен на стимулирование и дополнение деятельности субъектов бизнеса и населения [1].

В свете последних событий происходящие на мировой политической и экономической аренах, а также кардинальных изменений и трансформации происходящий вокруг, Казахстан также должен провести соответствующие реформы. Президент Казахстана, Касым-Жомарт Токаев, учитывая все данные факторы объявил в своем Послании «Конструктивный общественный диалог – основа стабильности и процветания Казахстана» о необходимости воплощения в жизнь концепции «Слышащего государства», которое: *«... оперативно и эффективно реагирует на все конструктивные запросы граждан. Только путем постоянного диалога власти и общества можно построить гармоничное государство, встроенное в контекст современной геополитики»* [2]. В качестве одной из главных сил, с помощью которой можно и нужно решать наиболее актуальные общегосударственные вопросы, Глава Государства назвал гражданское общество.

Однако, здесь необходимо отметить немаловажный факт, что несмотря на все положительные моменты, а также приоритетность данной инициативы, без проведения структурных реформ самой системы государственного управления, данная инициатива слабо

реализуема. Обзор научной литературы свидетельствует о том, что в настоящее время наиболее влиятельными и обсуждаемыми теориями государственного управления являются концепция «Новый государственный менеджмент» (New Public Management – NPM) и его ответвления и «достойное управление» (Good Governance).

NPM возникла на рубеже 70-80-х годов XX века, как замена теории рациональной бюрократии Макса Вебера. Экономические, политические, технологические, общественные, социокультурные и иные явления, которые происходили в мире в то время, были слишком стремительными и чрезвычайно разрушительными. Бюрократические организации были не способны гибко реагировать на внешние воздействия и изменения, принципы иерархии препятствовали любым проявлениям инициативы и творчества. В частности, британский исследователь Элиасен, выделял следующие отрицательные черты бюрократии [3]:

- во-первых: бюрократия имеет встроенную тенденцию к постоянному увеличению, то есть фактически «бюрократия порождает новую бюрократию».

- во-вторых, эффективность системы менеджмента и управления в частном секторе в отличии от государственного. Кроме того, управление частным предприятием обеспечивало большую производительность, нежели государственная форма собственности.

- в-третьих, дублирование функции и деятельности в различных государственных органах, в результате чего госуслуги были низкого или неудовлетворительного качества.

Данные обстоятельства отражают суть происходивших изменений в государственном секторе в конце прошлого века и объясняют причины возникновения новой концепции. Как отмечали российские исследователи: «... *NPM явился ответом на кризисные явления в государственном управлении, построенном на принципах бюрократии, централизации, иерархической организации, единства управления и администрирования*» [4].

В конце 20 века эта концепция начала активно развиваться. В 1980-90-х годах концепция «нового государственного управления» быстро завоевала популярность во всем мире и стала самой обсуждаемой темой среди политиков и экономистов из разных

стран. Одной из основных задач реформы государственного сектора была децентрализация, передача ряда полномочий местным органам власти. Приватизация и смена владельца означали создание конкуренции между потенциальными поставщиками услуг для повышения эффективности работы. В ходе реформ произошли изменения в отношениях между государством и организациями государственного сектора, которые можно охарактеризовать как переход от политических директив к регулированию. Основные показатели перехода от бюрократической административной модели к модели «нового государственного менеджмента» отражены на рисунке 1.

Рисунок 1 - Переход от бюрократической модели управления к модели «нового государственного менеджмента» [4]

Впервые о необходимости внедрения принципов NPM в казахстанские реалии было сказано в 2015 году, когда Первый Президент Республики Казахстан Нурсултан Назарбаев во время своего выдвижения на предстоящие выборы заявил о необходимости проведения в стране институциональных реформ, которые были представлены в Плане нации «100 конкретных шагов» по реализации пяти институциональных реформ. В частности, первая реформа «Формирование профессионального государственного аппарата» предполагала построение новой модели государственного управления, согласно которой основой продвижения сотрудника по карьерной лестнице должна была стать его результативность. Кроме того, поощрялось привлечение на руководящие должности гражданских лиц, имеющих управленческий опыт в соответствующих сферах деятельности. Иными словами, предполагалось строительство модели государственного управления на принципах и идеалах NPM [5].

Однако, несмотря на популярность и распространенность NPM, развитие модели управления государственным управлением не следует рассматривать как панацею от всех бед. Мировой опыт реформирования государственного сектора на рыночных принципах выявил серьезные противоречия в этом процессе, и результаты далеко не просты. В частности:

- государство – не система зарабатывания денег, а обслуживания, в связи с чем, ей больше присуще сотрудничеству и патернализму, чем конкуренции;

- качество предоставления государственных услуг не зависит главным образом от коммерческого успеха, но определяется более сложными законодательными и политическими оценками, которые зависят от текущих социально-экономических приоритетов;

- эрозия ценностей у госслужащих и размытие сущности государственной службы как института служения социуму, в результате которого технологии частного менеджмента в погоне за финансово-экономической эффективностью управления отодвигают на второй план «социальную миссию» государственной службы.

Вместе с тем необходимо отметить все возрастающее значения и динамичность совершенствования транспортных и телекомму-

никационных систем, сервисного обслуживания и повсеместное проникновение массовой культуры создали предпосылки для сквозной сервизации жизни (процесс расширения числа потребностей людей, удовлетворяемых путём обращения к системе обслуживания), и как было отмечено ранее, «эффективное» государство в первую очередь выступает как катализатор оказания соответствующих услуг населению и частному сектору. Иными словами, современный государственный аппарат и государственное управление являются неким «базисом национальной сервисной службы Казахстана».

В связи со всем вышеизложенным, недостатки менеджериального подхода к государственному управлению спровоцировали появление новой управленческой модели, получившей название «Good Governance», или «достойное управление». В основном новая парадигма ориентирована на преодоление таких недостатков NPM, как:

- второстепенность решения социальных проблем и, как следствие, повышение уровня социального неравенства и бедности, особенно в развивающихся странах;
- эрозия роли государства и государственных служащих в общественных отношениях;
- акцент на универсальности предлагаемых методов реформирования вместо учета институционального контекста каждой страны.

Концепция «Good Governance» впервые появилась в повестке дня в 1992 году на ежегодной конференции Всемирного банка по экономическому развитию. Также была названа одна из тем конференции. [6]. Однако, в качестве отдельной управленческой модели наряду с новым государственным менеджментом Governance оформилась в 1997 г., когда вышла в свет Программа развития ООН «"Governance" для устойчивого развития человеческих ресурсов». В соответствии с Программой, хорошее управление понимается как «участие, прозрачность, ответственность, эффективность, равенство и верховенство закона». Кроме того, эта модель направлена на максимальное расширение сферы участия общества в управлении и «гарантирует, что политические, социальные и

экономические приоритеты должны быть основаны на общем согласии таким образом, чтобы голоса самых бедных и социально не защищенных групп населения были услышаны при принятии государственных решений» [7]. Очевидно, что Good Governance в этом смысле выходит за рамки управленческого контекста, где обществу отводится роль потребителя государственных услуг, а не сопродюсера.

Как и в случае с NMP, Good Governance характеризуется различными подходами к его содержанию. Однако он не заменяет предыдущие модели управления, а интегрирует их в новый контекст равноправного партнерства. Это менее сложная структура, чем в государстве всеобщего благосостояния, достаточно гибкая и ориентированная на человека в предоставлении услуг, направленная на интеграцию автономных возможностей граждан в решении социальных проблем, которые были отодвинуты в тыл. планировать при внедрении принципов управления.

Рисунок 2 – Принципы Good Governance по Программе ООН [7]

Тот факт, что новая модель управления находится в центре дискуссионного поля, не трудно объяснить, по крайней мере, тем, что даже во время активного распространения идей нового управления государством, культурные отпечатки из разных государств стали появляться все больше и больше. Хотя большинство исследователей склонны считать, что в современном мире не существует объективных стандартов надлежащего управления, некоторые источ-

ники по-прежнему содержат универсальный набор компонентов, отражающих специфику этой модели. Таким образом, Программа Организации Объединенных Наций определяет девять основных принципов надлежащего управления, которые можно объединить в несколько групп (рисунок 2).

Необходимо отметить, что среди принципов, обозначенных в Программе ООН, встречаются базовые элементы нового государственного менеджмента, которые отражены в группах «стратегическая линия» и «результативность» и частично в группе «ответственность». Две другие группы – «легитимация и право голоса» и «справедливость» – являются отличительными принципами Good Governance и основаны на правах человека и широком участии общественности. В соответствии с этой моделью меняется отношение к предоставлению государственных услуг, получателями которых в настоящее время являются две заинтересованные стороны в государственной политике: гражданин и пользователь. Кроме того, маркетинговые инструменты, которые учитывают ожидания потребителей и инструменты для совместного производства услуг государством, бизнесом и обществом, теперь являются неотъемлемой частью предоставления услуг.

Кроме того, еще одним принципиальным преимуществом Good Governance является активное использование и продвижение идеи компьютеризации правительственных процессов и переходу к полностью цифровым операциям. Учитывая скорость и масштабы развития информационно-коммуникационных технологий, а также количество и качество потребляемой информацией необходимость реализации идей и принципов, данной концепция государственного управления является необходимостью. Так, в 1980-е гг. только 20% стран имели законодательство о доступе к информации, в 1990-е гг. – 40%, в 2000-е гг. – количество таких стран выросло до 80%. И хотя в условиях нового государственного управления электронный канал лишь дополнял административные и бизнес-процессы, по мнению экспертов, «в рамках надлежащего управления» агентства должны быть преобразованы в веб-сайты, предоставляющие государственные услуги. В то же время для полной интеграции информационных технологий в процессы

управления необходимо, чтобы они «работали», изменяя социальные нормы и закономерности [8].

Вместе с тем необходимо отметить, что, как и любая другая управленческая модель, Good Governance не лишена недостатков. В частности, при реформировании действующей системы государственного управления под данные принципы, необходимо учитывать следующие аспекты:

- во-первых, правительство должно инвестировать время и ресурсы в организацию институциональной основы для этих процессов;

- во-вторых, общественные консультации требуют существенных затрат времени;

- в-третьих, позиционирование компании как полноправного участника государственного управления может вызвать большое недовольство, если будут приняты решения, которые не выгодны для определенной группы;

- в-четвертых, существует риск технической проблемы в предоставлении доступа к услугам для определенных категорий граждан (этнических меньшинств, людей с ограниченными возможностями, жителей отдаленных территорий и других), которые могут быть исключены не только из процессов обсуждения, но также для предоставления информации о много важных вопросов.

В целом, интеграция модели надлежащего управления в систему государственного управления требует соответствующего институционального контекста, включая набор элементов в форме зрелого гражданского общества и коммерческого сектора, способных, наряду с государством, формировать активные политические сети партнерства и сотрудничества в принятии управленческих решений, а также профессионального и ответственного бюрократического аппарата, эффективно исполняющего принятые решения. Помимо этих факторов исторический и культурный контекст имеет особое значение с учетом степени развития демократических традиций и культуры политического участия общества.

Особенность хорошего управления также очевидна в том факте, что эта модель управления подчеркивает необходимость сосредоточиться на институциональном контексте государства, в

котором оно реализуется. Цель состоит в том, чтобы преодолеть «иллюзию глобальной конвергенции» нового государственного управления, которая никоим образом не привела к самым позитивным результатам в ряде развивающихся стран. Внутренняя поддержка реформ, ответственность тех, кто участвует в процессе, развитая система собственности, а также культурный контекст и история страны-получателя являются факторами успешной интеграции надлежащего управления в административную практику некоторых стран.

Казахстану, для реализации Стратегии «Казахстан-2050», сегодня крайне важно активно отслеживать, какие программы и проекты по адаптации надлежащего управления к системам государственного управления приняты и реализуются в нескольких странах. Углубленное изучение этих программ и проектов даст нам основу для нашей собственной интерпретации надлежащего управления в качестве соответствующей модели для использования в административной практике в странах с переходной экономикой. Кроме того, это даст нам возможность использовать его как на уровне системы государственного управления в целом, так и в структуре входящих в нее подсистем.

Библиографический список:

1. *Государство в меняющемся мире: краткий вариант «Отчета о мировом развитии – 1997» // Вопр. экономики. 1997. № 7.*
2. *Послание Главы государства Касым-Жомарта Токаева народу Казахстана. 2 сентября 2019 г. [Электронный ресурс]. URL: https://www.akorda.kz/ru/addresses/addresses_of_president/poslanie-glavy-gosudarstva-kasym-zhomarta-tokaeva-narodu-kazahstana (дата обращения 18.03.2020)*
3. *Eliassen, K. Understanding Public Management / K. Eliassen, N. Sitter. – London, 2008. – 270 p.*
4. *Сморгунов, Л.В. Государственная политика и управление: учебник: в 2 ч. / Л.В. Сморгун, А.П. Альгин, И.Н. Барыгин; под ред. Л.В. Сморгунова. – М.: РОССПЭН, 2006. – Ч. 1. – 381 с.*
5. *План нации - 100 шагов по реализации пяти институциональных реформ Н.Назарбаева. 20 мая 2015 г. [Электронный ресурс]. URL: https://www.inform.kz/ru/plan-nacii-100-shagov-po-realizacii-pyati-institucionalnyh-reform-n-nazarbaeva_a2777943 (дата обращения 18.03.2020)*

6. World Bank. *Proceedings of the World Bank Annual Conference on Development Economics 1991*. Washington, 1992

7. UNDP. *Governance for Sustainable Human Development*. Jan., 1997 [Электронный ресурс]. URL: <http://gis.emro.who.int/HealthSystemObservatory/Workshops/WorkshopDocuments/Reference%20reading%20material/Literature%20on%20Governance/GOVERN~2.PDF> (дата обращения 18.03.2020).

8. Dunleavy P., Margetts H., Bastow S., Tinkler J. *New Public Management is Dead – Long Live-Digital Era Governance // Journal of Public Research and Administration Theory*. 2006. Vol. 16, № 3.

Роль института в продовольственной безопасности в глобальном масштабе

*Нургазы Ш.А., докторант,
НОД «Право и государственное управление»,
Университет Нархоз
Научный руководитель: Сейткадиева А.М.,
д.э.н., профессор,
Университет Нархоз,
Антонов Б.А.,
Магистр экономических наук,
Казахский университет путей сообщения,
Алматы, Казахстан*

Аннотация: Статья посвящена изучению взаимосвязи между коррупцией и продовольственной безопасностью. Были упомянуты их определения, прямая и косвенная связь. Коррупция и продовольственная безопасность взаимосвязаны. Более того, коррупция искажает данные об инвестициях ВВП и собственности на землю. Подобные результаты также являются критериями продовольственной безопасности.

Ключевые слова: продовольственная безопасность, коррупция, институты.

Азық-түлік қауіпсіздігіндегі институттың рөлі

*Нұрғазы Ш. Ә., докторант,
«Құқық және мемлекеттік басқару» ҒББД,
Нархоз Университеті,
Ғылыми жетекшісі: Сейтказиева А. М.,
э.ғ.д., профессор,
Нархоз Университеті,
Алматы, Қазақстан
Антонов Б.А.,
Экономика ғылымдарының магистрі,
Қазақ қатынас жолдары университеті,
Алматы, Қазақстан*

Аңдатпа: Бұл мақала жемқорлық пен азық-түлік қауіпсіздігі арасындағы байланысты зерттеуге бағытталған. Олардың анықтамалары, тікелей және жанама байланыстары атап өтілді. Сыбайлас жемқорлық пен азық-түлік қауіпсіздігі өзара байланысты. Сонымен қатар, сыбайлас жемқорлық ЖІӨ инвестицияларын және жерді иелену туралы деректерді бұрмалайды. Дәл осындай нәтижелер азық-түлік қауіпсіздігінің өлшемдері болып табылады.

Кілт сөздер: азық-түлік қауіпсіздігі, жемқорлық, институттар

Role of institution in food security on a global scale

*Nurgazy Shynggys, PhD student SED «Law and public administration»
Narxoz University
Scientific adviser: Seitkazyeva Aruzhan
Doctor of Economics, Professor,
Narxoz University Almaty, Kazakhstan
Antonov Bauyrzhan
Master of Economics
Kazakh University ways of communications
Almaty, Kazakhstan*

According to Food and Agriculture Organization (FAO) above 820 mln people on the planet are hungry in 2018 (FAO, 2019). Food insecurity is thought to be an issue to the industrialized (Coleman-

Jensen, Rabbitt, Gregory, & Singh, 2015; Rosier, 2011) and developing countries where the most of hunger people are located (Food and Agriculture Organization et al., 2014). Despite the positive global trends in food security among developing countries, even though this data is not representative for regions such as Sub-Saharan Africa and South/Western Asia. These regions have failed in reaching the Millennium Development Goals which aim is to decrease hunger population twice (Food and Agriculture Organization et al., 2015; United Nations, 2015a). First step to get this aim is to deeply understand what is food security. These above of the norm level of hunger violate *the Right to Food*, which was recognized as a human right in 1948 (Food and Agriculture Organization, n.d.).

Many initiatives have successfully achieved a better understanding of hunger and found supporting approaches in creating conceptualization as food security (Radimer, Olson, & Campbell, 1990; Radimer, Olson, Greene, Campbell, & Habicht, 1992). Food security exists when all four pillars, which are availability, accessibility, utilization and stability of food, is respected (Food and Agriculture Organization et al., 2014; Food and Agriculture Organization, 2008). If one of these components are missed, then it may lead to negative impact on human development (Conceição, Fuentes-Nieva, Horn-Phathanothai, & Ngororano, 2011; Pritchard, Rammohan, & Sekher, 2013) and a population's health (Maletta, 2014; Weaver & Hadley, 2009).

Food security qualifiers are fragments of governance scheme of food security and overall governance (Candel, 2014). Failure in governance is existence of corruption which has side effects on countries growth (Mauro, 1995), gross-domestic product (GDP) investments (Delavallade, 2006), income distribution (Gupta, Davoodi, & Alonso-Terme, 2002; Li, Xu, & Zou, 2000), delivery assistance from social programs (Mehta & Jha, 2012) and land ownership (Hardoon & Heinrich, 2013; Oldenburg & Neef, 2014). Therefore, corruption has unpositive effect on development of country. These outcomes of corruption is similar to determinants of food security (Ben-Davies, Kinlaw, Estrada Del Campo, Bentley, & Siega-Riz, 2013; Liefert, 2004; Mehta & Jha, 2012; Rammohan & Pritchard, 2014).

Corruption influence either to governance and food security governance, so it prevent food security. First of all, existence of

corruption destroy food security governance and directly hit food security. Second of all, corruption can diminish the quality of governance, that will prevent on food security governance, which intermediately impact on food security (Candel, 2014). Nowadays, there is a lack of empirical data which support this combination. Nonetheless, there is a strong believe that corruption will have unfavourable effects on food security.

Nevertheless, limited researches explored relationship of food security and corruption. One of them Uchendu and Abolarin (2015) who found that corruption decrease lead to increase in corruption perception index, however, it cooperated with least corrupt states and their result were not representative in high corrupt countries (Uchendu & Abolarin, 2015). Second one was written by Helal (2016), who found that increase in corruption is a significant predictor of food insecurity on a global scale. However, they used corruption perception index by output measures, which was criticized for a lack of credibility (June et al., 2008). This study will use input measures to provide data which would be more actionable.

Defenition of food security

Food security was defined as “-all people, at all times, have physical and economic access to sufficient, safe and nutritious food to meet their dietary needs and food preferences for an active and healthy life” (Food and Agriculture Organization, 1996). It has four main pillars like availability, access, utilization and stability (Food and Agriculture Organization et al., 2014; Food and Agriculture Organization, 2008).

Availability means physical existence of sufficient, quality and various food. It is a mixture of local food production, commercial food imports and exports, food aid and domestic stocks on a national level (Food and Agriculture Organization et al., 2014; Food and Agriculture Organization, 2008).

Accessibility exist when all households have financial resources to obtain food for their dietary needs. It is also happened when there is bad infrastructure, limited access to the railways and roads (Food and Agriculture Organization et al., 2014; Food and Agriculture Organization, 2008).

Utilization relates to the person ability to take diversity foods and be able to convert it. (Food and Agriculture Organization et al., 2014; Food and Agriculture Organization, 2008).

Stability means food security condition over time. This can be affected by natural disaster, political conflicts, price volatility and etc. (Food and Agriculture Organization et al., 2014; Food and Agriculture Organization, 2008).

Food insecurity appears when one of these dimensions is not respected. This term is similar to word “hunger” which is defined as inaccessibility to food, which may lead to mismeting to energy needs to grow and being health, also known as malnutrition. Although, malnutrition also appears in vice-versa situations, taking both undernutrition and overnutrition (Maletta, 2014; World Food Programme, 2016). According to Radimer et al. (1990) hunger is more than malnutrition in the context of food insecurity. Food security collect the concept of hunger, emotion, behaviour and nutrition of phenomenon (Radimer et al., 1990).

Food insecurity described as transitory, chronic and cyclical. *Transitory* means interim handicaps to meet dietary requirements. *Chronic* related to continuing inability to meet food needs, more than six months. *Cyclical* refers to the circannual rhythm and depend on duration (World Food Programme, 2009).

Defining corruption

According to Transparency International, corruption is “the abuse of entrusted power for private gain” (Transparency International, 2020). Additionally, it can be divided into categories like grand, petty, political and bureaucratic corruption (Tanzi & Davoodi, 1998; Tanzi, 1998).

Grand and political corruption include actions performed at the government on a high-level which misrepresent policies like law of election, campaigns findings and rules. Such corruption forms drive to the decreasing in the functional activity of the rule of law, stability of the economy and trust in governance (United Nations, 2004a). In addition, highest level of corruption promote petty corruption (Riley, 1999). Types of corruption like petty or bureaucratic relate to acts like low sum of money exchange, providing minor services and giving job for friends and relatives (United Nations, 2004a).

Corruption and food security: indirect association

The existence of corruption has harmful effects on society by having a negative influence to the development of the country (Mauro, 1995; Salinas-Jiménez & Salinas-Jiménez, 2007) and income distribution (Gupta et al., 2002). Moreover, corruption will misrepresent GDP investments (Delavallade, 2006), and land ownership (Hardoon & Heinrich, 2013). The similar outcomes of corruption are also qualifiers of food security.

Corruption and food security: direct association

Despite the fact that outcomes of corruption and qualifiers of food security are pretty similar, there are few researches that explore this topic. Some of them explore corruption on a micro level, within food aid distribution programs and at the farm level.

A work of Mehta & Jha (2012) evaluate a food subsidy program in Philippines. It was proved that only 7,26kg out of 14,16 kg were distributed by the food subsidy program. It means that only 48,5% of food aid was gave to the people. Overall, corruption affected the capacity of social program to distribute goods to society (Mehta & Jha, 2012). Also, Camacho & Conover (2011) detected that distribution of food donations by social welfare program in Colombia was demolished by corruption. Additionally, Menkhaus (2012) found that policy makers of victims camps in Somalia, distributed goods inadequately by their social ranks. That is why vulnerable origins had less opportunity to access food aid (Menkhaus, 2012).

According to Anik, Manjunatah and Bauer (2013) who asses impact of farm level corruption on food security, corruption cost had a side effect on caloric intake ($p < 0.05$), it means that growth in corruption cost resulted in bit calories consumed (Anik, Manjunatha, & Bauer, 2013).

Globally there is only two research that targeting to analyse the interaction among food security and corruption. First of them is Uchendu and Abolarin (2015) who found that corruption decrease lead to increase in corruption perception index, however, it cooperated with least corrupt states and their result were not representative in high corrupt countries (Uchendu & Abolarin, 2015). Second one was written by Helal (2016), he found that rise in corruption is powerful predictor of

food insecurity on a global scale and corruption increase food insecurity in most corrupt and low-income states (Helal, 2016). However, Helal's (2016) tool used for corruption perception index by output measures are less actionable, because they not include input measures. That is why it was criticized for a lack of credibility (June et al., 2008). This study continue his work by using input measures to provide data which is more actionable.

References

1. Coleman-Jensen, A., Rabbitt, M. P., Gregory, C., & Singh, A. (2015). *Household Food Security in the United States in 2014* (pp. 1–43). Retrieved from www.ers.usda.gov/publications/err-economic-research-report/err194.aspx
2. Rosier, K. (2011). *Food insecurity in Australia: What is it, who experiences it and how can child and family services support families experiencing it?* (pp. 1–9).
3. Radimer, K. L., Olson, C. M., & Campbell, C. C. (1990). Development of Indicators to Assess Hunger. *The Journal of Nutrition*, 1544–1548.
4. Radimer, K. L., Olson, C. M., Greene, J. C., Campbell, C. C., & Habicht, J.-P. (1992). Understanding Hunger and Developing Indicators to Assess it in Women and Children. *Journal of Nutrition Education*, 24(1), 36S–44S. doi:10.1016/S0022-3182(12)80137-3
5. Conceição, P., Fuentes-Nieva, R., Horn-Phathanothai, L., & Ngororano, A. (2011). *Food Security and Human Development in Africa: Strategic Considerations and Directions for Further Research*. *African Development Review*, 23(2), 237–246.
6. Pritchard, B., Rammohan, A., & Sekher, M. (2013). *Food Security as a Lagging Component of India's Human Development: A Function of Interacting Entitlement Failures*. *South Asia: Journal of South Asia Studies*, 36(2), 213–228. doi:10.1080/00856401.2012.739256
7. Maletta, H. (2014). *From hunger to food security: A conceptual history*. Lima, Peru. Retrieved from http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2484166
8. Weaver, L. J., & Hadley, C. (2009). Moving beyond hunger and nutrition: a systematic review of the evidence linking food insecurity and mental health in developing countries. *Ecology of Food and Nutrition*, 48, 263–284. doi:10.1080/03670240903001167
9. Candel, J. J. L. (2014). *Food security governance: a systematic literature review*. *Food Security*, 6, 585–601. doi:10.1007/s12571-014-0364-2

10. Mauro, P. (1995). *Corruption and Growth. The Quarterly Journal of Economics*, 110(3), 681–712.

Развитие информационно коммуникационных технологий в агропромышленном комплексе

Ермуханбетова Айгерим Ерболаткызы,
Докторант PhD 1 года,
специальность «ГиМУ»
Университет Нархоз,
Алматы, Казахстан
Научный руководитель: *Смагулова Ш.А.,*
д.э.н., профессор

Аннотация

В данном исследовании рассматриваются теоретические проблемы формирования и развития информационных технологий в агропромышленном комплексе. Первоначально основные понятия «внедрение технологий в агропромышленный комплекс» изучались различными зарубежными и отечественными учеными. Кроме того, в исследовании дается краткий обзор роли сельского хозяйства в современной казахстанской экономике.

Сегодня агропромышленный комплекс страны имеет актуальную проблему-устаревшее агропромышленное оборудование, которую мы рассматриваем в данной статье. В связи с тем, что в агропромышленном комплексе страны из года в год происходит достаточно интенсивное внедрение и применение информационных технологий, мы сделали краткий обзор одному из таких примеров - фермерское хозяйство «Родина» в городе Нур-Султан.

По результатам проведенного исследования было отмечено, что информационные технологии занимают важное место в аграрном секторе, инновации занимают высокие позиции в совершенствовании экономики страны, повышении конкуренции на мировом рынке.

Ключевые слова-информационно-коммуникационные технологии, агропромышленный комплекс, ВВП, экономика, сельскохозяйственная техника

Агроөнеркәсіптік кешенде ақпараттық-коммуникациялық технологияларды дамыту

Ермуханбетова Айгерім Ерболатқызы,

1-ші курс докторанты,

«МЖЖБ» мамандығы

Нархоз Университеті,

Алматы, Қазақстан

Ғылыми жетекшісі: Смагулова Ш.А.,

э.ғ.д., профессор

Аңдатпа

Бұл зерттеуде ақпараттық технологиялардың агро өнеркәсіптік кешенде дамуы мен қалыптасуының теориялық мәселелері зерттеледі. Бастапқыда « технологияларды агро өнеркәсіптік кешенге еңгізу» негізгі ұғымдарын түрлі шетелдік және отандық ғалымдармен зерттелінді. Сонымен қатар, зерттеуде АӨК қазіргі Қазақстан экономикасындағы рөлі жайында қысқаша дншолю жасалған.

Бүгінгі күні еліміздің агроөнеркәсіптік кешенінде өзекті проблемаға айналған – агроөнеркәсіптік техниканың ескіруі жайнда айтылған. АӨК еліміде жылдан-жылға қарықынды дамуына байланысты, ақпараттық технологияларды еңгізу мен қолдану ба-рынша қарқынды жүріп жатыр, сондай мысалдардың бірі ретінде Нұр-Сұлтан қаласындағы «Родина» шаруашылығын айта аламыз.

Зерттеудің қорытындысы ретінде, ақпараттық технологиялардың ауылшаруашылық кешенде алатын орны жайында, инновациялардың ел экономикасын көтеруде, әлемдік нарықта бәсекелестікті көтеруде алатын орны жайында жазылған.

Түйіндісөздер–ақпараттық-коммуникациялық технологиялар, агроөнеркәсіп кешені, ЖІӨ, экономика, ауыл шаруашылығы техникасы

Information communication technologies development in agroindustrial complex

Yermukhanbetova Aigerim Yerbolatkyzy

1st year doctoral student

Specialty “State and local administration»

Narxoz University,

Almaty, Republic of Kazakhstan

*Scientific adviser: **Sh.A. Smagulova,***

Doctor of Economics, Professor

Agricultural development is among most powerful instruments for crushing poverty uprooting, general welfare enhancement and food provision for 9.7 milliards of people by 2050.

Adaption of computers and information technologies in the agricultural sector is actively run in all the world.

In recent decades, information communication technologies (ICT) have proved to have devastating effects on society and economy; computers, the internet, smart phones, social networks, robotechnics, sensor devices and cloud technologies produced revolution in the way the society organizes itself and how individuals and groups arrive at a decision and behave.

Agricultural sector operating experience and food production does not ensure safety from this digital revolution, and is expected to change fundamentally over the coming years and decades.

In the economic, social and environmental development, agricultural sector in Kazakhstan has a critical role. In 2019, this sector accounted for 2% of GDP and 20% of employment.

In 2019, the food production index increased by 2.5%, i.e., it shows 1.2 trillion tenge. There is an increase in production in the meat and milk processing sector, thus 109.8% and 101.8% respectively, and this in monetary terms shows 40 billion tenge.

In 2019, Kazakhstan produced 5 million 459 thousand tons of milk, of which 6.5% were produced by agricultural enterprises, 18.8% of farms or farms and 74.4% of milk are obtained from households.

In the agricultural sector of Kazakhstan, there are structural drawbacks, such as high operating expenses and dramatically decartelized production.

Chiefly large farms produce wheat, barley, and rice, whilst small farms produce more than 50% of meat, milk, potato and wool.

The implementation of information and communication technologies in the agricultural sector is being implemented as part of the Digital Kazakhstan Program for 2018-2022 [1].

Let us perform a review of foreign works of the authors devoted to the study of the introduction of ICT in agriculture.

With rapid growth of computing technology, especially artificial intelligence there occurs paradigm shift towards an automated expert system in the fight against diseases and pests of crops [2].

Technological development and digitalization raises the possibility for great leap forward in efficiency of resource use, environmental friendliness and climate of agricultural sector [3].

E-agricultural sector enlarges valuable insights through decision support system [4].

Abdul Razaque Chhachhar et.al made the case that the internet, mobile phones, radio and television appear to be of utmost importance instruments of communication, rendering knowledge and insights to farmers about agricultural sector [5].

As we have said before agricultural sector matters much in the economy development of Kazakhstan, but there are drawbacks and issues, which affects the development of the sector.

One of the problems is amortization of agricultural equipment, which is a prime factor that affects agricultural production works performance, quality of work and the result.

Every year Kazakhstan seeds roughly 16 million hectare of cultivation area and accordingly for conducting field works uses more than 150 thousands of tractors, 90 thousands of seeding-machines, 340 thousands of tillage machineries and other machines.

However, yearly-equated interest of upgrade demonstrates only -3%, this is due to the fact of low income of farmers who cannot afford technical-and-economic technology modernization.

In 2019 within the country there were counted 152.6 thousand of tractors, of which 15% were new. It must be noted that the technical lifetime is 10 years. Out of counted tractors, 65% are subject to charge off.

We suggest that in the interest of solving defined drawbacks and issues there is needed implication of digital technologies and ICT in the agricultural sector.

The central area of focus of the Digital Kazakhstan - 2018-2022 Program is the improvement of the quality and living conditions through the introduction of information and communication services. The program talks about the key role of ICT in supplying agricultural producers.

For example, weather forecast, goods prices, drones, land information, large database. In the era of technological, scientific, and technical progress, it is important to forward financial resources not to implementation of traditional, but new technologies, which assist with efficient use of resources. This in the future will have impact on reduction of production costs and competitive growth.

Organization of a modern, integrated and highly effective information environment for the development of agriculture has been defined as the main goal.

By 2020 agricultural sector organizations supplying with the internet must have coverage of 100% indicator, 100% coverage of all target groups of users of the Ministry of Agriculture of the Republic of Kazakhstan and its subsidiary committees and the creation of a unified system for them, 100% system integration through the creation of an automated system.

Within the framework of this program, in 2019, with the help of new technologies, farmers managed to reduce costs by 20% and get an increase in grain yield.

Agrometeo service was installed in five regions of the country. These agrometeo service provide a forecast for 3 days, 10 meteorological parameters.

As part of the creation of electronic field maps, 26 million hectares of cultivated land, or 100% of the total cultivated area, and 56.5 million hectares of pastureland, or 78.5%, have been digitized to date. Today, 30 digital farms operate in the republic.

As successful introduction and implementation of ICT in agricultural sector, we can stress farm enterprise “Rodina”, located in the village of the same name, near the city of Nur-Sultan.

“Rodina” is among model, leading farms of the republic in production and processing of plant products and animal farming.

In production, up to 100 tons of dairy products are produced per day, since the milking process is fully automated; 48 tons of milk is received per day.

Agricultural enterprises have less handwork, but more automated processes. Yet another example is responders fitted with microchips where all data on cows is kept, like: characteristics of a cow, how much milk does it give, what kind of feed it receives

If before all this data was filled by farmers in person nominal cards of cows, today technologies full fill this for them, improving the herd management process.

For effective and successful introduction of information technologies in the agricultural sector, as well as for improving digital literacy more than 400 farmers have passed trainings.

Training of farmers in digital literacy skills was implemented in various areas, such as: skills training with electronic public services; training in filling out electronic cards; training in digital technology; training on the cooperative use of IP identification of farm animals.

The importance of ICT in agricultural studies is quite significant. As the result of studies, many scientists support the policy and decision making through GIS, such as disaster management and agro-environmental resource management. More over it could facilitate rural activities and ensure an efficient and safe rural life, as distance learning, telemedicine and remote public service.

E-agricultural sector ensures international base for facilitating the collection process, management and dissemination of lessons learned from national and regional events.

In addition, the digitalization of the agricultural sector leads to positive results and consequences of multilateral processes related to the use of ICT in agriculture and rural development.

Conclusion and findings

Information communication technologies have a great importance in improving returns and agricultural productivity.

Through the use of ICT entrepreneurs can create new opportunities for penetration of international market, establishing business ties with new partners and exchange of relevant information to ensure own business sustainability.

For further development of agricultural sector, there has been planned a set of activities. Among them, there is automation of tracking the entire life cycle of agricultural production, which will allow for quantitative and qualitative data accounting.

This will have a positive effect for attraction of investors to this industry, and expand the line of export products.

Accordingly, after implementation of full monitoring of product quality standards, therefore, it will increase the level of competitiveness of Kazakhstani agricultural products in the international market.

Bibliographic list:

1. <http://adilet.zan.kz/rus/docs/P1700000827>.
2. *Chapter 20 Advances in Application of ICT in Crop Pest and Disease Management/2020 Natural Remedies for Pest. - Disease and Weed Control 2020, P. 235-242*
3. *Giorgia BUCCI, Deborah BENTIVOGLIO, 2019 FACTORS AFFECTING ICT ADOPTION IN AGRICULTURE: A CASE STUDY IN ITALY Quality-Access to Success, 20(S2)*
4. *Behera, B.S., Das, T.K., Jishnu, K.J., Behera, R.A., Behera, A.C. Andjena, S., 2015. E-Governance Mediated Agriculture for Sustainable Life in India. Procedia Computer Science, 48.- P.623-629.*
5. *Abdul Razaque Chhachhar, Barkatullah Qureshi, Ghulam Mujtaba Khushk and Shakil Ahmed (2014): Impact of Information and Communication Technologies in Agriculture Development. Journal of Basic and Applied Scientific Research. - Vol.4 (1). - P. 281-288.*

Новые подходы в государственном управлении

Абдрахманов Рахат Зауытбекович

докторант специальности

«Государственное и местное управление»

Университет Нархоз,

г.Алматы, Республика Казахстан

Смагулова Шолпан Асылхановна

д.э.н., профессор

Университет Нархоз,

г.Алматы, Республика Казахстан

Аннотация

С обретением Независимости Республика Казахстан вступила в рыночные отношения. Существовавшая в тот период система государственного управления в новых условиях показала свою полную несостоятельность. Стала очевидной необходимость формирования новой национальной системы государственного управления. Этот процесс, опирающийся на положительном опыте зарубежных стран, продолжается и в наши дни. В работе рассматриваются ряд значимых направлений по реформированию системы государственного управления. Обращается внимание на казахстанские особенности реализации мер по этим направлениям. В статье содержатся выводы по рассматриваемым направлениям развития системы государственного управления.

Ключевые слова: государственное управление; государственная служба; меритократия; государственно-частное партнерство; электронное правительство

New approaches in public administration

Abdrakhmanov Rakhat Zauytbekovich

doctoral student

“State and local government”

Narxoz University

Almaty, Republic of Kazakhstan

Smagulova Sholpan Asylkhanovna

Doctor of Economics, Professor

Narxoz University

Almaty, Republic of Kazakhstan

Annotation

With Independence, the Republic of Kazakhstan entered into market relations. The system of state administration that existed at that time showed its complete failure under the new conditions. The need for a new national system of public administration has become apparent. This process, based on the positive experience of foreign countries, continues today. The paper considers a number of significant areas for reforming the public administration system. Attention is drawn to Kazakhstan’s peculiarities of implementing measures in these areas. The article contains conclusions on the considered areas of development of the public administration system.

Key words: public administration; public service; meritocracy; public-private partnership; e-government

Мемлекеттік басқарудағы жаңа тәсілдері

Абдрахманов Рахат Зауытбекович

«Мемлекеттік және жергілікті басқару»

мамандығының докторанты

«Нархоз» университеті

Смагулова Шолпан Асылхановна

э.ғ.д., профессор

«Нархоз» университеті

Алматы, Қазақстан

Қоғамдық процестердің қалыпты жұмыс істеуі үшін мемлекеттік басқарудың қажеттілігі сөзсіз. Мемлекеттік басқару - бұл билік күшіне сүйенетін, адамдардың қоғамдық өміріне іс жүзіндегі реттеу, сақтау немесе қайта құру мақсатында мемлекеттің, ұйымдық және реттеушілік әсерін ұйымдастыру және реттеу[1, 62 б.].

Қазіргі қоғам - бұл тез дамып келе жатқан жүйе. Басқару биліктің туындысы бола отырып, қазіргі әлеуметтік-экономикалық және саяси процестерді реттеуге бағытталған үкіметтің іс-шараларының жиынтығы болғандықтан, ол әрдайым динамикалық күйде болады. Экономикалық және саяси салаларда болып жатқан өзгерістердің қарқыны ХХІ ғасырда айтарлықтай өсті. Мемлекеттік басқару шеңберінде орындалатын міндеттер кешені айтарлықтай кеңейіп, күрделенді. Бұл мемлекеттік басқарудың барабар жүйесін құруды қажет етеді. Жоғарыда айтылғандарға байланысты, Қазақстанның мемлекеттік басқару жүйесіндегі елеулі өзгерістерді қарастыру орынды болып табылады.

Бұл мақалада мемлекеттік басқару жүйесін реформалаудың келесі бағыттарына тоқталамаз: мемлекеттік қызметтегі кадрлар мәселесі, мемлекеттік –жеке меншік әріптестікті дамыту және электрондық үкімет жұмысын ұйымдастыру.

Қазақстанда жаңа мемлекеттік басқару жүйесін құру процесі экономикадағы кең ауқымды реформалар мен саяси саладағы өзгерістер аясында өтті және қазіргі күндері жалғасуда. Бұл маңызы жоғары істе дамыған мемлекеттердің тәжірибесі ескерілді. Көптеген дамыған елдердегі осы саланы реформалау мемлекеттік

басқару мен мемлекеттік қызметті демократияландыру қағида-сына негізделді. Сарапшылардың пікірінше, бұл үшін мемлекеттік қызметті қоғам мүдделеріне көбірек тәуелді ету керек, оның ашықтығын, кең хабардарлығын және қоғамға бейімділігін қамтамасыз ету керек.

Қазақстан Республикасында бірқатар жылдар бойы мемлекетті басқару құрылымын жетілдіру процесі жүріп жатыр, оның мақсаты Қазақстанды дамытудың ағымдағы және перспективалық мәселелерін тиімді шешуге қабілетті кәсіби үкімет құру болып табылады. Мемлекеттік басқаруда сапалы кадрлық құрамның рөлі өте маңызды. Мемлекеттік басқаруды реформалаудың басым бағыттарының бірі кадрларды жалдау, даярлау және жылжыту жүйесін жақсарту болды. Қазақстанда меритократия қағидаттарына негізделген мемлекеттік қызметтің жаңа моделін құру процесі жүріп жатыр, яғни кадрларды іріктеу және жылжыту кезінде сіңірген еңбегін тану, мемлекеттік қызметке іріктеудің конкурстық тәртібінің тиімділігін, объективтілігі мен ашықтығын арттыру. Қазақстан Республикасының «Мемлекеттік қызмет туралы» Заңның басымдықтарының, сондай-ақ оған енгізілетін өзгерістер мен толықтырулардың бірі кадрларды іріктеу және жылжыту кезінде меритократия қағидатын күшейту болып табылады[2]. Мемлекеттік аппаратты түбегейлі жаңартуға ықпал ететін маңызды шара азаматтардың әкімшілік қызметке кіруі кезінде міндетті конкурстық іріктеуді енгізу және қызмет бабында жоғарылату болды. Меритократияның жеке элементтері енгізілді, мысалы, үміткерлерді жеке қабілеттері, білімі мен дағдыларының өлшемдеріне сәйкес бағалау; барлық мемлекеттік қызметшілерге тең және объективті қарау; баламалы жұмыс үшін бірдей жалақы (жұмыс нәтижесіне байланысты төлем); мемлекеттік қызметшілерді өз қызметінде тиімді нәтижелерге жетуге ынталандыру.

Осы қағидатты енгізу мемлекеттік қызметшілердің мемлекеттік қызметтегі еңбегі мен еңбегін объективті бағалауда сенімділігін қамтамасыз етуге, сондай-ақ халықтың мемлекеттік аппаратқа деген сенімін қамтамасыз етуге мүмкіндік берді.

Мемлекеттік басқару міндеттеріне қол жеткізу үшін мемлекеттік –жеке меншік әріптестікті (МЖӘ) пайдалану ең алдымен

мемлекеттік аппараттың жүйеішілік қажеттіліктеріне негізделген (мемлекеттік басқару жүйесін жаңғыртудың элементі, мемлекеттік қызметтер көрсету саласындағы қолданыстағы табиғи монополияларға балама, экономикалық қатынастардың қарқынды дамуына үміт ретінде)[2].

Мемлекеттік – жеке меншік әріптестік әлемде кеңінен таралып, қоғамдық маңызы бар жобаларды іске асыруға жеке кәсіпкерлік субъектілерін тарту бойынша ықтимал және тиімді тетіктердің бірі ретінде өзін көрсетті. Мемлекет пен бизнестің шаруашылық серіктестігі жүйесінің ажырамас бөлігі мемлекеттік басқару мен реттеу тетіктері болып табылады. Мемлекет әріптестіктің институционалдық ортасын қалыптастырады, әріптестік процесін ұйымдастыру және басқару мәселелерімен айналысады, серіктестік жобалар шеңберінде бизнес пен билік пен қоғаммен қарым - қатынасы құрылатын стратегия мен қағидаттарды әзірлейді.

Мемлекет үшін стратегиялық салаларға жеке бизнесті белсенді тарту үшін 2015 жылғы 31 қазанда «Мемлекеттік-жеке меншік әріптестік туралы» ҚР Заңы қабылданды. Осы заңды қабылдау мемлекет пен қоғам үшін маңызды көптеген жобаларды іске асыру үшін негіз болды. Құрылатын МЖӨ бөлімшелерінің негізгі мақсаты басқару жүйесін дамытуға жәрдемдесу және жобаны ұйымдастыру кезінде менеджментке, яғни билік органдарының тәжірибесі жеткілікті болып табылмайтын салада тиімді қолдауды қамтамасыз ету болып табылады. Үкіметтің 2008 жылғы 17 шілдедегі қаулысымен «Қазақстандық мемлекеттік-жеке меншік әріптестік орталығы» АҚ құрылды. «Қазақстандық мемлекеттік-жеке меншік әріптестік орталығы» АҚ-ның жалғыз акционері ҚР Қазақстан Республикасының Үкіметі болып табылады. Орталықтың негізгі қызметі әріптестік жобалар бойынша ұсыныстарды талдау, сараптау, бағалау, концессиялық жобалардың техникалық-экономикалық негіздеме жүргізу, сондай-ақ Бюджеттік инвестициялық жобалардың экономикалық сараптамасы болып табылады.

2019 жылдың соңындағы жағдай бойынша жалпы алғанда, Қазақстанда жалпы сомасы 1,6 трлн теңге болатын 717 МЖӨ шарты жасалды, оның ішінде 910 млрд теңге болатын 9 республикалық және 687 млрд теңге болатын 708 жергілікті[4]. Мемлекеттік-жеке

меншік әріптестік тетігін пайдалану мемлекетке бірқатар әлеуметтік-маңызды мәселелерді шешуге мүмкіндік берді. Жоғары оқу орындарының жатақханалары мен балабақшалардың құрылысы бойынша жобалар іске асырылуда

Жалпы алғанда, МЖӘ тетіктерін пайдалану Қазақстанда кең таралған және тізбесін ҚР Үкіметі айқындайтын объектілерді қоспағанда, экономиканың барлық салаларында жүзеге асырылады. Бұл дегеніміз, кәсіпкерлердің мемлекет қатысатын жобаларға инвестиция салу ниеті өсуде. Бизнес қаржы ресурстарын, кәсіби тәжірибені, тиімді басқаруды және инновациялық тәсілдерді қамтамасыз етеді. Бұл бағытты одан әрі дамыту үшін жаңа шаралар қабылдануда — мысалы, МЖӘ жобалары бойынша инвесторлармен жұмыс істеу үшін «бір терезе» принципін енгізу.

Мемлекет алдында тұрған маңызды сын-қатерлердің бірі мемлекеттік басқарудағы сыбайлас жемқорлық мәселесі болып табылады. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес жөніндегі негізгі шаралар әкімшілік рәсімдерді оңтайландыру және оңайлату және шешімдер қабылдау кезінде ашықтықты қамтамасыз ету жолымен сыбайлас жемқорлық үшін мүмкіндіктерді қысқартуды қамтиды. Осы тәсілге негізделген сәтті жемқорлыққа қарсы бастамаларға «әмбебап дүкендер» - тұрғындар бірнеше мемлекеттік қызметтерді ала алатын мемлекеттік кеңселер кіреді [5].

Электрондық үкімет идеясы 90-шы жылдардың аяғында жасалған Good Governance- мемлекеттік басқарудың жаңа моделіне сәйкес келеді. Бұл модель мемлекеттің қатысуын кеңейтуге, әлеуметтік мәселелерді шешуге және қоғамның қатысу дәрежесін арттыруға бағытталған болды.

Билік органдарының халықпен және азаматтық қоғам институттарымен ақпараттық өзара іс-қимылын қамтамасыз ететін Интернет-технологиялар қазіргі заманғы әдебиетте «электрондық үкімет» (E-Government) деген тұрақты атауға ие болды. Ол бірыңғай әлеуметтік жауапты және ақпараттық ашық, тұрақты кері байланысы бар мекеме (институт) ретінде қарастырылады. «Электрондық үкіметке» көшу қабылданатын басқарушылық шешімдердің жеделдігі мен тиімділігін арттыруға; мемлекеттік аппараты ұстауға арналған шығындарды азайтуға, мемлекеттік қызмет-

шілердің еңбек өнімділігін арттыруға; үкіметтік құрылымдардағы сыбайлас жемқорлыққа қарсы күреске белгілі дәрежеде ықпал етеді[6].

Финляндия 2001 жылы электрондық қызметтер туралы заңды қабылдаған әлемдегі алғашқы ел болды. Тұңғыш рет жекелеген елде электрондық үкіметтің жұмыс істеуінің нормативтік-құқықтық базасы жасалды Ақпараттық технологиялар, үкіметке деген сенімнің артуы, өсіп келе жатқан ағынды сапалы қайта өңдеу арқасында бірқатар елдерде реформаларды жүзеге асыру жақсарды.

Ақпараттық технологиялар күнделікті өмірде шешуші рөл атқаратын болды. Бүгінде ақпараттық технологияларсыз (IT) мемлекеттік басқарудың барлық жүйесінің жұмыс істеуін елестету қиын. Қазақстанда интернет пайдаланушылар саны айтарлықтай қарқынмен өсіп келеді

Қазақстанда электрондық үкімет құру идеясы Қазақстан Республикасы Президентінің 2004 жылғы 19 наурыздағы жыл сайынғы Жолдауында айтылды[7]. Қазақстан Республикасында электрондық үкіметті қалыптастыру және дамыту мақсатында бірқатар мемлекеттік бағдарламалар қабылданды: Қазақстан Республикасында «электрондық үкіметті» қалыптастырудың 2005-2007 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы, Қазақстан Республикасының «электрондық үкіметті» дамытудың 2008-2010 жылдарға арналған бағдарламасы, «Ақпараттық Қазақстан – 2020» мемлекеттік бағдарламасы. Egov.kz веб-портал 2006 жылы іске қосылды.

Біріккен Ұлттар Ұйымының «электрондық үкіметінің» рейтингі әлем елдеріндегі ақпараттық қоғамды дамытудың негізгі индикаторларының бірі болып табылады. Бұл рейтингте Қазақстан 193 елдер ішінде 39 орында орналасты. Бұл ретте Қазақстан 2018 жылы «электрондық үкіметті» дамытудың «өте жоғары» көрсеткіші бар топқа кірген 11 елдің қатарына кірді. БҰҰ электрондық үкіметінің даму деңгейі рейтингінде елдердің позициялары өздері алған жалпы индекс негізінде бөлінеді. Ол, өз кезегінде, жағдайын сипаттайтын үш подиндексмен тұрады: мемлекеттік билік органдарының веб-қатысуы; телекоммуникациялық инфрақұрылым; адами капитал[8].

Қазақстанның мемлекеттік басқару жүйесінде қоғам мен үкіметтің дамуымен байланысты қажеттіліктер көрініс табады.

Библиографиялық тізім

1. Атаманчук Г.В. Теория государственного управления: курс лекций. с.62.Издание 3 –е. М, 2005.
2. «Қазақстан Республикасының мемлекеттік қызмет туралы» Қазақстан Республикасының 2015 жылғы 23 қарашадағы Заңы.
3. Коженко Я.В. Роль и значение государственно-частного партнерства в контексте повышения качества оказания государственных услуг. Журнал Современные проблемы науки и образования - 2015. - №2.
4. <https://kapital.kz/business/84154/za-god-v-kazakhstane-zaklyucheno-235-dogovorov-gchp.html>
5. Alikhan Baimenov Saltanat Liebert. Governance in the Post-Soviet Era: Challenges and Opportunities. Public administration review. Volume79, Issue 2, 2019.
6. Ирхин Ю.В. Политология в 2 ч, Часть 2. Учебник для академического бакалавриата. 2018.
7. Бәсекеге қабілетті Қазақстан үшін, бәсекеге қабілетті экономика үшін, бәсекеге қабілетті халық үшін. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. 2004 жылғы 19 наурыз. <http://www.akorda.kz/kz/>
8. http://www.tadviser.ru/index.php/Статья:Рейтинг_электронного_правления_ООН#.2A_2018

Кластерлік тәсілді нақты экономикалық секторды трансформациялау және бөлуде қолдану

Оспанов Мурат Магавьянович, докторант
Халықаралық бизнес университеті
Алматы, Қазақстан
m_ospanov@bk.ru

Түйін

Бұл мақалада кластерлік механизмді қалыптастыру мәселелері және инновациялық дамудың заманауи тұжырымдамалары қарастырылады. Автор белгілі бір уақыт кезеңі мен белгілі бір эконо-

микалық кеңістікте шоғырланған негізгі инновациялардың жиынтығы ретінде инновациялық қызмет кластеріндегі түсінікті айқындады және негіздеді. Зерттеуге сүйене отырып, автор кластерлерді ғылыми және өндірістік базаның бір нысаны ретінде қалыптастыру тенденцияларын атап көрсетуді ұсынамын.

Кілт сөздер: инновациялық кластер, инновациялық қызмет, аймақтық экономика, бәсекеге қабілеттілік, нақты сектор

Cluster approach as a tool of transformation and diversification of the real economic sector

*Ospanov Murat, PhD student
University of International Business,
Almaty, Kazakhstan
m_ospanov@bk.ru*

Abstract

This article discusses the problems of the formation of a cluster mechanism and modern concepts of innovative development. The author has identified and justified the understanding under the cluster of innovative activity as a set of basic innovations concentrated on a certain period of time and in a certain economic space. Based on the study, the author proposes to highlight the trends in the formation of clusters as a form of scientific and industrial base.

Keywords: innovation cluster, innovative activity, regional economy, competitiveness, real sector

Кластерный подход как инструмент трансформации и диверсификации реального сектора экономики

*Оспанов Мурат Магавьянович, докторант
Университета Международного Бизнеса
г. Алматы, Казахстан
m_ospanov@bk.ru*

Современные процессы глобализации мировой экономики обусловлены прогрессом науки и технологий. Место страны в совре-

менном мире сегодня все больше определяется качеством человеческого капитала, состоянием образования и степенью использования науки и технологий в производстве.

Обеспечить стратегическую глобальную безопасность и независимость, высокий уровень благосостояния и качества жизни ее населения призваны отрасли реального сектора экономики страны. Однако их развитие на основе существенно снизившегося за время рыночного реформирования экономики страны промышленного потенциала представляет собой комплекс сложных проблем, которые невозможно решить без высокотехнологичной промышленности. Эти проблемы могут быть решены только на основе ускоренной комплексной технологической модернизации ведущих отраслей материального производства и, прежде всего, промышленности и транспорта.

Технологическая модернизация промышленного комплекса является практическим воплощением развития экономики инновационного типа, тенденции которого включают в себя:

- усиление интеграции науки, образования и производства, так как процессы инновационного развития обуславливают увеличение объемов и интенсивности взаимосвязей между данными сферами;

- изменение характера инвестиций (приобретение инновационной направленности) и структуры их источников (венчурный капитал, лизинговые сделки, лицензионные соглашения и т.п.);

- усиление взаимозависимости развития хозяйственных систем различного уровня.

Подходы и принципы стратегии технологической модернизации отраслей реального сектора национальной экономики должна формироваться по критерию соответствия интересам общества в целом, в частности это:

- создание процесса устойчивого воспроизводства в целях структурной перестройки промышленного комплекса (увеличения доли высокотехнологичного сектора и внедрения технологических инноваций на предприятиях базовых отраслей);

- развитие предпринимательства с созданием стимулирующих условий для развития малого и среднего бизнеса и их сотрудниче-

ства с крупным в рамках новых организационно-управленческих форм;

- становление эффективного института экспертов, определяющих технико-технологические приоритеты развития производительных сил;

- одобрение и принятие обществом целей, путей и методов стратегии, а также осуществление ее под непосредственным общественным контролем (использование принципа промежуточных целей);

- получение положительных результатов и сдвигов в ближайшее время в разрезе отдельных национальных технологических приоритетов;

- обоснование пространственного аспекта стратегии.

- Важным приоритетом стратегии индустриально-инновационного развития Казахстана выступает создание инфраструктуры, привлекательной в первую очередь для несырьевых отраслей экономики [его доля на рынке соответствующей продукции (национальном и мировом) превышает среднюю долю экономики региона (ВРП) на этом рынке;

- темп прироста продукции кластера превышает средний темп прироста ВРП;

- конкурентоспособность кластера с учетом удельных затрат и качества продукции не уступает соответствующим секторам экономики других стран и регионов;

- устойчивое кооперирование отраслей, входящих в кластер, формирование на этой основе агломерационных процессов, вертикально интегрированных компаний и сетевых форм организаций;

- развитие информационных и маркетинговых связей между предприятиями кластера на основе современных технологий, формирование в рамках межрегиональной экономической интеграции недостающих звеньев цепочки создания добавленной стоимости, общих стандартов производства, поставок и управления, активное развитие кластерных брендов.

Решение проблемы формирования кластеров в Казахстане постепенно сдвигается с мертвой точки, о чем свидетельствует тот

факт, что некоторые из них уже обозначены в ряде правительственных документов. Однако, наиболее реальным и осуществимым с высоким экономическим эффектом может быть назван ряд кластеров, основой которых являются предприятия нефтегазового комплекса.

Библиографический список:

1. *Модернизация и рост конкурентоспособности экономики Казахстана.* \ Под редакцией Сабдена О. – Алматы: Казак энциклопедиясы. - 2011
2. У.Б. Баймуратов, Ю.И. Макаров, А.А. Чурсин. *Инвестиции с инновациями: синергия в конкурентоспособности экономики.* – М., 2012
3. *Высокоиндустриальная экономика Казахстана: новые и традиционные факторы развития. Монография, посвященная 20-летию независимости РК.* Институт экономики КН МОН РК. Под ред. Сабдена О. – Алматы. – 2011
4. *Модернизация реального сектора экономики Республики Казахстан как важнейший фактор конкурентоспособности.* Под ред. Баймуратова У.Б. - Алматы, Институт экономики КН МОН РК, 2012
5. Р.И. Космамбетова. *Модель индустриально-инновационного развития национальной экономики.* - Алматы, 2012
6. Глазьев С.Ю., Сабден О., Арменский А.Е., Наумов Е.А. *Интеллектуальная экономика – технологические вызовы XXI века.* - Алматы: ИД «Эксклюзив». – 2009. – 320 с.

Экономикалық өсуді ынталандырудың инвестициялық және инновациялық механизмдері

Турусбекова М.Д., докторант

Алматы технологиялық университеті

Алматы, Қазақстан

Түйін

Мақалада тұжырымдамалық негіздеу және экономикалық өсуді ынталандыру үшін макроэкономикалық саясатты таңдау мәселесі қарастырылған. Автор салалық құрылымның қозғалысының инер-

циялық әсерін ескере отырып, экономиканың құрылымдық параметрлерін және олардың өзгеруін ескеру қажет деген ойды алға тартады, мақала инвестициялық макроэкономикалық өсудің жалпы тенденциясы аясында инвестициялық-инновациялық механизмнің және ұлттық «нақты» өндіріс салаларының сапалық өзгерістерін көрсетеді. Автор қазіргі экономикалық өсудің жаһандық заңдылықтарын ескере отырып, жаңа технологиялық құрылымды қалыптастыруға ықпал ететін және кедергі келтіретін факторларды анықтауға мүмкіндік береді.

Кілтті сөздер: экономикалық өсу, инновация, ҒЗТҚЖ, ел мандануы, зияткерлік меншік

Investment and innovative mechanisms of stimulation of economic growth

*Turysbekova M.D., PhD student
Almaty Technological University
Almaty, Kazakhstan*

Abstract

The article considers the problem of conceptual substantiation and choice of macroeconomic policies for stimulating economic growth. The author develops the idea that it is necessary to take into account the structural parameters of the economy and their change, taking into account the inertial effects of the movement of the sectoral structure, the article demonstrates the qualitative changes in the development of the investment and innovation mechanism and the national “real” production sectors against the background of the general macroeconomic growth trend. The author makes it possible to establish factors that stimulate and impede the formation of a new technological structure, taking into account the global laws of modern economic growth.

Keywords: economic growth, innovation, research and development, country specialization, intellectual property

Инвестиционно-инновационные механизмы стимулирования экономического роста

*Турусбекова М.Д., докторант
Алматинский технологический университет
Алматы, Казахстан*

Достижение максимального благосостояния общества, решение ряда социальных проблем, завоевание экономического и политического лидерства в мировом сообществе возможно лишь на основе устойчивой экономической динамики хозяйственной системы. Определяющая роль в развитии любой национальной экономики отводится механизмам государственной политики. Основной целью развития казахстанского общества признан устойчивый экономический рост, подразумевающий относительно постоянные его темпы. В практическом плане обеспечение устойчивого экономического роста предполагает применение эффективных механизмов государственной экономической политики.

Содержание механизмов и их влияние на экономический рост зависит как от степени адекватности восприятия субъектом управления объективных процессов, так и от соотношения сил экономических агентов, стремящихся приспособить систему к удовлетворению собственных потребностей. Механизмы экономического роста по своей природе эндогенны и представляют последовательность действий, направленных на достижение какого-либо результата и выступают в качестве управляющих и регулирующих действий, которые можно представить как целенаправленный процесс управленческого воздействия правительства на отдельные сегменты внутренних и внешнего рынков в целях достижения устойчивости роста национальной экономики.

Широкий спектр механизмов, оказывающих воздействие на экономический рост, обуславливает использование самых разных направлений экономической политики в целях обеспечения устойчивых темпов роста. Основой для создания, поддержания и укрепления такой устойчивости, как свидетельствует мировой опыт, являются инвестиции (в т.ч. расходы на НИОКР, инвестиции в че-

ловеческий капитал) и инновационная активность. Соответственно на первый план выдвигаются вопросы научно-технической и инвестиционной политики страны, ее конкурентоспособность.

Важны не только рост объемов производства продукции, но и расширение их номенклатуры, особенно рост производства на основе новейших технологий. Казахстан пока отстает в строительстве новых институтов экономики знаний, поэтому важно в качестве национальной задачи поставить необходимость выхода в ближайшие годы на самые передовые позиции в этой сфере. Можно отметить ряд мировых вызовов, обусловленных развитием науки: изменения, вытекающие из развития науки, коснутся самого человека; развиваются информационные и коммуникационные технологии; нарастает исчерпание природных энергетических ресурсов; отсутствует адекватная теория развития человеческого общества и прогнозный инструментарий.

В Казахстане «Стратегией индустриально-инновационного развития Республики Казахстан на 2003-2015 годы» было предусмотрено создание условий для развития: инновационных и наукоемких производств в среднем и малом бизнесе за счет приобретения оборудования и технологий по лизингу и широкого распространения франчайзинговых отношений, и кооперации малого бизнеса с крупными предприятиями. С целью активизации реального инновационного процесса правительством РК осуществлялась Программа формирования и развития Национальной инновационной системы на 2005-2015 годы [1].

В Программе формирования и развития Национальной инновационной системы упор сделан не просто на приобретение оборудования и трансферт передовых технологий из-за рубежа, а на применение в производстве, прежде всего отечественных разработок. Поэтому в республике предпринимались меры по повышению качества подготовки технических специалистов в отечественных и зарубежных НИИ и ВУЗах.

Анализ мировой практики свидетельствует, что национальные инновационные системы, как правило, обладают рядом специфических характеристик, присущих национальным институтам, особенностям исторического развития, трансформации и самооргани-

зации национальных систем под управлением государства. Управление направлено на совершенствование нормативно-правовой базы и приведение ее в соответствие с новыми условиями развития, формирование и совершенствование механизмов финансирования и стимулирования инновационных процессов, адаптацию институциональных структур к меняющимся условиям. Важным направлением развития НИС является формирование так называемой сетевой экономики.

Знания становятся непосредственной производительной силой. Информационные технологии преобразуют материальную основу современного производства и распределения, а экономический рост все в большей мере зависит от применения знаний. Научные идеи обеспечивают рост возможностей общества. Выделяют идеи первого класса (о новых источниках мощности), второго класса (о новых машинах, механизмах и технологических процессах), третьего класса (идеи о повышении качества управления). Оценка целесообразности идей есть оценка их вклада в рост эффективности использования полной мощности. Если в результате реализации идей общество обеспечит неубывающий темп роста эффективности использования полной мощности не только для настоящего времени, но и в будущем, то оно сохраняет свое развитие не только в текущее время, но и в перспективе [2]. В соответствии с классификацией идей выделяют классификацию технологий: первый класс (технологии замещения источников мощности на более эффективные); второй класс (опережающие технологии повышения эффективности использования полной мощности); третий класс (прорывные технологии управления) [2, с.50]. Необходимым условием экономического роста являются идеи и знания, которые должны превращаться в новые источники мощности, технологии, системы управления. Эти идеи и знания должны непрерывно воспроизводиться в процессе творческой деятельности людей.

Форсайт – новая модель определения приоритетов научно-технического развития, под которой понимается процесс систематического определения новых стратегических научных направлений и технологических достижений, которые в долгосрочной перспективе могут оказать серьезное воздействие на экономико-социаль-

ное развитие страны. Процесс форсайта является систематическим со среднесрочным или долгосрочным временным горизонтом, в котором центральное место занимают научно-технические направления. Форсайт расширяет спектр государственно-частного партнерства, сочетает в себя собственно прогностические и коммуникативные технологии. В 1990-х г. форсайт начали активно использовать правительства США, Великобритании, Германии, Японии и Австралии (около 30 стран) [4, с. 10]. В Казахстане этот метод может быть использован для разработки приоритетов государственного финансирования новых направлений НИОКР, в качестве механизма определения необходимых институциональных изменений в сфере НИОКР и формирования национальной инновационной системы. Большое значение использование этого подхода могло бы сыграть в деле укрепления контактов государственного сектора, частного бизнеса и общества, в выработке принципиальных решений о путях инновационного развития страны.

Перед анализом инновационных процессов на макроуровне экономики необходимо детально рассмотреть алгоритмы инновационного поведения «элементарных» экономических субъектов предприятий. Актуальными направлениями инновационной деятельности предприятия являются: инновации в производство с целью минимизации внутрипроизводственных затрат при известной программе выпуска, а также рационализация производственных процессов на основе минимизации страховых заделов и незавершенного производства; инновации в сферу обращения с целью минимизации внешних транзакционных издержек, связанных с организацией снабжения и сбыта; инновации в финансово-инвестиционную сферу с целью эффективного управления техническими проектами; инновации в сферу управления и систему учета с целью сокращения внутрифирменных транзакционных издержек. Можно определить факторы, стимулирующие и препятствующие внедрению технологий по усовершенствованию продукции (таблица 1).

Можно выделить следующие характерные черты налоговой политики относительно инновационного процесса:

- применение системы льгот в отношении налога на прибыль предприятия;

Таблица 1 – Факторы, способствующие и препятствующие внедрению инновационных технологий на предприятиях

«Способствующие» факторы	«Препятствующие» факторы
<ul style="list-style-type: none"> - оптимальное финансирование, снижение налогов на инновационную деятельность; - снижение кредитных ставок; - совершенное законодательство; - снижение уровня риска в результате недостаточной информации о рынках сбыта; - отсутствие денежных средств у заказчиков; - правовое поле для защиты интеллектуальной собственности; - благоприятная среда для малого и среднего бизнеса; - технологические знания, приспособленные к требованиям рынка; - изменение налоговой политики; - инвестиционные формы поддержки предприятий, внедряющих усовершенствованную политику; - государственная поддержка селективных инновационных программ 	<ul style="list-style-type: none"> - нехватка собственных денежных средств; - большие расходы на нововведения; - высокий экономический риск; - невосприимчивость предприятий к нововведениям; - низкая квалификация персонала; - недостаточное развитие трансфертных механизмов; - слабая связь науки и производства; - отсутствие последовательности во внедрении; - взлет и падение цен на энергоносители; - образование и крах финансовых пузырей; - неготовность социально-экономической среды к широкому применению технологий пятого и шестого укладов; - накопление побочной продукции (отходы) в окружающей среде
<p>Источник: составлено автором по [</p>	

- отраслевая дифференциация налоговых льгот и их гибкость в зависимости от целей и задач национальной политики технологических изменений;

- четкая целевая направленность налоговых льгот и их обязательный характер;

- гибкость обязательной системы общегосударственного статистического учета использования налоговых льгот.

Инвестиционные формы поддержки предприятий, внедряющих усовершенствованную продукцию следующие: исследовательский кредит и налогообложение (низкий уровень налогообложения корпораций для стимулирования рискованных технологических изменений; специальные системы поощрений рискованных проектов; специальные стимулы к инновационному предпринимательству;

льготы для тех нерезидентов, которые вкладывают денежные средства в инновационные проекты, реализуемые в приоритетных секторах экономики). Формами поддержки учреждений науки, занимающихся новыми технологиями, могут быть установление налоговых каникул; финансирование части научно-прикладных исследований за счет бюджета или внебюджетного фонда; государственные заказы инновационной продукции.

Один из очевидных факторов «богатства народов» в современном мире – это инновационная активность. Выгоды, обусловленные инновациями, подразумевают, прежде всего, выгоды коммерческие, которые сводятся к экономии издержек или изобретению новой продукции. Однако инновации могут приносить и другие выгоды – политические, идеологические институциональные. С политическими инновациями связаны инновации в области военных технологий, идеологические выгоды связаны с возможностями культурного и идеологического лидерства, экспансией своих ценностей и мировоззрений. Институциональные преимущества связаны с заданным направлением творческого процесса, который влияет на эффективность функционирования институтов прав собственности, их определенность и защищенность. Кризис в здоровой экономике преодолевается путем внедрения новых технологий, создающих новые производственные возможности, освоение которых обеспечивает прорыв в повышении ее эффективности и переход к новому этапу роста.

Ситуация в Казахстане кардинально отличается от классического механизма обновления экономики. Самые серьезные разрушения произошли в научно-техническом потенциале страны, который является главным источником современного экономического роста. Объем научно-исследовательских и опытно-конструкторских разработок сократился на порядок, что повлекло за собой резкое снижение конкурентоспособности национальной экономики и утрату значительной части потенциала экономического роста. С учетом того, что на долю научно-технического прогресса в современных условиях приходится подавляющая часть прироста национального дохода, деградация научно-технического потенциала страны ведет к необратимой утрате возмож-

ностей будущего социально-экономического развития. Дальнейшее снижение конкурентоспособности казахстанской экономики предопределяется профилем ее инновационной системы: по всем показателям инновационной активности она существенно отстает от развитых стран. Кризис казахстанской экономики не привел к обновлению производства на передовой технологической основе. Экономика распалась на два сектора: относительно благополучный экспортно-ориентированный сырьевой и сужающийся под давлением импорта внутренней, все сильнее отстающей в технологическом и институциональном отношении от зарубежных конкурентов. Казахстанская экономика становится все более примитивной, принимая на себя функции сырьевого придатка развитых стран и лишаясь механизмов самостоятельного воспроизводства. Для преодоления указанной негативной тенденции требуется резкое наращивание инвестиционной и инновационной активности. Имеющиеся механизмы инвестиционной деятельности не способны решить эту задачу. Ни фондовый рынок, ни банковская система не выполняют своих функций по аккумулярованию сбережений и их трансформации в инвестиции. Государство фактически прекратило поддерживать инвестиционные процессы и сняло с себя ответственность за развитие производства, а новые рыночные институты обеспечения расширенного воспроизводства так и не сложились. Вырваться из сырьевой ловушки с каждым годом сложнее из-за возрастающей глобальной конкуренции. Имеющиеся возможности сужаются по мере формирования нового технологического уклада мировой экономики и соответствующей ему страновой специализации. В этих условиях необходимо кардинально изменить экономическую политику государства, которая должна основываться на наращивании национальных конкурентных преимуществ на магистральных направлениях формирования нового технологического уклада с учетом глобальных закономерностей современного экономического роста. Если в прежние периоды локомотивом роста были минерально-сырьевые отрасли, то теперь главными становятся инфраструктурные проекты, включая телекоммуникации, транспорт (трубопроводный, железно и автотдорожный). Нефтяная отрасль и горнодобывающий комплекс

должны осуществить модернизацию своих производств. Шире использовать целевые комплексные программы и централизованное управление ими.

В технологической области стоит задача создания производственно-технологических систем современного и следующего за ним новейшего технологических укладов и стимулирования их роста вместе с модернизацией смежных производств. Для этого должны быть решены проблемы выращивания на основе уже накопленного научно-промышленного потенциала конкурентоспособных на мировом рынке предприятий, стимулирования быстрого распространения технологий современного технологического уклада, защиты внутреннего рынка и поощрения экспорта перспективной отечественной продукции. Одновременно должны быть обеспечены условия для опережающего становления новейшего технологического уклада, включающие государственную поддержку соответствующих фундаментальных и прикладных исследований, развертывание инфраструктуры подготовки кадров требуемой квалификации, создание информационной инфраструктуры, а также системы защиты интеллектуальной собственности. Основными производителями фундаментальных знаний должны стать университеты мирового уровня. Таких университетов может быть сравнительно немного. В Казахстане процесс их создания начинается. Его надо всемирно продолжать, предоставляя таким университетам максимальную свободу.

Крупнейшие казахстанские корпорации, в том числе «Казына-Самрук», должны нести прямую ответственность за возрождение и быстрое развитие прикладной науки, а также сектора и рынка инноваций. Представляется целесообразным принять специальный закон, устанавливающий конкуренцию между крупнейшими компаниями за право иметь разного рода льготы по развитию прикладной науки и инновационной деятельности. Также необходимо обеспечить приоритетное развитие сектора инновационных услуг, в который входят консультационные компании, юридические фирмы, посреднические фирмы между создателями и потребителями знаний, фирмы инновационных брокеров. В Казахстане государство должно сделать серьезный первоначальный шаг для инициирования консультационного бизнеса.

Необходимо обосновать рекомендации по разработке стратегии развития нового технологического уклада в Казахстане и соответствующие меры государственной политики. Именно сейчас, когда траектория шестого уклада не сформировалась и идет конкуренция альтернативных технологий, есть шанс захватить лидерство на перспективных направлениях становления нового технологического уклада и тем самым попасть в восходящий поток новой волны экономического роста. Становление шестого технологического уклада будет определять глобальное развитие в ближайшие 2-3 десятилетия. Современный экономический рост должен характеризоваться ведущим значением научно-технического прогресса и интеллектуализацией основных факторов производства. Внедрение новых технологий стало ключевым фактором рыночной конкуренции, основным средством повышения эффективности производства и улучшения качества товаров и услуг. На этой основе достигается устойчивая тенденция удешевления единицы потребительских свойств продуктов, обеспечивающая повышение общественного благосостояния и улучшение качества жизни.

Библиографический список

- 1. Постановление Правительства Республики Казахстан от 25 апреля 2005 года № 387 Об утверждении Программы по формированию и развитию национальной инновационной системы Республики Казахстан на 2005 - 2015 годы. – доступ: <https://online.zakon.kz/>*
- 2. Кузнецов О.Л., Большаков Б.Е. Устойчивое развитие: научные основы проектирования в системе природа-общество-человек. М: Гуманистика, 2002*
- 3. Устойчивое экономическое развитие в условиях глобализации и экономики знаний: концептуальные основы теории и практики управления / Под. ред. В.В. Попкова. М.: ЗАО «Издательство Экономика», 2007, С.50*
- 4. Брыкин А.В., Шумаев В.А., Организация стратегического развития экономики на основе форсайта // Менеджмент в России и за рубежом, №2, 2009, с.9-14*
- 5. A.T. Uskelenova, K.K. Shadiyev, A.A. Tatygulov Efficient Model of Economic Growth in the Conditions of Post-Crisis Development of the Society in the Republic of Kazakhstan. - Journal of Advanced Research in Law and Economics. – 2017. – Vol. 8. – Iss. 2. – P. 635-643*

Управление отрасли животноводства в Казахстане

*Туяков Женис Шылбынович,
Докторант ДВА,
Almaty Management University,
Алматы, Республика Казахстан*

Аннотация

Научная работа посвящена экономическому исследованию управления отрасли животноводства Казахстана. В статье продемонстрирован обзор научных работ зарубежных и местных авторов в области развития АПК, в том числе животноводческой сферы. Проведен экономический анализ состояния сельхозпредприятий. Отмечены факторы, воздействующие на рост выпуска продукции животноводства по стране. Важным направлением государственной поддержки здесь представляется разработка и реализация программ агрокредитования. Обосновано, что данные кредитные ресурсы используются на покупку крупного рогатого скота и маточного поголовья мелкого скота, организацию откормочных площадок и производству кормов. Определены вопросы государственного субсидирования и повышения продуктивности племенного животноводства. Раскрыты некоторые важные направления развития *структуры сельскохозяйственного производства*. Вскрыты проблемы и предложены рекомендации по улучшению организации *отрасли животноводства в Казахстане*.

Ключевые слова – управление, АПК, животноводство, регион, *фермерские хозяйства, сельскохозяйственное производство, субсидии*

Саланы басқару Қазақстандағы мал шаруашылығы

Тұяқов Жеңіс Шылбынұлы,

DВА докторанты,

Almaty Management University,

Қазақстан Республикасы, Алматы

Аңдатпа

Ғылыми жұмыс Қазақстанның мал шаруашылығы саласын басқаруды экономикалық зерттеуге арналған. Мақалада АӨК, оның ішінде мал шаруашылығы саласын дамыту саласындағы шетелдік және жергілікті авторлардың ғылыми жұмыстарына шолу жасалды. Ауыл шаруашылығы кәсіпорындарының жағдайына экономикалық талдау жүргізілді. Ел бойынша мал шаруашылығы өнімдерін шығарудың өсуіне әсер ететін факторлар белгіленді. Мұнда мемлекеттік қолдаудың маңызды бағыты агрокредит беру бағдарламаларын әзірлеу және іске асыру болып табылады. Осы кредиттік ресурстар ірі қара мал мен ұсақ малдың аналық мал басын сатып алуға, бордақылау алаңдарын ұйымдастыруға және жем-шөп өндіруге пайдаланылатынына негізделген. Асыл тұқымды мал шаруашылығын мемлекеттік субсидиялау және өнімділігін арттыру мәселелері анықталды. Ауыл шаруашылығы өндірісінің құрылымын дамытудың кейбір маңызды бағыттары ашылды. Қазақстанда мал шаруашылығы саласын ұйымдастыруды жақсарту бойынша ұсыныстар ұсынылды.

Түйінді сөздер – басқару, АӨК, мал шаруашылығы, аймақ, фермер қожалықтары, ауыл шаруашылығы өндірісі, субсидия

Industry management livestock production in Kazakhstan

*Tuyakov Zhenis Shylbynovich,
Doctoral Student DBA,
Almaty Management University,
Almaty, Republic of Kazakhstan*

The index of physical volume of agricultural production in Kazakhstan in 2018 amounted to 112.1% compared to the level of 2015; this is equivalent to 4.5 trillion tg. (according to the plan, 113%). For 10 months of 2019, the gross output of agricultural products has already reached 4.5 trillion tg.

In 2019, more than 380 billion tenge of investments were attracted to the agro-industrial sector, which is almost 40% more than the level of the same period last year.

Thus, due to the implementation of credit products of «KazAgro Holding», a total of 758 investment projects in the field of agriculture were financed. At the same time, only in 2019 - 39 projects worth more than 46 billion tenge.

Food production in 2019 increased by more than 2 percent's, and beverages - more than 14 percent.

Kazakhstan plans to increase exports of processed agricultural products to \$2.4 billion in 2021 as part of the state program for the development of agriculture for 2017-2021.

A review of scientific works by foreign and local authors demonstrates the importance of developing the agro-industrial complex and the livestock industry.

Animal husbandry is an important industry in the agricultural sector. It provides jobs and assistance to rural farmers. Abed and Acosta believe that animal husbandry provides access to food, encourages the accumulation of natural capital, and helps improve the well-being of rural populations [1].

In Switzerland, the agricultural complex annually produces more than ten billion francs worth of food. The total food market is more than 60 billion francs and is an important part of the Swiss national economy [2].

According to Charykova, Merenkova and other Russian researchers, the main vectors of economic security in the system of innovative development of the agro-industrial complex are: strengthening of the technical base and the use of innovative agricultural technologies in animal husbandry and processing of their products [3].

Main part

According to preliminary data, in 2019, the gross output of livestock products in the Republic amounted to 2306 billion tenge, which is more than the level of the corresponding period of the previous year by 12.5%.

The growth of livestock production is associated with the successful implementation of credit programs in animal husbandry.

For 10 months of 2019, 806 farms were credited for the purchase of cattle in the amount of 78.9 thousand heads, in the same period last year – 412 farms for 39.1 thousand heads.

954 farms were credited for the purchase of breeding stock of small cattle in the amount of 337.4 thousand heads (10 months of 2019). This is by 223.9 thousand heads and 624 farms more than in 10 months of 2018. Note that in 2018 – 330 farms for 113.5 thousand heads.

For the period from 2010 to 2016, that is, for 7 years, only 57 thousand heads were imported due to incomplete funding. Only in 2019, about 58 thousand heads of cattle were imported.

Currently, 113 feedlots have been created for 279 thousand livestock places for one-time fattening. This year alone, the construction of 24 feedlots has been financed for a total of 52,000 head of livestock. In order to provide feedlots with working capital, the «AgroExport» program is being implemented.

Special attention is paid to the production of feed, the share of which in the structure of the cost of livestock products is 70%. Work is underway to diversify the structure of crop areas in the direction of increasing the area for forage crops.

Thus, over the past ten years, the acreage of forage crops has increased by 39% and amounted to 3.3 million hectares in 2019. In the future, by 2021, it is planned to increase the area of forage crops to 4.0 million hectares.

In order to provide domestic agricultural producers with modern technological equipment, we are working with the well-known American company “Valmont Industries” on:

- creation of a network of demonstration farms for the transfer of advanced technologies in the field of irrigation, rational use of water resources, feed production, training and training of farmers and training of qualified personnel;

- construction of a plant for the production of modern irrigation systems and crop yield management.

The number of cattle increased by 4% to 7.4 million heads, poultry - by 2% to 44.3 million heads, horses - by 6.8% to 2.8 million heads, sheep - by 2.7% to 16.9 million heads, pigs - by 2.9% to 822.2 thousand heads. Including cattle of dairy productivity is about 5 million heads and meat production is about 2.5 million heads.

Production in slaughter weight of poultry meat increased by 16% to 223 thousand tons, horse meat - by 4.3% to 132 thousand tons, beef - by 5% to 501.4 thousand tons, lamb - by 0.8% to 152 thousand tons, pork - by 0.3% to 86 thousand tons.

In General, this provides the internal demand for beef by 97%.

In 2019, 115.7 billion tenge was allocated to subsidize the development of livestock breeding and increase the productivity of the industry. 840 family farms received loans for the purchase of 82.2 thousand heads of cattle.

A great impetus to the development of meat livestock is given to the implementation of the agreement signed in December 2019 with the American company “Tyson Foods” on the principles of participation in the development of the modern agro-multi protein industry in Kazakhstan.

Note that the American company Tyson Foods is the world leader in the meat business.

At the first stage, it is planned to build a modern meat processing complex in Kazakhstan with a capacity of about 2 thousand heads per day.

To ensure the plant’s workload, about 520 thousand heads of cattle per year will be required. The plant is planned to be launched within 2-3 years.

The company will not only meet the needs of the Kazakh market, but also export products to foreign markets, contributing to the country's annual agricultural profit of more than \$1 billion.

Despite certain achievements, Kazakhstan still has problems with the growth of poultry meat imports-about 50% of domestic consumption; sausage products-the share of imports is up to 40%; various types of fish-over 70% of imports.

This indicates the need to increase import substitution of livestock products. For example, you need to build additional poultry farms, meat processing and fish factories. To do this, it is necessary to increase the attraction of investment in the fixed capital of the livestock sector.

We believe that it is necessary to strengthen measures of state support for the livestock industry at the level of resources of State and regional programs for the «Development of agriculture for 2017-2021», «Yrys», «Kulan», «Sybaga», «Ken Dala», «Agrotechnika» and others.

Thus, under the «Yrys» program in 2019, 3 industrial dairy complexes with a total population of 1,600 heads and 8 family dairy farms for 712 heads (in 2018-18 family, 7 industrial MTFs for 6 thousand heads) were introduced.

And within the framework of the «Sybaga» program, the purchase of 78.9 thousand was financed [4].

Cattle and 337 thousand small cattle for almost 1,800 agricultural enterprises and farms for a total amount of 64.5 billion tenge.

For example, 45 service and procurement centers have been established and operate in Almaty region, where there are more than a thousand units of agricultural machinery.

There are 100 feedlots for 68.4 thousand heads. Of these, 5 sites for 3,7 thousand heads were created in 2019. In total, there are 72 dairy farms (MTF) for 22 thousand heads. In 2019, four MTFs were opened for 1.9 thousand heads [5].

A significant level of development has been achieved by the digital dairy farm of JSC AIC «Adal». It has a significant export potential from the Almaty region.

A major agricultural project of the Almaty region is the construction of a poultry farm in 2021 worth 40 billion tenge (Uygur district), etc.

Thus, when creating an optimal structure of agricultural production, it is necessary to take into account the development of cooperation, concentration and integration ties.

The crucial point in creating an optimal structure of agricultural production is the allocation of structural parameters based on clearly defined criteria, which can be combined into the following groups.

Economic criteria: mutuality, i.e. the industry should contribute to the effective functioning of the mutual. Complementarity - a number of industries can most fully display their potential with certain quantitative and qualitative values of structural elements within itself or other industries.

Environmental criteria determine the environmental sustainability of industries that interact. For example, the desire for a deficit - free balance of humus in the soil, optimal waste disposal, the ability to produce “clean” products in radioactively infected areas

Criteria for food security: the sufficiency of agricultural production to meet the population’s need for essential food.

Criteria for ensuring the economic security of the agro-industrial complex: financial stability and solvency of agricultural enterprises; ensuring the competitiveness of products; the level of state support in covering production costs, etc.

It is also necessary to combine the efforts of the state and business to move to the commercialization of scientific developments in animal husbandry.

In 2019, many types of livestock products began to be exported to new markets in China, the European Union , Iran, the United Arab Emirates, Bahrain, etc.

This characterizes the expansion of the geography of exports of processed products. This includes beef, horses, mutton, pork, fish, fish oil, cattle hides processed using new technologies, and so on.

As a result, the volume of exports of agricultural products for only 8 months of 2019 increased by 9% compared to the same period of 2018.

Conclusion

Important problems of the organization of the livestock industry in Kazakhstan are the following provisions.

More than 60% of farms and agricultural companies engaged in crop production are not involved in the livestock sector. Only in 5 regions more than 270 farms with a total area of 3.9 million hectares of arable land do not have livestock and do not provide year-round employment.

In this regard, it is necessary to diversify such farms through lending and subsidizing tools, so that they are engaged in livestock breeding.

There is a low productivity of mongrel livestock, low investment attractiveness of the livestock industry.

In order to improve the development of the agro-industrial complex, including the livestock industry, we offer such proposals.

It is necessary to continue to apply measures to increase the number of livestock, their productivity, ensure the loading of feedlots and strengthen the feed base.

To quickly increase the number of cattle, it is necessary to import about 100 thousand heads of highly productive livestock annually.

This will require an annual additional financing of 70 billion tenge for crediting imports of cattle, for financing working capital for feedlots and subsidizing the purchase of livestock.

To increase the productivity of livestock, it is necessary to continue breed transformation using the genetic potential of breeding bulls, as well as the use of modern insemination technologies (embryos, bull semen).

We should continue to expand the area of feedlots.

It is necessary to review the existing conditions for lending to projects in the field of animal husbandry, taking into account their real pay-back periods, and ensure a low interest rate (2-3 percent).

There is a need to review the collateral policy and increase the subsidy rate to 50% when purchasing livestock.

It is necessary to reduce state subsidies for cattle meat, eggs and other livestock products, where there is already a level of self-sufficiency. And the released state resources should be directed to the purchase of breeding stock.

We need to build integrated a chain of “growing - fattening - production - processing - sales”.

Thus, at the present time in Kazakhstan there is a good Foundation for the development of animal husbandry.

We believe that the key success factors for the meat industry in Kazakhstan are: huge pastures, irrigated land, labor and government support.

Bibliographic list:

1. *Abed, R. & Acosta, A. Assessing Livestock Total Factor Productivity: A Malmquist Index Approach* // *African Journal of Agricultural and Resource Economics*. – 2018. – № 2. – P. 89-98.

2. В режиме доступа: <http://www.businessmir.ch/?p=170132&language=en>

3. Чарыкова О.Г., Меренкова И.Н., Перцев В.Н., Новикова И.И. и др. *Формирование механизма устойчивого развития сельских территорий*. Воронеж: ВГУИТ, 2014. 181 с.

4. Смагулова Ш.А. Қазақстанда «сандық агрофермалар» құруда ақпараттық технологиялардың// *Central Asian Economic Review (CAER)*. – Алматы, 2019. - №4 (127). - С. 65-74.

5. По данным официального сайта Акимата Алматинской области – В режиме доступа: [https:// www.zhetysu.gov.kz/ru](https://www.zhetysu.gov.kz/ru)

Состояние и перспективы управления АПК Казахстана

Туяков Женис Шылбынович, Докторант DBA,
Almaty Management University,
Алматы, Республика Казахстан

Аннотация

Предложенная работа ориентирована на исследование практических вопросов государственного управления АПК в нашей республике. Здесь определены аспекты уровня производства сельхозпродукции, притока капитала и экспорта продовольственных товаров за последние пять лет. Приведен обзор литературных источников зарубежных ученых, который обосновывает необходимость государственной поддержки и управления секторов экономики страны. В основной части работы раскрываются экономические основы развития предприятий АПК в регионах Казах-

стана. Отмечено, что Алматинская, Северо-Казахстанская и Туркестанская области являются лидерами в производстве продукции АПК. Практический акцент в статье сделан на пример управления и организации сельхоздеятельности в Алматинской области. В данном регионе **будут реализованы инвестиционные проекты, включая сферу АПК более чем на 800 млн. долл. США.** В заключении даны выводы, которые направлены на предоставление и обоснование перспектив управления АПК в нашем государстве.

Ключевые слова – государственное управление, АПК, регионы, сельхозпродукция, перспективы

Қазақстан Республикасының ауылшаруашылық саласын басқарудың мемлекеттік және басқаруы

*Тұяқов Жеңіс Шылбыұлы, DBA докторанты,
Алматы Менеджмент Университеті,
Алматы, Қазақстан Республикасы*

Аңдатпа

Ұсынылған жұмыс республикамыздағы аграрлық сектордағы мемлекеттік басқарудың практикалық мәселелерін зерттеуге бағытталған. Онда соңғы бес жылдағы ауылшаруашылық өндірісі, капитал ағындары және азық-түлік экспорты аспектілері анықталған. Шетелдік ғалымдардың әдеби көздеріне шолу жасалды, бұл мемлекет қолдауы мен ел экономикасының салаларын басқарудың қажеттілігін негіздейді. Жұмыстың негізгі бөлігі Қазақстан аймақтарындағы ауылшаруашылық кәсіпорындарын дамытудың экономикалық негіздерін ашады. Алматы, Солтүстік Қазақстан және Түркістан облыстары ауылшаруашылық өнімдерін өндіруде көшбасшы екендігі атап өтілді. Мақалада практикалық назар Алматы облысындағы ауылшаруашылық қызметін басқару және ұйымдастыру мысалына аударылған. Осы аймақта агроөнеркәсіптік кешенді қоса алғанда 800 миллион доллардан астам сомаға инвестициялық жобалар жүзеге асырылады. Қорытындылай келе, еліміздегі агроөнеркәсіптік кешенді басқарудың перспективаларын қамтамасыз етуге және негіздеуге бағытталған тұжырымдар келтірілген.

Түйінді сөздер - мемлекеттік басқару, АӨК, аймақтар, ауылшаруашылық өнімдері, болашағы

State and prospects of management of the agricultural industry of Kazakhstan

*Tuyakov Zhenis Shylbynovich, Doctoral Student DBA,
Almaty Management University,
Almaty, Republic of Kazakhstan*

Over the past 5 years, the production of agricultural products in Kazakhstan has increased by 1.4 times and attracted 1.3 trillion tenge of investments. In particular, private businesses have invested about 80% of their own capital.

It should be noted that the average annual growth rate of labor productivity in the agro-industrial complex was 24%. Exports of the industry's products have increased. So, in 2018 alone, exports increased by 24.5%.

It is worth noting that Kazakhstan will reduce imports of products by 6% in 2020, while ensuring the growth rate of the agro-industrial sector by 6%. 40 thousand new jobs will be created.

However, unlike other sectors of the economy, agricultural production is geographically dispersed and the most resource-intensive. Here, the reproduction process has distinctive features due to the participation in the production of permanent and irreplaceable biological and natural resources.

In addition, in the field of agriculture, equipment wear is up to 75%.

The review of the literature shows the economic significance of the agro-industrial complex for national farms in different countries of the world.

For example, foreign authors Simanavičienė and Burak believe that the development of economic and food security of the country is an important direction of the economic strategy of the state [1].

The organization of digital agriculture is given important attention in the development of e-government. Here we consider the basics of using an automated process of harvesting agricultural crops without human participation [2].

Public administration based on the use of digital technologies makes it possible to provide information to entrepreneurs in an open and accessible manner. As a result, business representatives can quickly make decisions, including in the agricultural sector [3].

Main part

The gross output of agricultural products in Kazakhstan in January-November 2019 amounted to 4,909 billion tenge. This is almost 700 billion tenge more than in 11 months of 2018 (about 16%).

Including in crop production, the increase was 19%, and in animal husbandry-about 10.5%. And for the whole of 2019, the gross output of agricultural products amounted to 5.2 trillion tenge, with a real growth in physical volume by 0.9%.

North Kazakhstan, Almaty, Akmola, East Kazakhstan and Turkestan regions are traditionally the leaders in the production of agricultural products.

As of January 2020, 17.4 thousand legal entities, branches and representative offices were registered as agricultural producers in Kazakhstan. The annual growth of the number of companies in the sector was 5.3%.

In addition, 219.4 thousand peasant and farm households were registered in the country (an annual growth of 8.1%) and 1.6 million households in settlements, villages and rural districts (an annual growth of 0.2%).

Among them, the current producers of agricultural products are 13.9 thousand legal entities, branches and representative offices (an annual growth of 7.5%) and 211.7 thousand farms (an annual growth of 7.7%).

The largest number of active legal entities, branches and representative offices are located in Turkestan, Akmola and Almaty regions.

In turn, the maximum concentration of operating farms and farms falls on the Turkestan, Almaty and Zhambyl regions.

In terms of gross output, the top 3 regions are Almaty (852 billion tenge), North Kazakhstan (631.9 billion tenge) and Turkestan (627.5 billion tenge).

For example, in January-August 2019, the volume of investments in fixed assets of Almaty region amounted to 305.3 billion tenge or 103.3 percent compared to the corresponding period last year.

The growth is provided by the implementation of projects of the industrialization Map, “Nurly Zhol”, “Nurly Zher” programs, including the development of a digital dairy farm of “Adal” JSC, etc.

As of the 3-rd quarter of 2019, there are 123 thousand SMEs in Almaty region, where about 245 thousand people are employed. The annual volume of their products and services exceeds 1.3 trillion tenge.

In Almaty region, 9 priority areas of agricultural development have been identified, including irrigated and precision agriculture [4].

The introduction of digital technologies in the system of state economic management in Kazakhstan is planned to restore about 138 thousand hectares of irrigated land, of which 39 thousand in 2019.

In General, the total sown area was 961 thousand hectares, including sugar beet crops brought to 14 thousand hectares, corn - 82 thousand hectares.

For example, in 2019, it is planned to produce 577 thousand tons of raw sugar beet and 50 thousand tons of sugar [5].

The growth rate of agriculture in 2019 is planned to be 2.4%. Investment projects worth 324.3 billion tenge (or about \$ 840 million) will be implemented in this region. US) until the end of 2023 year.

According to the Governor’s Office of Almaty region, foreign companies from Spain, Turkey, China, Luxembourg, Hong Kong, as well as Kazakh companies are major investors in this area.

Large agricultural projects of Almaty region are joint production of pectin and dry feed with a company from Hong Kong in the amount of 5.8 billion tenge (Taldykorgan city). A Plant for the production of plant protection products (Talgar district, 9 billion tenge) will also be built together with Turkish partners.

Another major agricultural project is the construction of a plant for processing technical hemp and producing textiles (Taldykorgan).

Technical hemp will be grown from its own raw materials. The fibers produced from technical hemp can be used in agriculture, medicine, light industry, furniture production, etc. The products will be exported to the EU and China.

The finished products will be exported to the Middle East, the EU, Japan and China, the CIS, etc. About 2 thousand jobs will be created in the region.

The first IT center (in other words, a Technopark) was opened in Almaty region - “Jetyсу Hub” in Taldykorgan. It will provide new opportunities for the development of information technology, including in the field of agriculture.

At the same time, the economy of the agro-industrial complex of Kazakhstan is characterized by financial risks in the agricultural sector of the economy, criminalization of land relations, and increased import dependence in providing food to the population of both the state and the regions.

At the end of autumn 2019, the Kazakh banking system has provided loans to agribusiness entities for 257.8 billion tenge (in 2018 - more than 495 billion tenge.).

The decline in lending to the agricultural sector indicates the presence of economic risks. In particular, this is the existence of a fairly high interest rate on loans to agricultural farmers, on average at more than 12%. The strict requirements for the collateral base of agricultural borrowers.

However, the agricultural credit Corporation JSC provides serious support in lending to farmers. This Corporation financially helps to form the agro-industrial sector at the level of the State development program of Kazakhstan (2017-2021).

For example, in 2019, the state allocated 60 billion tenge for lending to agribusiness entities under the program for financing spring field and harvesting operations. The interest rate is set at 7% per annum.

Starting in 2020, insurance will become voluntary rather than mandatory in the agricultural sector. In addition, the state will not subsidize insurance payments, but rather the purchase of insurance policies by farmers, which can be used as additional security when obtaining loans from banks.

Agricultural insurance services will be provided in electronic format through the digital business platform “QOLDAU”.

Using the same platform will be a space-based monitoring of crop fields when establishing the insured event.

It is worth noting that there is a certain lack of agricultural engineering personnel in the Republic. Therefore, the list of specializations of agricultural graduates has been expanded fairly at the legislative level.

According to the new requirements, graduates must work for at least 3 years in agricultural organizations located in rural areas. This will allow rural youth with agricultural specialties to find employment at home in rural areas within the quota.

This will increase the level of providing the regions with professional agricultural personnel.

Conclusion

We emphasize that in 2019, 17.5 billion tenge was allocated for the development of agricultural science. Of these, 7.5 billion tenge was allocated for research, 7.7 billion tenge - for the development of the material and technical base, 1 billion tenge - basic funding, and the remaining funds - for grant funding.

In the course of the study were identified such problems.

Many of our agricultural enterprises export some of their products abroad, especially in unprocessed form. Thus, local farmers are one of the main suppliers of grain, cotton, etc.

In agriculture, there is low productivity in livestock and crop production.

Reduced quality and possible price increases will result from the forced replacement of imports with non-competitive products.

To stimulate the development of the agricultural and industrial complex, it is necessary to hold such events. It is necessary to expand production capacity and ensure the growth of the competitiveness of domestic food products.

In crop production, in order to increase productivity, it is necessary to increase subsidies for the purchase of seeds, fertilizers, etc.

It is necessary to encourage investment in the modernization of the machine and tractor fleet and the introduction of new agricultural technologies.

It is necessary to improve the procedure for phytosanitary and veterinary requirements of importing countries.

To increase the inflow of investment in the agro-industrial complex, we should continue to create conditions for supporting agricultural producers. Here it is necessary to provide farmers with preferential loans and optimal tax regimes.

So, in the agro-industrial complex, the focus will be on stimulating deeper processing of agricultural products.

In the next five years, 387 projects worth 4.4 trillion will be implemented of these, 94 projects worth 559 billion tenge will be launched in 2020.

All these prospects and factors of food import substitution will help to maintain foreign exchange earnings within the country and improve the trade balance.

Accordingly, we can expect that the agribusiness sector will develop dynamically in the future.

Bibliographic list:

1. Burak, P., Simanavičienė Ž., *Methods of prevention risks to the country's economic security / Mokslinių straipsnių rinkinys // Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka public security and public order. Scientific articles. - 2018. - №21. - P. 208-235.*

2. Chyan Y., Ye R., Li Y., Singh S.P., Arnusch C.J. and Tour J.M. *Laser-Induced Graphene by Multiple Lasing: Toward Electronics on Cloth // Paper and Food», ACS nano. – 2018. – Vol. 12. – No. 3. – pp. 2176– 2183 // URL: <http://dx.doi.org/10.1021/acs.nano.7b08539>.*

3. Aroon P. Manoharan. *Innovative Perspectives on Public Administration in the Digital Age. – 2018, 332 p.*

4. Смагулова Ш.А. //Конкурентоспособность национальных экономик и регионов в контексте глобальных вызовов мировой экономики: сборник научных трудов / под. ред. Т.В. Ворониной, А.Б. Яценко; Южный федеральный университет. – Ростов-на-Дону; Таганрог: Издательство Южного федерального университета, 2019. – С.197-202.

5. По данным официального сайта Акимата Алматинской области – В режиме доступа: <https://zhetysu.gov.kz/ru>

Программы социальной поддержки населения, их оценка в кризисных условиях

*Молдабекова Гульмира Байгалиевна, докторант
Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева
Нур-Султан, Казахстан*

Аннотация

Цели. Сравнительный анализ зарубежных социальных программ

Методология. С помощью системного метода-рассмотрены современные международные программы социальной поддержки населения.

Выводы. За рубежом в рамках национальных систем социального обеспечения наряду с социальным страхованием для поддержки населения используются модели универсализма и целеполагания, а также различные методы их реализации. При этом вторая модель не является приоритетным направлением социальной поддержки в европейских странах и не имеет тенденции развития. Преобладающая часть бюджетных расходов приходится на меры социальной поддержки, предоставляемые без учета нуждаемости реципиентов, то есть в рамках модели универсализма. Социальная поддержка, предоставляемая населению в европейских странах, и, соответственно, расходы государственных и местных бюджетов в этой.

Ключевые слова: социальная поддержка, населения, социальное страхование, социальное обеспечение, социальные услуги

Programs of social support of the population, their evaluation in crisis conditions

*Moldabekova Gulmira Baigalievna, doctoral student
LN Gumilyov Eurasian National University
Nur-Sultan, Kazakhstan*

Abstract

Goals. Comparative analysis of foreign social programs

Methodology. Using the systemic method, modern international programs of social support for the population are considered.

Conclusions. Abroad, in the framework of national social security systems, along with social insurance, models of universalism and goal-setting are used to support the population, as well as various methods for their implementation. Moreover, the second model is not a priority area of social support in European countries and does not have a development trend. The predominant part of budget expenditures falls on social support measures provided without taking into account the need of recipients, that is, within the framework of the model of universalism. Social support provided to the population in European countries, and, accordingly, the costs of state and local budgets in this.

Keywords: social support, population, social insurance, social security, social services

Халықты әлеуметтік қолдау бағдарламалары, оларды дағдарыс жағдайында бағалау

*Молдабекова Гульмира Байғалиевна, докторант
Л.Н.Гумилев атындағы Евразия Ұлттық Университеті
Нұр-Сұлтан, Қазақстан*

Қазақстанда халықты әлеуметтік қорғау бойынша кедейлікке қарсы күрес пен халықтың осал топтарына көмек көретуді көздейтін дамыған әрі кеңнен қолданылатын шаралар жүйесі құрылған.

Ол Қазақстан халқы мен олардың отбасыларына атаулы әлеуметтік көмек көрсете, жұмысқа орналасуына қолдау көрсете және әлеуметтік қауіп-қатерлер туған жағдайларда табыстың бір бөлігін өтей, сондай-ақ білім беру мен денсаулық сақтау бойынша негізгі қызметтерге қолжетімділік қамтамасыз ете отырып, ақшалай және заттай жәрдем түрінде (тегін оқулықтар, тамақ, медициналық жабдықтар және т.б), әлеуметтік қызметке, оның ішінде мүмкіндіктері шектеулі адамдарға күтім жасауға, қызмет көрсетуге, әлеуметтік жұмысқа қолжетімділікті қамтамасыз ете отырып, қолдау көрсетеді.

Мемлекет құрған халықты әлеуметтік қорғау жүйесінде азаматтарды білікті және әр түрлі қолдауды қамтамасыз етуге мүмкіндік беретін технологиялар іске асырылуда.

Алайда қазіргі уақытта халықты әлеуметтік қорғау мекемелерінің алдында адамдардың лайықты өмір сүруі үшін жағдай жасау ғана емес, сонымен қатар қоршаған ортамен үйлесімді қарым-қатынас орнату, коммуникация мүмкіндіктерін, әртүрлі ұрпақ азаматтарының белсенділігін айтарлықтай кеңейту міндеті тұр.

Әлеуметтік қолдау барысында әлеуметтік жұмысқа ерекше назар аударған жөн. Әлеуметтік жұмыс бұл мәселелерді толық көлемде шешпейді, оның қызметтерінің қызметі басымдылығы бойынша озық сипатқа ие, өз қызметтерін пайдалануға аз бағытталған клиенттердің резервтік мүмкіндіктері.

Сондықтан әлеуметтік жұмыста ерекше маңызға ие педагогикалық компонент, ол тәрбиеленушілерде жаңа тәжірибе, позитивті уәждеме және өз проблемаларын шешу үшін өмірлік күштерді белсендіруден тұрады [1].

Әлеуметтік қолдау бірінші кезекте демографиялық дамудың стратегиялық, жалпыұлттық проблемаларын (бала тууды, көп балалы болуды, белсенді қарттықты ынталандыру), қарастыру арқылы жетімдік, жұмыссыздық және т.б. мәселе бойынша халыққа қолдау көрсету болып табылады.

Мұндай жұмыс ел халқының едәуір бөлігінің табысын қамтамасыз ету немесе арттыру құралы ретінде қарастырылмауы және пайдаланылмауы тиіс – бұл функцияны еңбекке ақы төлеу, әлеуметтік, медициналық және зейнетақымен сақтандыру жүйесі орындауы тиіс.

1970-ші жылдардағы экономикалық дағдарыстан кейін келесі онжылдықта, неоменеджерализм дәуірінде, Батыс Еуропа мен АҚШ-та [2, 3].

Қазіргі уақытта да Қазақстандық сияқты, әлеуметтік саладағы басқару әдістері мен ресурстарын ұтымды ету үрдістері күшейіп, күшейе түсуде.

Әлеуметтік мемлекет енді нарықтық экономика тәуекелдерінен қорғаудың ең төменгі кепілдіктері жүйесі ретінде қабылданады [4].

Батыста мұндай үрдістер көбінесе АҚШ республикашыларының және Ұлыбританиядағы консерваторлардың саяси реформа-

ларының арқасында мүмкін болған және рационализация идеологиясы мен мемлекеттік шығындарды қысқарту негізінде жүзеге асырылған экономикалық өрлеумен байланысты болды [5].

1980-ші жылдары әлеуметтік саладағы нарықтық қатынастарға көшу халықтың және саясаткерлердің бюрократтылыққа, қоғамнан жабылуына және тиімсіздігіне сыналатын әлеуметтік саясаттың бұрынғы патерналистік үлгілеріне қатысты жинақталған сенімсіздік пен қанағаттанбауы аясында өтті.

Әлеуметтік қызметтер саласында, экономиканың барлық салаларындағы сияқты, осындай қызметтерді көрсететін қызметкердің, жеке жобаның немесе ұйымның тиімділігін талдауға және арттыруға бағытталған сараптамалық білімнің мәні бірден өсті.

П. Бересфорд пен С. Крофт түсіндіргендей, енді менеджерализм кемшіліктерінен бос емес. Әлеуметтік қызметкерлердің қызмет көрсету еңбегінің икемділігі мен эмоционалдығы менежералистік тұжырымдамаға сай келмеді.

Әлеуметтік көмек алу құқығын анықтайтын басты шарт кедейшілік тәуекелі болып табылады, бірақ бұл термин заңнамада қолданылмаса да. Жалпы алғанда, Қазақстан бойынша деректер көрсеткендей, атаулы әлеуметтік көмек мөлшері және онымен халықты қамту Қазақстанда кедейліктің ауқымына сәйкес келмейді.

Балалар жәрдемақыларының құрылымын өзгерту, төлем мөлшерін арттыру, жалғыз басты ата-аналардың балаларына атаулы және арнайы көмек енгізу Қазақстан үкіметінің әлеуметтік саясатын дамытудың қазіргі кезеңіне тән.

Алайда, қолданыстағы бюджеттік шектеулер фактілерін қабылдағанда да, қазіргі жағдай оңтайлылықтан алыс.

Кедейлерді лайықты және жетіспеген адамдарға саралау ресурстарды ғылыми ұтымды ету және үнемдеу үшін өте пайдалы болды, бірақ басқару идеологиясы клиенттер мен әлеуметтік қызметкерлер арасында алшақтық туғызады.

Сондықтан әлеуметтік қызмет өкілдерін қажеттіліктер жағдайында көмек көзі ретінде емес, қажетті қызметтерді алу үшін жеңу қажет кедергі ретінде қарастырады [8].

Н. Римащевскаяның айтуынша, әлеуметтік мемлекет ортодоксальды либерализммен үйлесе алмайды, алайда әлеуметтік саясат-

ты іске асыру тетігіне мемлекеттік кепілдіктердің, әлеуметтік қолдаудың элементтері де, либерализм де кіруі тиіс, бұл ретте дәлелді «нарықтық механизмнің субъективті базасы» қажет [9].

Әлеуметтік қызметтер инфрақұрылымын дамыту және оларды жаңғырту әлеуметтік қорғау саласында қызметтер көрсету жөніндегі өкілеттіктерді өңірлік деңгейге беруге, халықтың кедей топтарына әлеуметтік қызметтерді кемсітусіз бағдарлауға, әкімшілік шығындарды азайтуға, қызметтерге арналған әлеуметтік стандарттарды әзірлеуге байланысты.

Ресейдегі әлеуметтік қызмет квазирындарының қалыптаспауы мемлекеттік емес ұйымдар қызметінің осы саласында жеткіліксіз қатысумен байланысты, бұл күн тәртібінің орталығына жаңа көлденең қоғамдық шартты қалыптастыру қажеттілігін қояды, ол үшін азаматтық қоғам институттарын салу талап етіледі [10].

Батыстың көптеген елдерінде үшінші сектор 5 қызметтердің маңызды жеткізушілерінің бірі болып саналады, ал жергілікті биліктің негізгі функциясы тек оларды жоспарлау мен ұйымдастыру болып табылады.

Әлеуметтік саясат пен әлеуметтік жұмысқа қатысты баға-бұл бағаланатын әлеуметтік бағдарламаның қаншалықты табысты деген сұраққа жауап. Алайда « бағдарламаның табысы деген не?» оңай емес.

Бағдарламаның табыстылық критерийлері әртүрлі болуы мүмкін. Бұл бағдарламаға бағалау жүргізуге кім мүдделі, ол қандай нәтижелер алғысы келеді және оларды қалай пайдалануға болады.

Әлеуметтік қызмет көрсетудің нәтижелілігін бағалау нақты нәтижеге қол жеткізуде нақты қандай факторлар шешуші рөл атқарғанын, ал қайсысы Елеулі емес болғанын анықтауға мүмкіндік береді. Қаланың экономика институтының деректері бойынша, коммерциялық емес ұйымдар муниципалдық әлеуметтік қызмет көрсету мекемелерімен басқарушылық (келісімшарттық) мәдениет деңгейі бойынша, сондай-ақ қызметтердің сапасы мен нәтижелілігі бойынша бәсекелесе алады.

Әлемдегі әлеуметтік-экономикалық ахуалдағы түбегейлі өзгерістер және осыған байланысты жаңа сын-қатерлер әлеуметтік саланы дамыту үшін олардың салдарын теориялық тұрғыдан ойлауды талап етеді.

Осы жағдайларда халықтың әлеуметтік қажеттіліктерін қанағаттандыру тәсілдері мен деңгейі, сондай-ақ әлеуметтік саясаттың мақсаттары мен тетіктері ерекше өзектілікке ие болады [11].

Келтірілген дәлелдерді талдау нәтижесінде халықты әлеуметтік қолдаудың мақсатты болжау жүйесін әзірлеуге негізгі ұсыныстарды анықтауға болады:

1.Әлеуметтік қолдауды басқарудағы мақсат қою жағдайға әсер етудің және жүйелі тәсілді іске асырудың негізгі құралы болып табылады.

2.Әлеуметтік көмектің мақсаттарын анықтау және оларды келісу процесі күрделі. Мақсаттарды қалыптастыру және нақтылау, олардың иерархиясын құру, нақтылықты тиісті деңгейге жеткізу және басымдық қағидатын сақтау ерекшелігі-басқарманың маңызды міндеттерінің бірі.

3.Мақсат қоюда қоғамның ұзақ мерзімді және жаһандық мүдделерін білдіретін стратегиялық мақсаттар ерекше маңызға ие, сондықтан басты болып табылады.

4.Мақсатты болжаудың ең әзірленген әдісі мақсат сүрегінің процедуралары жүйесі болып табылады, онда ойды құру белгілі бір ережелер бойынша басты мақсаттың астыңғы жағына дәйекті декомпозициялау жолымен жүргізіледі.

Әлеуметтік қолдаудың қарастырылған үлгілерінен артықшылықтардың айқын дәлелдері анықталмады, және шет елдердің көптеген үкіметтері әдетте олардың үйлесімін пайдаланады.

Алайда, еуропалық елдердегі әлеуметтік қолдаудың басым схемасы әмбебап моделі болып табылады. Мақсатты болжауды қолдану шектеулі сипатқа ие және дамуға беталысы жоқ.

Шетелде әлеуметтік қолдаудың екі негізгі моделі мойындалып, іс жүзінде қолданылады: универсализм және мақсатқа жету. ҚР-да таралған екінші модель деп аталатын принципіне атаулы әлеуметтік қолдау.

Қазақстан әлеуметтік қолдаудың атаулылығына және атаулылық критерийлерін анықтау кезінде туындайтын ауқымды проблемаларға елеулі және өсіп келе жатқан қызығушылықты ескере отырып, осы жұмыста мақсатқа, іске асыру әдістеріне, оқу құрал-

дарының түрлеріне, нәтижелер мен мақсатты болжау моделінің шығасыларына талдау жүргізілді.

Қолданылған әдебиет тізімі

1. Романов П.В., Ярская-Смирнова Е.Р. Оценка эффективности деятельности учреждений социальной поддержки населения. М.: Центр социальной политики и гендерных исследований, 2007. 234 с.
2. Stein H. *Social work administration / Social Work Administration: A Resource Book*. New York: Association Press, 1971, pp. 24–25.
3. Weimer D.L., Vining A.R. *Policy Analysis. Concepts and Practice*. Prentice Hall, 1992.
4. Priestley M. *Adults Only: Disability, Social Policy and the Life Course* // *Journal of Social Policy*, 2000, vol. 29, no. 3, pp. 421–439.
5. Кларк Дж. Неустойчивые государства: трансформация систем социального обеспечения // *Журнал исследований социальной политики*. 2003. Т. 1. № 1. С. 69–88.
6. Beresford P., Croft S. *Service users' knowledges and the social construction of social work*. *Journal of Social Work*, 2001, vol. 1, iss. 3, pp. 295–316. doi: 10.1177/146801730100100304
7. Тихонова Н.Е. Феномен городской бедности в современной России. М.: Летний сад, 2003. 408 с.
8. Dominelli L. *Social work. Theory and practice for a changing profession*. Cambridge: Polity Press, 2004.
9. Римашевская Н. Либерализм и социальные гарантии в условиях переходной экономики // *Проблемы теории и практики управления*. 1999. № 1. С. 37–43.
10. Дарендорф Р. *Современный социальный конфликт. Очерк политики свободы / пер. с нем.* М.: РОССПЭН, 2002. 288 с.
11. Гавалиди К.Н. О необходимости развития методологических аспектов социальной защиты и поддержки населения с точки зрения экономической теории // *Журнал правовых и экономических исследований*. 2014. № 4. С. 211–216.

Особенности государственного регулирования инновационной деятельностью Китая

Ниязов Муса Найманулы докторант PhD

1 курс, специальность «Менеджмент»

*Казахский университет экономики,
финансов и международной торговли,*

Жуманова Бекаршын Кимашевна

к.э.н., доцент

кафедра «Менеджмент»

*Казахский университет экономики,
финансов и международной торговли,*

Нур-Султан, Казахстан

Аннотация

С конца 1970-х годов Китайская Народная Республика вступила на путь экономических реформ и, для развития экономики страны правительство Китая отводит центральную роль науке, технике и инновациям. На этапе «экономического намерствования» Китай проводит инновационную политику «сверху вниз», для которой характерны целевые инвестиции в науку и технику. В данной статье рассмотрены особенности государственного регулирования инновационной деятельностью Китая, где к первоочередным задачам относят рост эффективности хозяйственной системы и активное развитие экономики инновационной направленности.

Ключевые слова: Китай, инновационная политика, государственное регулирование, инновационная деятельность

Features of state regulation of china's innovative activity

*Mussa Niyazov doctoral student PhD
1 course, specialty "Management"*

Kazakh University of Economics, Finance and International Trade,

Bekarshyn Zhumanova

Ph.D., Associate Professor

Department of Management

Kazakh University of Economics, Finance and International Trade,

Nur Sultan, Kazakhstan

Annotation

Since the late 1970s, the People's Republic of China has embarked on a path of economic reform and, for the development of the country's economy, the Chinese government has assigned a central role to science, technology and innovation. At the stage of "economic catch-up", China pursues a top-down innovation policy, which is characterized by targeted investments in science and technology. This article discusses the features of state regulation of China's innovation activities, where the priority tasks include the growth of the efficiency of the economic system and the active development of the innovation-oriented economy.

Keywords: China, innovation policy, government regulation, innovation

Қытайдың инновациялық қызметін мемлекеттік реттеудің ерекшеліктері

*Ниязов М.Н., PhD докторанты I курс докторанты
«Менеджмент» мамандығы
Қазақ экономика, қаржы және сауда университеті,
Жуманова Бекаршын Кимашевна
э.ғ.к., доцент
«Менеджмент» кафедрасы
Қазақ экономика, қаржы және сауда университеті,
Нур-Сұлтан, Қазақстан*

Қытай Халық Республикасында экономикалық реформалар кезеңінің басталуымен (70-ші жылдардың аяғы) ғылым мен техника экономикалық дамуда маңызды рөл атқарды [1]. Ал, 1990-шы жылдардың аяғынан бастап Қытай үкіметі инновацияны Қытайдың дамуы үшін маңызды деп анықтады [2]. Үкімет жаңа өнімдер мен қызметтерді дамыту үшін ғылым мен технологияға көп қаражат бөлді.

2006-2020 жылдарға арналған орта мерзімді және ұзақ мерзімді ғылым мен техникаларды дамытудың Ұлттық жоспарының қабылдануымен 2006 жылы Үкімет Қытайды әлемдегі жетекші инновациялық ел ету мақсатын қойды, ал жергілікті инновациялар Ұлттық инновациялық стратегияның негізгі элементі болды.

Қытайда ЖИЕ (жаңа индустриалды елдер) қазіргі заманғы даму кезеңі ретінде 2006 жыл қабылданды, онда мемлекеттік Кеңес мүшелері «2006-2020 жылдарға арналған Ғылым мен техниканы орта мерзімді және ұзақ мерзімді дамытудың мемлекеттік жоспарының негіздері» қабылданды. Ал 2007 жылы инновациялық үлгідегі жүйені құру міндеті қойылды. Инновациялық жүйе барлық ұлттық институционалдық жағдайлардың тұтастығын жүзеге асыруда ғана табысқа жететіні байқалды.:

- 1) дамыған және күшті ғылым мен білім;
- 2) инновацияларды өндіретін және тұтынатын бәсекеге қабілетті бизнес-сектор;
- 3) ұлттық жоғары технологиялық салаларды дамыта отырып, жаһандық инновациялар саласына кіру;

4) инновациялық белсенділіктің өсуі үшін институционалдық жағдайларды жетілдірудің мемлекеттік саясатын жүргізу.

Қытай Коммунистік партиясында шешімдер қабылдау кезінде жоғары билік Орталық комитет (ОК) бар, ол ел дамуының стратегиялық бағыттары мен іргелі мәселелерін анықтайды. ҚХР Жи-Е-де білім беру және ғылыми зерттеулер саласындағы саяси жүйенің негізгі факторлары өзара байланысты. Олар ұлттық өңірлік және жергілікті деңгейлерді қамтитын өзара қатынастарды дамытуға мүдделі.

Белгілі бір кезеңге қолданыста болатын бесжылдық жоспарлардың «2006–2020 жылдарға арналған ғылым мен технологияны дамытудың орта мерзімді және ұзақ мерзімді ұлттық бағдарламасы» сияқты ғылыми саясат жоспарларындағы қажеттіліктерін көрсете отырып, Қытай үкіметі бірнеше негізгі міндеттерді анықтады:

1) 2020 жылға дейін ҒЗТКЖ шығындарын жылына ЖІӨ-нің 2,5% -на дейін ұлғайту;

2) сонымен бірге жаңа технологиялардың тек 30% -ы шетелден импортталуы керек, олардың көпшілігі ішкі нарықта жасалады;

3) 2020 жылға дейін - қытай ғалымдары патенттік белсенділігі жоғары және ғылыми-зерттеу нәтижелері жоғары сілтемелерде жарияланатын ғылымның беделді өкілдерінің бестігіне (үздік бестігіне) кіруі керек.

Осындай «инновациялық бастамалардың» көмегімен Қытай жоғары технологиялық өнімді өндірудің өзіндік жүйесін құрып, технологиялық алшақтықты жеңіп, технологиялық көшбасшыға айналуға. Нақты шаралар - бұл ғылым мен техникаға инвестициялардың едәуір ұлғаюы, салықтық жеңілдіктер, мемлекеттік сатып алу арқылы қаржылық көмек, зияткерлік меншік құқығын қорғау, жас ғалымдарды алға жылжыту [3, с. 5].

Қытайдың әкімшілік және саяси жүйесі жоғарыдан төмен шешімдер қабылдайды. Алайда, аймақтар мен жергілікті қатысушылардың рөлі артып келеді.

Аймақтық және жергілікті партиялардың икемді екендігі белгілі болды, сондықтан орталық органдарға қарағанда ұтымды шешімдер қабылдады. Мәселен, аймақтық және жергілікті инновациялық жүйелерге қатысушылар халықаралық қатынастарды

дамытуға үлкен күш жұмсады. Кейбір жағдайларда ғылымды қажет ететін жобаларды қаржыландыру және аймақтық зерттеулерді ынталандыруды шетелдік серіктестер айтарлықтай қамтамасыз етеді [3, с. 5].

Қытай үкіметі ғылыми және инновациялық қызметке қатысты бірқатар қосымша құжаттарды жариялады. Оларға мыналар жатады:

- «Қытайда жасалған» өңдеу өнеркәсібіне арналған ақылды технологияларды дамыту бағдарламасы (2025 жылға дейін);
- бұлтты технологияларды, мобильді интернет қызметтерін жылжыту, онлайн-қаржылық және бөлшек (бөлшек) Internet Plus қызметтерін ұсыну бойынша іс-шаралар жоспары;
- экономиканың басым секторларында инновациялық технологиялық дамуға бағытталған басқа бағдарламалар [3, с. 16].

Мемлекеттік ғылыми бағдарламалар бойынша жобаларды қаржыландыру ғылыми зерттеулер мен дамуды алға жылжытуда басты рөл атқарады. 2014 жылдан бастап Қытайдың ғылыми-зерттеу және тәжірибелік-конструкторлық жұмыстарын қаржыландыру реформасына ұшырады. 2017 жылға қарай реформалардың мақсаты бес бағыттағы зерттеулерге қаржы ресурстарын бөлу болды: негізгі іргелі зерттеулер, ғылым мен технология саласындағы ірі ұлттық жобалар, ғылыми мақсаттағы зерттеулер мен дамытудың ұлттық бағдарламалары, технологиялық инновацияларды енгізудің арнайы бағдарламалары, инфрақұрылым мен адам ресурстарын дамыту бағдарламалары. Осыған байланысты жеке қаржыландыру ұйымы бар ұлттық басқару платформасын құру туралы шешім қабылданды.

Инновациялар - Зияткерлік мектептер мен РБЖ дамуына ықпал ететін университеттер үшін маңызды құрал. Алайда, Қытайдағы зерттеулер мен әзірлемелердің көпшілігін ірі мемлекеттік кәсіпорындар болып табылатын кәсіпкерлер жүзеге асырады. Қытайдың ірі мемлекеттік кәсіпорындары жойылып қана қоймай, ширек ғасырдан астам уақыт өткеннен кейін нарықтық құрылымдық өзгерістерге қарсы тұра алды және өркендеді.

ҒЗТКЖ бойынша шығындар оң. Мемлекеттің ғылыми-зерттеу және ғылыми зерттеулерінің кәсіпорындар өнімділігінің өсуіне

қосатын үлесі, негізінен, жанама түрде, өз зерттеулерін және қытай фирмаларының дамуына ықпал етеді. Бұл ғылыми зерттеулер мен әзірлемелерді тікелей гранттық қаржыландырудан гөрі мемлекеттік саясаттың тиімді құралы болып шықты [4].

Осылайша, Қытайдың инновациялық даму моделін зерделеу елдің тиімді инновациялық дамуының негізгі факторлары ретінде танылатындығын көрсетеді:

- нарықтар мен жеке кәсіпорындардың маңыздылығын мемлекет мойындауы;
- қолайлы институционалды жағдайлар жасау;
- жетілдірілген инновациялық жүйе.

Бұл инновациялық өзгерістер үшін оң алғышарттар жасау және инновациялық идеяларды енгізу, жоғары технологиялық ішкі және сыртқы нарықтарды дамыту мемлекеттік басымдықтар ретінде берілген дегенді білдіреді. Шын мәнінде, инновациялар ұдайы өндіру механизмін түбегейлі өзгертуге және күрделі зардаптардың себебі болуға қабілетті.

Қытай мысалы, мемлекет іскерлік орта субъектілері үшін ынталандырулар жасауда, экономиканың тұрақты тепе-теңдігін қолдауда, ҒЗТКЖ саласын және инновациялық жүйені зерттеу мен әзірлеуге, басқаруға және кординациялауға жұмсалатын шығындарды қолдауда өзін танытатынын көрсетеді. Жаңа енгізілімдер саласындағы сауатты мемлекеттік басқару жағдайында ғана ұлттық жүйенің бәсекеге қабілеттілігінің негізгі көрсеткіштерінің бірі болуы мүмкін.

Әдебиеттер тізімі:

1. *OECD (2008) Innovation Policy Review of China. Paris.— (2014) 'FDI in Figures', February 2014 <<http://www.oecd.org/investment/FDI-in-Figures-Feb-2014.pdf>>.*

2. *Schwaag Serger, S., Benner, M., and Liu, L. (2015) 'Chinese University Governance: Tensions and Reforms', Science and Public Policy, published online April 27. (2009) 'Foreign Corporate R&D in China: Trends and Policy Issues', in A. P. D'Costa and G. Parayil (eds) New Asian Dynamics in Science, Technology and Innovation. China and India in Perspective, pp. 50–78.*

3. *China Strategy 2015-2020 Strategic Framework for Cooperation with China in Research, Science and Education / BMBF, Bonn, December -2015.*

4. Khan, Haider. (2012). *National Innovation Systems and Regional Cooperation in Asia: Challenges from a Study of China.* www.researchgate.net.03.09.2018

Мемлекеттік басқару саласындағы адами ресурстарды дамытудың жаңа бағыттары

*Абдрашев Жақсылық, докторант
Құқық және мемлекеттік басқару ҒББД
Нархоз университеті,
Алматы қ., Қазақстан Республикасы*

Аннотация

Ақпараттық жүйелердің қарқынды дамуы мен өмір салтының күрт өзгеруі Мемлекеттік басқарудың алдына жаңа талаптар қоюда. Жаңа мемлекеттік менеджмент теориясынан қарайтын болсақ, бұл мемлекеттік қызметкерлердің жұмыстары мен қарым-қатынастарының жиі өзгеруіне әкеледі. Оған қоса, әлемдегі экономикалық тұрақсыздық Мемлекеттік қызметтегі адам ресурстарын дамытудың өзгеше және тиімді жаңа жолдарын іздестіруге мәжбүрлейді.

Осыны ескере отыра, әлемдегі заманауи тенденцияларды қадағалаумен ғана шектелмей, бұл бағытта ізденісте болып атсалысу керек. Төмендегі мақалада Мемлекеттік басқару саласындағы ілгері тәжірибе мен адам ресурстарын дамыту көзқарастары бойынша шолу жасалған.

Кілтті сөздер: Мемлекеттік қызметке мотивация, ақшалай емес пайда, жұмысқа қанағаттанушылық, адам ресурстарын дамыту.

Новые тенденции развития человеческих ресурсов в государственном управлении

*Абдрашев Жаксылык, докторант
НОД «Право и государственное управление»
Университет Нархоз,
г. Алматы, Республика Казахстан*

Аннотация

Развитие технологий и быстро меняющийся образ жизни ставят новые задачи перед государственным управлением. С точки зрения теории Нового государственного менеджмента, это порождает новые вызовы в преобразовании работы и отношения персонала чаще, чем это было раньше. Более того, неопределенности в мировой экономике заставляют искать новые пути и модели развития человеческих ресурсов на государственной службе.

Очень важно не только отслеживать новые тенденции, но и быть вовлеченными и внести свой вклад в данном направлении. В данной статье рассматриваются лучшие практики и новые подходы развития человеческих ресурсов, основанные на не денежных выгодах.

Ключевые слова: Мотивация служения, немонетарная выгода, удовлетворенность работой, развитие человеческих ресурсов

New trends of human resource development in public administration

*Zhaxylyk Abdrashev, PhD Student
SED «Law and public administration»
Narxoz University,
Almaty, Kazakhstan*

According to the Kazakhstan-2050 Strategy - a new political course for the Kazakhstan in rapidly changing historical conditions, a new staff policy will be implemented. A key condition for the success of the new economic policy is human capacity. Therefore, it is necessary

to introduce modern management tools and established principles of corporate governance in the public administration.

Moreover, to further strengthening of statehood and the development of Kazakhstan's democracy, it is necessary to form a professional state apparatus. This approach will be based on the supreme principle of "serving the nation and state" among all other interests.

This should be achieved by staff development in public administration through the imbedding of improved selection methods and development trainings [1].

Thus, we see an urgent need to study and analyze the applied practices of finding, hunting, developing and motivating public servants. However, this track has been deeply studied all over the world last decades. To use best world practice, follow positive experience and construct proper model of public servants development programs it is useful to screen current achievements and trends in raising public servant's development and attitudes.

From an ancient time labor force was an essential component of economic development, so Human resource management became an unavoidable and important part of any organization and has become the factor that brings competitive advantage in any field or market. Thus, studies in human resource management or development are of interest to both academics and managers in both spheres corporate business and public administration too. Lipsky (1969) was one of the first who studied employees delivering public service [2]. After that human resource management in public administration is being studied separately from corporate business and rarely compared. Literature review of Peer-reviewed journals from 1990 to 2013 made by Perry et al. in 2015 have figured out that this field is still of high interest among researchers [3].

Last publications in a public administration field have identified the influence of human resource management policies on work attitudes of employees. According to Cho and Perry (2012) attitude to an organization can be determined via job satisfaction and turnover rate. It was empirically proven that internal motivation is positively correlated with employee's job satisfaction and negatively with tensions to leave or change the job. Moreover, managerial trustworthiness and goal

orientation are strengthening these relations. However, expectations for external rewards are vice a versa weakening them [4].

Smith, Kendall, & Hulin in 1969 gave a definition to job satisfaction as “the feelings a worker has about his job”. After several editions commonly accepted one and widely used Rainey’s version (2009) “how an individual feels about his or her job and various aspects of it usually in the sense of how favorable—how positive or negative—those feelings are”. Also, it was identified that individual characteristics (motivation, gender, education, and tenure), job design (skills, task significance, autonomy, and feedback), job characteristics (goal specificity, leadership, performance-based rewards, human resource development programs, and engagement), external factors (promotion, payroll and job security) and employees’ behaviors (turnover intentions, and absenteeism) are the most explored correlates of job satisfaction.

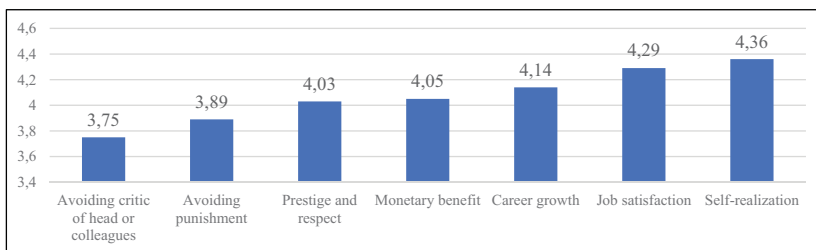
Job satisfaction plays an important role in human resource management of public administration, so it is necessary to explore this component of work attitude as much as possible and understand the relationships it has. All this knowledge will help to improve staff planning and developing and even increasing the quality of services provided by public servants.

From the first look, it seems obvious that satisfied employees are high performing. However, some scholars argue that job satisfaction and individual productivity have a direct positive relationship. However, job satisfaction is still important, because influencing an organization’s performance in general via reducing indirect costs, like absence and high turnover rate. Work environment and job characteristics are becoming an important component and tool of influencing the job satisfaction of employees. For example, analysis of 385 New York public servants in 2003 showed that more than 65% of employees indicated human resource development programs, routineness and goal specificity as main component of job satisfaction. Consequently, it is suggested to raise the communication between leaders and employees to form and deliver the main goal of organization, this will lead to more focused efforts and performance of employee. Routineness or high bureaucracy is weakening this flow of goal specificity and negatively effecting on job satisfaction. Last, but not the least is human resource development

programs, that have high potential in raising the job satisfaction and strong positive relationship. Employees who have an opportunity and feel that organization is concerned and helping to improve their skills that will contribute to their long-term career path are more likely to pay back and their attitude is expected to be more positive. We can see that human resource development programs can be financed more strongly that would bring cumulative effect and increase the motivation, attitude and overall performance.

All of the above tools are non-monetary factors, so this adds sensible value to the interest of public managers in case of budget shortage and designing a proper work environment. Moreover, it is especially helpful in designing model of sustainable development of government apparatus [5].

According to the recent study made among Kazakhstani public servants that included more than 1200 public servants. Analysis showed that monetary benefits are placed after the factors of internal motivation as shown in Graph1.

Graph1. The scale of motivators' significance for public servants [6].

The findings suggests that in the motivation system of modern public servants need to pay more attention to non-monetary factors that have taken leading positions and are the most optimal direction for improving the current motivation system. Empirical study emphasizing that public servants are more motivated by opportunity of self-realization and job satisfaction. One more peculiarity of government body's performance is high dependence to the head of organization, because work environment is formed and effected by that person.

Many decisions concerning both monetary and non-monetary benefits are directly related to his/her personal assessment or perception. To achieve encouragement employee has to be initiative and participate in decision making [6].

On the base of Meta-Analysis of 99 Peer-reviewed articles that was done in 2015 it is empirically supported that 43 different variables positively and negatively related to job satisfaction directly or as moderator. Strongest five positive effecting variables are mission valence, commitment, person-job fit, inclusion and trust. Monetary benefits were placed on 22nd place with positive relationship. Public service motivation is one of those moderators, which has positively moderating coefficient of 0.2. Level of Public service motivation will indirectly effect to the quality of the service public servants provide through the job satisfaction. [7].

One of the main individual characteristics is the internal motivation of an employee. In Public administration that can be Public Service Motivation, because it is an internal intention to positively contribute to a certain group of a community. Looking to the scientific articles that have been published the concept of Public service motivation (PSM) has been already studied in more than 40 countries all over the world.

In the last two decades, many researchers have emphasized that public servants with a high level of public service motivation mainly perform better than those with a lower levels of PSM. For instance, in South Korea Kim in 2006 explored that highly public service motivated employees are more frequently doing extra work that is not written in their duties (helping colleagues if they missed a job, etc). In the case of USA Bright in 2007 explored that the relationship between PSM and performance appraisal ratings of health, government and jurisdiction sector public servants is positive. In Denmark Andersen, Heinesen and Pedersen in 2014 figured out that the PSM level of teachers is positively related to their student's academic performance on the final examinations. All evidence above shows us an importance of public service motivation in achieving organization goals and delivering high-quality public services. Transformational leadership is associated with high level of employee's PSM that could be

explained by more specific goal formulation. This was proven both ways quantitative and qualitative [8].

One of the components of a work environment built by an employer is job characteristics that include Human Resource Development. HRD practices help employees to deal with their tasks and increase the quality of service by launching professional trainings or future career opportunities. Moreover, they increase the commitment to the current organization and reduce turnover rate.

According to the theory of Job Demands-Resources “employee well-being may be reproduced by two specific sets of working conditions”:

1. Job Demands: energy costing conditions, such as red tape or pressure by colleagues
2. Job Resources: energy generating conditions, such as support and autonomy

From the public administration point of view, HRD practices can be considered as Job Resource conditions and therefore, in case with a high level of PSM may have a significantly higher positive rate of influence on job satisfaction or performance and negative relationship to return rate [9].

Social exchange theory helps us to understand one of the reasons why employees are feeling positive and loyal according to an organization. Thus, a positive work environment is building positive attitude of an employee and he/she is intended to return to the organization with respect to the received benefits, either financial and not.

Long term and short term professional trainings meet the HRD practice requirements as perceived organizational support of Social exchange theory. Therefore, these non-monetary benefits gained by public servants on the job are expected to have positively correlation with job satisfaction and consequently negatively effecting on turnover rate.

Further studies based on Job Demands-Resources and Social exchange theories as well as on motivation theory, results could be interesting as for enlarging the theoretical base of general PSM theory and particularly in relationships between job satisfaction, HRD practices, PSM. On the other hand, this will have straight practical implications to give feedback on public managers’ question of

increasing employees' job satisfaction in case of budget limitations and increasing the efficiency of HRD practices and tools.

Motivational theories and human resource development practices are established decades ago, but their main drawback is that mostly there are orientated to the corporate sector. The public administration is suffering from lack of own motivational theories and tools that would be applicable to public servants.

It is undoubtable that new approach will include both monetary and non-monetary benefits. However, worldwide studies are suggesting that non-monetary benefits have to take leading position in this new model. Additionally to common components like motivation, job satisfaction, human resource development practices, goal specificity, bureaucracy and others, one more cannot be excluded that is "Public service motivation".

References

1. N.A.Nazarbayev. 2012. *Address by the President of the Republic of Kazakhstan, Strategy Kazakhstan 2050, "New political course of the established state"*.
2. Lipsky, M. 1969. *Toward a theory of street-level bureaucracy*. Madison, WI: University of Wisconsin-Madison. Institute for Research on Poverty.
3. Perry and Vandenabeele. 2015. *Public Service Motivation Research: Achievements, Challenges, and Future Directions*. *Public Administration Review*. 75 (5): 692-699.
4. Cho, Yoon Jik, and James L. Perry. 2012. *Intrinsic Motivation and Employee Attitudes: Role of Managerial Trustworthiness, Goal Directedness, and Extrinsic Reward Expectancy*. *Review of Public Personnel Administration*. 32(4): 382-406.
5. Wright, Bradley E., and Davis Brian S. 2003. *Job satisfaction in Public Sector*. *American Review of Public Administration* 33(1): 70-90.
6. Abilmazhinov T. 2018. *Development of public servants professional duties motivation system*. *Public administration academy of Republic of Kazakhstan*.
7. Paola Cantarelli, Paolo Belardinelli, and Nicola Belle. 2015. *A Meta-Analysis of Job Satisfaction Correlates in the Public Administration Literature*. *Review of Public Personnel Administration*. 1-30.
8. Andersen L., Bjørnholt B., Ladegaard Bro L., Holm-Petersen C. 2016. *Leadership and motivation: a qualitative study of transformational leadership*

and public service motivation. International Review of Administrative Sciences, 0(0) 1–17.

9. Arnold B. Bakker. 2015. A Job Demands–Resources Approach to Public Service Motivation. Public Administration Review Vol. 75(5): 723–732.

Влияние интернета на национальную идентичность молодежи в Казахстане

*Абишева Асель, докторант
НОД «Право и государственное управление»
Университет Нархоз,
г. Алматы, Республика Казахстан
Научный руководитель: Доскеева Г.Ж.,
д.э.н., профессор*

Аннотация

За последние несколько десятилетий общество испытало огромный рост использования Интернета. Более того, рост проникновения интернета стимулировал активное общение интернета с политикой и обществом. Споры о роли Интернета в избирательной кампании, в международной безопасности, в области средств массовой информации и в процессе формирования национальной идентичности ускорили выход Интернета в основное русло социальной науки. В результате были созданы различные области, такие как электронное правительство, кибербезопасность, киберполитика и другие. Основная цель данного исследования - критически оценить влияние Интернета на национальную идентичность молодежи в Казахстане.

Ключевые слова: национальная идентичность, молодежь, Казахстан, интернет, гражданская идентичность.

Интернеттің Қазақстандық жастардың ұлттық бірегейлігіне әсері.

*Абишева Асель, докторант
Құқық және мемлекеттік басқару ФББД
Нархоз университеті,
Алматы қ., Қазақстан Республикасы
Ғылыми жетекшісі: Доскеева Г.Ж.,
э.ғ.д., профессор*

Аннотация

Соңғы бірнеше онжылдықта қоғам Интернетті қолданудың өсу қарқынына ие болды. Интернетке ену деңгейінің артуы Интернеттің саясат пен қоғаммен белсенді байланысын туғызды. Сайлау науқанындағы, халықаралық қауіпсіздіктегі, бұқаралық ақпарат құралдары саласындағы және ұлттық бірегейлікті қалыптастыру үдерісіндегі Интернеттің рөлі туралы пікірталастар Интернеттің әлеуметтік ғылымдар қатарына кіруін тездетті. Нәтижесінде электрондық үкімет, киберқауіпсіздік, киберполития және басқалары сияқты түрлі салалар құрылды. Зерттеудің негізгі мақсаты Интернеттің Қазақстандағы жастардың ұлттық бірегейлігіне әсерін сыни бағалау болып табылады

Кілт сөздер: Ұлттық бірегейлік , Жастар, Қазақстан, Интернет, Азаматтық бірегейлік

The effect of the internet on national identity of youth in Kazakhstan

Abisheva Assel, PhD student

SED «Law and public administration»

Narxoz University,

Almaty, Kazakhstan

*Scientific adviser: **Doskeeva G.Zh.**,*

Doctor of Economics, Professor

Introduction

It can be argued that globalization's impact on identity of the nation is highly debated issue. While some scholars view globalization as a factor that weakens national identity, others believe that it, vice versa, increases the national feelings. (Calhoun 2007; Kaldor 2004; Zuelow et al. 2007) One of the reasons of different interpretation of the relation between national identity and globalization is, that there are as many different interpretations of the meaning of national identities as there are different methods of measuring the connection between globalization and national identity.

Therefore, the definition of the term national identity should be given, as the "collective identity" formed by constitutive norms that provide "formal and informal rules that define group membership". (Abdelal R. et al, 2006) It can be argued that national identity provides a feeling of inclusion, lessen confusion, and generates social cohesion. It is fundamental to providing a sense of belonging, reducing uncertainty, and generating social cohesion. Social construction of the national identity can be found as a key feature, because it is not a brute fact, it may change by the time, across places and individuals. (Sharipova, 2019) Identity not only represents institutions and formal laws, but also values and culture of the nation.

Despite the fact that national identity plays a significant role in state's prosperity (Fukuyama, 2018), it can be argued that it faces challenges as a result of globalization, with the free movement of people, goods and information (Held et al. 1999: 16). Global consumption of information and goods by people challenges the production and maintenance of

homogeneous national identity. Moreover, governments are losing their ability to maintain a cultural control of nation and its territory.

Approach of technology determinism, which claims that capacity of the Internet may bring to the erosion of the nation-state and national identity, gave a birth to the researches related to the interaction between the Internet and the nation-state. However, later social construction of technology approach argued that the Internet can be actually used as a tool to develop the nation-state.

This article firstly provides theoretical background to the term national identity, then will analyze the relationship between identity and the Internet, and lastly will give concise explanation to the online activism of youth in Kazakhstan.

Theoretical background

Nation is a cultural term, which refers to the group of people who are tied together with certain relationship. This relationship in turn, gives them a feeling of unity and commonality (Connor, 1978). State is a political term, which refers to the group of people who are living on the same territory and follow certain institutional forms of governance (Connor, 1978).

According to Lu and Liu, attachment of individual person to the nation-state is indicated according to the concepts of national identity and trust in the state. According to Keillor et al., development of a sense of belonging to a particular state, emotional attachment to that country, awareness of the rights as the country's citizen forms a person's national identity. (Keillor, Hult, Erffmeyer, & Babakus, 1996).

There are two theoretical approaches of the national identity: the ethnic approach and the civic approach. According to the ethnic approach, nations have always existed and nationality is an essential and natural part of human being as smell, sight or speech. This view is widely accepted and supported by historians, who believe that nations have been there since the very beginning of human existence on Earth. The term is derived from the word «primordial» which means existing from the beginning of time; distant in time, ancient. In other words primordialism states that a person is born with nationality, it is given and never- changing. It is generally accepted that the first person to use the term primordialism was Edward Shils to describe the kinship in a family (Ozkirimli, 2010).

An opposing position take academics of modernist approach. According to them, nation and nationalism is something new, modern and constructed. They believe that nationalism has appeared first and nations invented second. If we take a look at the history from the early 15th to 19th centuries in countries like England and France state always came before nation, and citizens of these states did not have common language but still stayed unified and defended their common territory (Ozkirimli, 2010).

The Internet and the Nation

From the very beginning the Internet is seen as a significant part of the globalization (Castells, 1997, 2000; Knorr-Centina, 2005). Many researches agree that communication became widespread with the Internet, which creates favorable circumstances for people to use different services and goods. Moreover, it gives an opportunity to create and be a part of the global issues (see Beck & Sznaider, 2006; Bohman, 2004) that affects life of many, such as global sustainable development, environmental issues, issues of human rights etc.

Soffer believes that the free stream of data and the rise of worldwide awareness separate people's ties to region and weaken the authority of national identity(Soffer, 2013). Moreover, Castells argues that in addition to the cultural individualization and social fraction, erosion of collective sense of national identity is the result of the high usage of the Internet (Castells, 2000) There are also variety of different information and social identities that people may choose, which in turn leads to the end of unified society or identity (Eriksen, 2007; Soffer, 2013).

On the other hand, (as cited in Lu and Liu, 2018) Curran argues that Internet's capacity to promote global understanding is restricted. Issues like socioeconomic condition of the world system, unfair allocation of world resources, difference in language, conflicts between values and beliefs, harsh politics of authoritarian governments does not allow Internet to be an opportunity for all. Vice versa, the Internet helps to form a national identity (Curran, 2012) To begin with, the Internet is generally and mostly structured around nation-states and national borders. Moreover, domain of the country is given to Internet providers, so that they could work in that specific region (Lu and Liu, 2018). Secodly, according Curran and Soffer in online translation of national

news and other contents of the Internet, especially in war and national tragedy times, national and cultural identities are deeply ingrained (Curran, 2012; Soffer, 2013)

Regarding the youth in Kazakhstan, it is hard to say if the internet erodes their national identity or strengthens. However, it is obvious that those digitally native millennials are trying to use Internet platforms for its maximum. Especially, platforms like Facebook, Instagram and Youtube are used not only for posting selfies, or watch different videos and communicate with peers, but also for civic activism. By consuming political content and gathering like minded people, youth are trying to raise awareness on different issues and empower to take actions. (Kosnazarov, 2019) Some researchers believe that, despite its heterogeneous society, Kazakhstan is promoting ethnic national identity (Karin & Chebotarev, 2002). However youth, especially those who consume western style education (english language education) are sceptical about ethnic identity, and believe that country should follow civic national identity (Baigozhin, 2019) One respondent in the interview believes that even if Kazakhstani society does not have a common national identity, digital platform (internet and social media) unites people on some points (personal interview with the author). Despite their political beliefs, gender, ethnicity, people in Kazakhstan are united together when there are problems in the country, such as Tragedy in Arys or Land Problems.

It is hard to say if digitalization brings advantages for national identity or disadvantages, but it is obvious that national identity will be affected by the internet. It can be argued that, penetration of government in internet space will build a road to the development or eradication of national identity.

Conclusion

Many researchers note the democratising nature of the emerging global digital society. The unique capabilities of technologies, especially the Internet, allow for communication and the exchange of views on a global scale: there are no boundaries, no space, no censorship, no restrictions in visual self-expression, and complete and absolute anonymity, while at the same time a complete openness. However, it can also bring to the erosion of national identity of the country and to

the fragmentation of the society.

The aim of this article was to analyze the effect of the Internet on national identity and to critically assess the contemporary relation of the youth in Kazakhstan with the Internet and social media.

References

1. Baigozhin U., «We Love Our Country in Our Own Way»: Youth, Gender and Nationalism, *The Nazarbayev Generation*, 2019
2. Beck, U., & Sznaider, N. (2006). Unpacking cosmopolitanism for the social sciences: A research agenda. *British Journal of Sociology*, 57(1), 1-23.
3. Bohman, J. (2004). Expanding dialogue: The Internet, the public sphere, and prospects for transnational democracy. *Sociological Review*, 52(1), 131-155.
4. Calhoun, C. J. 2007. *Nations Matter: Culture, History, and the Cosmopolitan Dream*. London: Routledge.
5. Castells, M. (1997). *The power of identity*. Malden, MA: Blackwell.
6. Castells, M. (2000). *The rise of the network society*. Malden, MA: Blackwell.
7. Connor, W. (1978). A nation is a nation, is a state, is an ethnic group is a *Ethnic and Racial Studies*, 1(4), 377-400.
8. Curran, J. (2012). Reinterpreting the Internet. In J. Curran, N. Fonton, & J. Freedman (Eds.), *Misunderstanding the Internet* (pp. 3-33). London, UK: Routledge.
9. Eriksen, T. H. (2007). Nationalism and the Internet. *Nations and Nationalism*, 13(1)
10. Francis Fukuyama, *Why national identity matters*, *Journal of democracy*, Volume (29) 2018, pp. 5-15
11. Held, D. et al. 1999. *Global Transformations*. Cambridge: Polity

Digital self-service in the context of pension planning

*Bekbosinova A.S., PhD student
SED «Law and public administration»
Narxoz University,
Almaty, Kazakhstan*

Abstract

In this article, we consider how the digitalization of pension services can affect the consumers of these services, and how this in turn can affect the implementation of these services. There are phases such as interest, access, understanding, reflection, and support that prevent people from entering the digital self-service process. Because of these obstacles, complex relationships are developing between citizens, the front office, and digital infrastructure. Therefore, people should have new skills, such as financial and digital. And age in the issue of getting the skill has a big role. For citizens who cannot acquire such skills, it will be difficult to use digital services. Thus, this may adversely affect public administration in ensuring the quality of the services provided.

Keywords: digitization, digital self-service, retirement planning, obstacles, skills.

Зейнетақыны жоспарлау кезіндегі сандық өзіне-өзі қызмет көрсету

*Бекбосинова А.С., докторант
Құқық және мемлекеттік басқару ҒББД
Нархоз университеті,
Алматы қ., Қазақстан Республикасы*

Аннотация

Бұл мақалада зейнетақы қызметтерін цифрландыру тұтынушыларға қалай әсер етуі мүмкін және бұл өз кезегінде осы қызметтерді енгізуге қалай әсер етуі мүмкін екенін қарастырамыз. Адамдардың сандық өзіне-өзі қызмет көрсету процесіне қатыса кедергі болатын қызығушылық, қолжетімділік, түсіну, рефлексия

және қолдау сияқты кезеңдер бар. Осы кедергілерге байланысты азаматтар, фронт-офис және сандық инфрақұрылым арасында күрделі қатынастар пайда болады. Сондықтан адамдар қаржылық және цифрлық сияқты жаңа дағдыларға ие болуы керек. Ал дағды алу мәселесінде адамның жасы үлкен рөл атқарады. Мұндай дағдыларды игере алмайтын азаматтар үшін сандық қызметтерді пайдалану қиынға соғады. Осылайша, бұл көрсетілетін қызметтердің сапасын қамтамасыз етуде мемлекеттік басқаруға теріс әсер етуі мүмкін.

Кілт сөздер: цифрландыру, сандық өзіне-өзі қызмет көрсету, зейнетке шығуды жоспарлау, кедергілер, дағдылар.

Цифровое самообслуживания в контексте пенсионного планирования

Бекбосинова А.С., докторант

НОД «Право и государственное управление»

Университет Нархоз,

г. Алматы, Республика Казахстан

В последние годы наблюдается постепенный переход от полного участия государства в предоставлении государственных услуг к различным формам совместного производства между правительством и гражданами (Fotaki 2011). Этот переход в значительной степени связан с акцентом на потребительство в социальной политике и общественной жизни, поскольку граждане получают все большее влияние и ответственность за предоставляемые им услуги (Eriksson 2012). Более конкретно, новые технологические достижения в области обработки и предоставления информации привели к тому, что государственные администрации все больше полагаются на цифровое самообслуживание, поскольку граждане превращаются из получателей государственных услуг в «экранных работников» (Reddick 2005). Этот переход к цифровому самообслуживанию способствовал повышению уровня персонализации, а также доступности услуг, например, поскольку граждане могут в любое время искать соответствующую информацию и ис-

пользовать ее в качестве основы для принятия решений. Она также способствовала повышению эффективности административного управления, поскольку рабочая сила перемещается с передовой линии на технологии и граждан (Гарсон 2006). Однако по-прежнему остаются важнейшие вопросы, касающиеся влияния этих переходов на общее качество предоставления государственных услуг (Gilliatt et al. 2000). Ключевой вопрос заключается в том, способны ли цифровые системы самообслуживания трансформировать сложные правила и законы в понятную, значимую и продуктивную для граждан услугу.

Недавние пенсионные реформы в Европе, открыли возможности для индивидуального выбора в отношении времени и степени изъятия пенсии. Эти изменения, однако, также сделали правовую систему более сложной и, следовательно, сложной для граждан и фронтového персонала в том, что касается понимания и интерпретации новых правовых концепций.

Можно выделить пять критических фаз в процессе цифрового самообслуживания граждан: интерес, доступ, понимание, рефлексия и поддержка. Эти этапы можно рассматривать как препятствия, которые препятствуют дальнейшему участию граждан в процессе самообслуживания. Также эти фазы иллюстрируют основные побочные эффекты более широкого перехода, в котором контроль и управление качеством государственных услуг больше не встроены в диадические отношения между гражданами и фронтovým персоналом, а постепенно встроены в более сложные отношения между гражданами, фронтовой линией и цифровой инфраструктурой. Такой переход требует от граждан обладать новым видом комбинированной цифровой и финансовой компетентности, чтобы быть в состоянии справиться с препятствиями. Граждане, которые не обладают этой компетенцией или не могут развить ее или же приобрести иным образом (например, с помощью частных консультантов), скорее всего, окажутся в невыгодном положении в результате процесса самообслуживания. И это может создать значительные проблемы для государственных администраций по обеспечению общего качества государственных услуг, доступных гражданам.

Ученые подчеркивают более широкий переход в государственном управлении от государственной службы к совместным партнерским отношениям и отношениям с широким кругом участников, как это было замечено, например, в недавних реформах Нового государственного управления (Pollitt and Bouckaert 2011). В ходе этих процессов правительство переключило внимание с полного участия в производстве социальных услуг на усмотрение и свободу действий автономных субъектов. Таким образом, от граждан требовалось стать более самостоятельными и взять на себя больше ответственности за свою социальную службу, что, в свою очередь, сыграло центральную роль в сокращении административной бюрократии (Forster and Gabe 2008).

В контексте цифровизации важнейшую роль играют цифровые навыки граждан. В последние два десятилетия все большее внимание уделяется так называемому «цифровому разрыву», который в целом представляет собой разрыв в доступе граждан к технологиям (Eubanks 2011). В то время как до этого основное внимание уделялось бинарной классификации физического доступа, в исследованиях все больше внимания уделялось социальным, психологическим и культурным факторам, влияющим на готовность и способность граждан использовать технологии. В частности, Ван Дейк (2005) выделил четыре ключевых этапа доступа: мотивационный (готовность принять, приобрести, изучить и использовать новые цифровые технологии), материальный (доступ к реальным компьютерам и интернету), квалификационный (способность управлять компьютерным оборудованием и программным обеспечением) и потребительский (способность использовать технологию для конкретных целей).

Такого рода различие между типами цифровых навыков обеспечивает важную основу для оценки вероятности того, что граждане смогут в полной мере использовать возможности и требования, связанные с цифровыми государственными услугами. Если граждане с низким уровнем цифровых навыков не смогут пользоваться цифровыми услугами, они окажутся в еще более неблагоприятном положении. Кроме того, недавние исследования показали, что возраст и образование являются наиболее важ-

ными факторами, объясняющими уровень цифровых навыков (Van Deursen and Van Dijk 2009). Соответственно, тезис о том, что цифровой разрыв, скорее всего, будет уменьшаться по мере того, как люди все больше привыкают к цифровым услугам, ставится под сомнение на том основании, что возраст в определенной степени всегда будет уменьшать вероятность того, что некоторые люди будут придерживаться новейших технологических достижений.

Таким образом, ключевой вопрос заключается в том, в какой степени современные цифровые государственные услуги способны сделать всех граждан самообслуживаемыми, то есть способными пользоваться услугами таким образом, чтобы обеспечить адекватный уровень качества. Если граждане будут исключены из таких услуг, это может существенно повлиять на цифровой разрыв в сфере государственных услуг. Кроме того, это может также повлиять на правовую защиту граждан, поскольку онлайн-информация жизненно важна для них при принятии решений и определении приоритетов. Этот вопрос правовой защиты является ключевым в контексте пенсионных услуг, поскольку пенсии являются одной из центральных областей социального обеспечения, где значительная часть фронтальной службы была передана гражданам. Таким образом, понимание и использование цифрового сервиса имеет жизненно важное значение для принятия обоснованных решений о будущих пенсиях.

Кроме того, вероятность того, что граждане смогут пользоваться такими услугами, зависит не только от их цифровых навыков, но и от их интереса и знаний в области финансовых вопросов (Sunden 2008). Исследования показали, что уровень знаний о пенсиях растет с возрастом, поскольку люди, близкие к своему пенсионному возрасту, становятся все более заинтересованными. Таким образом, возраст имеет решающее значение в отношении онлайн-пенсионных услуг: пожилые люди с большей вероятностью будут заинтересованы в своих пенсиях, но с меньшей вероятностью смогут использовать технологию, в то время как молодые люди обладают необходимыми технологическими навыками, но менее заинтересованы в своих будущих пенсиях. Кроме того, пенсионные

знания оказываются ниже среди людей с низким уровнем дохода и низким уровнем образования (Sunden 2008).

Несмотря на эти исследования, мы все еще мало знаем о том, что происходит на практике, когда граждане пользуются цифровыми услугами, в том числе о влиянии этого использования на вероятность того, что они смогут правильно пользоваться этими услугами. В частности, по-видимому, существует нехватка знаний о потенциальных ловушках и недостатках таких услуг в восприятии граждан, а также в их физическом взаимодействии. Таким образом, на основе вышеизложенных выводов в статье Более подробно описывается исследование цифровых пенсионных услуг.

Несмотря на возросшую сложность пенсионного законодательства, цифровизация пенсионных услуг, несомненно, предоставила гражданам новые возможности, например, множество вариантов, которые можно сравнить, время и место доступа (который теперь работает круглосуточно), а также круг вопросов, которые можно исследовать. Кроме того, оцифрованная система самообслуживания полезна для государственных администраций, поскольку она высвобождает людские ресурсы, которые затем могут быть использованы для более эффективной обработки дел или более сложных сервисных задач. Таким образом, система самообслуживания представляет собой один из важных примеров организационных и технологических мероприятий, осуществляемых современными государственными администрациями в целях сокращения издержек и повышения их общей производительности (Dunleavy et al. 2006). Несмотря на эти преимущества, в этой статье выделено пять этапов, через которые проходят граждане, когда они пользуются цифровыми услугами: интерес, доступ, понимание, рефлексия и поддержка. Хотя эти этапы не охватывают всех аспектов процесса предоставления цифровых пенсионных услуг, они выявляют препятствия и барьеры, с которыми граждане, вероятно, столкнутся в этом процессе. Иными словами, они выявляют непреднамеренные последствия для граждан, связанные с цифровизацией информационных услуг. Если граждане не в состоянии справиться с этими препятствиями, они, скорее всего, прекратят или отложат процесс самообслуживания и, таким образом, окажутся в невыгодном по-

ложении из-за услуг. Такие отсевы составляют особенно проблемную категорию, поскольку государственному управлению труднее донести до этих людей информацию о (цифровых) услугах. Таким образом, в целом эти вопросы создают важные проблемы в отношении прав граждан на публичную информацию, способствующую их предпочтениям и решениям.

Для государственного управления по просьбе общественности эти непреднамеренные последствия могут поставить под сомнение общую производительность услуг, поскольку отсевы, скорее всего, будут переориентированы на услуги, требующие более значительных ресурсов, чем интеллектуальная коммуникация. Большинство потребителей цифровых услуг говорят, что им требуется поддержка по телефону или лично. Так, например в Норвегии 61% граждан – и 36% граждан старше 60 лет – в той или иной степени испытывают потребность в личной консультации по пенсионным вопросам (Bergene and Drange 2013).

Таким образом, система самообслуживания может быть создана так, чтобы инвестиции, связанные с предоставлением цифровых услуг, имели обратный эффект, поскольку ресурсы также необходимы для предоставления услуг лицом к лицу. Кроме того, поскольку цифровые службы способны обрабатывать все большую долю обычных запросов, личные фронтальные службы, вероятно, будут получать все большую долю сложных запросов – например, тех, которые требуют взаимодействия между несколькими пенсионными провайдерами. Это создает важные задачи для государственного управления, касающиеся разработки и структурирования отношений между человеческим и технологическим трудом в сфере предоставления услуг (Latour 2004).

Кроме того, один из основных вопросов связан с тем, как цифровые услуги влияют на пенсионный выбор граждан, что предполагает получение информации о том, в какой степени такие услуги соответствуют более широким политическим намерениям. Иными словами, делают ли подобные информационные каналы граждан более склонными придерживаться политических целей при принятии решений? Еще один важный вопрос касается того, в какой степени выявленные проблемы в конечном итоге исчезнут по мере

того, как люди будут все больше привыкать к таким видам государственных услуг, или же они представляют собой более фундаментальные проблемы в отношении того, как люди – особенно пожилые – относятся к новым технологиям. Однако несомненно то, что цифровое самообслуживание становится все более центральными частями предоставления государственных услуг. Поэтому они заслуживают значительного внимания, с тем чтобы смягчить потенциальный ущерб, который они могут причинить – как в контексте пенсий, так и в более общем плане во всех областях государственных услуг.

Библиографический список

1. Fotaki, M. (2011), *Towards developing new partnerships in public services: users as consumers, citizens and/or co-producers in health and social care in England and Sweden*, *Public Administration*, 89, 3: 933–55.
2. Eriksson, K. (2012), *Self-service society: Participative politics and new forms of governance*, *Public Administration*, 90, 3: 685–98.
3. Garson, D. G. (2006), *Public Information Technology and E-governance*, Sudbury, MA: Jones and Bartlett Publishers.
4. Gilliat, S., Fenwick, J. and Alford, D. (2000), *Public services and the consumer: Empowerment or control?* *Social Policy & Administration*, 34, 3: 333–49.
5. Reddick, C. G. (2005), *Citizen interaction with e-government: From the streets to servers?* *Government Information Quarterly*, 22, 1: 38–57.
6. Pollitt, C. and Bouckaert, G. (2011), *Public Management Reform: A Comparative Analysis –New Public Management, Governance, and the Neo-Weberian State*, Oxford: Oxford University Press.
7. Forster, R. and Gabe, J. (2008), *Voice or choice? Patient and public involvement in the National Health Service in England under New Labour*, *Internal Journal of Health Services*, 38, 2: 333–56.
8. Eubanks, V. (2011), *Digital Dead End: Fighting for Social Justice in the Information Age*, Cambridge, MA: MIT Press.
9. Van Dijk, J. a. G. M. (2005), *The Deepening Divide*, London: Sage.

Использование интернета женщин и девочек из «Микро» и «Макро» перспектив

*Кұсайынқызы Айгерім, докторант
НОД «Право и государственное управление»
Университет Нархоз,
г. Алматы, Республика Казахстан
Научный руководитель: Доскеева Г.Ж.,
д.э.н., профессор*

Абстракт

Информационно-коммуникационные технологии (ИКТ) являются одним из лучших способов в улучшении процесса расширения прав и возможностей женщин и девочек для их развития, вовлечения и интеграции в экономическую, политическую, технологическую и социальную среду. В этой статье рассматриваются препятствия и проблемы, связанные с расширением прав и возможностей женщин и девочек с помощью ИКТ в Казахстане и за рубежом, а также шаги, которые предпринимаются во всем мире правительством, организациями, предприятиями и неправительственными организациями для расширения их возможностей с помощью ИКТ.

Ключевые слова: ИКТ, интерес, государственная политика, Интернет, препятствия.

Әйелдер мен қыздардың интернет қолдануының «Микро» және «Макро» перспективалары

*Кұсайынқызы Айгерім, докторант
Құқық және мемлекеттік басқару ҒББД
Нархоз университеті,
Алматы қ., Қазақстан Республикасы
Ғылыми жетекшісі: Доскеева Г.Ж.,
э.ғ.д., профессор*

Абстракт

Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар (АКТ) - әйелдер мен қыздардың оларды экономикалық, саяси, технологиялық

және әлеуметтік ортада даму мүмкіндіктерін жақсартудың жақсы тәсілдерінің бірі. Бұл мақалада Қазақстанда және одан тыс жерлерде АКТ арқылы әйелдер мен қыздардың мүмкіндіктерін кеңейтуге қатысты кедергілер мен қиындықтар, сондай-ақ бүкіл әлемде үкіметтер, ұйымдар, кәсіпорындар және үкіметтік емес ұйымдардың АКТ арқылы мүмкіндіктерін кеңейту бойынша жасалып жатқан қадамдары қарастырылады.

Кілт сөздер: АКТ, қызығушылық, мемлекеттік саясат, Интернет, кедергілер.

Women's and girls' internet use from both “Micro” and “Macro” perspectives

*Kussaiynkyzy Aigerim, PhD student
SED «Law and public administration»*

*Narxoz University,
Almaty, Kazakhstan*

*Scientific adviser: **Doskeeva G.Zh.**,
Doctor of Economics, Professor*

Global, regional and national ICT governance and policy frameworks can either enable full participation in the information society or inhibit access to technology, information and knowledge. Representation of women's rights issues in policymaking spheres is, therefore, vital to creating conditions and regulations that will enable women to maximise possibilities of benefiting from the digital society. Policy dialogue on gender issues aims to encourage the commitment of institutions to gender and ICT policy action plans.

Despite the opportunities that exist for supporting women's rights on and through the web, there is very little statistically relevant data on women and ICTs, and none of the major gender equality indices incorporate ICTs. When ICT data excludes data on women specifically, women's social realities become ignored in data and in policy [1, p. 3-6]. As web-enabled ICTs become increasingly central to all aspects of everyday life, integrating women's perspectives in all aspects of policy and outreach becomes a major cause for attention. A gap exists

for multi-country household data on web-enabled ICT access and use by women, as well as specific gender-based challenges that might be addressed by mainstreaming ICTs into women's rights policy and program frameworks.

Studies which seek to establish instances and patterns of ICT inclusion and exclusion only highlight if women are included or excluded from ICTs – they do not necessarily indicate the social dynamics of gender (in)equity in society more generally [2, p.21]. Widespread (physical) access to and use of web-enabled ICTs does not necessarily enhance women's positions to become equal to that of men.

The wider structural context of policy, state intervention, laws/ rights and social norms vis-a- vis ICT and non-ICT domains codetermine how, why, where and when women access and use web-enabled ICTs and how women perceive the utility of the web. Cultural taboos and cultures of use (within the local context, influenced by the market, state programs, peers) and variations in cultures of use owing to differences in gadget ownership are also structural co-determinants of the socialisation of technology.

Since independence in 1991, state policy has aimed to provide legislative support to women. Kazakhstan was the first Central Asian country to establish a national entity to promote gender equality. Over just two decades, the Internet has worked a thorough revolution. Never before has information been so widely available, business more efficient and transparent, or people better connected to one another. The Internet can be a great equalizer. And yet, access to it is not equally distributed. The Internet gender gap is particularly salient in developing countries like Kazakhstan, with very real consequences for women and girls, their communities, and their nations.

Adopted in 2009, the Law on State Guarantees of Equal Rights and Opportunities for Men and Women governs gender policy. Kazakhstan's Strategy of Gender Equality for 2006-2016 set practical targets to measure progress in attaining gender equality in policy, the economy, education, family affairs, access to healthcare and the prevention of violence against women and children. It approved in 2016 the Concept of Family and Gender Policy up to 2030, which seeks to ensure equal rights for all and prevent gender-based discrimination and gender imbalances. [3, p.5-7].

Kazakhstan has ratified several major international treaties, including the UN Convention on Elimination of all Forms of Discrimination Against Women (CEDAW), the Beijing Declaration and Platform for Action, the Convention on the Political Rights of Women, the Convention on the Nationality of Married Women, six International Labour Organisation (ILO) conventions and the 2030 Agenda for Sustainable Development (SDGs).[4].

Information Technology (IT) increasingly permeates every aspect of society and provides the foundation for most modern innovation. Our girls are avid users of new technologies, but, to date, girls and women continue to be significantly underrepresented in technical occupations. This pattern is particularly troubling because the computing industry is one of the fastest-growing industries in the world and computing-related occupations are among the highest-paying jobs. Girls' lack of participation in this growing and important sector of society has serious consequences not only for girls and women but also for the future of technical innovation.

There is a large body of literature exploring the drivers of this phenomenon. Typical hypotheses include the role of social norms regarding gender roles, legal differences by gender, the lack of childcare options as well as other factors. [5, p.19-31].

Information and communication technologies (ICTs) represent a significant opportunity for advancing gender equality, women's empowerment and equitable development. ICTs and access to the Internet provide basic infrastructure for the 21st century and a set of tools that, when appropriately used, can offer benefits for women in all spheres of life. Given the convergence with traditional media, they also offer a mechanism for combatting pervasive gender stereotypes that continue to hold back progress for gender equality everywhere.

This is based on our belief and experience that closing the Internet gap has tremendous potential to empower women and enrich their lives.

According to the official source for global ICT statistics, nearly 80 per cent of the population in Kazakhstan uses the Internet, but the figure across the Commonwealth of Independent States (CIS) region ranges from 21 per cent in Turkmenistan to 52 per cent in Uzbekistan. Kazakhstan has the highest level of mobile-broadband penetration

in the CIS region. The country is also a regional leader in access to computers and Internet use and offers the lowest price per gigabyte of all CIS countries with capped entry level fixed-broadband plans. [6].

In examining the landscape of Internet access and use, there are wide and sometimes surprising variations even among countries in the same region or of similar incomes. The digital transformation offers immense opportunities for economies and societies. However, the benefits of the digital transformation are currently not equally balanced between societal groups and genders and access, use and ownership of digital tools are not gender-neutral. The term “digital gender divide” is frequently used to refer to these types of gender differences in resources and capabilities to access and effectively utilise ICTs within and between countries, regions, sectors and socio-economic groups [7, p. 31-34]. There are a number of root causes of the digital gender divide, including hurdles to access, affordability, education (or lack thereof) and lack of technological literacy, as well as inherent biases and socio-cultural norms that lead to gender-based digital exclusion. Women were found to do 2.6 times the amount of unpaid care and domestic work that men do, which leaves them less time to grow their careers [8]. There is a recognition that action is needed across diverse areas to ensure all women and girls can fully participate in the online world, with a recent Broadband Commission Working Group on Digital Gender Divide proposing several recommendations, including around digital literacy and confidence, and the availability of relevant content, applications and services [9, p. 32-43]. Skills, skill endowment and skill demand also play a fundamental role in determining, and limiting, the digital gender divide.

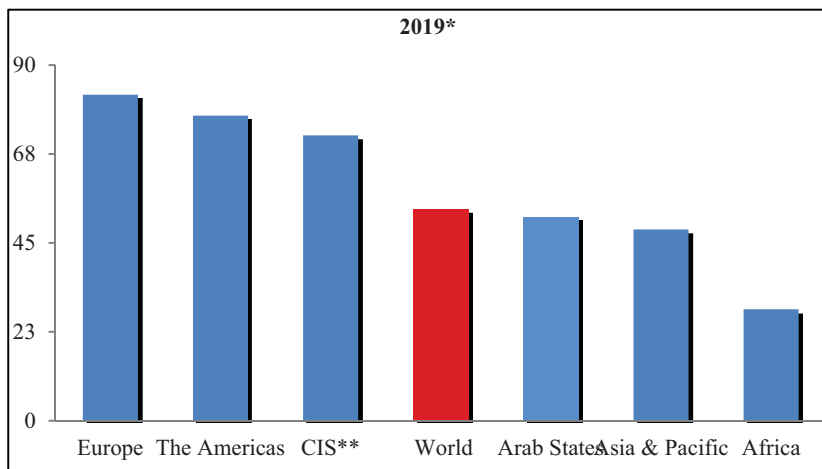
Another reason why fewer women than men use digital tools is the lack of awareness of the potential benefits that the Internet may bring. Women are significantly more likely than men to not use the Internet because they think they “do not need it” or they “do not want it” [10]. Intel and Dalberg find that 25% of the women who do not engage online are generally not interested in using the Internet, and almost all of them believe that accessing the Internet would not bring them any

Table 1-Individuals using the Internet per 100 inhabitants, 2019 benefit. [11]. Evidently, lack of trust in digital devices or the Internet

may also play a role, despite women mainly reporting lack of interest or having low expectations about its usefulness and relevance to their local context.

Illiteracy further hinders women’s and girls’ ability to access online services. About 83% of women worldwide are literate, compared to 90% of men, and illiterate women only appear to be using online platform services, such as Skype and YouTube, that are more familiar to them or are easier to access and use [12, p. 2-3]. To try and address this hurdle, some search engines, such as Google, have installed voice navigation systems in local languages to make Internet search queries more accessible and inclusive.

The digital gender divide is also fuelled by digital illiteracy, which often translates in lack of comfort in using technology and accessing the Internet. Such “technophobia” is often a result of concurrent factors including education, employment status and income level. For instance, Intel and Dalberg’s (2012) survey shows that more than half of the women having no formal education said they were not familiar or comfortable with the technology. However, this percentage fell to 15% in the case of women with at least high school education. [13, p.19-21].

Even girls in formal education appear to be less confident in ICTs, maths or science. The OECD ABC of Gender Equality in Education

(2015a) report shows that differences in performance in scientific and ICT-related fields do not stem from innate differences in aptitudes, but rather from students' attitudes and confidence in their own capabilities. Girls are less confident in their maths, science and IT abilities, often due to or fuelled by societal and parental biases, and parents' expectations about the future of their 15-year-old boys and girls – independently of performance in mathematics. This ultimately leads to girls' self-censorship and lower engagement in science and ICTs. [14, p. 109-123].

If in the developing parts of the world access, literacy and safety are among the greatest barriers to being online and using digital devices, in developed economies women face other types of barriers. Among them, socio-cultural perceptions and biases may prevent women from obtaining senior roles in (digital) companies to the same extent as men [15, p. 3-6].

Internet use has experienced unprecedented growth since the development of the World Wide Web in 1990. Broadband infrastructures are now installed in more than 104 countries worldwide, and more than 80% of the youth population is an active Internet user [6]. In the case of women, the global Internet penetration rate is about 45%, as compared to about 51% for men –this corresponds to having 250 million fewer women than men online. However, Internet growth has been uneven and has resulted in a digital gender divide in two-thirds of countries worldwide and in regional and intergenerational digital gender divides.

Although great expectations have been placed on information technology as a tool for transforming women's lives and as an alleged enabler for empowerment, relatively little is known about how, when, and why such transformations occur [16, p.13-17]. The possibilities for greater women's empowerment via web-powered ICT demonstrate the need for evidence- based research based on how women currently access and use web-powered ICTs and the nature of the gender digital divide that persists despite growing global statistics on mobile phone and web-enabled ICT use.

When it comes to the age of Internet users, a more important gap in the extent to which older women access the Internet is observed in developing and emerging economies: among 15-24 year-old people the

digital gender gap is about 3%, whereas the 55-74 age group display a digital gender divide in Internet usage of about 8 percentage points. In developed economies, differences in Internet usage between women and men among the 25-74 age group on average amount to 3.5 percentage points [6].

There is a growing empirical literature supporting the hypothesis that internet access has positive and larger impacts on women than on men. For the development of broadband access, a Public-Private Partnership Project “Providing broadband access to rural settlements of Kazakhstan on the technology of fiber-optic communication lines” was launched. [17].

Using an instrumental variable for internet adoption, we find a large and statistically significant effect of having internet access on labor force participation among women. For every percentage point increase in internet access, women’s labor force participation increases by 0.7 percentage points, while there are no significant effects on men’s. The rise in online job search explains some—but not most—of the total increase in labor market activity among women. The internet does not improve employment outcomes, on average, among them. However, skilled and older women experience an increase in employment. Finally, the reduction in gender gaps in the labor market are accompanied by weakening gender-biased social norms as well as early marriage and fertility rates.

Structural inequalities can limit women and girls’ access to and use of digital ICTs. Gender hierarchies can produce barriers to ICT use for women and girls, as can other forms of discrimination and disadvantage. This means that women marginalised because of their class, caste, religion, age, sexuality or disability are least likely to benefit from digital ICTs. The interaction between different forms of discrimination and disadvantage – and the barriers to ICT use they create for different groups of women (and men) – will depend on the social and political context. There are four separate, but inter-connected, barriers.

Material barriers: Women and girls may not have the money necessary to access and use digital ICTs, either because of poverty and/or lack of control over own/household finances. For example, women may not be able to buy and maintain a mobile phone or a computer, or to afford internet access at home or in a cyber café.

Social and cultural barriers: Women and girls may have less opportunities and choices to access and use digital ICTs. For example, they may have less time for ICT use because of domestic responsibilities, or male family members and discriminatory social norms and expectations more broadly may restrict their mobility or choice to use ICTs.

Psychological barriers: Women and girls may have less confidence in their ability to use digital ICTs, or believe that they should not use them. For example, gender and other stereotypes may lead women and girls to think that ICTs are reserved for men or for elites, or to doubt their ability to learn new skills, or participate in new activities or the public domain.

Political and institutional barriers: Women and girls may live in societies with limited institutional opportunities to access digital ICTs or to use them in ways that increase their voice and influence. Exclusionary informal/social norms may be one reason for this, but formal political institutions may also restrict women (and men's) ability to use ICTs to communicate with and influence government.

Whether digital ICTs empower women in practice depends on whether women can access and use them. Therefore, the key questions – and ones where more research is needed – are which women are able to access ICTs, under which conditions can they use them effectively and for what purpose? In sum, women and girls' use of digital ICTs need to be situated within their broader social, political and economic context.

Three structural limits on the empowerment potential of digital ICTs are highlighted in the material. First, studies look at how gender norms and relations can prevent women from accessing or using digital ICTs. Second, several authors highlight how harmful gender norms mean women's use of ICTs can increase their risk of violence and/or oppression. Third, researchers point to the diversity of women and how poverty and other forms of disadvantage can prevent particular groups of women from accessing or using ICTs. We take these in turn below.

The process of learning to use digital ICTs can increase women and girls' self-confidence and enable them to reflect critically on traditional gender roles and their role in a global society (i.e. increased

power within). This is especially true when training enables women to overcome psychological barriers to using ICTs.

What does the empirical evidence tell us about the types of interventions most likely to enable women and girls to use digital ICTs in ways that increase their voice and their influence? There are four key messages:

1. If they are to empower women, digital ICT programmes must address gender- and class-based barriers to women's access. The potential benefits of ICTs for women's voice and influence are premised on women being able to access and use them. Numerous structural factors can limit whether women use ICTs and how they use them, such as social barriers that mean women may not have the literacy skills they need, material barriers that mean they may not have the money to buy or use ICT devices

2. Women and girls can be active conveyors of ideas and information through their use of digital ICTs or passive recipients of information. The distinction has clear significance for assumptions about whether and how ICTs will increase women and girls' voice and influence over decision-making.

3. More research is needed on when and how digital ICTs contribute to women's mobilisation around particular issues that is effective in enabling them to project their views and interests in ways that influence decision-makers. While there are examples of how women have used digital ICTs to strengthen their campaigns, there are many other factors influencing the political weight of women's voice.

4. Laws and policy governing internet use must be gender-aware and should protect users from violence and harassment. In particular, definitions of harm must be expanded to recognise the severity of crimes such as cyber stalking, trolling, online sexual exploitation and other violations

It is important to take on board that women and girl's empowerment, whether through use of digital ICTs or other resources, is multidimensional and non-linear. The use of digital ICTs may therefore empower women in some areas of their life while reducing their power in others – as when women have more public voice but are subjected to increased violence.

Bibliographic list:

1. Hafkin N. *are ICTs gender neutral? Lead paper for united nations insTraW discussion list on gender and the digital divide, 2002; available at: <http://www.un-instraw.org>.*
2. Sorenson, K. H. (2002). *Love, duty and the S-curve: An overview of some current literature on gender and ICT.*
3. *OECD Gender Governance Reviews, <https://www.oecd.org/gov/Gender-Highlights-Kazakhstan.pdf>*
4. *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cedaw.aspx>*
5. *World Bank (2018b), WOMEN, BUSINESS AND THE LAW 2018: Getting to Equal, World Bank.*
6. *UN specialised agency for ICTs, ITU is the official source for global ICT statistics., <https://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Pages/stat/default.aspx>*
7. Torpey, E and A. Hogan (2016), “Working in a gig economy”, *Career Outlook, U.S. Bureau of Labor Statistics, May, <https://www.bls.gov/careeroutlook/2016/article/what-is-the-gig-economy.htm>.*
8. *UN Women annual report 2018–2019, <https://annualreport.unwomen.org/en/2019>*
9. *Report of the Working Group on the Digital Gender Divide, <https://broadbandcommission.org/workinggroups/Pages/digital-gender-divide.aspx>*

Трудности, с которыми сталкиваются женщины в взаимодействии с правительством в контексте цифровой экономики

*Кенжегулова Гаухар Коблановна Докторант PhD 1 года,
специальность «ГиМУ» Университет Нархоз,
Алматы, Казахстан
Научный руководитель: **Оскенбаев Е.**, д.э.н., профессор*

Аннотация

Процесс цифровизации затронул организационное поведение. Таким образом трансформации во взаимодействии с организаци-

ями привел к множеству изменений в вовлеченности женщин в процесс эволюции технологии. Возрастает необходимость повышения цифровой грамотности среди женщин, а именно: медиаграмотность, использование технологий и информационных систем, STEM. Правительство принимает действия в сокращении разрыва, однако наблюдается незначительная отдача. В связи с эти, государству необходимо выполнить ряд задач и вести «равный диалог».

Ключевые слова: цифровизация, женщины, технологии, правительство

Сандық экономика жағдайында үкіметпен өзара әрекеттесу кезінде әйелдерде кездесетін қиындықтар

*Кенжегулова Гаухар Коблановна 1 жыл PhD докторы,
«МЖЖБ» мамандығы Нархоз Университеті,
Алматы, Қазақстан
Ғылыми жетекшісі: **Оскенбаев Е.**, э.э.д., профессор*

Аңдатпа

Цифрландыру үрдісі ұйымдастырушылық мінез-құлыққа әсер етті. Осылайша, ұйымдармен өзара әрекеттестіктегі трансформация әйелдердің технологиялық эволюция процесіне тартылуына көптеген өзгерістер алып келді. Сондықтан әйелдер арасында сандық сауаттылықты арттыру қажеттілігі артады, атап айтқанда: медиа сауаттылық, технологиялық және ақпараттық жүйелерді пайдалану, STEM. Үкімет алшақтықты қысқарту үшін шаралар қолданып жатыр, алайда олардың қайтарымдылығының төменділігі байқалады. Осыған байланысты мемлекет бірқатар міндеттерді орындап, «тең диалог» жүргізуі қажет.

Түйінді сөздер: цифрландыру, әйелдер, технологиялар, үкімет

Challenges for women in interaction with government in the context of economy digitalization

*Kenzhegulova Gaukhar Koblanovna, 1st year PhD Student
Specialty “State and local administration»
Narxoz University, Almaty, Republic of Kazakhstan
Scientific adviser: Oskembayev E., Doctor of Economics, Professor*

Introduction.

These days digitalization of all sectors of economy has proved to have both negative and positive outcomes for societies. However, these process leaves behind minorities. Women are more tangible and are the first who suffer from recession or any form of economy failure. Starting from the salary, which is on average 30% less than of men, women face more obstacles on the way to prosperity. Technology is one of the way for women promotion, but still is challenging for the majority.

Literature review.

Organizational change in private sector has had a great impact on “the profile of a perfect candidate”. Current technology increase or digitalization has involved women as a new group of potential breadwinners. In Saudi Arabia, for example, the advancement of the Internet and the improvement of digital education has helped women to claim their rights, to see their educational opportunities and skills. Since many families adhere to strict cultural rules that affect women’s access to education. Distance education has become the best option for girls. Distance education in Saudi Arabia implies online education at home, which eliminates the “extra” male society for the girl. However, such training is provided without access to the Internet. But still, girls have access to education (Lily & Lily, 2016). However, these does not mean that it is favoring them in all aspects.

In the process of evolving, digitalization process has determined the future possibility of exclusion of some subjects or jobs, making ICT, engineering, transport as one of the leading specialties. Education stands out as a vivid example. One of the main points in the digital scientific world is mathematical calculations, mathematical analyzes,

which are used when conducting methodological analyzes in research. Today, women's interest in ICT and STEM has grown significantly, and this helps them to move up the career ladder in higher education. This is a clear example of official requirements considering, as well as following them. In the United States, the number of women in the study increased significantly from 1970 to 2006. This may also be due to new requirements for admission to universities, especially Western and European countries (Hyde, Mertz, Differences, Exist, & Population, 2009). Worldwide women involvement in ICT specialties is about 30%. According to the data 2015-2016, India was popular among women for selection of ICT specialties, more than 30%. Japan together with Australia turned out to be less popular, around 17%. Canada and the USA made up about 25% of entries to ICT specialties in Higher Education (Kenzhegulova Gaukhar, 2019).

One of the first steps, for the purpose of overcoming ICT literacy gap, governments pursue trainings to the public. However, these are those who have not left digital footprints or have extremely limited access to ICT. Another part of the group lack basic knowledge skills, however the taught curriculum is usually useful for low positions and hardly complement to further successful promotion at work (Gilbert, Masucci, Homko, & Bove, 2008). Nevertheless, these trainings are of less productive, as they do not take into account other issues. These issues are not only lack of internet access, but also social status or low possibilities for people to attend specially designed trainings (Kvasny & Keil, 2006). Kvasny and Keil (2006) suggest in their study to "speak" with service receivers to adapt the trainings to the needs of the public, rather than benefiting own interests.

It is better to follow the way technology communication affects society interaction and perception of government and vice versa.

Firstly, technical determinism has made the process of digitalization as a key element. If earlier to follow the completion of tasks or on time documents only hard registrars followed delivery, today theses are online tools. However, the tools here are the process of task delivery timing. Another way is the document itself. From this position, there is a rising importance and functionality of such positions as secretaries and assistants, as they do all the patchwork (Fountain, 2001).

Secondly, the theory of social determinism, however, has included some rules, where technology perception is a crucial moment. Thus, people have made divisions of different technologies for delivery of different tasks. For instance, organizational technology, which includes fax machines, printers etc. (Fountain, 2001; Luna-reyes & Gil-garcia, 2014)

Thirdly, in the studies of DeSanctis and Poole (1994), Orlikowski (1992) already there has been discussed the theory of unified view. This theory is about two-way-interaction where technology changes the usual order of people social behavior, networking. This brings transparency, although limits peoples free time (Wanda J. Orlikowski; Gash, 1994).

Paradox of IT productivity is still taking place among public sectors. We may assume that little understanding of one party in the use of any technology has been playing a major role. For instance, secretaries are those who usually have to deal with typing texts on computers, answering phone messages, providing full service of travel arrangements. Providing travel arrangements usually includes visa application, flight details, accommodation, etc. Another part is documents preparation, which is printing, scanning and so on. As secretaries or assistants positions are mostly occupied by women. They have to work with the information technologies (IT), as well as information systems (IS). However, it is not always when they see the IT or IS payoff. All the organizational technology is approved by the head of an organization. Specialists of IT departments usually prepare the list. They are also eligible to advice and share opinion if there is need in a machine. In addition, most positions in IT departments are occupied by men. At the same time, the positions that tasks performing mostly needs technology, like computers, these are women. A fine example of that could be any higher educational institution (Willcocks, Management, & College, 1996).

All the steps of a government by implementing technology and at the same time improving women wellbeing are of little use. Establishing of a healthy conversation by the government, could be done through advisory boards, organizations or at times NGOs. Through these interaction government can have a better understanding of what way of IT/IS introduction and when if fruitful, both for the government and women (Heikkila & Isett, 2007). However, it is not always that easy,

recalling the interest of people to join any advisory boards or something else. To achieve this, government needs to motivate, which could be achieved though following private sector methods of motivation. People tend to seek for the feeling of importance, in that way they are eager to get involved even if incentives are insignificant.

Kazakhstan in order to improve ICT literacy had provided training courses for people free of charge. However, it is difficult to follow result. The courses included very basic knowledge as using internet, having e-mail. Interestingly, the people who come to pass courses usually have limited access to ICT or do not have it at all. Therefore, it is difficult to practice obtained skills. Consequently, women fallout the process of digital feminism. Whereas women involvement in media gives opportunities for women in develop their business, obtain knowledge etc.(Cockayne & Management, 2020)

Whereas in Indonesia there have been established courses for women through NGOs. These courses improve media literacy of women. There is also cooperation with a college, to motivate girls for creative ideas, rather that just basic skills training. This type of communication gives the opportunity for women to maintain their knowledge (Suwana, 2017).

Conclusion.

There have been distinguished issues that women have to deal with in overcome gender digital divide in interaction with government. These are loop-sided policy of technology use. These way women are put under the conditions, which are unintentionally rise gender inequality. Moreover, this could be observed in almost all fields of economy. Another issue is lack of dialog between government and women. Mostly so-called interaction is built based on stereotypes or cultural habits. Consequently, government has already predicted policy of behavior. Thus, does not adapt the environment for women, but enlarging the glass ceiling.

Reference list:

1. Cockayne, D., & Management, E. (2020). *Digital Feminism*. In *International Encyclopedia of Human Geography (Second Edition, Vol. 3)*. <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-102295-5.10536-0>

2. Fountain, J. E. (2001). *Building the Virtual State : Information Technology and Institutional Change*. (June).
3. Gilbert, M. R., Masucci, M., Homko, C., & Bove, A. A. (2008). *Theorizing the digital divide : Information and communication technology use frameworks among poor women using a telemedicine system* q. 39, 912–925. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2007.08.001>
4. Heikkila, T., & Isett, K. R. (2007). *Citizen Involvement and Performance Management in Special-Purpose Governments*. (April).
5. Hyde, J. S., Mertz, J. E., Differences, D. G., Exist, M. P., & Population, G. (2009). *Gender , culture , and mathematics performance*. 106(22), 8801–8807.
6. Kenzhegulova Gaukhar. (2019). *Impact of global digitalization trends on gender balance o in higher education / влияние трендов глобальной цифровизации на гендерный баланс в системе высшего образования*. XI Annual International Scientific Student Conference “Contemporary global trends: challenges and risks for central Asia”. The Kazakh-German University, 260–265. Almaty, Kazakhstan.
7. Kvasny, L., & Keil, M. (2006). *divide : a tale of two US cities*. 23–53.
8. Lily, A. E. A. Al, & Lily, A. E. A. Al. (2016). *Social Change and Educational Technologies : By Invitation or Invasion Social Change and Educational Technologies : By Invitation or Invasion*. 9633(March). <https://doi.org/10.1179/1477963312Z.0000000004>
9. Luna-reyes, L. F., & Gil-garcia, J. R. (2014). *Digital government transformation and internet portals : The co-evolution of technology , organizations , and institutions*. *Government Information Quarterly*, 1–11. <https://doi.org/10.1016/j.giq.2014.08.001>
10. Suwana, F. (2017). *Kasetsart Journal of Social Sciences Empowering Indonesian women through building digital media literacy*. *Kasetsart Journal of Social Sciences*, 38(3), 212–217. <https://doi.org/10.1016/j.kjss.2016.10.004>
11. Willcocks, L., Management, I., & College, T. (1996). *Beyond the IT Productivity Paradox*. 14(3), 279–290.

Роль государственно-частного партнёрства в национальной экономике

*Мусаев Мирас Еркинович,
Магистрант 2 года обучения,
специальность «ГиМУ» Школа Права и
государственного управления
Университет Нархоз, Алматы, Казахстан
Научный руководитель: Смагулова Ш.А., д.э.н., профессор*

Аннотация

Представленная статья направлена на раскрытие содержания и значимости государственно-частного партнерства для экономики страны. Проведен обзор литературных источников отечественных и зарубежных авторов в сфере ГЧП. В основном все ученые утверждают, что ГЧП – это совместная деятельность государства и бизнеса для реализации инфраструктурных инвестиционных проектов в национальной экономике. Раскрыты основные принципы инвестиционных проектов ГЧП. Обоснована эффективность ГЧП, которая ориентирована на максимизацию прибыли и минимизацию финансово-экономических расходов. Предложены формы взаимодействия государства и частного бизнеса. В заключении сделаны выводы, обеспечивающие целесообразность использования системы ГЧП, как эффективный институт по совместному сотрудничеству государства и предпринимательских структур с целью реализации крупных экономических проектов.

Ключевые слова – государственно-частное партнерство, инвестиционные проекты, бизнес, эффективность, софинансирование

Ұлттық экономикадағы мемлекеттік-жеке меншік әріптестіктің рөлі

*Мусаев Мирас Еркінұлы, 2 оқу жылының магистранты,
«МЖЖБ» мамандығы
Құқық және мемлекеттік басқару мектебі
Нархоз Университеті,
Алматы, Қазақстан
Ғылыми жетекшісі: Смагулова Ш.А., э.ғ.д., профессор*

Аңдатпа

Ұсынылған мақала ел экономикасы үшін мемлекеттік-жеке меншік әріптестіктің мазмұны мен маңыздылығын ашуға бағытталған. МЖӘ саласындағы отандық және шетелдік авторлардың әдеби көздеріне шолу жасалды. Негізінен, барлық ғалымдар МЖӘ – ұлттық экономикадағы инфрақұрылымдық инвестициялық жобаларды іске асыру үшін мемлекет пен бизнестің бірлескен қызметі деп санайды. МЖӘ инвестициялық жобаларының негізгі принциптері ашылды. МЖӘ тиімділігі негізделген, ол пайданы барынша ұлғайтуға және қаржы-экономикалық шығыстарды азайтуға бағытталған. Мемлекет пен жеке бизнестің өзара іс-қимыл нысандары ұсынылды. Қорытындыда ірі экономикалық жобаларды іске асыру мақсатында мемлекет пен кәсіпкерлік құрылымдардың бірлескен ынтымақтастығы жөніндегі тиімді институт ретінде МЖӘ жүйесін пайдаланудың орындылығын қамтамасыз ететін қорытындылар жасалды.

Түйінді сөздер - мемлекеттік-жекешелік әріптестік, инвестициялық жобалар, бизнес, эффективность, бірлесіп қаржыландыру

The role of public-private partnership in the national economy

*Musaev Miras Erkinovich, Specialty "State and local administration»
School "Law and public administration»
Narxoz University, Almaty, Republic of Kazakhstan
Scientific adviser: Sh.A. Smagulova, Doctor of Economics, Professor*

The content of public-private partnership (PPP) is revealed through the definition of its concept, the allocation of goals and principles of implementation, a variety of forms and models.

PPP is an institutional and organizational Alliance between the state and business in order to implement national and international, large-scale and local projects in economic sectors. As a rule, each such Alliance is temporary, since it is created for a certain period in order to implement a specific project and ceases to exist after its implementation [1].

The issues of evaluating the effectiveness of PPP projects are in the focus of many researchers. Thus, Akintoye, Beck and Hardcastle note the need to assess the effectiveness of the PPP mechanism, taking into account the scale of projects, availability of resources, risk distribution, and the ratio of cost and quality [2].

Lewis and Grimsey emphasize the need for technical, economic and financial evaluation of PPP projects [3].

Dabagyan reviewed the main scientific approaches and analyzed the world experience in applying the mechanism of public-private partnership.

In addition, he developed recommendations for improving the legal framework and proposed new socio-economic measures for the national economy of Russia [4].

In the work of Varnavsky, Klimenko, and others, based on the analysis of General theory and world practice, the methodological and practical aspects of public-private partnership are determined [5].

The work of Ignatyuk N. A. is devoted to the analysis of questions about legal conditions, basic principles, goals, and other parameters of public-private partnership [6].

Given that a significant number of PPP projects involve investment, researchers often use project analysis indicators (payback period, internal rate of return, etc.) to determine their effectiveness [7].

The concept of PPP is multidimensional. In a broad sense, PPP refers to any interaction between business and the state.

PPP represents the entire spectrum of interaction between government and business, aimed at solving global and local problems of socio-economic development.

PPP in a broad sense is any formal constructive interaction between government and business, not only in the economy, but also in politics, culture, and science.

In a narrow sense, PPP refers to the interaction of business and government in the implementation of socially significant projects of national significance.

PPP in the broad sense is a socio-economic concept, and in the narrow sense it is a mechanism for cooperation between authorities and business structures.

PPP is a system of legal norms that forms an independent institution. In the narrow sense, it is a system of specific legal forms of interaction between government and business structures.

PPP is an institution of long-term sustainable legal cooperation of financial, investment, organizational, managerial and intellectual resources of public authorities and private enterprise for the joint solution of socially significant tasks [8].

PPP is a mechanism for co-financing infrastructure projects by the state and business. At the same time, the PPP provides for two types of activities: investment in infrastructure facilities and the provision of services using these facilities, or their operation.

The goal of a public-private partnership (PPP) is to develop infrastructure in the public interest by pooling the resources and expertise of each participant.

At the same time, it is necessary to comply with the requirements for the lowest costs and risks, as well as to obtain optimal profits.

To achieve transparency of PPP investment projects, the following principles must be relied upon.

1. Objectivity. Organizations involved in the implementation of PPP projects must provide complete real source information.

2. System. Implementation of the PPP investment project should be carried out according to a pre-agreed plan.

3. Scientific character. When calculating investment projects, it is necessary to use exclusively scientific approaches that justify each financial indicator of the project.

4. Efficiency. The cost of implementing PPP investment projects should have multiple social effects.

As a rule, a PPP assumes that it is not the state that is involved in business projects. On the contrary, the state invites businesses to participate in the implementation of socially significant projects.

Projects based on PPP allow freeing up budget funds, since the private partner itself provides financing for the project according to the criteria of economic feasibility.

The efficiency of PPP is due to the reduction of construction time and economical operation of facilities by a private partner.

Interaction between the state and private business is carried out on the basis of several big forms.

The first most common form is the conclusion of contracts. An administrative agreement is concluded between the state and a private company for the implementation of various types of socially significant activities.

The contract form is the easiest form of PPP to implement. At the conclusion of the contract, the ownership rights and responsibility for non-performance lie with the state.

The second form of interaction between the state and private business is lease and leasing relations. When implementing this form, the state transfers its own property for temporary use to private businesses.

The property consists of buildings, structures, production equipment, etc. During the entire lease term, private companies make lease payments.

The third form of interaction is the creation of joint ventures, mainly through corporatization. The state and private business act as shareholders of joint ventures. The ownership rights and risks of each party are determined by the share capital.

Private companies are interested in a high share of equity in order to have free access to the asset management of the joint venture.

In practice, the majority of shares are often owned by the state, and the business is limited in its management capabilities.

The fourth form of interaction is a production sharing agreement. In this form of interaction, the state grants rights to the subsoil, which is used for the search, exploration and production of mineral resources at the expense of a private company.

The products produced are distributed between the state and the private company in accordance with the terms of the agreement. This form is not used in the implementation of social infrastructure projects.

One of the new forms of interaction in the field of PPP is a concession agreement or concession. The main goal of the concession agreement is to attract investment in the country's economy and ensure efficient use of property.

The advantages for business in implementing this form of interaction are the long-term contract (25-30 years) and freedom in making management decisions.

The evolution of the concession agreement has been a life-cycle concession. This form of implementation involves a fee for the operational readiness of the object.

If we look at the world experience of attracting private investment in infrastructure projects, there are two main models: English (British) and French. The French model is based on leases and concessions.

The ideology of public-private partnership, which ensures the distribution of risks and income of investment activities on the basis of combining the resources of the public and private sector, has become widespread in foreign countries.

The leaders in the field of public-private partnership are the United Kingdom, the United States, France and Germany.

For example, in the United States, economic practice in the field of investment policy formation and implementation is more focused on the implementation of the principles of economic freedom and economic liberalism.

The vast majority of programs in the United States are aimed at upgrading and updating fixed assets or expanding production.

In Japan, part of the funds allocated to investment programs are transferred on loan terms to state credit institutions, such as the Japa-

nese development Bank, the Japanese Bank for international cooperation, and others.

In Japan, the investment policy model is based on an active partnership between the state and private investors.

In Japan, the main directions are electronics, robotics, and information systems.

Particular interest in PPP arose in the 90s of the twentieth century in the UK. It was at this time that the British form of PPP - the “Private Finance Initiative” (PFI) - began to develop. Its essence was to attract private investment for the construction of large public facilities.

In Argentina, there is a national system of public investment that defines the principles, norms and mechanisms for the development, approval and implementation of public investment projects.

In China, the state and private investors co-Finance the construction and operation of infrastructure facilities. The main investment flows are concentrated in 5 free economic zones, which help to prevent the dispersion of funds among a large number of projects.

The practice of using public-private partnership in a number of Western European countries shows that this mechanism is used where the state and business have complementary interests.

Based on the research, the following scientific and practical **conclusions** were obtained.

In recent years, significant changes have taken place all over the world in industries that were previously always state-owned and managed: electric power, road, rail, utilities, main pipeline transport, ports, airports, etc.

The state transfers the objects of these industries for temporary use to businesses, reserving the right to regulate and control their activities.

On the one hand, enterprises in infrastructure sectors, first of all, cannot be privatized due to the strategic, economic and socio-political significance of infrastructure facilities.

But, on the other hand, the state budget does not have enough funds to ensure simple and expanded reproduction in them.

In order to resolve this contradiction, the concept of public-Private partnership (PPP) is used in economic practice.

PPP is an institution aimed at organizing joint activities of the state, local governments and business structures to meet the interests of society.

The use of foreign experience of investment policy is important for the development of a long-term strategy for the development of the industrial sector.

Bibliographic list:

1. Трегубова Д.Д. *Управление источниками финансирования приоритетных проектов в интересах государственного и частного инвестора // Молодой ученый. - 2017. - №17. - С. 386-389.*

2. Akintoye A., Beck M. *Policy, finance & management for public-private partnerships / A. Akintoye, M. Beck. – London: Published by Blackwell Publishing Ltd, 2009. – 275p.*

3. Grimsey, D., Lewis, M. *Public Private Partnerships: The Worldwide Revolution in Infrastructure Provision and Project Finance. - Edward Elgar: Cheltenham, 2011. – 231p.*

4. Дабагян Е.К. *Развитие государственно-частного партнёрства в Российской Федерации // Российское предпринимательство. – 2015. – Том 16. – № 4. – С. 611-622.*

5. *Государственно-частное партнерство: теория и практика / В.Г. Варнавский, В.А. Королев и др. – М.: Изд.дом ГУ ВШЭ, 2010. – 287с.*

6. Игнатюк Н.А. *Государственно-частное партнерство / Учебник. – М.: Юстицинформ, 2012. – 384с.*

7. Матаев Т.М. *Риски в сфере государственно-частного партнерства. – М.: МАКС Пресс, 2014. – 152 с.*

8. Емельянов Ю. *Новые формы государственно-частного партнерства в России // Проблемы теории и практики управления. – 2013. – № 2. – С.13–23.*

Государственное управление социальной защиты населения

*Садибекова Жибек Абаевна,
Магистрант 2 года обучения,
специальность «ГиМУ» Школа Права и
государственного управления
Университет Нархоз, Алматы, Казахстан
Научный руководитель: Смагулова Ш.А., д.э.н., профессор*

Аннотация

Данная статья посвящена теоретическим вопросам становления и организации управления социальной защиты населения в стране. Вначале раскрываются основные понятия «Социальная защита населения», представленные разными зарубежными и отечественными учеными. Предложены цель, функции и важные принципы социальной защиты, которые ориентированы на оказание материальной помощи граждан в сложных социально-экономических условиях. Обосновано, что объектами управления в системе социальной защиты населения являются министерства, организации, университеты. Важный акцент сделан на организационные формы и виды социальной защиты населения. В работе определенное внимание уделено денежным выплатам в виде социальных пособий и возмещение гражданам произведенных расходов. В конце приведены выводы, обеспечивающие целесообразность проведения социальной защиты граждан.

Ключевые слова – социальная защита населения, социальная политика, принципы, денежные выплаты, субсидии, пособия

Мемлекеттік басқару халықты әлеуметтік қорғау

*Садибекова Жібек Абаевна, 2 оқу жылының магистранты,
«МэЖБ» мамандығы Құқық және мемлекеттік басқару мектебі
Нархоз Университеті, Алматы, Қазақстан
Ғылыми жетекшісі: Смагулова Ш.А., э.ғ.д., профессор*

Аңдатпа

Бұл мақала елдегі халықты әлеуметтік қорғауды басқаруды қалыптастыру мен ұйымдастырудың теориялық мәселелеріне арналған. Бастапқыда әр түрлі шетелдік және отандық ғалымдар ұсынған «Халықты әлеуметтік қорғау» негізгі тұжырымдамалары ұсынылған. Әлеуметтік қорғаудың мақсаты, функциялары мен маңызды қағидаттары ұсынылған, олар қиын әлеуметтік-экономикалық жағдайда азаматтарға материалдық көмек көрсетуге бағытталған. Халықты әлеуметтік қорғау жүйесіндегі басқару объектілері министрліктер, ұйымдар, университеттер екендігі дәлелденді. Халықты әлеуметтік қорғаудың ұйымдастырушылық нысандары мен түрлеріне маңызды көңіл бөлінеді. Жұмыста әлеуметтік төлемдер түріндегі ақшалай төлемдер мен азаматтар шеккен шығындардың орнын толтыруға көп көңіл бөлінеді. Соңында азаматтарды әлеуметтік қорғаудың орындылығын қамтамасыз ететін тұжырымдар келтірілген.

Түйінді сөздер - халықты әлеуметтік қорғау, әлеуметтік саясат, қағидалар, ақшалай төлемдер, субсидиялар, жеңілдіктер

State department of social protection of the population

*Sadibekova Zhibek Aباevna, Specialty
“State and local administration»
School “Law and public administration» Narхоз University,
Almaty, Republic of Kazakhstan
Scientific adviser: Sh.A. Smagulova,
Doctor of Economics, Professor*

Social protection is one of the elements of social policy. Social protection of the population is a set of socio-economic measures carried out by the state to meet various needs of social categories and groups.

This aspect of social protection is determined by the level of economic development of the country. A set of social protection measures is aimed against situations of risk in the normal life of citizens, such as illness, unemployment, old age.

Consider the definitions of different authors on the concept of “Social protection of the population” (table 1).

Table 1 - Authors «Views on the interpretation of the category” Social protection of the population»

The Definition	Authors
Social protection of the population is a system of measures of a legal, socio-economic and organizational nature, guaranteed and implemented by the state to ensure a decent life and free human development	Zhulina E.G., Ivanova N. A.
Social protection of citizens - a set of measures and mechanisms for their implementation used by society to ensure normal conditions of material and spiritual life of the population	Grushko V.I.
Social protection of a person is a system designed to provide a certain level of access to citizens to vital goods that cannot be economically active and provide themselves with income	Kurmantaeva A. Zh.
Social protection of citizens is related to preventing, regulating and overcoming situations that negatively affect the well-being of people	United Nations Research Institute
Social protection is designed to protect poor people from serious dangers as a result of adverse shocks	<i>Armando Barrientos, David Hulme</i>
Note - based on the sources [1-5]	

The main goals of social protection of the population are as follows:

- getting rid of absolute poverty when the average per capita total family income is below the minimum subsistence level;
- providing material assistance to the population in extreme conditions;
- assistance in adapting socially vulnerable groups of the population to market economy conditions.

The functions of social protection of the population are presented in table 2.

Table 2 - Types of social protection functions

MAIN FUNCTION	
Economic - is expressed in the provision of material support by citizens in a difficult life situation.	Political - aimed at bringing together the social level of different segments of the population.
Demographic - helps to stimulate the growth of the country's population and life expectancy.	Social rehabilitation is related to meeting the needs of the elderly and disabled citizens.
Note - based on the source [1]	

Basic principles of social protection: humanity, social justice, targeting, complexity, ensuring the rights and freedoms of the individual.

For example, the principle of guaranteeing citizens 'rights is implemented by creating citizens' rights based on the law. The Constitution guarantees minimum wages and pensions, age-related social security, etc.

The principle of inclusiveness means that the necessary goods and services are provided whenever there is a need.

The principle of equality of citizens is defined as equality of rights and duties, responsibility, and equal opportunities for citizens.

The main elements of the system and organizational forms of social protection of the population are shown in figure 1.

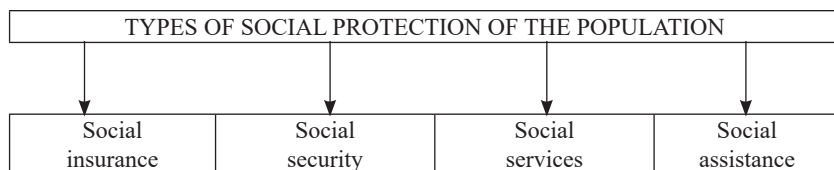

Figure 1 - Main types of social protection of the population

Note - based on the source [1]

Social security management is the activity of state bodies, state and non-state funds to provide various types of material assistance and cultural and consumer services to disabled citizens.

An important element of the social protection system is social insurance (figure 2). It means insuring people against possible changes in their material and social status.

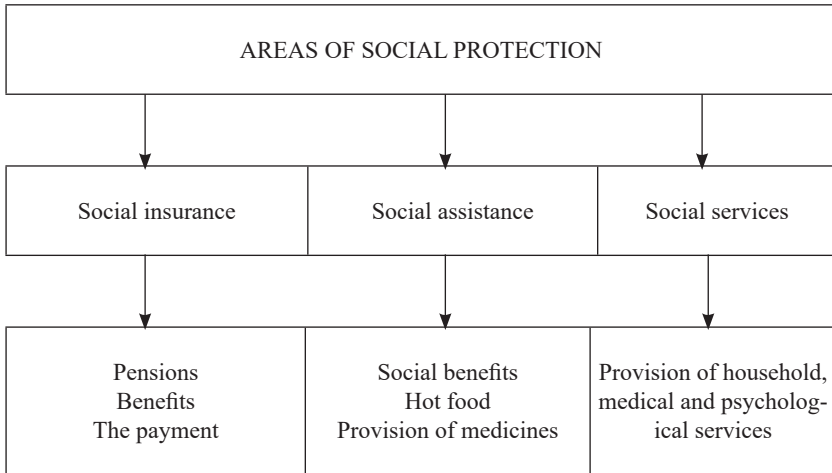

Figure 2 - Priority areas of social protection

Note - based on the source [2]

The next element of the social protection system is social security. Social security is a form of social policy of the state aimed at providing material support to certain segments and categories of the population,

The social security system should include all types of pensions, allowances, compensation payments, as well as various social benefits for certain categories of citizens.

Other types of social benefits are paid to compensate for temporarily lost earnings or provide material assistance.

Compensation payments are intended for non-working able-bodied citizens who take care of a disabled person of group 1, a disabled child under the age of 18, and others.

Monetary payments include social benefits (free provision of a certain amount of money to citizens), subsidies (intended payment for material goods and services provided to citizens), and compensation - compensation to citizens for expenses incurred by them, as established by law.

Of particular importance for the social protection of children at the present stage is the creation of specialized institutions for minors, which are designed to help them.

The state provides compensation to citizens who have lost their jobs, and pays scholarships during the period of professional retraining or advanced training. It also pays unemployment benefits and creates opportunities for participation in paid public works [6].

Along with labor protection, an important part of the state's social policy is the protection of health and maintenance of long-term active life of citizens.

The most important part of social protection of the population is the institution of social work bodies.

The purpose of their activities is to implement state policy aimed at establishing stable and orderly links between the various levels of the organizational system.

The objects of management in the system of social protection of the population are institutions and organizations, labor and educational collectives.

The main function of bodies and institutions of social protection of the population is to improve the activities of its various structural elements, regulated by certain norms and controlled by social institutions to ensure the achievement of goals.

Based on the study, the following **conclusions** were obtained.

The peculiarity of the social policy of States in modern conditions is to shift the center of gravity in the implementation of social protection of the elderly and old people directly to their places of residence.

Thus, social protection of the population is understood as a system of legislative, economic, social and other guarantees in order to ensure equal rights and opportunities for all able-bodied citizens to work.

Social protection policy is implemented through a set of targeted measures of natural, monetary, organizational, legal, moral and psychological assistance to needy categories of the population.

Social support is implemented mainly on the basis of actively stimulating methods.

In recent years, there has been a significant growth of public and charitable organizations and their active participation in the

implementation of measures for social protection of the population.

State payments are designed to alleviate differences in income levels and help meet a number of needs of children and older members of society.

State policy in the interests of children is based on the principles of legislative protection of the rights of the child.

Bibliographic list:

1. Жулина Е.Г., Иванова Н.А. *Экономика и социология труда / Учебное пособие.* - М.: Экзамен, 2009. - 151 с.

2. Грушко В.И. *Пенсионная система Украины / Учебное пособие.* - Киев: Мир, 2014. - 334 с.

3. Курмантаева А.Ж. *Социальная защита населения в Республике Казахстан // Вестник КазНПУ.* – Алматы, 2016. - №2. – С 32-40.

4. *United Nations Research Institute for Social Development (UNRISD). Combating Poverty and Inequality: Structural Change, Social Policy and Politics.* - NewYork, 2010. – 187p.

5. *Armando Barrientos, David Hulme. Social Protection for the Poor and Poorest. Concepts, Policies and Politics. Palgrave Macmillan, NewYork, USA, 2016.* – 231p.

6. Смагулова Ш.А. и др. *Современное состояние рынка труда и структура занятости в Республике Казахстан // Вестник КазНУ. Серия Международные отношения и международное право.* – Алматы, 2018. - №1 (81). – С.132-139.

Совершенствование бизнес-процессов АО «KTZ-EXPRESS»

Сарсенбек Е.Т., Магистрант

*Казахская академия транспорта и коммуникаций
имени М. Тынышпаева,
Алматы, Казахстан, sarsenbek1997@list.ru*

*Научный руководитель
д.э.н Ускеленова А.Т.*

*Казахская академия транспорта и коммуникаций
имени М. Тынышпаева,
Алматы, Казахстан*

Аннотация

Статья посвящена изучению бизнес-процессов предприятия. Были упомянуты угрозы экономическому улучшению производственной деятельности предприятия. Транспорт и рынок неразделимы, взаимосвязаны. Их взаимодействие ускоряет развитие каждого из них и тем самым всей экономики. Появление рынков невозможно без транспорта. Развитие последних способствует росту конкурентоспособности экономики, вовлечению новых территорий и производителей в процесс обмена и вызывает увеличение емкости внутреннего рынка. Из этого можно сделать вывод, что степень развития транспорта определяет степень развития рынка и его возможности.

Ключевые слова: бизнес-процесс, экономическое улучшение, железнодорожный транспорт.

Improvement of business processes of JSC «KTZ-EXPRESS»

Sarsenbek E.T., *Master student*

*Kazakh academy of transport and communications
named after M. Tynyshpaev,*

Almaty, Republic of Kazakhstan, sarsenbek1997@list.ru

Scientific adviser:

Uskelenova A.T.

Doctor of Economics,

*Kazakh academy of transport and communications
named after M. Tynyshpaev,*

Almaty, Republic of Kazakhstan

Abstract

The article is devoted to the study of business processes of the enterprise. The threats to economic improvement of the enterprise's production activities were mentioned. Transport and the market are inseparable, interconnected. The emergence of markets is impossible without transport. The development of the latter favors the growth of marketability of the economy, the involvement of new territories and producers in the exchange process, and causes an increase in the capacity of the domestic market. From this we can conclude that the degree of development of transport determines the degree of development of the market and its capabilities.

Key words: business processes, economic improvement, railway transportation.

«KTZ-EXPRESS» АҚ бизнес-үдерістерді жетілдіру

Сарсенбек Е.Т., Магистрант

*М.Тынышпаев атындағы Қазақ көлік және
коммуникациялар академиясы,
Алматы қ. Қазақстан, sarsenbek1997@list.ru*

Ғылыми жетекші

э.ғ.д Ускеленова А.Т.

*М.Тынышпаев атындағы Қазақ көлік және
коммуникациялар академиясы,
Алматы қ. Қазақстан*

«КТЖ» ҰК «АҚ Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес шағын бизнес ретінде заңды тұлға болып табылады.» ҚТЖ «ҰК» АҚ Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексінің, Заңының негізінде құрылды және жұмыс істейді. «Жауапкершілігі шектеулі серіктестіктер және қосымша жауапкершілік туралы» Қазақстан Республикасы, «Жеке кәсіпкерлік туралы» Қазақстан Республикасының Заңы және осы жарғы.

«KTZ-Express» АҚ заңды тұлға болып табылады, «Қазақстан темір жолы» ұлттық компаниясы» акционерлік қоғамының (бұдан әрі - Қоғам) Қазақстан Республикасының Заңы негізінде жасалған есеп саясаты бар. Бухгалтерлік есеп және қаржылық есептілік туралы »2007 жылғы 28 ақпандағы № 234 - III, қаржылық есептіліктің халықаралық стандарттары - ҚЕХС және оларға түсіндірмелер кіретін қаржылық есептілікті, Халықаралық қаржылық есептілік стандарттарын (бұдан әрі - ҚЕХС) дайындау және ұсыну тұжырымдамасы, бухгалтерлік есеп пен қаржылық есептілікті реттеу жөніндегі уәкілетті орган әзірлеген ҚЕХС қолдану жөніндегі нұсқаулықтар.

Компанияның құрылтайшысы - Қазақстан Республикасының Үкіметі. Компанияның жалғыз акционері - «Самұрық-Қазына» ұлттық әл-ауқат қоры» акционерлік қоғамы.

Қоғамның негізгі қызметі Қоғамның Жарғысына сәйкес айқындалады.

Компанияның негізгі қызмет түрлері:

- магистральдық теміржол желісіне қызмет көрсету;
- тасымалдау процесін бақылау;
- жүктерді теміржол көлігімен тасымалдауды жүзеге асыру;
- теміржол көлігімен жүктерді тасымалдаумен жанама байланысты өзге де қызмет.

Қоғамның органдары:

- 1) жоғарғы орган - Жалғыз акционер;
- 2) басқару органы - Директорлар кеңесі;
- 3) атқарушы орган - Басқарма;
- 4) Қоғамның қаржы-шаруашылық қызметіне бақылауды жүзеге асыратын орган - Ішкі аудит қызметі.

Басқарма төрағасы – Қоғамның Президенті – Компанияның ағымдағы қызметін басқарады.

Қаржылық есептілікті жасау мақсатында есепті кезең - күнтізбелік жыл (1 қаңтардан 31 желтоқсанға дейін). Аралық қаржылық есептілік тоқсан сайын жасалады. Қаржы-шаруашылық қызметін жүргізуге, бухгалтерлік есеп пен есептіліктің Компанияның БП ережелеріне сәйкестігін ішкі бақылау Ішкі аудит қызметі мен Аудит бөліміне жүктелген. Қоғамның құрылымдық бөлімшелерінің бухгалтерлік қызметтерінің басшылары бухгалтерлік есептің дұрыстығы үшін жауап береді.

6 мамырда Астана қаласында «Қазтеміртранс» акционерлік қоғамына («Қазақстан темір жолы» еншілес кәсіпорны) ISO 14001 экологиялық менеджмент жүйесінің халықаралық стандарттарына және OHSAS 18001 еңбекті қорғау және қауіпсіздік жүйесінің халықаралық стандарттарына сәйкестігіне сертификаттар тапсырылды. Аудитті TQCSI-Total Quality халықаралық сертификаттау органы өткізді.

«Қазтеміртранс» АҚ транзиттік әлеуетті дамытуға және теміржол желісі дамыған мемлекет ретіндегі Қазақстанның беделін нығайтуға қатысады. Еуропа мен Азияның түйіскен жерінде, Қазақстан Азия елдеріне Ресеймен және Еуропамен географиялық тұрғыдан негізделмеген құрлықтық көлік байланысын қамтамасыз етеді.

«Қазтеміртранс» АҚ - Қазақстан Республикасының жүк вагондары паркінің ең ірі операторы. 2003 жылғы 21 қазанда Қазақстан-

да теміржол көлігін реформалау аясында құрылған, ол «Қазақстан темір жолы» Ұлттық компаниясы АҚ 100% еншілес компаниясы. Қазақстан аумағы арқылы теміржол тасымалының жалпы көлемінің 56%-дан астамы «Қазтеміртранс» АҚ жүк паркімен жүзеге асырылады.

Компания вагондарды жөндеу және модернизациялауды жүзеге асырады, экспедиторлық қызмет көрсетеді және жүк вагондарын жалға береді.

«Қазтеміртранс» АҚ - Қазақстан Республикасының Ұлттық экспедиторлар қауымдастығының толық мүшесі, Қазақстандық тасымалдаушылар мен вагон операторлары қауымдастығының (ҚазАПО), Халықаралық экспедиторлық қауымдастықтар федерациясының (FIATA) жеке мүшесі.

Соңғы 2 жыл ішінде Компания трафик көлемін 13% -ға арттырды. Негізгі өсім көмір, мұнай, құрылыс материалдары, химиялық және минералды тыңайтқыштарды тасымалдау кезінде қол жеткізілді. Жалпы ішкі көлемдегі тасымалдау үлесі 53%, ал кірісте 29% құрады. Сонымен бірге, көліктің жалпы көлемінің тек 5% -ын алатын транзиттің үлесі Компанияның жалпы кірісінің 24% құрайды.

2012 жылы негізгі бизнестен түскен кіріс 110 млрд. Теңгені құрады, бұл 2011 жылмен салыстырғанда 70% жоғары.

Қорытындылай келе, Жүк айналымының төмендеуімен жүк тасымалы кірісінің өсуі транзиттік, ішкі және импорттық жүк тасымалы көлемінің ұлғаюымен, халықаралық тасымалдарда жүк тасымалдау тарифтерінің өсуімен, швейцариялық франк пен АҚШ долларының теңгеге шаққандағы өсуімен түсіндіріледі. Осылайша, Компания көлік қызметтерінің кең тізімін қамтитыны түсінікті. Компания жыл сайын күш алып, жетіле түседі және бүгінгі күн ырғағында тез қозғалады, бірақ, әрине, өткен жылды ескермейді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Asel T. Uskelenova, Kairatbek K. Shadiyev, Aidar A. Tatygulov Efficient Model of Economic Growth in the Conditions of Post-Crisis Development of the Society in the Republic of Kazakhstan. - Journal of Advanced Research in

Law and Economics. – 2017. – Vol. 8. – Iss. 2. – P. 635-643. Режим доступа: <https://www.scopus.com/record/display.uri?eid=2-s2.0-85030123357&origin=resultslist&sort=plf-f&src=s&sid=6625e2fc0c02b2f2324f0d7c171a5012&sot=autdocs&sdt=autdocs&sl=18&s=AU-ID%2857195916238%29&relpos=4&citeCnt=0&searchTerm=>

2. Агеева В.А. Психологические аспекты оценки персонала// Экономика железных дорог, -2004. №10. - С.59-63.

3. Қазақстан Республикасының көлік және коммуникация Министрлігінің 2020 жылдарға арналған Стратегиялық жоспары

4. Assel T. Uskelenova, Kasiya A. Kirdasinova, Sapiya K. Tazhikenova, Gulnara K. Utarbayeva, Zauresh B. Akhmetova *Innovation Management in the Kazakhstan Industrial Sector. - Innovation Management in the Kazakhstan Industrial Sector. – Journal of Social Sciences Research Int. J. Manag. Bus. Res.*, 8 (1), 199-209, June 2018

5. Assel T. Uskelenova, Seidaliyeva D.A., Kirdasinova K.A., Tazhikenova S.K., Akhmetova Z.B. *Innovation management in the Kazakhstan industrial sector. - International Journal of Management and Business Research – 2018; 8(1): 199-209.* Режим доступа: <https://www.scopus.com/record/display.uri?eid=2-s2.0-85058152755&origin=resultslist&sort=plf-f&src=s&sid=6625e2fc0c02b2f2324f0d7c171a5012&sot=autdocs&sdt=autdocs&sl=18&s=AU-ID%2857195916238%29&relpos=3&citeCnt=2&searchTerm=>

The value of state support for innovative projects in agricultural development

Saktagan Zh.T.

Narxoz University,

Almaty, Republic of Kazakhstan

*Scientific adviser: **Doskeeva G.Zh.**,*

Doctor of Economics, Professor

Abstract

The article is devoted to the formation and development of the agrarian situation in the country and the effective implementation of the programs adopted in the country. Statistical data on world experience

and the importance of state support in the implementation of innovative projects abroad are presented. There is also detailed information on the role and importance of agriculture in the country's economy.

Key words: agriculture, innovative projects, government programs, government support, investment in agriculture.

Значение государственной поддержки инновационных проектов в развитии сельского хозяйства

Сактаган Ж.Т.

Школа Права и государственного управления

Университет Нархоз,

Алматы, Казахстан

Научный руководитель: Доскеева Г.Ж.,

д.э.н., профессор

Аннотация

Статья посвящена формированию и развитию аграрной ситуации в стране и эффективной реализации принятых в стране программ. Представлены статистические данные о мировом опыте и значении государственной поддержки в реализации инновационных проектов за рубежом. Также имеется подробная информация о роли и значении сельского хозяйства в экономике страны.

Ключевые слова: сельское хозяйство, инновационные проекты, государственные программы, государственная поддержка, инвестиции в сельское хозяйство.

Ауыл шаруашылығын дамытудағы инновациялық жобаларды мемлекеттік қолдаудың маңыздылығы

Сақтаған Ж.Т.

Құқық және мемлекеттік басқару мектебі

Нархоз Университеті,

Алматы, Қазақстан

Ғылыми жетекшісі: Доскеева Г. Ж.,

э.ғ.д., профессор

Ауыл шаруашылығын дамытудағы инновациялық жобалардың маңыздылығын көрсету, ауыл шаруашылығының жаңа технологиямен жұмыс жасаудағы тиімділігі, ауыл шаруашылығын дамытудың нақты бағыттарын анықтау.

Ауыл шаруашылығы – адамзат үшін негізгі ингредиент пен индустрияландыру үшін шикізат беретін экономиканың тірегі және өндірістің ең маңызды түрлерінің бірі. Адамдардың 70% күн көріс көзі ретінде ауыл шаруашылығына тікелей тәуелді. Ауыл шаруашылығы халықты тұрмыстық азық-түлікпен қамтамасыз етумен айналысады. Ауыл шаруашылығы екі саладан тұрады. Өсімдік шаруашылығы және мал шаруашылығы.

Ел экономикасының қарқынды әрі жан-жақты дамыту үдерісінде ауыл шаруашылығы саласының маңызы зор. Қазіргі Қазақстан аумағын бұрыннан қоныстанып келе жатқан тұрғылықты халықтың кезіндегі негізгі күн көрісі осы ауыл шаруашылығы, оның ішінде мал шаруашылығы болған. КСРО уақытында ауыл шаруашылығы саласы тікелей мемлекеттен қаржылай жәрдем алып дамыды. Ал Қазақстан тәуелсіздік алған жылдары экономиканы қалыпқа келтіру мақсатында мемлекеттің басты назары тұралап қалған өндіріс саласында болды да, ауыл шаруашылығына айтарлықтай көңіл бөлінбей қалды. Тек, Қазақстан Республикасының тұңғыш президенті Н. Назарбаев 2011 жылғы Қазақстан халқына жолдауында агроөнеркәсіп сала қызметкерлерінің алдына нақты мақсаттар қойып, 2014 жылы ауыл шаруашылығы саласында өнімділікті 2 есеге арттыру және мал шаруашылығын дамыту басты мақсатқа жатқызылды. Соңғы жылдары елімізде ауыл шаруашылығы саласының

негізгі бағыттарын қолдау көрсетуде жан-жақты жүйелі саясат жүргізілуде. Ауыл шаруашылығы саласының бәсекеге қабілеттігін арттыруға, ауыл шаруашылығы кешенінің инновациялық жүйесінің негіздерін қалыптастыруға ерекше мән беріліп отыр. Себебі экономиканы дамыту тек шикізаттық өнімдермен ғана емес, нақты секторлар, оның ішінде ауыл шаруашылығының инновациялық дамуы мен де көрінуі тиіс.

Англия, АҚШ, Жапония сынды дамыған алдыңғы қатарлы елдерде ауыл шаруашылығының дамуы олардың индустрияландыру процесінде едәуір дәрежеде көмектесті. Көптеген алдыңғы қатарлы елдердің экономикалық даму тарихын қарасақ, ауыл шаруашылығы саласының өркендеуі экономикалық ілгерілуге айтарлықтай үлес қосқан. Ал дамушы елдер әлі де ауылшаруашылығына басымдық беріп келеді және бұл ұлттық табысқа ықпал етеді. Мысалы Үндістанның ұлттық табысының 28% осы саладан келеді.

Ауыл шаруашылығы саласының профессорлары Киндербергер, Тодаро және Льюистің айтуынша, агроөнеркәсіп экономиканың бірнеше бағытта дамуына өз үлесін қосады: 1) экономиканың ауылшаруашылығы емес секторларын азық-түлік және шикізатпен қамтамасыз ету арқылы; 2) жоғары білімі жоқ, жоғары білімі болса да жұмыссыз жүрген, жұмыс өтілдері жоқ халықтың үлкен тобын жұмыспен қамту.

Қазіргі кезде ғалымдардың инновациялық жүйемен жұмыс жасауы, ауылшаруашылығы салаларының дамуына үлкен үлес қосуда. Мысалы, егін шаруашылығында ресурстарды үнемдейтін, экологиялық қауіпсіз технологиялар, тамшылата суару сияқты жобаларды айтуға болады. Ал мал шаруашылығы саласында өнімділігі жоғары мал тұқымын көбейту бойынша сүтті ірі қара малдың санын арттыру, ұсақ және ірі қара мал егін өндірудің инновациялық озық технологиясын жасау, малдарды толыққанды тиімді азықтандыру жүйесін айтуға болады.

Қазір ауылшаруашылығы өнімі Қазақстанның жалпы ішкі өнімінің 7-8 пайызын құрайды, ал сыртқы тауар айналымының 4 пайызға жуығы ауылшаруашылығы өнімдерінің үлесінде. 2018 жылғы мәліметтерге сүйенсек, елімізде еңбекке жарамды халықтың үштен бір бөлігіне жуығы осы аграрлық салада қызмет

етеді. Ұлттық индустриалдық-инновациялық экономиканы қалыптастыруда ауылшаруашылығы саласының рөлі жоғары. Дей тұрғанмен еліміздегі ауылшаруашылығы саласына құйылатын инвестиция мөлшері жоғары көрсеткіште болса да, бұл саланың бәсекеге қабілеттігі төмен деңгейден көтеріле алмауда. Ауылшаруашылығы саласын дамыту мақсатында елімізде көптеген арнайы жобалар мен бағдарламалар қабылданған. Мысалы, «Агро-бизнес – 2020» бағдарламасы. Бағдарламаның негізгі мақсаты агроөнеркәсіп кешенін бәсекеге қабілетті болуға жағдай жасау. Жоба аясында ауылшаруашылығы саласын қаржылық сауықтыру, қайта қаржыландыру, әр түрлі қаржылық келеңсіздіктерді алдын алу, көрсетілетін қызметтердің қолжетімділігін арттыру, санитарлық және ветеринарлық қауіпсіздік жүйелерін дамыту сияқты іс-шаралар жүзеге асырылды. Сондай – ақ, «Сыбығы», «Алтын асық», «Құлын» секілді мал шаруашылығын дамытуға арнайы бағдарламалар жүргізілуде. Бірақ, біз уақыт өте келе қанша жобалар мен бағдарламалар болған күннің өзінде жалпы ішкі өнімдегі ауылшаруашылығы үлесін мақсатты деңгейде көтере алмадық. Мұның басты себебінің бірі ауылшаруашылығы саласындағы тәуекелдің жоғарылығы. Мысалы, соңғы бес жылда шет елден әкелінген ірі қара малдың жаппай қырылуы, әр түрлі табиғи факторлар мен мал аурулары барлығы салынып жатқан инвестиция мен субсидиялардың тәуекелінің жоғары екенін көрсетеді. Бұл да осы салаға адамдардың қызығушылығын біршама азайтады. Екіншіден, бағдарламаларды жүзеге асырудағы шикіліктер. Мысалы «ҚазАгро Ұлттық Холдинг» АҚ 4 пайыздық несиemen шаруашылықты дамытуда жеке немесе заңды тұлғаларға емес, ҚР екінші деңгейлі банктерге берілуі. Тиісінше екінші деңгейлі банктер пайда табу мақсатында үстеме пайыздарды қосып бергенде, шаруашылық бастауға тиімділік көрсеткіші тағы да азая түседі. Келесі бұл мемлекеттің қолдаудың жалпы халыққа бірдей жүргізілуі. Біз елімізде ауыл шаруашылығын дамыту үшін адамдарды ауылшаруашылығына қызығушылығын тудыруға емес, осы салаға қызығатын адамдармен дұрыс жұмыс жасауға ыңғайлануымыз керек. Ал ауылшаруашылығына қызығушылық білдіретін адамдардың басым бөлігі ауылдық жерде шоғырланған. Ауылдық жерлерді да-

мыту дәстүрлі түрде жерді көп қажет ететін табиғи ресурстарды пайдалануға негізделген. Алайда жаһандық өндірістік өзгерістер және урбанизацияның артуы ауылдық жерлердің сипаттамасын өзгертті. Ауылшаруашылығы орташа және халқы көп елде ауылдық және қалалық аудандарының арасында табыстың үлкен теңсіздігі байқалады. Табыс теңсіздігін азайту үшін ауыл шаруашылығына басымдық беру қажет. Ауыл шаруашылығының өркендеуі ауыл тұрғындарының көпшілігінің табысын арттырады, сондықтан кірістердегі диспропорция белгілі бір дәрежеде азайтылуы мүмкін. Экономикадағы депрессия кезінде өнеркәсіптік өндіріс тоқтатылуы немесе қысқаруы мүмкін, бірақ өмір сүрудің негізгі қажеттіліктерін өндіретіндіктен ауылшаруашылық өндірісі жалғасын таба береді. Осылайша, ол экономиканың қолайсыз жағдайларын да да тиімді сұранысты қалыптастыруды жалғастыруда.

Ауыл шаруашылығы саласында жер мәселесіне байланысты проблемалар да жоқ емес. Мысалы, жайылымдық жерлердің жетіспеушілігіне байланысты, екінші, бағдарламаларда мал шаруашылығымен айналысуға субсидия алушыларға жайылымдық жерлердің болуы міндеттелуі және малдың саны артқан сайын арнайы жер мөлшері белгіленуі фермерлер үшін көптеген кедергілер келтіруде. Агроөнеркәсіп кешенінде жердің бөлінуі, жұмыс күшінің жетіспеушілігі және әртүрлі құрылымдық кемшіліктерден туындайтын тиімсіздіктерге тап болып отырады. Бұл мәселелерге байланысты елімізде мынадай шешімдер қабылданды. Бірінші, жерді ауылшаруашылығымен айналысатын адамдарға жалға беру немесе түбегейлі беру. Екіншіден, жоғарыда айтқандай қайтарымсыз субсидиялар, соңғысы жеке кәсіппен айналысамын деушілерге 3 жылдық салықтан босату сияқты агроөнеркәсіп кешенін дамытуда көптеген жағдайлар жасалынуда. Нақтырақ айтатын болсақ, «Агробизнес-2020» бағдарламасы аясында 2018 жылы – 406,9 млрд, 2019 жылы – 414,3 млрд, 2020 жылы – 448,4 млрд теңге көлемінде қаржы бөлінеді. Бұлда тікелей ауылшаруашылығы саласында жаңа инновациялық жобаларды дамытуға таптырмас мүмкіндік.

Осындай жағдайда агросектордағы инновациялық жобалардың маңыздылығы жоғарылайды. Қазір еліміздің оңтүстік аймақтарын-

да кеңінен қорданылатын тамшылатып суару әдістері, егіншілік уақытында әртүрлі зиянкестерден сақтануға байланысты үздік әдістер қолданылуды. Мысалы Алматы облысы Панфилов ауданындағы «Көктал Агро» ЖСШ тамшылатып суару технологиясын пайдаланып, нәтежиесінде өнімділік көрсеткішін 3 есеге, ал суды үнемдеуді 6-7 есеге арттыра алған. «Көктал Агро» ЖСШ аудан аумағында 263 га жерді тамшылатып суару жүйесімен қолданып, өнім алып отыр. Өз жұмыстарында «Көктал Агро» ЖСШ израильдік құрылғылар пайдаланып, украиналық «Ирригатор Украина» компаниясының мамандары техникалық жағынан тәжірибесімен бөлісіп, қолдау көрсеткен. Қажетті құрал-жабдықтарды сатып алуға мемлекеттік «Агробизнес – 2020» бағдарламасы арқылы алынған. Жобаны іске асыру нәтежиесінде «Көктал Агро» ЖСШ өнімдері облыс ауылшаруашылығы саласын дамытуда үлкен үлес қосуда.

Елімізде ауыл шаруашылығы саласы экономикалық салалардың өсу қарқыны бойынша өнеркәсіп, құрылыс, көлік салаларынан кейінгі төртінші орында тұр. Ауылшаруашылығын дамытуда экономикаға пайдасы қандай? Ең алдымен ауылдық аймақтың дамуы. Ауылды дамыту, әдетте, салыстырмалы оқшауланған және аз қоныстанған аудандарда тұратын адамдардың өмір сүру сапасын және экономикалық әл-ауқатын жақсарту процесін оңтайландырудың бірден бір жолы. Және ауылдық жерлерде көп кездесетін құрылымдық жұмыссыздықты жоюға көмектеседі. Келесі ауыл шаруашылығындағы халықаралық сауданың маңыздылығы. Ауыл шаруашылығы мен маманданбаған елдер әрқашан импорттағы негізгі элементтерге сапалы ет, сүт, егін өнімдерін қояды. Біз қазіргі ауыл шаруашылығы жағдайынан тек жоғары сапалы өнімдер экспорттаған жағдайда ғана пайдаға кенеле аламыз. Ел экономикасы үшін тағы бір маңызды тұсы экономикамыздың мұнайға тәуелділігін азайту. Көршілес және сауда қарым қатынасын жасайтын мемлекеттерге салынатын санкциялар мен әртүрлі сауда соғыстары мұнай бағасына әсер етпей қоймайды. Мұнай бағасының құлдырауы ел экономикасының құлдырауымен тура пропорционалда жүруде. Осындай әртүрлі саяси экономикалық жағдайларда жоқ дегенде ішкі нарықты қамтамасыз етіп бере алатындай ауыл шаруашылығы әлеуеті болу керек. Ол қалай жүзеге асырылады?

1) Ауыл шаруашылығы салаларын қаржыландыру кезінде республикалық бюджеттен бөлінген қаражатты мемлекеттік ауыл шаруашылығына байланысты бағдарламалар аясында тиімді қолдану.

2) Ауыл шаруашылығы саласында тауар өндірушілерді қызметін сапасын арттыруда бюджеттік көмек көрсету, мемлекет бір реттік қаражат бөліп бірден нәтежие күту емес, ауылшаруашылығы саласымен айналысушылығымен кәсіптері аяққа тұрғанша тығыз байланыста болуы керек.

3) Ауыл шаруашылығымен айналысушылардың маңайында басқа да кәсіпорындарды ашу. Мысалы, мал шаруашылығымен айналысатын фермерлердің жанынан тері өңдейтін немесе отандық сүт шығаратын заводтар салу. Бұл саланың және жұмыс жасаушы кәсіпорынның тұрақты түрде жұмыс жасап тұруына ықпал етеді.

4) Аграрлы секторды мемлекеттік қолдау, бағдарламаларды жүзеге асыру қызметтерін жетілдіру. Бұл қазір ең үлкен тежеуші күштің бірі. Мысалы, қарапайым ауыл шаруашылығымен айналысқысы келетін адамдарға барлық салада бірдей бар бюрократия мен сыбайлас жемқорлық. Бір субсидияны алу үшін жүздеген мөр мен мыңдаған құжаттар және арнайы тексерістердің көптеп болуы белгілі бір деңгейде кері әсерін тигізуде.

Ауыл шаруашылығын дамыту мақсатында барлық жұмыстарды жасап пайдаға кенелуді ғана ойламай бұл саланың екінші жақтарын да назарда ұстау керек. Мысалы ауыл шаруашылығының экологияға тигізетін кері әсері. Өкінішке орай елімізде агроөнеркәсіп саласында жерді пайдаланудың, табиғатты қорғап қалудың әлі де болса мәдениеті қалыптаса қойған жоқ. Оған егіндік алқап үшін пайдаланған Сырдария мен суы тартылған Арал теңізі дәлел. Егіндік алқаптарының тоқтаусыз жыл сайын әр түрлі химикаттармен егін егуі, топырақ эрозиясы, тоқтаусыз суару нәтежесінде өзендер тартылуы, бір өзеннің тартылуы бірнеше экологиялық проблемалар тудыруы тағы бар. Тек өсімдік шаруашылығы емес, мал шаруашылығы бойынша дүниежүзі ғалымдарының зерттеуі нәтежесінде ферма өнімдерінің қоршаған ортаға тигізіп жатқан әсері, судың ластануына, климаттың өзгеруіне, тұщы суды пайдалу көрсеткішіне тигізіп жатқан кері әсері көп. Әлемде 570 миллионға жуық

ферма барын ескерсек, экологиялық қауіпсіздікті сақтайтындары 10 пайызына жетпейді. Әлемде жыл сайын 500 миллиард доллардан аса қаражат ауыл шаруашылығын субсидиялауға жұмсалады. Демек экологиялық проблемаларда өсе береді деген сөз. Экологтар ауыл шаруашылығындағы экологиялық проблемалардың шешімі ретінде жайылымдық және егістік алқаптарын қысқартуды ұсыну-да. Себебі жыл сайын ауыл шаруашылығының әсерінен 7 миллион га жер жарамсыз болып қалуда. Әрине бұл дабыл қағатын жағдай, дегенмен бұл толық жүзеге асатын және экологиялық проблеманы шешетін жол емес. Қазір алдыңғы қатарлы дамыған елдерде егістік алқаптарын қалыпқа келтіруге көптеген жобалар жасалуда. Осы инновациялық жобаларды пайдалану белгілі бір деңгейде жер эрозиясын қалыпқа келтіруге, сақтауға көмектеседі.

Қорытындылай келе шет елдік тәжірибелер мен мемлекеттің қолдауы, арнайы бағдарламалар жоғарыда көрсетілген проблемаларды шешуге мүмкіндік беруде. Елімізде ауыл шаруашылығы саласы тұрақты түрде табыс әкеле бастаған кезде ғана мемлекет экономикасы да тұрақты түрде дами түседі. Агроөнеркәсіп кешенінің қарқынды дамуы прогрессивті болжамды және дамуға деген ынтаны арттырады. Бұл елдің жалпы экономикалық дамуы үшін жақсы атмосфераны құруға көмектеседі. Ауыл шаруашылығы елімізде мұнайдың жоғын жоқтатпаушы емес, экономиканың негізгі тірегіне айналған сала болуы тиіс.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. «Қазақстанда мал өнімдерін өндіруге жұмсалатын азық мөлшерін жоспарлау» - Т.А.Оңғарбаев, Қ.Ш.Нұрғазы, М.М.Омаров, Қ.Н.Бегембеков. – Алматы, «Print Pius» баспасы, 2011

2. Белгібаев Қ, Ауыл шаруашылығы экономикасы : Оқу құралы / Қ. Белгібаев. - Алматы : Қайнар, 1991. - 388,[1]б

3. Кенжегүзін М.Б., Ауыл шаруашылығы өндірісін ұзақ мерзімге жоспарлау : программалық документтер / М.Б. Кенжегүзін. - Алматы: Қайнар, 1975. - 143,[1]б

4. Қалиев Ғ, Ауыл шаруашылығы экономикасының анықтамалық-сөздігі : Анықтамалық сөздік / Ғ. Қалиев, Е. Теміров; [Ред.: Баибаева З.К]. - Алматы : Қайнар, 1993. - 285,[2]б

Этапы развития государственной службы в Республике Казахстан

*Исламиддинов А. Р., магистрант 1-курса
Специальность «Государственное и местное управление»
НОД «Право и государственное управление»
Университет Нархоз,
г. Алматы, Республика Казахстан
Научный руководитель: Смагулова Ш.А.,
д.э.н., профессор*

Аннотация

В научной статье рассматриваются этапы формирования и развития государственной службы в Республике Казахстан со дня Независимости до настоящего времени. Рассмотрены результаты принятых реформ в сфере государственной службы. Также представлены три этапа развития государственной службы и достигнутые цели в каждом из трех этапов. Проанализированы положительные количественные и качественные показатели в сфере государственной службы, которые были достигнуты благодаря принятым реформам в Республике Казахстан. Выявлены основные проблемы в государственной службе. Предложены пути их решения, в том числе путем поддержки государственных органов и изменением системы подготовки молодых специалистов.

Ключевые слова: государственное управление, меритократия, эффективность, государственные служащие, модернизация.

Stages of development of the public service in the Republic of Kazakhstan

*A.R. Islamiddinov, 1-year master of the
Specialty “State and local government”
SED «Law and public administration»
Narxoz University,
Almaty, Kazakhstan
Scientific adviser: **Sh.A. Smagulova**,
Doctor of Economics, professor*

Abstract

The scientific article discusses the stages of formation and development of public service in the Republic of Kazakhstan from Independence to the present. The results of the adopted reforms in the field of public service are considered. There are also three stages of the development of the civil service and the completed goals in each of the three stages. There are positive quantitative and qualitative indicators in the sphere of public service, which were achieved thanks to the adopted reforms in the Republic of Kazakhstan. The main problems in public service were identified. The ways to solve them are proposed, including by supporting state bodies and changing the training system for young specialists.

Key words: public administration, meritocracy, efficiency, civil servants, modernization.

Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік қызметтің даму кезеңдері

*Исламиддинов А.Р., «Мемлекеттік
және жергілікті басқару» мамандығының*

1 – курс магистранты

Құқық және мемлекеттік басқару ФББД

Нархоз университеті,

Алматы қ., Қазақстан Республикасы

Ғылыми жетекшісі: Смагулова Ш. А.,

э.ғ.д., профессор

Қазақстан Республикасының Тәуелсіздік алғаннан бастап мемлекеттік қызмет саласындағы негізгі мақсаттарының бірі болып – халық пен мемлекетке қызмет ететін, кәсіби маманданған мемлекеттік қызмет көрсету аппаратын құру болды. Тәуелсіздік алғаннан бастап осы кезеңге дейін Қазақстан мемлекеттік басқару жүйесіндегі мемлекеттік қызметті реформалауда ұзақ жолдан өтті.

Бүгінгі таңда мемлекеттік қызметтің дамуына даму деңгейіне қарай отырып, біз соңғы 30 жыл ішінде қабылданған реформалардың оң нәтижелері мен кемшіліктерін көре аламыз: жаңа мансаптық модель – меритократияға, тиімділік және есеп беру қағидаттарына негізделген кәсіби басқару моделін қалыптастыру. Осы зерттеу аясында реформаның сәтті жүзеге асырылуына әсер ететін факторларды немесе, керісінше, сәтсіздігін анықтайтын мемлекеттік қызмет реформасының эволюциясын талдау жоспарлануда.

Мемлекеттік қызметтің қазіргі өткенін және кездегі жағдайын талдау оның ұйымдастырылуының мемлекеттік заңдық-нормативтік актілерге сәйкес келуін, халықаралық стандарттарға жауап беруін, мемлекеттік құпиялардың сақталуын талап етеді [1].

Бұл тақырыпты зерттеу барысында тарихи және салыстырмалы зеттеру әдістері қолданылды. Сондай-ақ базалық жылдағы ресми көрсеткіштерді өткен жылдардағы көрсеткіштермен салыстыра отырып, нақты көрсеткіштердің өсу деңгейлері анықталды.

Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік қызметтің қалыптасу процесі елдің егемендік алуымен және мемлекеттік басқару

негіздерінің қалыптасуымен сәйкес келді. Еліміздің мемлекеттік басқару жүйесінің Тәуелсіздік алғаннан бастап даму процесін үш кезеңге бөліп қарастыруымызға болады.

1 – сурет Мемлекеттік қызметтің даму кезеңдері

Дереккөз: [2] негізінде автормен құрастырылған

Мемлекеттік басқару жүйесінің қалыптасуы мен дамуының алғашқы кезеңі 1992-1997 жылдарына тура келді және Қазақстанның тәуелсіз дамуға, елде егеменді мемлекеттік-әкімшілік жүйенің негізін қалау белгісімен өтті.

Бұл кезең мемлекеттік басқару жүйесінің күшті орталықтандырылуымен, ауқымды нарықтық қайта құрулармен және Қазақстан үшін мемлекеттік қызметті ұйымдастырудың оңтайлы моделін іздеумен сипатталды. 1993 жылғы 28 қаңтарда Қазақстан Республикасының алғашқы Конституциясы қабылдануына байланысты қоғамның саяси жүйесіндегі өзгерістермен сипатталады. Бұл кезеңде билік тармақтарының бөлінуінің негізгі қағидасы заңдастырылып, осыған сәкес елдің өкілді, атқарушы және сот органдары мемлекеттік биліктің дербес тармақтары ретінде белгіленді.

1995 жылдау бері қарай мемлекеттік институттар жүйесіндегі реформалардың жалғасуы және Қазақстанның мемлекеттік-саяси құрылымының қазіргі өзегін құру процесі басталды. Осы кезеңнің басталуы 1995 жылғы 30 тамызда қолданыстағы Конституцияның қабылдануымен байланысты болды.

Мемлекеттік басқару жүйесі құрылысының басталуы 1995 жылы қаланды. Мемлекет басшысының «Мемлекеттік қызмет туралы» Жарлығымен мемлекеттік лауазымдар иерархиясының негізгі қағидаттарын реттеуге, құқықтық мәртебесін анықтауға және әлеуметтік кепілдіктер жасауға мүмкіндік берді. Одан бөлек, мемлекеттік қызметкерлердің қоршаған ортадағы имиджін жақсарту үшін 1997 жылы Қызметтік этика қағидалары бекітілді. Осыған байланысты, бұл қағидалардың орындалуын бақылау мақсатында Уәкілетті комиссиялар өз жұмыстарын бастады.

Атқарылған қызметтердің нәтижесінде келесі жетістіктерге қол жеткізілді:

- азаматтардың ешқандай кемсітушілікке ұшырамай, мемлекеттік қызметке тең құқылы орналасуы қамтамасыз етілді;

- мемлекеттік органдарда саяси партия құруға тыйым салынды, бұл өз кезегінде мемлекеттік аппараттардың дербестігін қамтамасыз етуге мүмкіндік берді;

- әскерилерге, ҰҚ органдары мен құқық қорғау органдарының қызметкерлеріне, сондай-ақ судьяларға белгілі бір саяси партияны қолдап сөз сөйлеуге шектеу қойылды;

- мемлекеттік қызметкерлердің беделін, имиджін жақсарту мақсатында этикалық қағидалар қабылданды.

1997 жыл мен 2012 жылдардың арасындағы мемлекеттік қызметтің дамуын екінші кезең ретінде қарастыруымызға болады. Екінші кезеңнің басталуына ҚР алғашқы Президенті, Елбасы Н. Ә. Назарбаевтың ұзақ мерзімді «Қазақстан – 2030» Стратегиялық жоспары негіз болды [3].

Мемлекеттік қызметтің дамуын әлемдік деңгейге дейін көтеру үшін Уәкілетті органның керектігі байқалып, 1998 жылы мемлекеттік қызметті реттейтін Мемлекеттік қызмет істері жөніндегі агенттік құрылды. Бұл орган тікелей ел Президентіне бағынып, есеп беретін орган болып негізі қаланды.

1999 жылы қабылданған «Мемлекеттік қызмет туралы» Қазақстан Республикасының Заңы мемлекеттік қызметтің кәсіби және тиімді жүйесін қалыптастырудың жаңа тәсілін және қазіргі қажеттіліктерге жауап беретін бірыңғай кадрлық саясатты айқындады. Қазақстанның мемлекеттік қызметі тарихында алғаш рет

мемлекеттік қызметшілердің екі түрі енгізілді: әкімшілік мемлекеттік қызметші. және саяси мемлекеттік қызметші.

«Қазақстан – 2030» Мемлекеттік Стратегиясында Қазақстан дамуының жаңа кезеңінде ішкі және сыртқы саясатымыздың маңызды негізгі бағыттары айқындалды. Дамыған 50 елдің қатарына кіруге ұмтылған Қазақстан сенімді, тұрақты адами және зияткерлік әлеуетті құруы қажет болды.

Қазақстан Республикасы мемлекеттік қызметтің жаңа моделі аралас болып келеді, оның ішінде мемлекеттік қызметтің мансаптық және позициялық модельдерінің элементтері де бар, сонымен қатар корпустың вертикальды: саяси мемлекеттік қызметшілер, «А» корпусы және әкімшілік мемлекеттік қызметтің «Б» атқарушы корпусы болып бөлінді [4].

Қазақстан халықаралық тәжірибені ескере отырып, позициялық және мансаптық модельдердің синтезіне негізделген мемлекеттік қызметтің өзіндік құрылымын қалыптастырды. Мансап моделі Германия, Жапония, Франция сияқты елдерге тән, оларда төменгі сатыдан мансаптық өсу арқылы мемлекеттік қызметтің тиімділігі байқалады.

Мемлекеттік қызметке түсу кезіндегі сыбайлас жемқорлықты жою бойынша үкіметтің күш-жігерімен қатар, мемлекеттік қызмет көрсету саласында да сыбайлас жемқорлықты жоюға баса назар аударылды.

Ақпараттық және коммуникациялық технологиялар дамыған сайын олардың мемлекеттік басқару жүйесін модернизациялаудағы рөлі артып, басқару процестерін «электрондық» процестерге көшіру үшін тік вертикалды ақпараттандыруды насихаттау қажеттілігі арта түсті.

Осы мақсатта Қазақстанда мемлекеттік қызметтер саласы модернизациялауға ұшырап, 2005 жылы электрондық үкімет (e-gov) құрылды. Қазақстанда «Электронды Қазақстан» бағдарламасы өзінің функционалдық маңызы бойынша өте жоғары бағаланып, оның дамуы Қазақстан Үкіметінің және әкімшілік реформа бағдарламасының негізгі басым бағыттарының бірі болып табылады.

Екінші кезең барысында атқарылған қызметтердің нәтижесінде келесі жетістіктерге қол жеткізілді:

- мемлекеттік қызмет істерін қадағалайтын Уәкілетті агенттік-тің құрылуы;
- мемлекеттік қызмет сапасын арттыру мақсатында тестілеу орталықтары ашылып, мемлекеттік лауазымдарға қойылатын біліктілік талаптары енгізілді;
- мемлекеттік қызметкерлер саяси және әкімшілік болып бөлінді;
- сапаны арттыру мақсатында Президент жанындағы Мемлекеттік қызмет академиясы құрылды.

Қол жеткізілген мақсаттарға қарамастан, мемлекеттік қызмет жүйесін жетілдіру курсы әрі қарай өз жалғасын тапты. Мәселен, 2012 жылы Н. Ә. Назарбаевтың «Қазақстан – 2050» Стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің саяси бағыты» атты Жолдауында халық пен мемлекетке қызмет ететін кәсіби мемлекеттік аппарат құру міндетін қойды. Осылайша, мемлекеттік қызмет дамуының үшінші кезеңі басталды [5].

Қабылданған «Қазақстан – 2050» Стратегиясының мақсаттарына қол жеткізу құралы ретінде «100 нақты қадам» Ұлт жоспары қабылданды.

2 – сурет Мемлекеттік қызметте конкурстар өткізу схемасы
Дереккөз: [7] негізінде автормен құрастырылған

Жоспарды іске асыру барысында 2015 жылы заманауи талаптарға, мақсаттарға сай келетін жаңа «Мемлекеттік қызмет туралы» Заңы қабылданды. Оның негізгі жаңашылдығы болып «аралас»

модельден «мансаптық» моделге көшуін айта аламыз. Меритократия қағидансын тәжірибеде қолдана отырып, мемлекеттік қызметке тәжірибесі жоқ мамандар төменгі лауазымдардан қабылданды және мансаптық өсу қағидасына байланысты лауазымы көтерілетін болып қабылданды. Меритократия қағидасы тек қана теорияда ғана емес іс жүзінде жүзеге асырылуы мақсат тұтылды. Осы мақсатта мемлекеттік қызметке кірудің ішкі және сыртқы конкурстар институты қабылданды [6].

Соңғы жылдары мемлекеттік қызметтің саны бірқалыпты деңгейде қалып отырғанын атап айтуымызға болады. 2019 жылы еліміздің барша мемлекеттік органдарында 98 726 мемлекеттік қызметкер тіркелген, оның ішінде саяси мемлекеттік қызметкерлердің саны 453, «А» корпусында 285, ал «Б» корпусында 97 988 мемлекеттік қызметшілер. Өткен 2018 жылғы көрсеткіштерге қарағанда мемлекеттік қызметкерлердің саны 227 бірлікке артқан (саяси – 17, «А» корпусы – 6, «Б» корпусы – 204), оның басты себебі болып Шымкент қаласына мемлекеттік маңызы бар қала атағын беру, Алматы және Түркістан облыстарында, Нұр-Сұлтан және Ақтөбе қалаларында қосымша аудандар құру табылды (1 – кесте).

Кесте 1 – Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік қызметкерлердің саны

Жылдар	2017 жыл	2018 жыл	2019 жыл
Мемлекеттік қызметкерлердің штаттық саны	99 318	98 449	98 726
Мемлекеттік қызметкерлердің нақты саны	91 670	91 830	90 932
Ескерту: [8] деректерінің негізінде автормен құрастырылған			

Мемлекеттік қызмет жүйесі қалыптасқаннан бері қарай мемлекеттік қызметшілердің штат саны артып, қаржыландыру, басқару және т. б. шаралар қиындай түсті. Бұл мәселелердің болуына қарамастан, Қазақстан оларды шешудің дұрыс бағытында келе жатыр деп айта аламыз. Атап айтатын болсақ, 2019 жылдан бастап мемлекеттік қызмет аппаратын оптимизациялау шарасы қолданылатын болады және 2024 жылға дейін мемлекеттік қызметкерлердің саны 25 пайызға төмендеп, оларға жұмсалатын шығындар азаматтардың мемлекеттік қызметке деген қызығушылығын арт-

тыру мақсатында жалақы көлемін арттырып, мемлекеттік қызметкерлердің кәсіби білімін жетілдіру үшін және қосымша сыйақылар тағайындау үшін жұмсалатын болады.

Мемлекеттік аппарат қызметін оптимизациялаудан бөлек, жас мемлекеттік қызметкерлердің мәселелерін шешу үшін «Президенттік жастар кадр резерві» қалыптастырылып, ол жастардың мансабында тиімді лифт қызметін атқару қажеттігі аталып өтті. Сонымен қатар, мемлекеттік қызметке орналасқан жас маманға тәлімгер тағайындалып, қызмет процесіне үйреніп кетуін жеңілдету шаралары қолданылады.

Бұл жоба жас мемлекеттік қызметкерлердің арасынан ең үздіктерін, ең білімділерін мемлекеттік басқару және квазимемлекеттік салаларда басшылық лауазымдарына орналасуына мүмкіндік береді деп болжануда. Жоғары әкімшілік және саяси лауазымдарда бос орындар пайда болған жағдайда аталған Резервтен үміткерлер қарастырылатын болады.

Одан бөлек, Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Тоқаевтың 2019 жылдың қыркүйек айындағы Халыққа Жолдауында Тиімді мемлекет құру үшін Елбасы көрсетіп кеткен мемлекеттік қызметтің трансформациялануын жүзеге асыруды ұсынды.

Үшінші кезеңнің қорытындысы бойынша еліміз мемлекеттік қызмет саласында келесі жетістіктерге жеткенін айтуымызға болады:

- мемлекеттік қызметке орналасудағы ашықтық пен жариялылық қағидаттарының конкурстық негізде көрініс табуы;
- саяси және әкімшілік мемлекеттік қызметкерлерді бөлу;
- мемлекеттік аппараттың тұрақтылығы мен бірізділігін қалыптастыру, сондай – ақ саяси шешімдердің тиімділігін қамтамасыз ететін «А» корпусының институтын құру;

Үкімет пен құқық қорғау органдарының белсенді күш-жігеріне қарамастан, 20 – 30 жылдан кейін әлі де шешілмеген мәселелер қалып отыр. Статистикаларға сәйкес, қылмыстық жайттар саны азайғанымен, келтіріп жатқан зияны қалыпты деңгейде қалған. Мәселен, соңғы үш жыл көлемінде сыбайлас-жемқорлықтың себебінен мемлекетке 40 миллиард теңге көлемінде зақым тиген.

Бұл мәселемен күресуде әлемнің жетекші елдерінің тәжірибесін қолдану арқылы жетістікке жетуге болтынын айта кеткеніміз жөн. Мемлекеттік қызметкерлердің жемқорлыққа жол бермеуі үшін олардың жалақысын арттырып, әлеуметтік қолдау көрсету дәрежесін жоғарылату керек. Білім беру ордаларында сыбайлас – жемқорлықтың зардаптары неге әкеп соқтыратынын жас ұрпаққа үйретіп, болашақ мамандарды жастайынан тәрбиелейтін жүйе қалыптастыру керектігін атап өткен жөн. Бұдан басқа, мемлекеттік қызметті реформалау барысында іске асырылмай қалған міндеттер себебінен келесі проблемалар туындағанын айта аламыз: мемлекеттік қызметтегі кадр тұрақсыздығы және жас мемлекеттік қызметшілердің мемлекеттік қызметке түсу кезіндегі қиындықтар.

Осы және тағы да басқа шараларды атқару арқылы мемлекеттік қызмет саласындағы көптеген мәселелер шешілетін болса, алға қойған мақсаттардың ең маңыздысы болып табылатын бәсекеге қабілетті, дамыған 30 елдің қатарына қосылуы ұзақ уақытты алмайды.

Қорытындылай келе, мемлекеттік қызмет дамуының аталған үш кезеңінде еліміз өзінің мемлекеттік қызмет жүйесін, саясатын, құқықтық-заңнамалық базасын қалыптастырып, алға қойған мақсаттарына қарай нық әрі нақты қадам басуда. Одан бөлек, мемлекеттік қызметтің тиімділігін арттыру мақсатында меритократия қағидатына сәйкес келетін мемлекеттік қызмет жүйесін қалыптастырып, мемлекеттік қызметшілерді А және Б корпусына бөліп, мемлекеттік қызметке кірудің әділ әрі ашық өтуі үшін конкурстық өабылдау жүйесін енгізді.

Тиісті шаралар қолдану кезінде туындаған мәселелерді шешу үшін Мемлекеттік қызмет істері жөніндегі Агенттік құрылды. Жеткен жетістіктерге қарамастан, еліміз одан әрі сыбайлас-жемқорлық, қызметкерлердің ағымы сияқты мәселелерді шешу үшін бар күшін салып қызмет етуде. Мемлекеттік қызмет саласындағы аталған оң және теріс көрсеткіштерге қарамастан, Қазақстан алға қойған мақсатына жету үшін жоспарлы түрде алға ұмтылуда.

Әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы (23.03.2019 берілген өзгерістер мен толықтыруларымен) // Алматы, 1995 жылғы 30 тамыз.
2. Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік қызметтің жағдайы туралы Ұлттық баяндама // Нұр-Сұлтан, 2018 жыл.
3. «Қазақстан-2030» Стратегиясы – ел дамуының 2030 жылға дейінгі кезеңге арналған стратегиялық бағдарламасы // Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы. Алматы, 1997 жыл.
4. О Концепции новой модели государственной службы Республики Казахстан // Указ Президента Республики Казахстан от 21 июля 2011 года № 119. – Астана: Ақорда, 2011.
5. «Қазақстан-2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты // Қазақстан Республикасының Президенті - Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. - Астана: Ақорда, 2012 жыл.
6. О государственной службе Республики Казахстан // Закон Республики Казахстан от 23 ноября 2015 года № 416-V ЗРК – Астана: Ақорда, 2015 г.
7. Қазақстан Республикасының Мемлекеттік істер жөніндегі агенттігінің ресми сайты// Қол жетімді режимде: <http://qyzmet.gov.kz> .
8. Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік қызметтің жағдайы туралы Ұлттық баяндама// Нұр-Сұлтан: Ақорда, 2019 жыл.

Совершенствование системы мотивации в государственном управлении

Калиева М.С., магистрант
НОД «Право и государственное управление»
Университет Нархоз,
г. Алматы, Республика Казахстан
Научный руководитель: **Рыскулова М.М.**,
к.э.н., доцент

Аннотация

Статья рассматривает вопросы системы мотивации государственных служащих в государственном управлении, а также

проблемы повышения мотивации сотрудников и эффективности работы системы стимулирования. Выявлена теория рассматриваемых компонентов и основных потребностей используемой в ходе стимулирования, в ходе изучения темы использовался сравнительный метод исследования. Разработаны предложения по совершенствованию проводимой системы поощрения на основе системного мотивационного анализа применяемой в Республике Казахстан и зарубежных стран.

Ключевые слова: государственная служба, государственное управление, система мотивации, стимулирование сотрудников, повышение эффективности.

Improving the motivation system in public administration

*Kaliev M.S., master student
SED «Law and public administration»
Narxoz University,
Almaty, Kazakhstan
Scientific adviser: Ryskulova M.M.,
Candidate of Economics, Associate Professor*

Abstract

The article deals with motivation systems for civil servants in public administration, as well as problems of increasing employee motivation and efficiency of the incentive system. The theory of the considered components and basic needs of the system used in the course of stimulation is revealed, the method of comparative analysis was used in the research. Proposals have been developed to improve the ongoing incentive system based on the system of motivational analysis used in the Republic of Kazakhstan and foreign countries.

Keywords: public service, public administration, motivation system, employee incentives, efficiency improvement.

Мемлекеттік басқарудағы уәждеме жүйесін жетілдіру

*Калиева М.С., магистрант
Құқық және мемлекеттік басқару ФББД
Нархоз университеті,
Алматы қ., Қазақстан Республикасы
Ғылыми жетекшісі: Рыскулова М.М.,
э.ғ.к., доцент*

Қазіргі тұрақты даму және жаһандану барысында әлемде көбейіп жатқан сын-қатерлерімен жұмыс атқаратын мемлекеттік қызметтің рөлі маңызды бола түсуде. Мемлекеттік қызметте өз біліктілігі мен сапалы, тиімді жұмыс атқаруы ХХІ ғасырда бәсекелестік артықшылығы болып табылады. Жаһандық өзгерістерді жақсы жағынан қабылдау және оны іске асыруда мемлекеттік қызмет үлкен рөл атқарады. Мемлекеттік қызметтің сапасы мемлекеттік қызметшілердің уәждемесіне, моральдық деңгейіне және адалдығына байланысты болады. Мемлекеттік басқаруда мемлекеттік мекеме мен оның қызметкерлері қол жеткізетін мақсаттар қызметкерлердің уәждемесі деңгейіне негізделеді. Осыған байланысты бүгінгі таңда қоғамға қызмет етуге ынталандыруға көп көңіл бөлінеді. Қызметкерлердің мүдделері мен ынталандырылуының деңгейі үкіметтің даму мақсаттарына, бағдарламалары мен стратегияларына қол жеткізуге, сондай-ақ тиімді ұйымдар құруға септігін тигізеді. Сонымен қатар, мемлекеттік қызметтегі уәждеме жүйесін жетілдіру тұрақты даму мақсаттарына қол жеткізудің кілті, ынталандырылған кадрларға деген қажеттіліктің маңызды қағидаты болып табылады[1].

Мемлекеттік басқаруда ұйым мүшелерінің тұрақты ұстанымынсыз ұйымдастыру мақсаттарына қол жеткізу мүмкін емес. Ынталандыру тұлғаның ұйымдастырушылық бейімділігінің деңгейін көрсететін адамның психикалық сипаттамасы ретінде қарастырылады. Қызметкерлердің уәждемесіне назар ұйымның өз қызметтерін ұсынуында маңызды екенін көрсетеді. Басқарушылар қызметкерді ұйымдастырушылық мақсаттарды, сондай-ақ нақты жұмыспен байланысты мақсаттарды бір жылға жоспардағы қызметкердің жеке мақсаттарымен біріктіре отырып ынталандыруға

көмектеседі. Осылайша, ұйымдастырушылық және жеке қажеттіліктер қанағаттандырылады.

Көптеген қызметкерлер ынталандыруға икемді, ал кейбіреулері ынталандыруға келмейтін қызметкерлер бар. Осыған байланысты ынталандыру үш негізгі компоненттен тұрады.

Кесте 1 – Ынталандырудың үш негізгі компоненті

индивидтердің белгілі бір мінез-құлқына байланысты	жеке тұлғаның мінез-құлқына әсер ететін немесе оны бақылайтын қарқындылыққа байланысты	мінез-құлықтың тұрақтылығына байланысты
Ескертпе – автор[2] дереккөзі бойынша құрастырылған		

Егер қоршаған ортаның факторлары индивид күшінің бағыттылығы мен қарқындылығын күшейтсе, онда мінез-құлық жалғасады. Қабылдау, қарым-қатынас және оқумен қатар уәждеме мінез-құлықты түсінудің өте маңызды бөлігі болып табылады. Уәждеме мінез-құлықтың жалғыз түсіндірмесі ретінде қарастырылмайты тиіс, өйткені ол басқа жанама үрдіспен, ортамен байланыстырады және әрекет етеді. Сондықтан мінез-құлықты мінез-құлық себептеріне теңестіруге болмайды. Уәждеменің негізгі рөлі – ұйымдастырушылық мінез-құлықтың көптеген теорияларын негіздейді.

Маслоу қажеттілігінің иерархиясы уәждеменің ең танымал теориясы ретінде белгілі. Маслоу барлық адамдар қанағаттануы тиіс бес деңгейдегі қажеттіліктер бар екенін анықтады. Бұл қажеттіліктер физиологиялық, қауіпсіздік, махаббат пен мүліктен, құрмет пен өзін-өзі белсендіруден тұрады. Физиологиялық қажеттіліктер тағамға, суға, ауаға, ұйқыға қажеттіліктерге жатады, ал қауіпсіздік қажеттілігі физикалық және эмоциялық жарақаттан қорғану мен қауіпсіздікті көрсетеді. Махаббат пен мүлік эмоционалдық қажеттіліктен, тәуелділіктен және достық қарым-қатынастардан тұрады. Өзін-өзі бағалау, дербестік және даму сияқты ішкі факторлар, бедел және назар аудару сияқты сыртқы факторлар құрмет ретінде қарастырылады. Ақырында, өзін-өзі белсендендіру өсуге, қол жеткізуге және өзін-өзі жетілдіруге жатады. Осы қажеттілік-

тердің әрқайсысы қанағаттанған кезде, келесі қажеттілік ең ба-
сым болады және үлкен мәнге ие болады. Маслоу қажеттіліктің
осы бес тобын екі санатқа бөлді: іргелі, негізгі және жоғары рет-
ті болып бөлінеді. Физиологиялық қажеттіліктер мен қауіпсіздік
қажеттіліктері негізгі қажеттіліктер болып саналады, ал махаббат
пен меншік, құрмет пен өзін-өзі тану сияқты басқа қажеттіліктер
неғұрлым жоғары тәртіптегі қажеттіліктер болып саналады. Ол
қажеттіліктің осы екі санаты арасындағы айырмашылық жоғары
тәртіптегі қажеттіліктер ішкі, ал негізгі қажеттіліктер-сыртқы қа-
нағаттандырылады[3].

Мемлекеттік қызметкерлердің уәждеме жүйесін жетілдіруде
ішкі және сыртқы факторларды алға тарта отыра қызметкерлер
жұмысын ынталандыру мемлекеттік қызметтерді сапалы көрсету-
ге, жұмыс адалдығына және атқарытатын қызметіне деген ынтасы
ашылады.

Мемлекеттік қызметшілер жұмысының тиімділігін артты-
руға қамқорлық жасай отырып, кейбір елдер бизнес-басқару әді-
стерінің жекешелендіру, маркетингжандыру және импорты
үдерістерінің арқасында АҚШ-тан тіпті одан әрі кетті. Постком-
мунистік және Латын Америкасы қоғамдары мемлекеттің әсерін
қысқартуға арналған радикалды «шок терапиясын» жиі бастан
кешкен, ал әкімшілік реформалар анағұрлым кедей Африка мем-
лекеттерінде шенеуніктердің адам капиталына инвестицияларға,
соның ішінде оқытуды, жұмыс дағдыларын жақсартуды, мемле-
кеттік қызметшілердің еңбек ақысын және өмір сүру жағдайларын
қоса алғанда, үлкен мән берді. Ұйымның барлық мақсаттарына
қол жеткізу үшін тиімді жұмыс істеуге ынталанған адамдарды жұ-
мысқа тарту және оларды жұмысты жақсы орындағаны үшін кө-
термелеу көптеген елдерде Мемлекеттік қызметтің кез келген ұзақ
реформасының өмірлік бөлігі ретінде бағаланады және құрылым-
дық өзгерістерге қарағанда анағұрлым тиімді және ұзақ мерзімді
стратегия болып табылады.

Орталықсыздандырумен қатар көптеген елдерде нәтижелер
бойынша төлем енгізілді. Бұл жүйе Дания мен Финляндиядан
басқа, Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымының
(ЭЫДҰ) көптеген елдерінде заңмен енгізілді, онда нәтижелер

бойынша төлем кәсіпкерлер мен кәсіподақтар арасындағы еңбек жағдайлары туралы келісіммен енгізілген. Бірақ кейбір елдер ғана бұл жүйені жүзеге асырды: Дания, Финляндия, Корея, Жаңа Зеландия, Швейцария және Ұлыбритания. Мұның бір себебі-жұмыс мазмұны мен мансапты дамыту перспективасы мемлекеттік қызметшілер үшін нәтижелердің төлеміне қарағанда анағұрлым күшті ынталандырулар болып табылады. Сондықтан көптеген елдер мансапты негізгі ынталандыру ретінде көреді.

Бүгінгі күні нәтижелер бойынша төлем ынталандыру тетігі ретінде қарастырылмайды, керісінше, ішкі процестерді оңтайландырудың кейбір құралы ретінде, яғни мақсатты қою, міндеттерді түсіндіру, дағдыларды дамыту, қызметшілер мен менеджерлердің диалогын жақсарту, командалық жұмыс үшін, жұмысты орындау кезінде икемділік үшін.

Нәтиже бойынша ақы төлеу үшін жаңа, жоғары білікті қызметкерлерді жалдау үшін ынталандыру рөлі сақталуда, ал жүйе елеулі өзгерістерге ұшырады. Мысалы, Германияда жүйе 10 жыл бұрын субъективті және аз формальды болған. Сыйлық мөлшері қызметшілер үшін 10% - ға дейін және басқарушылар үшін 20% - ға дейін азайтылды, көбінесе ұжымдық сыйақы қолданылады. Қазақстанда бірінші рет азаматтық қызметтің жекелеген лауазымдары бойынша еңбекке ақы төлеудің ерекше тәртібін енгізуді қарастырады, онда ол жедел қызметтік келісім-шартта айқындалған кәсіби қызметтік іс-әрекеттің тиімділігі мен нәтижелілігінің көрсеткіштеріне байланысты жүргізіледі.

Ұзақ уақыт бойы осы санаттағы еңбекшілердің әлеуметтік қорғалуын қамтамасыз ету негізгі мақсаты болып табылатын кепілдіктер мен өтемақылар институты шеңберінде мемлекеттік қызметте бар заңнамалық шектеулерді өтеу және орнын толтыру қажеттігіне сенім болды. Әлеуметтік өтемақылар мен кепілдіктер қазіргі уақытта мемлекеттік қызметшілердің, әсіресе үлкен жастағы бөлігі үшін қызмет тартымдылығының маңызды факторы болып табылады. Мұндай кепілдіктер барлық елдерде іс жүзінде бар және қосымша сақтандыруды, оқытуды, біліктілігін арттыруды, тегін беруді (Қытай) немесе тұрғын үйге жеңілдікті қарыздарды (Малайзия) қамтамасыз етеді.

Бүкіл әлемдегі мемлекеттік қызметшілер үшін барынша белсенді қолданылатын кепілдіктер - бұл жұмыспен қамту кепілдіктері, зейнетақымен қамсыздандыру және медициналық қызмет көрсету. Жоғарыда айтылғандай, ағылшын-саксондық мемлекеттер Құрлықтық Еуропа елдерімен, Бразилиямен, Коста-Рикамен, Эквадормен, Иорданиямен және әлемнің басқа да көптеген елдерімен салыстырғанда жұмыспен қамтудың ең аз немесе аз кепілдіктерін ұсынады. Қызметкерлер әр жолы қысқартудан өтеді: лауазымын жоюға байланысты штатқа шығару, басшымен әңгімелесу, жаңа қызметкерді тағайындау және қабылданған заңға сәйкес мұндай жағдайда қызметшіге оның мамандығын, біліктілігін және бұрын атқарған лауазымын ескере отырып басқа орын ұсынылуға тиіс, бірақ мемлекеттік қызметшіге оның кәсібі мен біліктілігіне сәйкес жұмыс ұсынбау, яғни қызметшілер қорында тұру жағдайы да көзделуге тиіс[4]. Медициналық сақтандыруға келетін болсақ, ынталандырудың осы нысанының уәждемелік әлеуеті Қазақстанда басқа елдерге қарағанда әлдеқайда төмен, мысалы, Германияда мемлекеттік қызметшіні, оның туыстарын, балаларын емдеуге жұмсалатын шығындардың 50% - ын жабады. Қазақстанда мемлекеттік қызметкерлер үшін балалар демалысын толық төлеу, санаториялық-курорттық қызмет көрсету мүмкіндігі және т. б. маңызды.

Зейнетақыны қамтамасыз ету кепілдігін талдау кезінде қызметкерлердің басқа санаттарымен салыстырғанда мемлекеттік қызметшілердің артықшылық жағдайын атап өтуге болады, өйткені мемлекеттік қызметшілерге қарттығы бойынша қарапайым зейнетақыға еңбек сіңірген жылдары үшін қосымша зейнетақы белгіленеді. Нәтижесінде зейнетақы үстемеақылардың едәуір тізімін қамтитын ақшалай қаражаттың 75% - ына жетеді. Құқығы ең жоғарғы зейнетақы алады қызметшілер жұмыс істеген 25 жылда мемлекеттік қызметте болуы тиіс. Салыстыру үшін Германияда 2010 жылдан бастап жалақының 75% - ынан зейнетақы 71,75% - ға дейін қысқарады, оны есептеу кезінде мемлекеттік қызметшіге көптеген төлемдер енгізілмейді (мысалы, ауыр жағдайлар үшін) және мемлекеттік қызметте 40 және одан да көп жыл жұмыс істеген қызметкерлердің ең жоғары мөлшерге құқығы бар.

Шет елдерде мемлекеттік қызметте ынталандырудың ұйымдық нысандары кеңінен таралып, олар ең алдымен қызметкерлерді ұйымның істеріне қатысуға тартуды, сондай-ақ еңбек мазмұнын кеңейтуді көздейді.

Мансапты дамытудың екінші бағыты – ынталандырудың кешенді нысаны болып табылатын лауазымдық өсу. Мемлекеттік қызметте ілгерілеудің тарихи негізі үлкендік пен біліктілік қағидаты болды, қазір жыл сайынғы Келісімде бекітілген талап етілетін нәтижелерді орындауға жиі байланысты нәтижелер мен жауапкершілік өлшемдер болып табылады. Сонымен қатар, бұрынғы өлшемдер әлі де қолданылуда. Мысалы, 1997 жылдан бастап Германияда келесі жарлық жүзеге асырылады: егер мемлекеттік қызметшінің жұмысты орындаудың жоғары деңгейі болса, ол келесі қадамға екі есе жылдам жылжиды, ал егер орындау деңгейі қажетті деңгейден төмен болса, онда деңгей талаптарға сәйкес келгенге дейін алға жылжиды. Осылайша, еуропалық мансап жүйесі мен ағылшын-Америка елдеріндегі лауазымдық жүйе арасында нақты бір жақындасу орын алады.

Қазақстанда қызметшінің лауазымдық өсуі оның білім деңгейіне, біліктілік талаптарына сәйкестігіне, аттестаттау нәтижелеріне және осындай нәтижелерді тіркеу нысаны жоқ болғандықтан, жұмыс нәтижелеріне өте елеусіз дәрежеде байланысты. Осылайша, мемлекеттік қызметшінің қызметтік іс-әрекетін бағалау оның қызметтік іс-әрекетінің лауазымдық ережелеріне сәйкес болуына негізделеді. Заң қызметтік іс-әрекеттің нәтижелерін бағалау құралы тек аттестаттау немесе біліктілік емтиханы болуы мүмкін деп белгілейді. Нәтижесінде мемлекеттік қызметшілердің мансабына қатысты заң ережелерін іс жүзінде іске асыру тек қызмет бабында жоғарылату үшін нақты жағдайлар тізбесін әзірлеу кезінде ғана мүмкін болады. Мұндай жағдайларда қызмет бойынша алға жылжуды басқару едәуір дәрежеде орталықсыздандырылған болып табылады, бірақ орталықтандыру жоғары лауазымдарға тағайындалған кезде өседі. Осыған сәйкес мемлекеттік қызметшілер лауазымының өсіп, мансаптық баспалдақтан жоғары көтерілуі үшін тек емтиханмен шектелмей, атқарған және сіңірген еңбегіне қарай бағаланса қызметкерлердің ынтасы мен уәждемелеу үрдісі едәуір жоғары деңгейде болады.

Қазақстанда қазіргі таңда мемлекеттік басқаруда сыйақының жаңа жүйелерін әзірлеуде басшылық бола алатын алдын ала нәтижелер берілген. Зерттеу «өтемақы», «жалпы өтемақы» және «әділ және барабар төлем» ұғымдарын зерделеуден басталады. Бұдан басқа, онда өтемақы мен лауазым, жұмыс өтілі, тәжірибе, біліктілік, құзыреттілік және жұмыс тиімділігі сияқты факторлар арасындағы өзара байланыс қарастырылып, сондай-ақ қызмет бойынша алға жылжу, өйткені соңғысы әдетте көптеген елдерде жалақының өсуімен байланысты болады.

Қасым-Жомарт Тоқаев Қазақстанда мемлекеттік қызметкерлер үшін жақсы әлеуметтік үлес енгізуді ұсынды. Мансабын аяқтағаннан кейін мемлекеттік қызметкерлер тыныш, тіпті зейнетке қуана кетулері үшін мұндай тұжырымдама Жапонияда қолданылады. Мұндай ұсыныстың себебі – елдегі кадрлардың тұрақты ауысуы қызметте тиімділікке қол жеткізе алмай, лауазымнан лауазымға ауысуынан шығып отыр. Жапон жүйесі қызметкерлер үшін жоғары жалақы, сыйақы, еңбек сіңірген жылдары үшін төлемдер, қызметкерді тұрақты оқыту – осының барлығы оны сапалы жұмысқа ынталандыру үшін жасалады. Елімізде «өмір бойы жалдау» ұғымы бар - мемлекеттік қызметке адамдарды қатаң өлшемдер бойынша іріктейді, ал жүйеге түскеннен кейін жұмыстан босатылмайды, ал қажет болған жағдайда қайта оқытылады. Зейнеткерлікке шыққаннан кейін шенеуніктер сапалы өмір сүруді қамтамасыз ететін жақсы әлеуметтік үлес алады[5].

Қазақстанның мемлекеттік қызметі Орталық Азиядағы Мемлекеттік басқарудың қарқынды дамуы жағдайында жұмыс істейді. Кеңес дәуіріндегі бастауынан өтіп бара жатқан және реформалауға ішкі және сырттан қысым көрсететін мемлекеттік қызметтің мәселелерімен сипатталады. Дегенімен, салыстырмалы қысқа уақыт кезеңінде елде өңірдегі мемлекеттік қызметтің неғұрлым институционалдық және заң жүзінде пысықталған және рәсімделген жүйелерінің бірі салынды және Мемлекеттік қызметтің тиімділігін одан әрі арттыру мақсатында реформалар белсенді іске асырылып, 25 жылдан аз уақыт ішінде Қазақстан Дүниежүзілік банк пен Халықаралық Валюталық Қор стандарттарына сәйкес орташа табыс деңгейі бар ел мәртебесін ала алған Орталық Азиядағы жалғыз

ел болды. Сонымен қатар, дамушы елдер ішінде мемлекеттік саладағы жұмыс өзін-өзі дамытуға және қоғамдық істі ілгерілетуге қарағанда, тұрақты және сенімді жұмыспен қамтуды қамтамасыз етуге, негізгі қажеттіліктерді, бедел мен отбасылық дәстүрлерді қанағаттандыруға бағытталған. Осыған байланысты қоғамға қызмет ету уәждемесі сыртқы уәждерді талдаумен, жұмыспен және ұйымдастыру мәдениетімен қанағаттану дәрежесімен ұштастырылып қарастырылады.

Уәждемелеу осы дамуды қамтамасыз ету және өзгерістерді жүргізу үшін қажет. Ұжымдық ортада ынталандыру, әдетте, қаржылық көрсеткіштердің өсуіне қол жеткізетін немесе өзгерістерге қарсылықты төмендетеді. Мемлекеттік қызметшілердің уәждемесі ерекше. Бір жағынан, мемлекеттік қызмет негізінде Халыққа қызмет ету идеалдары тұруы тиіс және кейбір адамдар өз армандарын іске асыру үшін мемлекеттік қызметке барады. Екінші жағынан, мемлекеттік қызмет – бұл тұрақты жалақы мен мансап, сондай-ақ жақсы әлеуметтік үлес, бұл басқа типті адамдарды тартатыны бар. Екі типті адамдардың мүдделерін қарастыра отырып, екі жақты да ынталандырылу жүргізілуі тиіс.

Мемлекеттік қызметшілердің еңбегін ынталандыру жүйесі мәжбүрлеу, сыйақы және ынталандыру жолымен қызметшілердің тиімді еңбегін қамтамасыз етуге бағдарланған материалдық және материалдық емес ынталандырулар кешенін білдіреді. Мемлекеттік қызметшілерге еңбекақы төлеу деңгейі коммерциялық құрылымдарға қарағанда айтарлықтай төмен, ал қосымша әлеуметтік кепілдіктер олардың қызметінің күрделілігі мен маңыздылығын толық көлемде өтемейді. Маңыздылығы бойынша екінші кемшілік лауазымдық өсу тетігінің болмауы, яғни мансаптық өсудің нормативтік бекітілген тәуелділігі болып табылады[6].

Мемлекеттік саладағы жұмыс көбінесе өзін-өзі дамытуға және қоғамдық істі ілгерілетуге қарағанда, негізгі қажеттіліктердің өмір сүруі мен қанағаттандырылуын білдіретін жағдайда қоғамға қызмет ету уәждемесін сыртқы уәждемеге, яғни жұмыспен қамту кепілдігі, зейнетақы жүйелері, әлеуметтік мәртебесі және жұмыс пен өмір арасындағы теңгерімділікке қатысты өлшемдермен толықтыру қажет. Мемлекеттік сала қызметкерлерінің ішкі уәждерін жақ-

сартатын ұйымдық құрылым, жұмысқа қанағаттанушылық, индивидуум мен ұйымның өзара сәйкестігі және бір қоғамға тиесілілік сезімі сияқты тетіктерді жетілдіру қажет. Мәселені қою қызметкерлердің бейілділігі мен уәждемесін арттыру үшін қажетті жұмыс жағдайын жасау тұрғысынан қызметкерлерге қамқорлық жасау ұйымдар үшін үлкен маңызға ие. Өрбір ұйымның атқарушы басшылығы қызметкерлерге жақсы уәждемелік көрсеткіш кез-келген уақытта берілетініне кепілдік беру үшін қажетті жұмыс жағдайларын қамтамасыз ету үшін елеулі күш-жігер жұмсауы тиіс. Дегенмен, ұйымдарда дистресс және кәсіби жануды тудыратын және қызметкерлердің еңбек өнімділігінің деңгейіне және олардың жұмысқа қатынасына әсер ететін кейбір факторлар бар. Сондықтан қызметкерлердің жұмыспен қанағаттануына және мемлекеттік ұйымдардағы уәждеме жүйесіне әсер ететін тиімді факторларды бағалау сапалы жұмыс жасау тетігі болып табылады.

Қызметкерлердің жұмысқа қанағаттануына барынша әсер ететін факторлар: жалақы, басқару әдістері, ұйымдастыру саясаты, басқа билік органдарымен қарым-қатынас, әріптестермен қарым-қатынас, лауазым, жұмыс қауіпсіздігі және жаза мен сыйақылардың нақты жүйесінің болуымен анықталады. Қызметкерлердің уәждемесін арттыру үшін біріншіден, операциялық бөлімшелердің басшылары ынталандыру мәселелері мен теорияларды зерделеуді жалғастыруы және ұйымды басқаруды оқытудың бойлық және көлденең сызықтары бағытында оқыту кезінде оларға барынша назар аударуы қажет. Екіншіден, олар өз қызметкерлеріне орындалмаған уәделер бермеуі тиіс. Олар сондай-ақ бастықпен бағынышты адамдардың арасындағы қарым-қатынасты қайта қарауға және оларға кері байланыс беру үшін қызметкерлердің іс-әрекеттерін дәл бағалауға тиіс. Ақырында, оларға қандай да бір кемсітусіз нақты төлем және сыйақы жүйесін әзірлеу және қолдану уәждеме жүйесін жетілдіруге алып келеді.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Астанинский хаб в сфере государственной службы «Мотивация государственных служащих в Казахстане»//

2. *Any organization can develop itself by motivating and enhancing. Danish et al. / International Journal of Organizational Leadership 4, 2015*
3. Людмила Захарова «Психология управления», 2016г.
4. [https://studbooks.net/1324083/menedzhment/zarubezhnyy _ opyt _ motivatsii _ gossluzhaschih](https://studbooks.net/1324083/menedzhment/zarubezhnyy_-_opyt_-_motivatsii_gossluzhaschih)
5. <https://liter.kz/wp-content/uploads/2019/12/liter-194.pdf>
6. Кибанова А.Я. *Управление персоналом: теория и практика. Организация оплаты труда персонала, 2016г.*

Эффективность программы регионального развития в процессе развития города Шымкент: проблемы и перспективы

*Мусахан У.М., магистрант
НОД «Право и государственное управление»
Университет Нархоз,
г. Алматы, Республика Казахстан
Научный руководитель: **Текенов У.А.**,
д.э.н., профессор*

Аннотация

Статья направлена на повышение эффективности и результативности работы проводимой в рамках программы развития регионов Республики Казахстан, а также программы развития города Шымкента. По исследованию была определена теория основных потребностей региональных программ развития, применена сравнительная методика исследования, опираясь на статистические данные. В ходе реализации программы были выработаны рекомендации по предотвращению и совершенствованию с выявлением проблем, возникающих в процессе реализации программы.

Ключевые слова: программы развития, регионы, город Шымкент, экономический рост, государственные сферы.

The effectiveness of the regional development program in the development process of the city of Shymkent: problems and prospects

*Musakhan U.M., master student
SED «Law and public administration»
Narxoz University,
Almaty, Kazakhstan
Scientific adviser: **Tekenov U.A.**,
Doctor of Economics, Professor*

Abstract

The Article is aimed at improving the efficiency and effectiveness of the work carried out within the framework of the regional development program of the Republic of Kazakhstan, as well as the development program of the city of Shymkent. According to the research, the theory of the main needs of regional development programs was determined, and a comparative research methodology was applied, based on statistical data. During the implementation of the program, recommendations were developed to prevent and improve the identification of problems that arise during the implementation of the program.

Keywords: development programs, regions, Shymkent, economic growth, public spheres

Шымкент қаласының даму процесіндегі өңірлік даму бағдарламасының тиімділігі: мәселелері мен болашағы

*Мұсахан У.М., магистрант
Құқық және мемлекеттік басқару ҒББД
Нархоз университеті,
Алматы қ., Қазақстан Республикасы
Ғылыми жетекшісі: **Текенов У.А.**,
э.ғ.д., профессор*

Қазақстан Республикасы Тәуелсіздік алған кезеңнен бастап еліміздің өңірлерінің экономикаға әсерін байқап, мемлекет тара-

пынан осы салаға көп көңіл бөліп отыр. Бүгінде еліміз әкімшілік құрылымы бойынша 14 облысқа, 86 қала және 3 Республикалық маңызы бар қалаға бөлінеді. Тәуелсіздік алғаннан бері осы өңірлерді дамытуға арналған мемлекет тарапынан көптеген бағдарламалар қабылданып, өз кезеңінде нәтижелерін берген болатын. Сондай бағдарламалардың бірі Шымкент қаласының өңірлік даму бағдарламасы. Шымкент қаласының даму үдерісіндегі өңірлік даму бағдарламаларының маңыздылығын көрсету, оның экономикаға әсерін сипаттау, мәселелері, перспективалары және шешу жолдарын ұсыну.

Бұл тақырыпты зерттеу барысында статистикалық мәліметтерге сүйене отырып, салыстырмалы зерттеу әдісі әдісі қолданылды. Шымкент қаласының даму процесіндегі әртүрлі сала бойынша қандай жұмыстар жүргізілді және қандай нәтижелерге қол жеткізді? Сонымен қатар, ағымдағы жыл мен өткен жылдардағы көрсеткіштерді салыстыра отырып, қаланың нақты өсу деңгейлері анықталды.

Өңірлердің дамуы дегенге белгілі бір өңірдің аймақтық дамуы, қала құрылысы, сәулет, инновациялық технологияларды қолдануға енгізу, жеке кәсіпкерлік пен шағын және орта бизнесті дамыту, аймақтың коммуналды-индустриалды жағдайын жақсарту, соның ішінде сумен жабдықтау, электр энергиясымен, жылумен және газбен жабдықтау және т.б жатады.

Қазіргі таңда өңірлердің табысты дамуы елдің жалпы әлеуметтік-экономикалық әлеуетінің өсуінің негізгі көзі болып табылатыны анық. Ал біздің еліміздегі әрбір өңірдердің әлеуметтік-экономикалық жағдайлары бірдей деңгейде емес. Кей аймақтар бюджеттен бөлінетін қаржыны тиімді пайдаланып, оны ақтай алса, кейбіреулері артта қалып отыр. Осындай жағдайларды теңестіру мақсатында, сондай-ақ, халықты жұмыспен қамтуды қамтамасыз ету, аймақтың құрылымын жетілдіру, тепе-теңдікті қолдау мақсатында өңірлік даму бағдарламаларын әзірлеу қажеттілігі туындайды. Сол себептен, еліміздің тұңғыш президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың бастауымен Қазақстан халқына жыл сайынғы жолдауларында өңірлердің дамуына ерекше көңіл бөліп, тиісті міндеттер мен тапсырмаларды жауапты органдарға жүктеп келе жатқаны бәрімізге белгілі.

Өңірлік даму бағдарламаларын әзірлеу - бұл өңірлердің барлық мүмкіндіктерін жұмылдырудың мақсатты процесі. Бұл бағдарламалар белгілі бір кезеңге арналады және оны іске асырудың құралдары мен әдіс - тәсілдерінен, міндеттер мен орындаушылардан, ресурстар бойынша міндеттерді шешуді қамтамасыз ететін жоспарлы іс-шаралар кешенінен тұрады. Мұндай бағдарламаларды жоғары билік органдары әзірлейді және өңірлердің жан-жақты даму жоспарының стратегиясын нақтылайды[1].

Өңірлерді дамыту жөніндегі бағдарлама Елбасымыздың жарлығымен 2014 жылы қабылданды. Оның құрамына сол уақытта жүргізіліп жатқан бес маңызды бағдарламалар кірді. Олар: «Қолжетімді тұрғын үй – 2020», «2011-2020 жылдарға арналған ТКШ жаңғырту бағдарламасы», «Ақ бұлақ», «Моноқалаларды дамытудың 2012-2020 жылдарға арналған бағдарламасы» және «Өңірлерді дамыту бағдарламасы». Бұл бағдарламалардың негізгі міндеттері экономикалық өсімді дамыту, сондай-ақ, Нұрсұлтан, Алматы, Шымкент және Ақтөбе секілді маңызды агломерациялық қалаларды дамыту[2]. Енді осы бағдарламалар аясында Шымкент қаласында қандай жұмыстар жүргізілгеніне талдау жасап көрейік.

Шымкент бұл - Қазақстанның негізгі өнеркәсіп, сауда және Оңтүстік Қазақстан облысының мәдени астанасы. Шымкент шаһары 2200 жылдан астам тарихы бар, ежелгі қалалардың бірі болып табылады. Қаланың территориясы 116 280 мың гектар аумақты құрайды. 1932 жылдан бері Оңтүстік Қазақстан облысының орталығы болып келген Шымкент қаласы, Елбасымыздың 2018 жылғы Жарлығымен Республикалық маңызы бар қала мәртебесі беріліп, жеке әкімшілік аймақты құрайтын Республикадағы 17 өңір болып табылады.

Қазіргі уақытта Шымкент еліміздің маңызы бар негізгі үш қаласының бірі. Бұл агломерациялық аймақта қазір 1,6 миллион тұрғын қоныстанған. 2018 жылы тек Шымкент қаласының өзінің тұрғындарының саны 1 миллионға жетіп, үшінші мегополис атанды. Бұл жаңалық Шымкент қаласын одан әрі дамытуға үлкен мүмкіндіктер берді. Сонымен қатар, өңірлерді дамыту бағдарламасы аясында Шымкент қаласының да өзіндік 2016-2020 жылдарға арналған даму бағдарламасы құрылды. Бағдарламаның негізгі мақсаты:

2020 жылға қарай Шымкент қаласы туристер мен қала қонақтары үшін тартымды, заманауи, ал тұрғындары үшін қолайлы игіліктерге ие, миллионер қала атағына лайықты жағдай жасау; қаланың тұрақты экономикалық өсімін қамтамасыз ету; мемлекеттік органдар ұсынатын қызметтердің сапасын арттыру; халықтың өмір сүру деңгейін арттыру және бәсекеге қабілетті орта қалыптастыру; қаланың транспорттық және әлеуметтік - инженерлік инфрақұрылымын арттыру; қоршаған орта факторына әсер ететін жүктемені төмендету және т.б. Осы бағдарлама 5 негізгі бағыт бойынша жүмыс істеді. Олар: экономикалық даму, әлеуметтік сала, қоғамдық қауіпсіздік, инфрақұрылым және экология. Бағдарлама республикалық және жергілікті бюджеттен, қарыз қаражаттарынан, қалалық және шетелдік инвесторлар есебінен қаржыланады. 2016-2020 жылдарға жалпы 663 744,3 млн теңге жоспарланған.

Кесте 1. Шымкент қаласының 2016-2020 жылдарға арналған инвестициялар көлемі

2016 жыл	2017 жыл	2018 жыл	2019 жыл	2020 жыл
57 624,2 млн тг	81 043,0 млн тг	183 794,1 млн тг	191 322,0 млн тг	149 961,0 млн тг
Ескерту: Кесте автормен құрастырылған.				

Республикалық маңызы бар мегаполис атанған бері қалада тұратын халықтың саны ғана артып қоймай, сонымен қатар қаланың іскерлік белсенділігі мен экономикалық қуаттылығы да арта түсті. Ал Шымкент қаласының экономикалық дамуының негізгі салалары: өнеркәсіп саласы, аграрлық өнеркәсіп кешені, шағын және орта бизнес, сауда, туризм, құрылыс, инновация және инвестициялық қызмет. Соның ішінде қала экономикасы көп жағдайда өнеркәсіп секторына тәуелді.

Қаланың жұмыс істейтін бөлігінің 7,3% осы салаға тиесілі, ол жалпы өнімдегі үлестің 20% құрайды. Қалада 70 ірі және орта тамақ өнеркәсібі, мұнай өңдеу, тоқыма, химия өнеркәсібі, тігін өнеркәсібінің кәсіпорындары жұмыс істейді. 2011-2016 жылдары өнеркәсіп өндірісінің көлемі 136 118 млрд теңгеден 335 761 млрд теңгеге жеткен. Бұл өте жақсы көрсеткіштердің бірі. Мұндай нәтижеге қол жеткізуге еліміздің Үдемелі индустриалдық инноваци-

ялық даму бағдарламасы өз септігін тигізген болатын. Сондай-ақ, осы бағдарлама аясында 2010-2014 жылдары құны 67,1 млрд теңге тұратын 62 жоба құрылып, 5,3 мың жаңа жұмыс орны ашылды. Ал 2015-2019 жылдары құны 705,1 млрд теңге тұратын 54 жоба жоспарланып, 4,6 мың жаңа жұмыс орны ашылмақ болған. Алайда 2017 жылдары құны 29,9 млрд теңге тұратын 16 жоба жүзеге асырылды. Дегенменде, бұл еліміздің басқа өңірлерімен салыстыратын болсақ жақсы нәтиже, өнеркәсіп саласы бойынша өсім 11,9% құрап, Атырау қаласынан кейінгі екінші орынға шықты.

Шымкент қаласының негізгі өнеркәсібіндегі үлесті өңдеу өнеркәсібі – 84,6%, сонымен қатар электр энергиясын, газды, жылуды бөлу - 12,5%, сумен жабдықтау- 2,4%, ал тау кен өнеркәсібі - 0,3% алады[3].

Аграрлық өнеркәсіп кешені. Бұл салаға көп жағдайда Шымкент қаласының мүмкіндіктеріне қарағанда, Түркістан облысы жақсы бейімделген. Себебі, қалаға қарағанда облыстың ресурстары көбірек. Ал облыстың ауыл шаруашылық пен аграрлық кешеніндегі өнімдерінің көлемінде Шымкент қаласының үлесі небәрі 4,7% құрайды. Бірақ бұған қарамастан қалада соңғы жылдары ауыл шаруашылығы өнімдері көрсеткіштерінің өсімі байқалған. 2017 жылы жалпы ауыл шаруашылығы өнімінің жалпы көлемі 22 737,4 млн теңгені құрады. Бұл көрсеткіш 2016 жылмен салыстырғанда 1,8% өскенін көрсетеді. Қала шекарасының өзгеруіне байланысты ауыл шаруашылығы саласының қарамағындағы жерлер 13,1 мыңнан 62,2 мың гектарға дейін кеңейді және бұл қаланың жалпы аумағының 56% құрады. Сондай-ақ, 2015 жылдан бастап ауыл шаруашылығы өнімдері көлемінің құрылымы да өзгере бастады. Оның ішінде мал шаруашылығының үлесі 2015 жылғы 42,0% дан 2017 жылы 52,2 % дейін жетті, ал өсімдік шаруашылығының үлесі керісінше 2015 жылы 58,0%дан 2017 жылы 44,8% дейін азайды. Бұның негізгі себебі, қала шекарасының өзгеруіне байланысты, яғни қала шекарасына қосылған тұрғындар негізінен мал шаруашылығымен айналысады.

Қала экономикасының тағы бір маңызды салаларының бірі шағын және орта бизнес. Қазіргі уақытта экономикалық белсенді халықтың 30% осы бизнес саласында жұмыспен қамтылған. Бұл

сала бойынша кәсіпкерлік субъектілерінің саны 2016 жылы 73 778 мыңнан 2017 жылы 84 774 мыңға жетті, оның ішінде белсенді жұмыс істейтіндер үлесі 44,9% дан 71,8% жетті. Алайда, шығарылған өнім мен қызмет көлемі бойынша Республикалық көрсеткіштен Шымкент қаласының көрсеткіші 4,7% төмен. Дегенменде, қалада соңғы үш жылда өз бизнесін дамыту үшін кәсіпкерлер тарапынан инвестициялық сұраныстар артқан. Өйткені, қалада бизнеспен айналысам дейтіндерге мүмкіншіліктер мен жағдайлар өте көп. Бұған дәлел, Дүниежүзілік Doing Business банкінің зерттеуі бойынша Шымкент бизнес жүргізу жеңілдігі бойынша 12 орында. Қазіргі таңда шағын және орта бизнес қала экономикасының жетекші саласына айналды деп айтсақ та болады. Олай деуіміздің себебі, бұл сала халықты жұмыспен қамтамасыз етуде, ішкі нарықты отандық өніммен қамтамасыз етуде және бюджеттік кірісті толтыруда маңызды рөлді атқарады.

Шағын және орта бизнес құрылымында басты назарды қызмет көрсету саласы алады. Себебі ол, ең алдымен, қонақ үй бизнесі, жылжымайтын мүлік, автокөлік және қаржы қызметтерін қамтамасыз етеді. Бұл қала экономикасының тағы бір маңызды саласы сауда саласына да оң әсерін тигізеді.

Шымкент қаласы халықаралық көлік магистралында орналасқан және сауда көлемі жыл сайын артып келеді. Қаланың сауда динамикасы тұрақты өсім динамикасын көрсетуде. Өйткені, облыстар бойынша көтерме және бөлшек сауданың негізгі үлесі Шымкент қаласына келеді. Негізгі көтерме сауда айналымы көлемінің 80% астамы Шымкент қаласының айналымын құрайды. Бөлшек тауар айналымының үлесі 2016 жылы 77,9% дан 2017 жылы 79% дейін артты.

Инновациялық қызмет - бұл қаланың жаңа идеялар мен жаңа технологияларды пайдаланып, нарыққа жаңа өнімді алып келетін жиынтық. Статистикалық мәліметтерге сүйенсек, қала кәсіпорындарының инновациялық белсенділігінің жыл сайынғы өсуі байқалады. Бұл облыс деңгейінің 67% құрайды. 2015 жылға дейін 108 кәсіпорын инновация енгізді. Бірақ 2016 жылы бұл сан 96ға азайды. Өйткені, инновациялық өнім 3 жылдан кейін инновацияға жатпайды.

Инвестицияға келер болсақ, елімізге келетін инвестицияның басым бөлігі Батыс Қазақстан аумағына кететінін ескеретін болсақ, Шымкент қаласы басқа өңірлерге қарағанда Алматы, Нұрсұлтан қалаларына жол беріп, инвестиция тартудан артта қалып отыр. Соған қарамастан, 2018 жылы қала экономикасына тартылған инвестиция көлемі 206 733,1 млрд теңгені құрап, өткен жылмен салыстырғанда 63,2% артқан. Оның ішінде республикалық бюджеттен 44,1% , жергілікті бюджеттен 10,1% артты. Кәсіпорындардың меншікті қаражаты 1,2%, банктік несиелер 5,8% және өзге де қарыздар 2,8% азайды. Сонымен қатар, 2018 жылы ауыл шаруашылығы, сауда, көлік, жылжымайтын мүлік операциялары, қорғаныс және мемлекеттік басқару, денсаулық сақтау салаларында инвестициялық өсу байқалған. Кәсіпорындар мен ұйымдардың өз қаражаты есебінен инвестициялар салу қаланың экономикасына оң әсерін тигізеді және инвестор үшін де тиімді артықшылықтар ұсынады.

Бағдарламаның келесі негізгі бағыты әлеуметтік саланы дамыту. Әлеуметтік сала: демографиялық көрсеткіштерден, білім беру, денсаулық сақтау, қоғамдық қауіпсіздік, мәдениет және спорт, ішкі саясат, халықты жұмыспен қамту және әлеуметтік қамсыздандырудан тұрады. Шымкент бұл демографиялық жағдайы жылдам көбейіп жатқан қала. 2020 жылы халық саны орта есеппен 1039,3 мың адамды құрады. Бұл халық санын 2019 жылдың 1 ақпанымен салыстырғанда 27,7 мың адамға немесе 2,7 пайызға өскенін көрсетеді. Төменгі кестеде қала халқының өсу көрсеткіші берілген[4].

Кесте 2. Қала халқының өсу көрсеткіші

2012 ж	2013ж	2014ж	2015ж	2016ж	2017ж	2018ж	2019ж
662,3	683,3	858,1	886,3	896,1	951,6	1 011,5	1 022,4
Ескерту: Кесте автормен құрастырылған.							

Ал халықты жұмыспен қамту мен әлеуметтік қамсыздандыру саласына келетін болсақ, қала экономикасының нақты секторы дамуының оң серпіні еңбек нарығы мен халықтың әл ауқатын сипаттайтын көрсеткіштердің өсуіне көп мүмкіндік берді. Шымкент қаласының жалдамалы қызметкерлерінің саны Алматы және

Нұрсұлтан қалаларына қарағанда салыстырмалы түрде аз, ал өз бетінше жұмыс жасайтындар саны сәйкесінше жоғары. Бұл Шымкент қаласының тұрақты жұмыс орындарының деңгейі төмен, ал халықтың 33% астамы өз бетінше жалақы алатын адамдардың қатарында. Мұндай жағдай көп жағдайда жасырын жұмыссыздыққа, фискалды саясаттың әлсіздігіне, жалпы алғанда мемлекеттік басқару жүйесіндегі мәселелерге алып келеді. Осындай жағдайлардың алдын алу үшін Шымкент қаласы жалдамалы жұмысшылардың үлесін арттыру мақсатында жаңа жұмыс орындарын ашу бағытында тағы да жұмыстар жасауы керек. Алайда, республикалық маңызы бар қала атанғалы қала тұрғындарының тұрмыс деңгейі біршама артқан. 2019 жылдың екінші жартысында халықтың орташа табыстары көбейіп, жан басына шаққанда 71626 теңгені құрады. Бұл өткен жылғы көрсеткіштермен салыстырғанда 17%-ға өскен. Сонымен қатар, еңбек нарығында да өзгерістер бар. Атап айтқанда, 2019 жылы жұмыссыздар саны 22,2 адамды құрап, жұмыссыздық деңгейі 5,1% құрады. Жұмыспен қамту орталығында ресми тіркелгендер саны он мың адамды құрады. Ал 2019 жылдың үшінші тоқсанында халықтың орташа айлық жалақысы 141007 теңгені құрады. Бұл өткен жылмен салыстырғанда 24% өскен. Қазіргі кездегі нақты жалақы индексі 117,1% құрады.

Ал енді Шымкент қаласының даму процесіндегі тап болатын мәселелерге тоқталып өтсек. Олар: сыбайлас жемқорлық, негізгі қорлардың тозуы, оларды жаңарту үшін кәсіпорын қаражатының жетпеуі, қаланың экологиялық жүйесіне жоғары антропогендік жүктемелер және т.б. Шымкент қаласын алаңдатып отырған басты мәселелерінің бірі - бұл экология. Өндіріс көлемінің артуы, қаладағы автокөлік санының ұлғаюы, тұтыну қалдықтарын кәдеге жарату мәселесінің шешілмеген сұрақтары, қоршаған ортаны қорғау стандарттарының сақталмауы осының бәрі ауаның ластануына алып келеді. Ал ауыр өнеркәсіп саласындағы мырыш, қорғасын сынды заттардың қалдықтары топыраққа теріс әсерін тигізіп жатыр. Соның салдарынан үлкен келеңсіздіктерге тап болуы мүмкін. Атап айтқанда, өсімдік және көкөніс дақылдарын өсіруге бөлінген аумақтарға әсер етеді. Бұған дәлел қазіргі уақытта қорғасынмен ластанған топырақ, қала тұрғындарының ағзасынан көрініс табуы.

Бұл ең алдымен мектеп жасындағы балалардың ағзасына қауіпті. Қорғасын зауытының аймағында тұратын мектеп жасындағы балалардың 80%-ның ағзасындағы қанның құрамынан табылған. Осы мәселені шешу барысында тағы бір маңызды мәселеге тап боламыз. Бұл өнеркәсіп орындарындағы техниканың тозуы. Шын мәнісінде кәсіпорындардың жартысынан көбі әлі күнге дейін ескі техниканы қолданып келеді. Оны ауыстыруға не кәсіпорынның қаражаты жетпейді немесе мемлекет тарапынан техниканы ауыстыруға міндеттемелер жоқ. Не дегенмен де, инновациялық жаңа технологияларды барлық өнеркәсіп орындарында қолданылса, жоғарыда айтылған екі мәселенің де шешімі табылар еді. Біріншісі, жаңа инновациялық озық ойлы техногиялар қоршаған ортаға ескі жабдықтарға қарағанда, теріс әсерлерді аз берер еді. Себебі, жаңа технологиялар қоршаған ортаны қорғау стандарттарын назарға ала отырып, әзірленген. Екіншіден, жаңа технологиялар өндірістегі өнімнің көлімін ұлғайтады. Өнімнің көлемі артқан жағдайда, қаланың экономикасына оң әсерін тигізеді.

Ал сыбайлас жемқорлық дерті бұл ұзақ жылдар көлемінде, тұтастай ел болып жеңе алмай жатқан мәселенің бірі. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігінің Шымкент қалалық департаментінің берген мәліметі бойынша, 2019 жылдың басынан бер 38 қылмыс тіркелген, соның ішінде 31 сыбайлас жемқорлық. Тергеу жұмыстары барысында, келтірілген айғақтар мен фактілер бойынша 20 адам сотталған. Ал жалпы бюджетке келтірілген шығындар 33,7 млн теңгені құрады. Халық тарапынан осы сыбайлас жемқорлықпен күрестің бірнеше жолдарын көрсетті. Кей біреулер жазаланудың ең ауыр түрін айтса, басқалары ұзақ жылдарға бас бостандығынан айыру керек деп жатады. Дегенменде, мемлекет жалақының көлемін арттырса және еліздегі заңдар өз шеңберінде әділ орындалса, сыбайлас жемқорлықтың да саны біршама төмендейтіні сөзсіз.

Ендігі кезекте Шымкент қаласының даму процесіндегі күтілетін нәтижелер мен болашағына тоқталып өтейік. Бұл біріншіден, елдегі экономикалық жағдайды тұрақтандыру, мемлекет тарапынан жүргізіліп жатқан даму бағдарламаларын қолдай отырып, негізгі капиталға инвестицияларды бюджеттік қолдау. Екіншіден, өңірлік

және әлемдік нарықтарда қалалық өнеркәсіп өнімдеріне сұраныстың артуын қамтамасыз ету. Үшіншіден, қала халқының демографиялық және әлеуметтік әлеуетінің жоғарылауына өзіндік үлесін қосу. Төртіншіден, Шымкент қаласында салынатын инвестициялар көлемінің өсуін қамтамасыз ету. Сол арқылы ірі өндірістік және инфрақұрылымдық жобаларды іске асыру. Нәтижесінде жаңа жұмыс орындарын ашу және халықтың толыққанды жұмыспен қамтуын қамтамасыз ету. Бесіншіден, қарқынды қала құрылысы, сәулет және әкімшілік, іскерлік орталықтың құрылысы. Сондай-ақ, қаланың жоғары тығыздығын қамтамасыз ете отырып, жоспар бойынша қаланың көлемін 41,0 мың гектардан 116,3 мың гектарға ұзарту. Қаланы толыққанды сумен, газбен, жарық, электр энергиясымен қамтамасыз ету. Сонымен қатар, жаңа инвесторларды жаңа жерлерді игеруге қызықтырып, инвестиция тарту[5].

Қорытындылай келе, Шымкент қаласының даму бағдарламасы өңірдің әлеуметтік экономикалық әлеуетінің дамуының басты стратегиялық бағыттарын анықтайтын негізгі құжат болып табылады. Бағдарлама шеңберінде жүргізілетін іс-шаралар, жоспарлар, бағдарламалар мен стратегиялар қаланың алға жылжып, дамуына, оң көрсеткіштерге жетуге бағытталғанын көреміз. Жоғарыда көрсетілгендей, Шымкент қаласындағы қазіргі уақытқа дейін атқарылған жұмыстарының нәтижесі жаман емес, өте жақсы десек те болады. Себебі, қала басқа қалалармен салыстырғанда соңғы жылдары жылдам өсіп келе жатыр. Бұған Шымкент қаласының Республикалық маңызы бар, миллионер қала атанғаны да өз септігін тигізген. Дегенменде, бұл нәтиже маңызды агломерациялық басқа қалаларға үлгі болары сөзсіз.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Радковская Е.В. *Функциональный подход к исследованию устойчивости регионального развития// Экономические исследования, 2013.- №1, - с.74.*
2. «Өңірлерді дамыту» бағдарламасын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2011 жылғы 26 шілдедегі №1485 қаулысы.
3. *Программа развития города Шымкент на 2016-2020 годы, 2017.-№1, - с 12*

[4. /https://stat.gov.kz/region/20242100/news/ESTAT349378](https://stat.gov.kz/region/20242100/news/ESTAT349378)

5. Государственная программа регионального развития в Республике Казахстан на 2007-2011 гг. Собрание актов Президента и Правительства РК. 2006 -№47.-с 69.

Қазақстан Республикасында көші-қон процесін мемлекеттік реттеу

*Хусаинов Бексұлтан Саматұлы, магистрант,
«МжЖБ» мамандығы
Ақпараттық жүйелер және экономика факультеті
«Туран-Астана» университеті,
Нур-Сұлтан, Қазақстан
Ғылыми жетекшісі: Сайымова М.Д.
доктор PhD, қауымдастырылған профессор*

Аннотация

Мақалада Қазақстан Республикасындағы көші-қон процесерін мемлекеттік реттеудің маңыздылығын қарастыру міндеті қойылған. Көші-қон процесері адамзат тарихының барлық кезеңдеріндегі тұрақты сипат болып табылады. Көші-қон - бұл қоғамдағы болып жатқан өзгерістерді дәл және нақты көрсететін өзгермелі жағдайларға жаппай қоғамдық реакциялау тәсілдерінің бірі. Мақала білімді жүйелеуге және көші-қон процесерін реттеу туралы ақпарат жинауға арналған.

Түйінді сөздер - көші-қон, эмиграция, мемлекеттік реттеу, халықаралық ережелер, халықаралық стандарттар, еңбек көші-қоны.

State regulation of the migration process in the Republic of Kazakhstan

Khusainov Beksytan Samatuly

Specialty “State and local administration»

Faculty of Information Systems and Economics

University “Turan-Astana”,

Nur-Sultan, Kazakhstan

*Scientific adviser: **Sayymova M.D.***

Dr. PhD Associate Professor

Abstract

The article sets the task to consider the importance of state regulation of migration processes in the Republic of Kazakhstan. Migration processes are a constant feature at all stages of the history of humanity. Migration is one of the ways of mass public reaction to changing situations, accurately and clearly reflecting the changes taking place in society. The article is intended to systematize disparate knowledge and to collect information regarding the regulation of migration processes.

Keywords- migration, emigration, state regulation, international rules, international standards, labor migration.

Государственное регулирование процесса миграции в Республике Казахстан

Хусаинов Бексұлтан Саматұлы, магистрант,

специальность «ГиМУ»

факультет информационных систем и экономики

Университет «Туран-Астана»,

Нур-Султан, Казахстан

*Научный руководитель: **Сайымова М.Д.***

доктор PhD, ассоциированный профессор

Индикаторы управления миграцией - это инструмент, основанный на вкладе политики, который дает представление о политиче-

ских рычагах, которые страны могут использовать для развития управления миграцией.

Индикаторы управления миграцией не предназначены для измерения результатов, связанных с миграционной политикой и институтами, вместо этого они действуют как основа для оценки исходных данных, которая дает представление о политических мерах, которые страны могут предпринять для усиления управления миграцией.

Они предназначены не для ранжирования стран по разработке или реализации миграционной политики, а скорее для того, чтобы помочь странам в оценке комплексности их миграционной политики, а также в выявлении пробелов и областей, которые можно было бы укрепить.

Проблему миграции характеризуют с особой сложностью, поскольку она охватывает не только правовые аспекты, но и проблемы социологии, демографии, политической экономии, этногеографии, проблемы трудовых ресурсов в экономике. Правовой аспект занимает особое важное место, поскольку миграция тесно связана с правовой безопасностью, регулированием и организацией миграционных процессов, от которых зависят другие проблемы, имеющие существенное значение для условий жизни общества.

Одним из наиболее приоритетных вопросов, с которыми сталкивается Казахстан, является демографический дисбаланс. «Растущий демографический дисбаланс создает новые волны миграции и усугубляет социальную напряженность во всем мире.

Мы в Казахстане столкнулись с миграционным давлением в некоторых регионах страны, где нелегальные трудовые мигранты дестабилизируют местные рынки труда. Мы также должны понимать, что вполне вероятно, что в обозримом будущем может возникнуть и обратный процесс - трудовая иммиграция за пределы нашей страны», - отметил первый Президент РК в Послании народу.

Это очень важный вопрос для всего государства. Трудно найти другой социальный процесс, который можно сравнить с миграционными процессами. Проблема миграции в Казахстане приобретает социальную и политическую актуальность из-за масштабов миграционных потоков и их последствий для страны.

Массовые миграции сопровождаются катастрофической потерей квалифицированных специалистов и имеют серьезные социально-экономические и политические последствия для молодого независимого государства. Кроме того, трудовая миграция как форма массовой миграции приобретает все более растущий характер. Трудовая миграция в настоящее время является одним из наиболее значительных миграционных потоков в мире.

С ростом интеграции в мировую экономику активизировалось движение не только товарных потоков, но и рабочей силы. Международные мигранты представляют собой смешанную группу, в которую входят сезонные рабочие, работники по временным контрактам, высококвалифицированная рабочая сила, студенты, беженцы, жертвы торговли людьми. В 2010 году число международных мигрантов достигло 214 миллионов человек, около 90% из них являются трудящимися-мигрантами и их семьями.

Проблема возникает в том, что большинство иммигрантов, в том числе трудящихся-мигрантов, которые переехали на территорию Казахстана для лучшей жизни, являются нелегальными.

Наиболее типичными нарушениями миграционного законодательства являются несоответствующая цель пребывания иностранцев в стране, не выезд в конце срока регистрации, а также занятие нелегальной трудовой деятельностью. В зависимости от цели въезда на территорию Республики Казахстан и пребывания на территории Республики Казахстан выделяют надлежащие главные виды иммиграции:

- с целью возвращения на историческую родину;
- с целью воссоединения семьи;
- получить образование;
- с целью работы;

Закон регулирует вопросы пребывания и трудовой деятельности трудящихся-мигрантов, имеющих гражданство в странах, с которыми Республика Казахстан заключила соглашения о безвизовом въезде и пребывании, и прибывающих в Казахстан в целях проведения работ (оказания услуг) частные граждане, использующие их в качестве домашней прислуги. В рамках реализации Закона в 2015 году органами внутренних дел выдано 141 254 разрешения, в 2014 году - 72 555 разрешений.

Разрешения, выданные органами внутренних дел, позволяют работнику-мигранту заниматься трудовой деятельностью в течение периода времени, указанного в их заявлении; указанный период времени может длиться один, два или три месяца.

Максимальный срок непрерывного временного проживания трудового мигранта в Республике Казахстан не должен превышать двенадцать месяцев. Для получения разрешения необходимо предварительно уплатить индивидуальный подоходный налог в размере 2 месячных расчетных показателей за каждый месяц разрешительного периода (4 242 тенге, что составляет примерно 12 долларов США).

На институциональном уровне в Казахстане существует ряд правительственных структур, отвечающих за разработку и реализацию миграционной политики.

Министерство труда и социальной защиты отвечает за разработку и координацию миграционной политики, а Министерство внутренних дел регулирует внутреннюю миграцию через специальный комитет Миграционной службы. Кроме того, эти министерства отвечают за центры адаптации и интеграции, помогающие репатриированным этническим казахам, и за координацию работы с членами диаспоры.

Страна предлагает целостную правовую базу для миграции, основанную на Законе о миграции 2011 года. Структура регулирует внутреннюю миграцию, определяет категории мигрантов и устанавливает конкретные иммиграционные процедуры. Кроме того, Казахстан недавно принял новую Концепцию миграционной политики на 2017–2021 годы, в которой изложены миграционные цели страны.

Этот стратегический документ соответствует Стратегии Казахстана до 2050 года, в которой изложена дорожная карта для достижения устойчивого экономического роста государства.

Основными агентствами по сбору данных о миграции в Казахстане являются: Комитет по статистике, Министерство внутренних дел, Министерство труда и социальной защиты, Пограничная служба Комитета национальной безопасности Казахстана, Министерство иностранных дел и Министерство образования. База дан-

ных иностранного населения, основанная на программном обеспечении системы информации и безопасности «Беркут», в основном принадлежит Службе национальной безопасности, и как Министерство иностранных дел, так и Министерство внутренних дел имеют доступ к этой системе. Министерство труда и социальной защиты собирает данные о трудовых иммигрантах (не гражданах) и эмигрантах (гражданах, выезжающих за границу).

Статистика иммиграции основана на отчетах работодателей, имеющих лицензию на найм трудящихся-мигрантов или на вывоз национальной рабочей силы за границу. Информация о иностранных студентах в Казахстане собирается Комитетом по статистике непосредственно из учреждений высшего и среднего профессионального образования.

В Республике Казахстан гарантированы не только права и свободы граждан, но и иммигрантов. Таким образом, в соответствии со статьей 5 иммигранты в Республике Казахстан имеют право:

- права и свободы, предоставляемые гражданам Республики Казахстан, в случае если другое не учтено Конституцией, законами и интернациональными договорами;
- образование, здравоохранение и общественное обеспечение в согласовании с законодательством Республики Казахстан;
- для свободного передвижения по земли Казахстана, раскрытого для посещения иммигрантами;
- свободный выбор пространства жительства в согласовании с законодательством Республики Казахстан;
- обращаться в трибунал и муниципальные органы за обороной собственных имущественных и собственных неимущественных прав;

• за оплату предложений по привыкания и интеграции в центрах привыкания и интеграции репатриантов, за исключением репатриантов и их семей, которые получают эти предложения бесплатно.

Закон «О миграции» не является единственным средством регулирования миграционных процессов.

В республике успешно реализована концепция миграционной политики, целью которой является повышение качества существующих и освоение новых направлений управления миграцией в Казахстане.

В соответствии с концепцией важной составляющей миграционной политики Республики Казахстан должно быть обеспечение безопасности страны, борьба с нелегальной миграцией. В этом направлении будут технически и организационно перестраивать границы страны, совершенствовать технический дизайн системы и выдачу виз.

В целях соблюдения принципов прозрачности и законности будет проводиться постоянный мониторинг мигрантов с точки зрения их правовой и добросовестной терпимости в стране.

В случае нарушения каких-либо условий пребывания нелегальных мигрантов применяются национальные и международные правила содержания под стражей, депортации или возвращения, или удостоверения о его пребывании в стране.

Таким образом, согласно Концепции миграционной политики, будет урегулирован рынок труда в соответствии с социально-экономическими потребностями страны.

Цели миграционной политики не ограничиваются их достижением только на национальном уровне.

Вопросы борьбы с нелегальной миграцией традиционно рассматриваются при обсуждении вопросов реализации международных программ по борьбе с преступностью на каждом заседании МВД РК.

Правительство Казахстана осуществило несколько изменений в политике, которые сокращают процессы административного въезда. Основные изменения включают в себя:

- Пересмотр регистрации паспорта в качестве процесса получения временного вида на жительство для некоторых граждан без гражданства, желающих остаться на срок более 30 дней;
- Внедрение онлайн-процесса для обязательного уведомления о прибытии; и
- Устранение требования к принимающим компаниям представлять ежемесячные отчеты региональным органам по труду для проверки и отслеживания.

Отдельно правительство Казахстана уточнило максимально допустимое пребывание для безвизовых краткосрочных путешественников как 90 дней в 180-дневный период, ограниченный 30 днями на поездку, где ранее совокупный лимит не устанавливался.

С 11 января 2020 года правительство Казахстана внедрило несколько изменений в политике, которые сокращают процессы административного въезда и пересматривают процесс регистрации паспортов.

Эти усилия по рационализации соответствуют другим недавним улучшениям в иммиграционных правилах, таким как введение электронной визы для деловых поездок для граждан 23 стран в апреле 2019 года и распространение отказа от деловых виз для большего числа граждан в октябре 2019 года.

Сокращение правительством квоты на привлечение иностранных рабочих в начале января 2020 года демонстрирует намерение правительства ограничить приток иностранных работников в страну, поскольку Казахстан продолжает расти как один из крупнейших производителей нефти и газа в регионе.

Заключительная часть.

И в заключение статьи можно добавить, что Казахстан продолжает привлекать иностранных гостей и работников, особенно в нефтегазовую отрасль, правительство, вероятно, продолжит, с одной стороны, оптимизировать иммиграционный процесс для иностранных работников, чтобы повысить внутреннюю эффективность, а с другой стороны, расширить свои механизмы отслеживания для поддержания контроля объема иностранных посетителей, который, как ожидается, удвоится в 2020-2021 гг.

Казахстан в первую очередь является страной иммиграции, и в настоящее время в стране нет национального законодательства, регулирующего эмиграцию.

Национальные механизмы защиты прав мигрантов могут развиваться дальше. Отсутствие ясности в отношении текущего состояния миграционных норм и правил, учитывая отсутствие централизованного правительственного источника актуальной информации.

Таким образом, миграция является социальным явлением, которое может принести пользу обществу, а также негативно повлиять на него. В последние годы масштабы трудовой миграции значительно увеличились; основные факторы, способствующие этой демографической и экономической ситуации в мире. Казахстан

стал одним из крупнейших центров привлечения рабочей силы не только в регионе, но и в мире.

Проблема нелегальной миграции стала одной из причин демографического дисбаланса в стране, одной из глобальных проблем XXI века. Однако регулирование миграционных процессов в Казахстане решается как на национальном, так и на международном уровне. Сегодня Казахстан не только укрепляет международное сотрудничество в этой области, но и совершенствует внутригосударственную нормативно-правовую базу.

Список использованных источников

1. Центр по чрезвычайным ситуациям и снижению риска бедствий в Алматы Стратегия - Стратегия. 2016. <http://cesdr.org/ru/o-centre/strategiya/>
2. Договор о Евразийском экономическом союзе 2014 года, 29 мая. https://docs.eaeunion.org/docs/enus/0017353/itia_05062014_doc.pdf.
3. Закон Республики Казахстан «О гражданстве» от 22 июля 2001 года. <http://adilet.zan.kz/rus/docs/Z910004800>
4. Закон Республики Казахстан «О статусе иностранцев Республики Казахстан» от 12 января 2007 г. <http://adilet.zan.kz/rus/docs/U950002337>
5. Закон Республики Казахстан «Об образовании», 27 июня 2007 г., обновлен 11 июля 2017 г. <http://adilet.zan.kz/eng/docs/Z070000319>
6. Кодекс Республики Казахстан «О здравоохранении и системе здравоохранения», 18 сентября 2009 г. <http://adilet.zan.kz/rus/docs/K090000193>
7. Закон Республики Казахстан «О миграции» от 22 июля 2011 года. <http://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1100000477>
8. Закон Республики Казахстан «О государственной границе Республики Казахстан» от 16 января 2013 года. <http://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1300000070>
9. Закон Республики Казахстан «О гражданской защите», 11 апреля 2014 года. <http://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1400000188>

Теоретические основы политики занятости

*Ануарбекова Айгуль, Калымбет Ибрагим, студенты 3-го курса
По специальности «Социальная работа» Университет Нархоз,
Научный руководитель: Примжарова К.К., к.э.н., доцент*

Аннотация

В статье представлены теоретические основы политики занятости. Активная политика занятости населения является одним из важнейших социальных приоритетов Правительства Республики Казахстан. Занятость - это социально-экономическое явление, вызванное участием людей в государственных услугах для удовлетворения их потребностей. Эффективная занятость является основой социальной защиты, важным условием развития и реализации человеческих ресурсов, основным инструментом увеличения общественного благосостояния и повышения качества жизни.

Ключевые слова: население, занятость, безработица, рынок труда.

Theoretical basis of employment policy

*Anuarbekova Aigul, 3rd year student
Kalymbet Ibragim, 3rd year student
Narhoz University,
Almaty, Kazakhstan
Scientific adviser: Primzharova K.K.,
Candidate of Economics, Associate Professor*

Annotation

The article presents the theoretical foundations of employment policy. An active employment policy is one of the most important social priorities of the Government of the Republic of Kazakhstan. Employment is a socio-economic phenomenon caused by the participation of people in public services to meet their needs. Effective employment is the basis of social protection, an important condition for

the development and implementation of human resources, the main tool for increasing social welfare and improving the quality of life.

Key words: population, employment, unemployment, labor market.

Халықты жұмыспен қамту саясатының теориялық негізі

*Ануарбекова Айгуль, Калымбет Ибрагим, 3 курс студенттері
Нархоз университеті,
Ғылыми жетекші: Примжарова К.К., э.ғ.к., доцент*

Жұмыспен қамту саясатының басты көздеген мақсаты халықты жұмыспен қамтуды толық, нәтижелі сонымен қатар еркін таңдап алуға қол жеткізу, жұмыссыздықтың қысқаруы және оның әлеуметтік жарамды деңгейде қолдау табуы, еңбек нарығының қызмет етуі мен реттелуіне құқықтық, экономикалық және де ұйымдық шарттар құру болып табылады. Көрсетілген мақсаттарға жету мынадай негізгі міндеттерді шешумен қамтамасыз етіледі:

- Жұмыспен қамту саласындағы азаматтардың дербес белсенді көзқарасына және халықтың неғұрлым әлсіз санаттарын әлеуметтік қорғау кепілдігіне бағытталған еңбек және әлеуметтік заңдарын өзгерту және толықтыру жолымен жұмыспен қамту және де еңбек қатынастарын құқықтық реттеу жүйесін жаңарту;

- Жаңа өндіріс орындарын құру, жекешелендіру, қайта ұйымдастыру сонымен қоса қайта мамандандыруды алғанда, перспективасы жоқ өндіріс орындарын реформалау негізінде экономиканың салалық құрылымын жетілдіру болып табылады;

- Жұмыспен қамту саясатымен сәйкестендірілген қосымша жұмыс орындарын құруды ынталандыруды қолдайтын қаржылық және де салалық саясатын жүргізу;

- Қосымша жұмыс орындарын соның ішінде оны шетел капиталын тарту есебінен құрушы шағын және орта жекеменшік кәсіпкерлікті дамытуды қолдау және белсенді ынталандыру;

- Экономикадағы құрылымдық өзгерістерді ескере отырып еңбек нарығындағы пайда болған жағдайларға қатысты кәсіби білім берудің алдын алу,

- Жұмыспен қамту кепілдігін қамтамасыз етуде, еңбек төлемі, шарттары мен режимдері мәселелерін шешуде еңбек нарығының

басты қатысушыларының (мемлекеттің, жұмыс берушілер мен қызметкерлердің) әлеуметтік әріптестігі жүйесін қалыптастыру [1].

«Жұмыспен қамтылу – азаматтардың Қазақстан Республикасының Конституциясына, заңдары мен өзге де нормативтік құқықтық актілеріне қайшы келмейтін жеке қажеттерін қанағаттандыруға байланысты және оларға табыс немесе кіріс әкелетін қызметі» деп Қазақстан Республикасының «Жұмыспен қамту туралы» Заңында атап көрсетілген [2].

Жұмыспен қамтудың үш басты түрлерін атап көрсетуге болады. Яғни, олар: толық, оңтайлы және тиімді,

Толық жұмыспен қамту – бұл қоғамның барлық жұмысқа жарамды бөлігіне, оның негізінде жұмыс күшінің жеке (отбасы аясында) және ұжымдық (кәсіпорындардың, компаниялардың және мемлекеттің қатысуы) ұдайы өндірісі жүзеге асырылып, қажеттіліктің барлық жиынтығы қанағаттандырылатын қоғамдық жұмыспен айналысуға беретін мүмкіндігі. Басты тұжырымды түсінуге жинақ ақыдан сатып алуға шығын сомасын азайту, көп жағдайда бұл бағаның төмендеуіне содан кейін өндіріс пен жұмыспен қамту көлемінің қысқаруына әсерін тигізуімен түсінуге болады.өз кезегінде бағаның төмендеуі өндіріс ұсталымдарының сонымен қатар еңбек ақының қысқаруын талап етеді. Бұл жағдайда еңбек ақы деңгейін сақтай отырып жұмыс күшінің артық болуы мен жұмыссыздықтың көбеюі қалыптасатынын біле отырып олар мынадай шешім шығарды: кәсіпкерлер тағы да жалақы мөлшерін төмендетеді, егер де осы экономикалық факторлар жалдамалы жұмыскерлер көнуіне мәжбүр болса, онда тауарларға баға төмендейді және жұмыссыздық болмайды. Осылайша экономикалық теорияның классиктері мәжбүрлі жұмыссыздық болуы мүмкін емес, себебі нарықты қадағалаудың негізгі тетігі (пайыз мөлшері, баға мен жалақының арақатынасы) толықтай жұмыспен қамтуды қолдауға мүмкіндігі бар, ал бұл жерде мемлекеттің көмегі қажет емес және оның араласуы экономикаға кесірін тигізуі мүмкін деп тұжырымдалды.

К.Маркстің экономикалық теориясы классикалық экономикалық теорияға негізделеді. Бірақ оның зерттеулері әлеуметтік-топтық негізде болды. Ол адам еңбегін қоғам байлығының көзі ретінде қа-

растырды, бірақ қоғамның адам байлығының қайта қалыптасуына басты мәселе ретінде көп көңіл бөлді. К.Маркс өндірістің қозғаушы күші деп кәсіпкердің пайда табуға ұмтылуын айтты, осыған байланысты жоғарғы технологияларды меңгеруге септігін тигізеді, бұл жерде негізгі жұмыстарды машина атқару себебінен халықты жұмыспен қамту саны бұл жағдайда қысқарады. К.Маркс және оның ізбасарлары тек қана жұмыссыздықтан ғана емес, сонымен қатар басқа да әлеуметтік жағымсыз жақтар мен нарықтық экономиканың күйзелісінен құтылудың бір ғана жолы ретінде өндірісті жеке меншіктен қоғамдық меншікке ауыстыру керек деп көрсетті.

Кейінірек, XX ғ. 70ж соңында венгер экономисі Я.Корнай «Тапшылық» атты еңбегінде жоспарлы экономиканың мәселелерімен қатар халықты жұмыспен қамту мәселесіне де анализ жасады. Бұл жағдайда жұмыс күшінің тапшылығының бірден-бір себебі – ішкі жұмыссыздық. Н.Корнайдың пайымдауынша, жұмыс күшінің тапшылығы жиі білінген сайын және тез қарқынмен өскен сайын ішкі жұмыссыздық өсе береді. Бірақ ол еңбек нарығында тепе-теңдікті ұстап тұратын және артық сұраныс пен болмайтын нақта экономикалық жүйенің жоқтығын айтып өтті. Толықтай жұмыспен қамтуды талап ете отырып және жұмыс күшінің тапшылығына қарсы келу арқылы алға жылжи алмайсын. Бұл бір-бірімен тығыз байланысты құбылыс, бұдан қашып құтыла алмайсың. Жұмыс күшінің сұранысы мен ұсынысының және жалақы деңгейінің арасында еңбек нарығының классикалық мұқтажы да жоқ. Кәсіпорынға еңбекке ақы төлеу шығындары жоғарыда жоспарлы-топтық тәртіпте тағайындайды, себебі кәсіпорын өзіне тағайындалған еңбекке ақы төлеу шығындарымен қалады, оның жұмыс күшіне сұранысы өзгеріссіз болады. жоспарлы экономикада жұмыс күшіне тапшылықты жоятын жалақы саясаты болуы мүмкін емес, өйткені осы тапшылықты қолдап отыратын қоғамдық шарттар күшіне енгізілген. Я.Корнайдың жоспарлы экономикадағы көзқарасының дұрыстығын басқа зерттеушілер де мойындады.

Оңтайлы жұмыспен қамту – бұл қоғамдағы жасымен жынысын сонымен қатар білім құрылымын есепке ала отырып, еңбек ресурстарын пайдалану және қайта бөлудің маңыздылығын ескере отырып орын алатын түрі. Жұмыспен қамтудың бұл түрі тиімді болып та-

былады, себебі жұмыспен қамтудың жас және жынысы құрылымын жақсарту, еңбекке жекелеген артта қалған аймақтардан халықтың еңбекке жарамды бөлігін тарту мақсатында жүзеге асырылады.

Тиімді жұмыспен қамту – бұл дегеніміз ұдайы өндірістің қарқында типінің талаптарына, экономикалық мүдделіліктің критерийлеріне және әлеуметтік нәтижелілікке сәйкес жүзеге асырылатын және қол еңбегін, тиімсіз және ауыр дене еңбектерін қысқартуға бағытталған жұмыспен қамту түрі.

Жұмыспен қамту саясатында жұмысбастылықтың әлеуметтік және де экономикалық мәнін анықтап бір-бірінен ажарытып алу қажет.

Әлеуметтік тұрғыдан алып қарағанда жұмысбастылықтың мынадай түрлері бар: жалпы білім беретін және арнайы оқу орындарында оқу, әскер қатарындағы қызметі, үй шаруашылығы, балаларды тәрбиелеу, қарттар мен ауруларды бағып күту, қоғамдық ұйымдардың жұмысына қатысу.

Экономикалық тұрғыдан жұмысбастылық – тұрғындардың қоғамдық өнімді немесе ұлттық табысты өндірудегі қызметі, ал қоғамдық өндірісте- жұмыс істеуге жарамды немесе ынталы адамдарға жұмыс тауып беру жаппай жұмысбастылыққа алып келеді. Жұмыспен қамтудың түрлері төмендегі кестеде көрсетілген (1-кесте) [3].

1-кесте – Жұмыспен қамту түрлері

Жұмыспен қамту түрлері	Жұмыспен қамту түрлеріне қарай сипаттау	
	Экономикалық түрде бел-сенді халық	Жалдамалы қызметкерлер
Жаһанды	Барлық қоғамдық қажетті қызметпен жұмысбастылық, оқуда, әскери қызметте болу, үй шаруашылығындағы жұмыс, қоғамдық және қайырымдылық ұйымдарындағы жұмыс және т.б	
Толық	Барлық жұмыссыздар мен жұмыс істегісі келетіндерді жұмыспен қамту: Бір жұмыс берушімен жұмыс; Жұмыс берушінің өндірістік кеңістігіндегі жұмыс. Жылдық, айлық, апталық, күндік стандартты түрдегі жүктеме.	

Нәтижелі	Жұмысшыға білімі мен профессионалдық деңгейін жоғарлатуға, еңбек ақының жоғарғы деңгейіне, еңбек өнімділігі мен өндіріс тиімділігінің жоғарғы деңгейін қамтамасыз ететін жұмыспен қамту.	
Толық емес	Экономикалық белсенді халықтың кейбірінің ғана қоғамдық қажетті жұмыстармен шұғылдануы	Белгілі бір стандартты түрдегі уақыт аралығында жүргізілетін жұмыс; Шарасыз сипаттағы жұмыс түрі; Басқа жұмыс іздеу және де оған дайын болу.
Ішінара		Толық емес жұмыс уақыты түріндегі ерікті жұмыс(күн, апта, ай, жыл).
Периодты		Еңбек қызметі кезеңі ұзақ кезеңді жұмыспен қамтылмауымен алмасып отырады.
Маусымдық	Табиғи-климаттық жағдайды ескере отырып жұмыскерлерді қоғамдық қажетті жұмыспен қамту.	
Икемді	Жұмыспен қамтудың стандартты және стандартты емес формасын қолдану.	Үйдегі жұмыс; Жұмыс уақытының икемді кестесі; Жұмыс уақытының жинақталған есебі; Құсырылған жұмыс аптасы және т.б;
Ресми	Заңды түрде рәсімделген (еңбек келісім шарты, лицензия) және мемлекеттік статистикамен есептелінетін жұмысбастылық.	
Ресми емес (жасырын)	Экономикалық белсенді халықтың бір бөлігінің мемлекеттік статистикамен есептелінбейтін еңбекпен шұғылдануы.	
Формальды	жоқ	Заңды түрде рәсімделген, бірақ іске аспайтын еңбек қызметі.
Ескерту: [3] әдебиет негізінде автор құрастырған		

Жұмыспен қамту мәселелері қолда бар еңбек потенциалын сақтауды, көбейтуді және тиімді пайдалануды көздейтін Қазақстан экономикасы үшін өзекті болып отыр.

Жұмысбастылық қазіргі нарықтық экономикада халықтың әл-ауқатын арттырудың жетекші маңызды факторларының бірі бо-

лып отыр. Ұлттық экономиканың бәсекеге қабілеттілігі жұмысбастылық пен халықтың өмір сүру деңгейіне байланысты. Демек, заманауи әлеуметтік мемлекет, өзінің халқын белгілі бір табыс деңгейімен, ең алдымен экономикасындағы жұмысбастылық негізінде қамтамасыз ету жауапкершілігін мойындайды. Сондай-ақ, жұмысбастылық, жаһандық экономика жағдайында өзінің халқына жұмысбастылықты өамтамасыз ете алатын шаруашылықтың бәсекеге қабілетті салаларымен сфералары бар заманауи мемлекеттің бәсекеге қабілеттілігінің бір белгісі болып табылады.

Сонымен заманауи теориялық тұжырымдамаларға сәйкес ұлттық экономиканың бәсекеге қабілеттілігі қажет, өйткені ол тауарлар мен қызметтердің жаһанданған әлемінде халықтың жұмысбастылығын қамтамасыз етеді және тиісінше, белгілі бір елге әлеуметтік- бейімделген даму үлгісін жүзеге асыруға мүмкіндік береді деп айтуға болады.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі

1. *Қазақстан Республикасы Президентінің «Нұрлы жол – болашаққа бастар жол» Жолдауы*

2. *«Халықты жұмыспен қамту» туралы Қазақстан Республикасының Заңы. 2001 жылғы 23 қаңтар.*

3. *Ю.Г.Одегов, Г.Г.Руденко, Л.С.Бабынина «Экономика труда»: Учебное пособие для студентов бакалавриата экономических вузов. М: Издательство «Альфа – Пресс», 2007г.*

Формирование кадровой политики в системе гражданской службы в Казахстане

Абеуова Аружан, студент 3-го курса

НОД «Государственное управление»

Университет Нархоз,

Научный руководитель: Примжарова К.К., к.э.н., доцент

Аннотация

В статье представлены теоретические основы формирования кадровой политики на государственной службе в Казахстане. Развитие системы управления государственной службой в Республике Казахстан напрямую связано с изменениями в правительстве. Процессы формирования политической системы в стране, формирования рыночной экономики, формирования общественных отношений, повышения эффективности государственного управления оказали прямое или косвенное влияние на развитие управления персоналом. В первые годы независимости Казахстана возникла необходимость в системе отбора и продвижения по службе на государственной службе, профессионализма и прозрачности органов государственной власти.

Ключевые слова: система обслуживания, кадровая политика, стратегия, госслужба, персонал.

Formation of personnel policy in the system of civil service in Kazakhstan

Abeuova Aruzhan, 3rd year student

SED «Law and public administration»

Scientific adviser: Primzharova K.K.,

Candidate of Economics, Associate Professor

Abstract

The article presents the theoretical foundations of the formation of personnel policy in the public service in Kazakhstan. The development of the civil service management system in the Republic of Kazakhstan

is directly related to changes in the government. The processes of the formation of the political system in the country, the formation of a market economy, the formation of public relations, and the improvement of the effectiveness of public administration have directly or indirectly affected the development of personnel management. In the first years of Kazakhstan's independence, there was a need for a system of selection and promotion in the civil service, professionalism and transparency of public authorities.

Key words: service system, personnel policy, strategy, civil service, personnel.

Қазақстандағы мемлекеттік қызмет жүйесіндегі кадрлық саясаттың қалыптасуы

Әбеуова Аружан, 3 курс студенті

МЖЖБ мамандығы Нархоз университеті,

Ғылыми жетекші: Примжарова К.К., э.ғ.к., доцент

Елімізде мемлекеттік қызметті қалыптастырудың ресми бастамасы ретінде Заң күшіне ие 1995 жылдың 26 желтоқсанда №2730 «Мемлекеттік қызмет туралы» Қаулыны қабылдауын санауға болады[1].

Берілген Қаулы мемлекеттік басқару жүйесінің ескі кадрлық негізін сақтауға және Қазақстан Республикасының маңызды институттарының бірі ретінде мемлекеттік қызметті модернизациялау үшін негізін қалыптастыруға мүмкіндікті берді. Сонымен қатар, мемлекеттік қызметте персоналдың қатынастары мемлекеттік қызметтің қағидаларын құру, мемлекеттік лауазымдардың иерархиясын бекіту, қызметкерлердің құқықтық мәртебесі мен әлеуметтік кепілдіктерді орнату жолымен реттелінген еді.

Мемлекеттік қызметтің даму үрдісінде келесі маңызды сәті 1996 жылы қабылданған «Стратегия-2030» бағдарламасы болып табылады[2]. Стратегияда кәсіби Үкіметтің қалыптасуы мемлекеттік дамудың ұзақмерзімді басымдығы ретінде анықталады.

«Мемлекеттік қызмет туралы» Заң тек 1999 жылы қабылданған еді[3]. Ол елімізде тиімді және кәсіби мемлекеттік қызмет жүйесі

мен мемлекеттік кадрлық саясатты құруға бағыттарды анықтады. Бүгінде берілген Заңда және заңнамалық актілерде мемлекеттік қызметке кіру, қызмет ету және шығу ережелері бекітілген.

Мемлекеттік қызметте персоналды басқару жүйесінің негізгі бағыттары келесі құжаттарда қарастырылған:

- 2015 жылдың 23 қарашада №416-V қабылданған «Мемлекеттік қызмет туралы» ҚР Заңы [4];

- Қазақстан Республикасы мемлекеттік қызметі жаңа моделінің тұжырымдамасы (ҚР Президенттің 2011ж. 21 шілдегі №119 Жарлығы) [5];

- «100 нақты қадам» Ұлт жоспары (ҚР Президенттің 2015 ж. 20 мамырдағы бағдарламасы) [6];

- «Қазақстан-2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты (2012 жылдың 14 желтоқсандағы Елбасының Қазақстан халқына Жолдауы) [7].

Мемлекеттік қызмет бұл тек құқықтық институт қана емес, әлеуметтік институт та табылатындығы туралы ұмытпау қажет. Себебі мемлекеттік қызмет тек мемлекетке ғана емес, қоғамның қажеттіліктері мен мүдделері үшін да қызмет етеді. Мемлекет қоғамды ұйымдастырудың нысаны болып табылады. Сондықтан мемлекеттік қызметті мемлекеттік органдар мен қоғамның арасындағы байланыстырушы буыны, ал мемлекеттік қызметшіні бір уақытта мемлекеттің, қоғамның және тұрғындардың «құлы» ретінде санауға болады. Осы себептен мемлекеттік органда кадрлық саясат әр шенеуніктің еңбегіне, оның қабілеттеріне, көзқарасына, әлеуметтік құндылықтарына, жауапкершілігі мен тәртібіне тәуелді болатының ескеріп, өзінің әлеуметтік сипатын күшейту қажет.

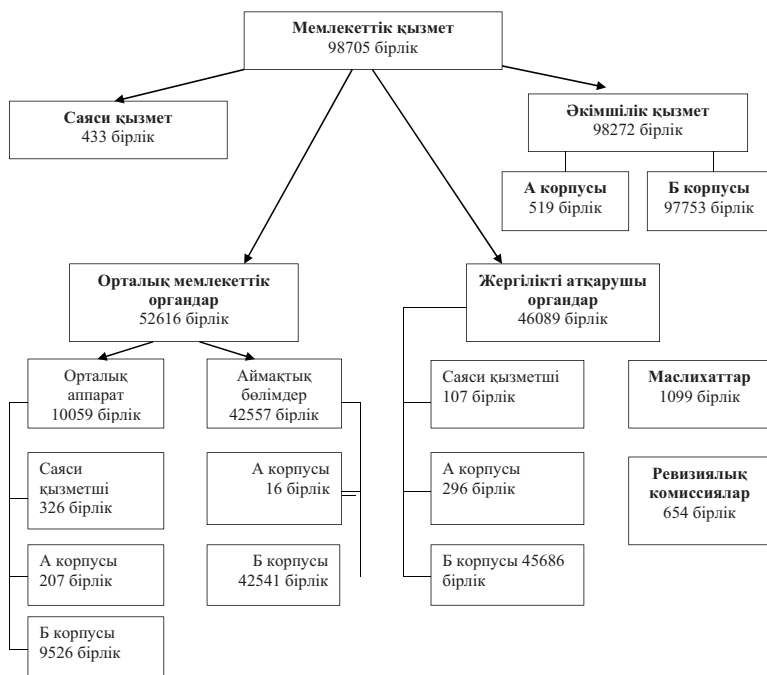
Мемлекеттік қызметте персоналды басқару процесін нақты мақсаты мен міндеттері бар белсенді әлеуметтік әрекет ретінде сипаттауға болады. Берілген процесс мақсаттар, міндеттер мен басымдықтардың нақты қойылуы және тиімді жүзеге асырылуының негізінде қалыптасуы тиісті. Мемлекеттік қызметте персоналды басқаруда келесі негізгі мақсаттары бар: мемлекеттік органдарда тиімді кадрлық саясат пен кадрлық ресурстарды басқару жүйесін құру;

- мемлекеттік қызметтерді көрсетудің жоғары сапасына жету мен мемлекеттік органдар қызметінің тиімділігін көтеру; мемле-

кеттік қызметтің жағымды имиджін қалыптастыру мен мемлекеттік органдар персоналының этикасын жоғарлату.

Қойылған мақсаттарға жетудің маңызды факторы жоспарлау мен міндеттерді анықтау болып табылады. Мемлекеттік қызметті дамудың басым бағыттары мемлекеттік билік тармақтары бойынша мемлекеттік органдар персоналын қалыптастырудың ерекшелігін ескере отырып, жүргізілуі тиіс. Сонымен қатар кадрлық саясатты іске асырудың технологиялар мен механизмдерін ескеру қажет:

- жаңа кадрлық механизмдерді құру, қолданыстағы кадрлық механизмдерді жетілдіру; мемлекеттік органдар персоналының қызметін тұрғындар жағына бағытталуы: мемлекеттік қызметтер сапасының өсуі, мемлекеттік қызметтердің қол жетімділігін жоғарлату; мемлекеттік қызметтің беделін және мемлекеттік қызмет персоналының мәртебесін көтеру.

1-сурет –ҚР мемлекеттік қызметтің штаттық құрамы, 1 қаңтар 2018ж.

Ескерту: автормен құрастырылған

Мемлекеттік қызметтің міндеттері мен басымдықтары кадрлық қамтамасыз етудің жаңа сапалы механизмдерді, үлгілерді және құрылымдарды, сонымен бірге мемлекеттік аппаратты басқарудың нақы ұйымдастыру жүйесін құруды талап етеді. Осыған көбінесе билік механизмнің беріктігі, мемлекеттік қызметтің қойылымы тәуелді болады. Кадрлармен жұмысты кәсібилік, тұрақтылық, азаматтық қағидалардың басымдылығы негізінде жүзеге асыру орынды болады.

Қазіргі таңда Қазақстан Республикасы бойынша мемлекеттік қызметшілердің штаттық саны 98705 бірлікті құрайды. Мемлекеттік қызметтің штаттық құрамы төменгі 1-ші суретте көрсетілген.

Жалпы алғанда 2018 жылдың 1 қаңтар жағдайы бойынша мемлекеттік қызметшілердің нақты саны 92203 адамды құрады, бұл штаттық санның 93,4%-ын құрайды[8].

Қазақстанда мемлекеттік қызметтің тиімділігін жоғарлату, яғни кәсіби мемлекеттік аппаратты құру бойынша жұмыстар атқарылып тұр. Бұл «100 нақты қадам» ұлттық жоспардың негізгі мақсаты болып табылады. Берілген жоспардың алғашқы 15 қадамы осы бағытты іске асыруға арналған. Ұлттық жоспарды іске асыруда мемлекетпен істелінген іс-шараларға талдау жасалынып, оның нәтижелері 1-ші кестеге жүйеленген.

1- кесте –«100 нақты қадам» ұлттық жоспардың «Кәсіби мемлекеттік аппаратты құру» бағытындағы шаралар нәтижелері

	Енгізілген механизм	Механизмнің іске асырылуы
1 қадам	Мемлекеттік қызметтің мансаптық моделі	Мемлекеттік қызметке бірінші рет кірушілер өз кәсіби қызметін төменгі лауазымдардан бастайды
2 қадам	Жеке қасиеттерді бағалаудың автоматты жүйесі	Қызметке кіруде құзыреттіліктер есепке алынады
3 қадам	Үміткерлерді таңдаудың үш сатылы жүйесі	Үміткерлер біріншіден тестіледі, жеке қасиеттерін бағалауды және әңгімелесу қадамдарынан өтеді
4 қадам	3+3 сынақ мерзімі	Сынақ мерзімінде тәлімгер бекітіліп, жеке бейімделу жоспар құрылады.

5-6 қадам	Нәтижелер бойынша мемлекеттік қызметшілерді бағалау жүйесі	Мемлекеттік қызметшілерді бағалаудың әдістемесі бекітілді, жеке жоспарлар құрастырылды.
7 қадам	Аймақтық коэффициентін енгізу	Мемлекеттік қызметшілердің оқладына аймақтық коэффициентін есептеу шарттары қарастырылуда
8 қадам	Қызметтік пәтерлермен қамтамасыз ету	Ротациядағы қызметшілерге жекешелендіру құқығынсыз қызметтік пәтерлерді беру
9 қадам	Мемлекеттік қызметшілерді оқытудың бірегей жүйесі	3 жылда 1 реттен кем емес біліктілікті көтеру
10 қадам	Меритократия принципі бойынша мансаптық көтеру	Ішкі байқау бойынша мансаптық көтеруді бақталастық принципі мен төменгі лауазымдардағы өтілін есепке ала отырып, жүргізу
11 қадам	Шетел менеджерлерді қабылдау	Жеке сектордан және халықаралық ұйымдардың қызмет ететін ҚР азаматтарын жалпы байқау негізінде мемлекеттік қызметке алудың құқықтық базасы құрылды
12 қадам	Ар-намыс кодексі	Мемлекеттік органдарда этика бойынша уәкілетті тұлғалар тағайындалды.
13 қадам	«Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы» Заңы	Ұлттық бюро құрылды. Берілген Заң квазимемлекеттік секторға да арналынған.
14 қадам	«ҚР Мемлекеттік қызметі туралы» Заңы құқық қорғау органдар қызметшілері үшін арналынған	Құқық қорғау органдарына үміткерлер енді мемлекеттік қызметшілер сияқты Агенттікте тестілеу мен жеке қасиеттерін бағалауды өтеді.
15 қадам	«Б» корпусының әкімшілік қызметшілерін аттестациядан өткізу	Бұл қазіргі заманғы мемлекеттік аппаратты құру бойынша алғашқы институционалды реформаның қисындық жалғасы болып табылады
Ескерту: автормен құрастырылған		

Көріп отырғанымыздай, Қазақстанда мемлекеттік қызметтің беделін көтеру мен персоналды тиімді басқаруға, олардың біліктілігі мен халық арасында сенімділігін жоғарлатуға көп көңіл аударып, маңызды шараларды жүргізіп жатыр. Берілген шаралардың іске асырылу нәтижесінде мемлекеттік қызметшілер

қатарынан мемлекеттік қызметтің беделін түсіретін, оның бейнесіне күмән келтіретін қызметшілер шығарылып, мемлекетке адал және нәтижелі қызмет атқаратын қызметшілер мансап бойынша көтерілді. Мәселен, 2018 жылдың қазан айы жағдайында мемлекеттік аппаратты аттестациялау қорытындысы бойынша 4773 қызметші лауазымды жоғарлатуға, 60140 қызметші өз лауазымдарына сай келетініне, 726 мемлекеттік қызметші лауазымдарын төмендетуге, ал 139 адам жұмыстан босатылуға ұсынылған еді. Сонда 980 қызметшінің лауазымы көтерілді, 391 қызметшінің лауазымдары төмендетіліп, ал 111 қызметші жұмыстан босатылды[9].

Мемлекеттік қызметте ҚР Президентінің 2010 ж. 19 наурыздағы №954 Жарлығына сәйкес «Персоналды басқару» бағытында мемлекеттік органдардың тиімділігін бағалау жүргізіледі. Бұл бағалау кезінде мемлекеттік органда адами ресурстарды пайдалану тиімділігі, мемлекеттік қызметшіні оқытуды, жемқорлықты алдын-алуда жұмыстың тиімділігі, мемлекеттік қызметшілердің жұмыспен қанағаттану деңгейі анықталады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

- 1 *«Мемлекеттік қызмет туралы» ҚРЗ / ҚР Президенттің Жарлығы, 26 желтоқсан 1995ж., №2730*
- 2 *«Қазақстан-2030» стратегиясы / ҚР Президенттің Жолдауы, 1.10.1997ж.*
- 3 *«Мемлекеттік қызметі туралы» ҚРЗ / ҚР Президенттің Жарлығы, 1997.*
- 4 *2015 жылдың 23 қарашада №416-V қабылданған «Мемлекеттік қызмет туралы» ҚР Заңы*
- 5 *Қазақстан Республикасы мемлекеттік қызметі жаңа моделінің тұжырымдамасы (ҚР Президенттің 2011ж. 21 шілдегі №119 Жарлығы)*
- 6 *«100 нақты қадам» Ұлт жоспары (ҚР Президенттің 2015 ж. 20 мамырдағы бағдарламасы)*
- 7 *«Қазақстан-2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты (2012 жылдың 14 желтоқсандағы Елбасының Қазақстан халқына Жолдауы)*

8. ҚР мемлекеттік қызметі жөніндегі агенттіктің ресми сайты
<http://kyzmet.gov.kz/kz> [20.02.2018]

9. «Мемлекеттік бағдарламалар тізбесін бекіту туралы» ҚР Президентінің 2010 ж. 19 наурыздағы №954 Жарлығы

Технология социальной работы с лицами с инвалидностью

*Дурдыклышова Гулнар, Мықтыбек Жарбол,
студенты 3-го курса. По специальности
«Социальная работа» Университет Нархоз
Научный руководитель: Примжарова К.К., к.э.н., доцент*

Аннотация

В статье описаны технологии социальной работы с людьми с ограниченными возможностями. Инвалиды нуждаются в развитии, реабилитации, работе с ними и особой заботе в любом обществе. Аналогичным образом, в обществе Казахстана работа с этими группами осуществляется через несколько направлений социальной работы. В частности, мы можем сказать, что технология работы с людьми с ограниченными возможностями была изучена и интегрирована, но, тем не менее, наиболее эффективные аспекты этих областей в жизни людей с ограниченными возможностями еще предстоит изучить.

В связи с этим в наших исследованиях мы впервые стремились теоретически рассмотреть технологию социальной работы с людьми с ограниченными возможностями.

Ключевые слова: люди с ограниченными возможностями, социальная работа, технологии, реабилитация, специалист.

Technology of social work with persons with disabilities

Durdyklyshova Gulnar, 3rd year student

Myktybek Zharbol, 3rd year student

Narxoz University

Scientific adviser: Primzharova K.K.,

Candidate of Economics, Associate Professor

Abstract

The article describes the technology of social work with people with disabilities. People with disabilities need development, rehabilitation, work with them and special care in any society. Similarly, in the society of Kazakhstan, work with these groups is carried out through several areas of social work. In particular, we can say that the technology of working with people with disabilities has been studied and integrated, but, nevertheless, the most effective aspects of these areas in the lives of people with disabilities have yet to be studied.

In connection with this, in our studies, for the first time, we theoretically sought to consider the technology of social work with people with disabilities.

Key words: people with disabilities, social work, technology, rehabilitation, specialist.

Мүмкіндігі шектеулі тұлғалармен әлеуметтік жұмыс жүргізу технологиясы

Дурдыклышова Гулнар,

Мықтыбек Жарбол, 3 курс студенттері

Әлеуметтік жұмыс мамандығы Нархоз университеті

Ғылыми жетекші: Примжарова К.К., э.ғ.к., доцент

Кез-келген әлеуметтік технологияны тиімді іске асыру негізінде тұлғаның әрекетшіл үлгісінің тұжырымдамасы жатыр. Әрекетшіл, яғни шығармашыл, жігерлі тұлға - шектеулердің ең күрделі әлеуметтік-биологиялық нұсқаларында сәтті оңалтудың басты шарты.

Әлеуметтік оңалту мәселесі – жоғары ықпалдасты мағынаның ауқымды түсінігі. Осыған орай, бұл түсініктің мәнін ашу - көп са- тылы, көп кезенді үдеріс.

Әдістемелік тұрғыдан концептуалды жоспардың үйлесімді өза- ра түйіндес бөлімдерді және мүгедектік мәселесінің көптеген жеке аспектілерін шешудің жеке технологияларының жиынтығын енгі- зетін мәселені зерттеу жүйесі әзірленді.

Әлеуметтік жұмыс бойынша маманның кәсіби үлгісін қалып- тастыруда ерекше рөл мәнді, іргелі бөлімге-қиындықтары бар адамды оңалтудың және бейімдеудің интегративті тұжырымдама- ларына негізделген әлеуметтік жұмыстың жеке технологияларына қатысты.

1976 жылы болғар ғалымы Николь Стефанов «Қоғамдық ғылымдар мен әлеуметтік технологиялар» атты монографиясында «Әлеуметтік жұмыстың технологиясы» терминін ең бірінші болып енгізген. Автор өз еңбегінде әлеуметтік жұмыстың технологиясы ұғымын іс-әрекеттер құрылымы, әлеуметтік қатынастар мен про- цестердің қайтадан жанаруы деп түсіндіреді [1].

Мүгедектермен әлеуметтік жұмыстың технологиясы дегеніміз- әлеуметтік жұмыс жөніндегі маманның іс-әрекеттерінің кәсіби шеберлігіне негізделген, сондай-ақ мүмкіндігі шектеулі жандар- дың тұлғалық ресурстарын жандандыруға бағытталған жеке тех- никасы, оларды өмірлік қиын жағдайдан шығаруда қол жеткізген жетістіктерімен ерекшеленетін жүйелі қызмет.

Әлеуметтік жұмыстың технологиясын қолданудың нәтижесі мүгедектердің тұрмыстық, қоғамдық және кәсіби қызметіне сәй- кес қабілетін толық немесе ішінара қалпына келтіру болып табы- лады. Мүгедектермен әлеуметтік жұмыстың технологиясы өзіндік мазмұнымен айтарлықтай ерекшеленеді.

Әлеуметтік жұмыс жөніндегі маман күнделікті тәжірибеде әле- уметтік оңалту, әлеуметтік бейімдеу, әлеуметтік терапия, әлеумет- тік диагностика сияқты технологияларды жиі қолданады.

Халыққа әлеуметтік қызмет көрсету мекемелерінде әлеуметтік мамандардың көмегімен кіші мүгедектер тобында құрылатын те- рапиялық орта (топ күндізгі, клубтар және т. б.) әлеуметтік те- рапияның әдістерді жүзеге асыру үшін негізгі болып табылады.

Осы аталған бірлестіктердің көмегімен мүгедектердің құндылық бағдарларында жағымды эмоциялардың қалыптасу процесі жүреді (қамқорлық, өзара көмек, қолдау және т. б.). Әлеуметтік терапияның ерекше айырмашылығы бар психо-түзету әдістемелердің жиынтығы болып табылады.

Әлеуметтік терапия сонымен бірге, изотерапияны (эсер ету құралдарымен бейнелеу өнері: сурет салу, ермексазбен жұмыс жасау, сәндік-қолданбалы өнер); музыкотерапияны (музыка қабылдау арқылы эсер алу); вокалотерапияны (ән-күй көмегімен эсер ету); имаготерапияны (театрландырылған көрініс арқылы эсер ету); библиотерапияны (оқумен эсері) және т. б. қамтиды.

Мүмкіндігі шектеулі тұлғалармен әлеуметтік жұмыстың технологиясын дамытуда әлеуметтік диагностика ең маңызды рөлге ие. Ол әлеуметтік жұмыс жөніндегі маманға қажетті білім беруде, олардың негізінде мүгедектің проблемасына диагноз қойып анықтау кезінде, мүмкіндігі шектеулі тұлғаның тіршілік әрекетінің қиындықтарын шешуде әдістемелік құрал болып табылады.

Әлеуметтік диагностика - әлеуметтік жұмыс жөніндегі маманға мүгедек жанның жеке тұлғалық ресурстарын, оның әлеуметтік ортадағы жетістіктерге жетуін қамтамасыз ететін, адамдармен қарым-қатынаста, әртүрлі салалардағы резервтік мүмкіндіктерін тануға жеткізетін әдіс-тәсілдерді қосатын кіріктіруші технология.

Мүгедек балаларды сауықтырудың инновациялық технологиялары баланың мүмкіндіктерін жан-жақты дамытуға, сондай-ақ оны қоршаған ортаға және қоғамға үйретуге көмектеседі.

«Әлеуметтік инновация» ұғымын саналы түрде ұйымдастырылатын жаңалық немесе әлеуметтік жұмыс тәжірибесіндегі жаңа құбылыс ретінде анықтауға болады, өзгертін әлеуметтік жағдайларға сәйкес қоғамның дамуының жеке кезеңінде қалыптасады және мақсаты әлеуметтік салада тиімді позитивті түрленулер жасалады.

Пайдалану ауқымы бойынша бір нысанда жасалатын дара әлеуметтік инновациялар және көптеген нысандарға таралатын диффуздық инновациялар ажыратылады.

Компоненттері білім, басқару, халықтың жұмыспен қамтылуы, зейнетақымен қамсыздандыру, мәдениет, спорт, адамдардың ден-

саулығы және т.б. болатын жалпы әлеуметтік саланың құрылымына сәйкес, педагогикалық, білімдік, құқықтық, басқарушылық, әлеуметтік және т.б. инновацияларды бөлуге болады.

Әлеуметтік инновациялардың көздері сыртқы ортаның өзгерістері, дәстүрлі әдістермен шешілмейтін әлеуметтік мәселелер, қоғамның және оның мүшелерінің мұқтаждықтарының өзгеруі болып табылады. Белгілі бір әлеуметтік мәселелердің шешілмеуі әлеуметтік салада жаңа құралдарды, нормаларды әзірлеуге күш береді.

Осылайша «сенім телефоны» пайда болды және кең таралды, оның көмегімен дағдарыс күйін кешіп отырған адамдарға анонимдік психологиялық көмек көрсетіледі; әлеуметтік баспаналар, қонақүйлер және т.б. пайда болды.

Жаңалық туындағаннан бастап, тәжірибеге енгізілгенге дейінгі кезең инновациялық цикл болып табылады, оның ұзақтығы процестің тежелуін тудыратын көптеген факторларға байланысты ауытқуы мүмкін. Тежелудің негізгі факторларының арасында әлеуметтік-экономикалық және психологиялық факторларды бөлуге болады.

Тежелудің психологиялық факторлары ақпараттық немесе дүниетанымдық тұрғыдағы әртүрлі психологиялық тосқауылдармен негізделген (инновацияның мәні және мақсаты жөнінде жеткіліксіз ақпараттандырылу немесе жаңалықтарға қысқа мерзімді құбылыс ретінде қарау). Инновациялық процесті тежейтін себептерге ойлаудың сақтанымпаздығын, әлеуметтік саладағы мәселелерді шешуде бастамашыл және шығармашыл келістің жоқтығын жатқызуға болады.

Ғалымдар арнайы бағдарламалар әзірлейді, олардың мақсаты - жаңалықтарды әлеуметтік-психологиялық қамтамасыз ету. Олардың негізгі элементтері: болашақ жаңалықтарға сыни тұрғыдан қарау; олардың пайдасына дәлелдер айту; жаңалықты іске асыру нәтижесінде күтілетін соңғы нәтижелерді негіздеу; жаңалықтың жақтастарын және қарсыластарын анықтау мақсатымен ұйымдардың жұмыскерлерінің пікірін зерттеу және әрбір мүдделі адамға дұрыс келісім табу; қоғамдық пікірді сұрастыру және талқылау нәтижелерін ескерумен жаңалықты ендіру жоспарын бекіту.

Сол сияқты инновациялық қызметті бірнеше топқа бөліп негізгі сипатын анықтауға болады (1-сурет).

Сурет -1 Инновациялардың топтастырылуы

Ескерту: автормен [2] әдебиет негізінде құрастырылған

1-сурет бойынша әлеуметтік жаңалықтардың әлеуметтік базасы, субъектілері инноваторлар болып табылады. А. И. Пригожин бірқатар негіздер бойынша анықтауды ұсынған, олар инновациялық қызметтің типі бойынша - жасампаздар (идеяның авторлары және оның таратушылары) және орындаушылар (жаңалықты ендірудің және негіздеудің технологиялық процесінің авторлары); негізгі мамандыққа қатынасы бойынша - кәсіпқойлар және әрекетшіл инноваторлар; инновациялық қызмет пәні бойынша - инноваторлар - жаңа материалдық өнімдерді, жаңа технологияларды, қызмет әдістерін, жаңа әлеуметтік нормаларды және қатынастарды әзірлеушілер.

Инновациялық технологиялар екі нысанда болады: бағдарламалар және құжаттар түрінде және шынайы дамып жатқан әлеуметтік процестер ретінде.

Белгілі бір әлеуметтік мәселелердің үзіксіздігі әлеуметтік салада жаңа құралдарды, нормаларды әзірлеуге дем береді. Осылайша келесі инновациялық терапевтикалық технологиялар кең таралды:

1. Арттерапия - мүмкіндігі шектеулі тұлғаларды өнер және көркем қызмет құралдарымен оңалту әдістері және технологиялары. Оңалтудың бұл түрі адамның қоршаған ортаны бейне түрінде сезіну және қоршаған ортамен байланыстарды нышан түрінде реттеу қабілетіне негізделген.

Өнердің бұл қасиеттеріне арттерапия негізделеді, оны тиімді іске асыру үшін оның негізгі тұлғалық-оңалтушылық мүмкіндіктерін білу қажет.

Арттерапияны кәсіби тұрғыдан іске асыратын тұлғалар оңалту субъектілері үшін белгілі бір эстетикалық орта тудыру үшін көркем туындыларды - суреттерді, музыканы, гүлдердің және пішіндердің композицияларын, әдеби шығармаларды арнайы таңдайды. Эстетикалық ортаны мақсатты құру терапия субъектісі үшін тұлғаға дамытушы немесе толтырушы түрде әсер ете алатын, сондай-ақ зиянды тырысуды алып тастайтын жағдайлар тудыруға мүмкіндік береді.

Арттерапияның мынадай бағыттары ажыратылады: сурет терапиясы, драмтерапия, библиотерапия, музыкатерапия, кинотерапия, куклотерапия, битерапиясы.

3.Фрейд «Ойлар мен күйзелістер- бейнелер және белгілер формасында беріледі»,- деген түйін сөзді айтып, өнерді психотерапияның бір әдісі екендігін алғаш айтқан [3].

Арттерапия қызмет алушының өзінің жеке шығармашылығы және өнер шығармалары (картина, мүсін, кітап, киноөнері) арқылы жүзеге асырылады. Арттерапияны көбінесе күрделі эмоциональдық күйзеліске ұшырағандарға, коммуникацияда қиындық туындарға, көп сөйлемейтіндер мен ұялшақтарға қолданылады.

Картиналар адамдарға әсер етіп, көңіл-күйін құлазытуы немесе көтеруі мүмкін. Кескіндеме тек қана қабырғаның сәнін келтіріп қана қоймайды, оған қоса адамдарға тынығуға, күнделікті күйбең тірліктен арылуға мүмкіндік береді.

Адам ішкі сезімін тек сөзбен ғана емес, бояу, түрлі-түсті қарындашпен сурет салу арқылы білдіре алады. Егер адам көңіл-күйі болмай, біреуге ашуланып, еңсесі түсіп кетсе, сурет салу арқылы бойындағы жағымсыз эмоцияны жеңіп, көңілі көтеріледі.

Түсті таңдауда да өзіндік мән бар: қызыл түс- ашу ызаны, қара-қайғыны, сұр-мазасыздықты, сары және қызғылт сары- сергектік пен көтеріңкі көңіл күйді білдірсе, жасыл түс адамды тыныштандырып, көңілін көтереді, жүйкесі қозғанда тыныштандырады.

Адам сурет сала отырып, өзінің ішкі сезімі мен көңіл-күйін біл-

діріп, өзіне жағымсыз әсерлерді жеңіл қабылдайды. Арттерапия арқылы адам бойындағы қабілетін көрсетіп, шығармашылығын арттырады. Ал шығармашылық қасиеттер қиялдың көптігімен, ойлаудың таралымдығымен, жаңа шешім және жаңа ой ұсыну жолымен, өз біліктілігі мен дағдысын жүзеге асыру барысында өмірлік мықты ұстаным көрсетуімен сипатталады. Яғни, мүмкіндігі шектеулі баланың шығармашылығын дамытуда арттерапиялық әдістемелерді қолданудың маңызы зор.

2. Библиотерапия - педагогикалық дидактикалық принциптерге негізделген психотерапия әдісі. Кітаптардың, әсіресе, көркем туындылардың көмегімен жасалады. Міндеті - науқас адамға жанжалдық, неврозға ұқсас жағдайларды шешу жолдарын көрсететін жазушының көркем, эмоционалдық және психологиялық шеберлігінің әсерімен науқас адамды емдік тәрбиелеу және қайта тәрбиелеу. Кітапты таңдау кезінде кітапта сипатталатын жағдайдың науқас адамда қалыптасқан жағдаймен максималды ұқсастығы және осы кітаптың науқас адамға қолжетімділігінің дәрежесі ескеріледі.

3. Музыкамен емдеу - музыканы емдік мақсаттармен пайдалану, әдетте, психотерапияның басқа түрлерімен үйлестікте қолданылады. Депрессивті көңіл-күй кезінде музыканың оң әсері байқалады - көңіл-күй жақсарады, сергітетін әсер байқалады. Музыка тым көңілді болмауы тиіс, өйткені кереғарлығы бойынша науқастардың эмоционалды жағдайына сәйкес келмесе, онда психикалық жағдайларын нашарлатып жіберуі мүмкін. Музыкамен емдеудің жеке және топтық белсенділігінің және аутогендік жаттығумен үйлестігінің әдістемелері әзірленді.

Балаларды түсіну, олардың бабын табу үшін балаға оның дамуының көзқарасы тұрғысынан қарау керек. Оларға кішкентай ересектер ретінде қарамау керек. Балалардың әлемдері шынайы, және олар әлемдері жөнінде ойын барысында әңгімелейді. Бұрыннан белгілі болғандай, ойын баланың өмірінің маңызды бөлігін алады. XV ғ. өзінде-ақ Ж.Ж. Руссо баланы білу және түсіну үшін оның ойын бақылау керектігі жайлы жазды [4].

Балаға меншікті эмоционалды әлемін білдіруді және зерттеуді жеңілдетуге көмектесуге тырысқан кезде психолог баланың концептуалды-экспрессивті әлеміне үңілуі тиіс.

Пайдаланылган әдебиеттер тізімі

1. З.Фрейд «Ойлар мен күйзелістер- бейнелер және белгілер формасында беріледі», - деген түйін сөзді айтып, өнерді психотерапияның бір әдісі екендігін алғаш айтқан [Стефанов Н. *Общественные науки и социальная технология: Пер. с болг.* - М., 1976,- 182с.

2. *Современная энциклопедия социальной работы\ Пед.ред.РАН Жукова В.И.-М., Изд-во РГСУ, 2008.*

3. *Захаров А.И. Психотерапия неврозов у детей и подростков — М.: Медицина, 1982. — 216с.*

4. *Киселева М.В. Арт-терапия в работе с детьми: руководство для детских психологов, педагогов, врачей и специалистов, работающих с детьми. — СПб.: Речь, 2006. — 160с.*

Регулирование общественного производства в Республике Казахстан

Мухамеджан Айзат, Джумабаева Альфара,

студенты 3-го курса

НОД «Право и государственное управление»

Университет Нархоз

Научный руководитель: Орманбеков А.О., ст. преподаватель

Аннотация

В статье экономика определяется как наука о выборе направлений использования ограниченных ресурсов (факторов производства и потребительских благ). Рыночная экономика характеризуется наличием объективных условий, обосновывающих «неудачу» рыночной системы и необходимость государственного вмешательства в экономику. Для устранения этой ситуации рассматриваются вопросы государственного регулирования общественных благ, общественных расходов, эффективной организации управления налоговой системой. В работе показано, что грамотное формирование структуры общественных затрат, необходимость управления налоговым бременем и ошибки в этих вопросах могут привести к

значительным экономическим проблемам как в государстве, так и на уровне макроэкономических процессов.

Ключевые слова: система саморегулирования рынка, субъекты рыночных отношений, общественные блага, сбой рынка, общественные издержки

Regulation of public benefit production in the Republic of Kazakhstan

Mukhamedzhan Aizat, 3rd year student

Dzhumabayeva Alfara, 3rd year student

SED «Law and public administration»

Narxoz University,

Scientific adviser: Ormanbekov A.O.,

Senior Lecturer

Abstract

The article defines Economics as the science of choosing the directions of using limited resources (factors of production and consumer goods). The market economy is characterized by the presence of objective conditions that justify the “failure” of the market system and the need for state intervention in the economy. To eliminate this situation, the issues of state regulation of public goods, public expenditures, and effective management of the tax system are considered. The paper shows that the competent formation of the structure of public expenditures, the need to manage the tax burden and errors in these issues can lead to significant economic problems both in the state and at the level of macroeconomic processes.

Keywords: market self-regulation system, subjects of market relations, public goods, market failure, social costs

Қазақстан Республикасында қоғамдық игіліктер өндірісін реттеу

*Мұхамеджан Айзат,
Джумабаева Альфара, 3 курс студенттері
Құқық және мемлекеттік басқару ФББД
Нархоз университеті,
Алматы қ., Қазақстан Республикасы
Ғылыми жетекшісі: Орманбеков Ә.О.
аға оқытушы*

Өзін-өзі реттеудің және экономикалық өмірді басқарудың нарықтық тетігіне негізделген шаруашылық жүргізудің нарықтық жүйесі экономиканы ұйымдастырудың неғұрлым тиімді нысаны деп танылады. Бұл үшінші тарап күштерінің араласуынсыз мыналарды қамтамасыз ететін нарықтың ерекшеліктерімен түсіндіріледі: неғұрлым тиімді технологияларды, өндірісті ұйымдастыру мен басқарудың үздік әдістерін қолдану есебінен ресурстарды тиімді бөлу; өндірушілер мен тұтынушылар үшін экономикалық еркіндік (басқа экономикалық жүйелерде таңдаудың абсолютті еркіндігі) мүмкін емес. [1; Б.29]. Сондай-ақ, нарық сыртқы және ішкі кез келген өзгерістерге бейімделудің жоғары дәрежесіне ие; өте шектеулі ақпарат кезінде табысты жұмыс істей алады (нарықтық жүйедегі негізгі ақпарат бағалар көтереді); ҒТП жетістіктерін оңтайлы пайдалануды қамтамасыз етеді (бәсекелестік жағдайында өндірушілер пайданы барынша арттыруға ұмтыла отырып, жаңалықтармен байланысты тәуекелге барады); өнімнің сапасын жақсартуды ынталандыра отырып, әртүрлі қажеттіліктерді қанағаттандыруға қабілетті.

Сонымен қатар, тәжірибе көрсетіп отырғандай, нарық өзін-өзі реттеу жүйесі ретінде қоғамға қажет мәселелерді әрдайым шеше бермейді. Мәселе өзін-өзі реттейтін тетік болып табылатын нарықтық тетік нарықтық қатынастар субъектілерін негізсіз немесе жағымсыз экономикалық шешімдер қабылдауға итермелейтін жағдайлар туралы болып отыр. Бұл шешімдер - жекелеген нарықтық субъектілердің қателіктерінің нәтижесі емес, нарықтық

механизмнің жұмыс істеу нәтижесі және олар оның табиғатынан пайда болады. Экономикалық теорияда нарықтың бұл сәтсіздіктері “failures” - “сәтсіздік”, “фиаско”, “дәрменсіздік”, “ақаулар”- деген сөзбен белгіленеді. Нарықтық жүйенің бұл “сәтсіздігі” экономикаға мемлекеттік араласудың қажеттілігін негіздейтін объективті мән-жайларды құрайды. (1 кесте).

Кесте 1 - Нарықтың істен шығуы және экономикаға мемлекеттік араласу бағыттары

<i>Нарықтың істен шығуы</i>	<i>Ақауларды анықтау</i>	<i>Мысалдар</i>	<i>Мемлекеттік араласу бағыттары</i>
Қоғамдық игіліктер	Бәсекелестіктің болмауы және бәріне ортақтық қасиеттеріне ие игіліктер	Қорғаныс, көшелердегі жарық	Мемлекеттің игіліктермен қамтамасыз етуі
Сыртқы эффектілер	Нарықтық мәмілелердің үшінші тұлғаларға әсері, игіліктер бағасындағы шығын мен пайдалылықтың кем есебі	Қоршаған ортаның ластануы, вакциналау	Салықтар немесе мемлекеттік субсидиялар
Ассиметриялық ақпарат	Мәміледегі екі жақ (сатушылар мен сатып алушылар) ақпараттары әртүрлі	Денсаулық сақтау, сақтандыру, дәрі-дәрмектер нарығы	Сапа бақылауы, міндетті әлеуметтік сақтандыру
Толық емес нарықтар	Жеке игіліктермен қамтамасыз етудегі іркіліс	Аймақтық стагнация	Қоғамдық жоспарлау және бағдарламалау
Жетілмеген бәсекелестік	Өндірісті шектеу, тиімсіздік	Нарықтық және табиғи монополия, олигополия	Нарықтық және
Макроэкономикалық тұрақсыздық	Жалпы экономикадағы ресурстарды қолданудағы тиімсіздік	Жұмыссыздық, өндірістік қуаттардың толық жұмыс істемеуі, инфляция	

Нарықтың негізгі «сәтсіздіктерінің» арасында мыналарды атап өтуге болады: табыстарды бөлудегі елеулі теңсіздіктің ұдайы өсуі;

негізінен элеуметтік-қажетті тауарларды өндіруге емес, ақшасы бар адамдардың сұраныстарын қанағаттандыруға бағытталу; сыртқы әсерлерді жоюға қабілетсіздігі, мысалы, нарық экологиялық проблемаларды шешпейді; қоғамдық игіліктер өндірілмейді немесе жеткіліксіз мөлшерде өндіріледі (қоғамдық игіліктердің мысалдары - Ұлттық қорғаныс, құқықтық тәртіпті қолдау, «жедел жәрдем» қызметі, жалпыға бірдей қолжетімді инфрақұрылым объектілері); экономикалық ресурстардың толық жұмыспен қамтылуын қамтамасыз етудің мүмкін еместігі, бұл бірінші кезекте жұмыссыздық сияқты құбылыста көрініс табады; осыған тән рецессиялық және инфляциялық құбылыстармен тұрақсыз дамуға ұшырауы; нарықтық жүйе шеңберінде бәсекелестік қатынастарын әлсіретуі мүмкін (олигополистік және монополистік нарықтар пайда болады); ірі жалпыұлттық міндеттерді қою және шешу қабілетсіздігі, саяси сипаттағы проблемалар; экономиканың жұмыс істеуінің кейбір қажетті элементтерін нарықтың өзі құра алмайды (заңнаманың әртүрлі түрлерін, ақша шығару және т.б.) [2; 30 Б.].

Жалпы анықтамасында қоғамдық игіліктер - бұл тұтынуы бір уақытта көптеген адамдарға қолжетімді болатын игіліктер. Қоғамдық игіліктердің мысалдары көп. Олар өзен арқылы өтетін көпір, көше жарығы, теңіздегі маяк, қорғаныс, қоғамдық қауіпсіздік және т. б. болып табылады.

Жоғарыда аталған игіліктердің барлығы екі маңызды қасиетке ие: бәріне ортақтық, тұтынудағы бәсекелестіктің болмауы [3; б.49].

Қоғамдық тауарлар - бұл тұтыну бір уақытта көптеген адамдар үшін қол жетімді болатын және тұтынуда бәсекелестікке жатпайтын және шығарылмайтын қасиеттерге ие тауарлар. Мемлекеттік сектордың жұмыс нәтижелері негізінен қоғамдық тауарларға енеді. Мемлекеттің кірістері мен шығыстары азаматтардың нақты қоғамдық тауарларға деген қажеттіліктерін барынша қанағаттандыруы керек және осы қажеттіліктерді қанағаттандыру үшін мақсатты пайдаланылуы керек. Қоғамдық тауарлардың сипаттамаларын түсіну, оларды тану, тұтынушылармен қамтамасыз етудің оңтайлы нұсқаларын табу және қоғамдық тауарларды жеке тауарлармен алмастыру мүмкіндіктерін талдау, сонымен қатар барлық

деңгейдегі бюджеттерді нақты сұраныс пен қоғамдық тауарлардың нақты ұсынысымен салыстыру мүмкіндігі әлеуметтік-экономикалық саясатты негіздеу үшін өте маңызды. Қоғамдық тауарлар үшін екі қасиет тән [2; С. 68]:

- тауарды тұтынушылар санының артуы олардың әрқайсысына берілетін қызметтің төмендеуіне алып келмейді;

- тұтынушының мұндай игілікке қол жеткізуін шектеу мүмкін емес.

Бірінші қасиет тұтытудағы бәсекелестік емес деп аталады, ал екіншісі - шығарылмау. Мұндай қасиеттері жоқ тауарлар «жеке» деп аталады.

Бәсекелестік емес - бұл оң сыртқы эффектің соңғы жағдайы. Көптеген адамдар бір уақытта және бір уақытта өрттерден және әскери шабуылдардан қорғанысқа ие, сондықтан олардың қайсысы «негізгі» қызмет алушы және сыртқы нәтиже алатындығын айта алмайсыз. Пайдаланушылар саны қоғамдық тауарларды өндірудің тұрақты деңгейімен өсе алады.

Инклюзивтілік дегеніміз, өндірушінің тек оған ақы төлейтіндерге немесе барлығына пайдасы бар ма, жоқ па деген нақты шешімі жоқ. Мұндай артықшылықтар жеке адамдар таратылатын болып көрінетін қауымдастықтарға беріледі, олар белгілі бір топтың өкілдері ретінде әрекет етеді. Нәтижесінде қоғамдық тауарларды жеткізуші олардың әр тұтынушымен жеке қарым-қатынасын оқшаулай алмайды.

Әр түрлі қоғамдық тауарлар тұтытуда және шығарылмауда бәсекелестіктің әртүрлі қасиеттеріне ие. Екі қасиетке де ие болған адамдар таза қоғамдық заттар деп аталады. Қасиеттерінің кем дегенде біреуі орташа дәрежеде көрсетілген адамдар аралас қоғамдық тауарлар деп аталады.

Қоғамдық игіліктің оңтайлы көлемі қандай?

Ішінара тепе-теңдік моделінде жеке тауар өндірісінің оңтайлы (тиімді) көлемі шекті кіріс шекті шығынға тең болған кезде пайда болады ($MR = MC$) [4; Б.63]. Біздің мысал үшін, бұл жеке тұтынушының шекті пайдасының өндірушінің шекті құнына теңдігін білдіреді ($MV = MS$). Бірақ қоғамдық игілік тұтытудағы бәсекелестікке жатпайды, сондықтан қоғамдық игіліктің шекті пайдасы

осы игілікті тұтынатындардың барлығының шекті пайдасының сомасына тең болуы керек. Өз кезегінде, қоғамдық игіліктерді өндірудің онтайлы көлемін анықтау шарты тауардың жалпы шекті пайдасының оның шекті құнына теңдігі болып табылады.

Қоғамдық шығындар - бұл қоғамдық тауарлардың қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін мемлекеттік сектордың ресурстарын қасақана пайдалану және әділет тұрғысынан негізделген қайта бөлу шараларын жүзеге асыру [5; Б.61]. Мәселе мынада, мемлекеттік қаражат салық төлеушілердің басым көпшілігінің мүдделері мен қалауына сәйкес пайдаланылуы керек, сонымен қатар мүмкін болатын ең аз шығындармен күтілетін нәтижелерге қол жеткізу үшін. Ысырапшылыққа жол бермеу және жалдауды іздеудің салдарын азайту.

Қоғамдық қаражатты жұмсау саласында шешілетін міндеттерді үш топқа бөлуге болады:

- белгілі бір тауарларды қаржыландыру және тікелей өндіріс және қоғамдық тауарлардың қасиеттері бар қызметтердің жеткілікті кең спектрі (мысалы, қорғаныс бұйрығы);

- қоғамның өздерін қамтамасыз ете алмайтын мүшелеріне әлеуметтік көмек көрсету (мысалы, жасына байланысты зейнетақыларды төлеу, мүгедектер және т.б.);

- міндетті әлеуметтік сақтандыруды ұсыну (ауру, жұмыссыздық, көлік және т.б. кезінде).

Қоғамдық шығындарды жасау кезінде мемлекет әрқашан таңдау жасайды: мемлекеттік секторда қажетті тауарлар мен қызметтерді өндіруді ұйымдастырады немесе оларды жеке өндірушілерден сатып алады [4; С. 37]. Мысалы, көшелерді тазарту үшін коммуналдық қызметпен немесе жеке компаниямен келісім-шарт жасалуы мүмкін.

Материалдық тауарлар мен қызметтерге мемлекеттік шығындар қоғамдық тауарлардың қажеттіліктеріне және экономиканың осы институционалды құрылымымен, жеке тауарларды өндірумен және тұтынумен үйлесетін оң жағымды жақтарға сәйкес болуы керек [6; Б.92].

Басқарудың нарықтық жүйесін экономистер экономикалық ұйымдастырудың ең тиімді нысаны ретінде мойындайды. Өзін-өзі

реттеу жүйесі ретінде нарық әрдайым бірқатар мәселелерді шеше бермейді, оларды шешу қоғам үшін қажет. Осыған байланысты нарықтық сәтсіздіктерді үшінші тараптың сыртқы түзетуі қажет. Бұл түзету экономиканың мемлекеттік секторын қалыптастыруда көрінеді.

Қоғамдық игіліктер - бұл материалдық және материалдық емес объектілер, дәлірек айтқанда, бұл объектілердің әлеуметтік қажеттіліктерді қанағаттандыра алатын қасиеттері. Қоғамдық игілік тұтынуындағы бәсекелестікке жатпайды, сондықтан қоғамдық игіліктің шекті пайдасы осы игілікті тұтынатындардың барлығының шекті пайдасының сомасына тең болуы керек.

Мемлекеттік сектордың экономикасы кез-келген мәжбүрлейді, атап айтқанда, ресурстарды мәжбүрлеп қайта бөлуді қажетті минимумға дейін шектеу ұсынылады деген тұжырымдамадан туындайды. Мәжбүрлеу элементтерін пайдалану нақты жағдайларда қандай мәселеде экономикалық тиімділік және әлеуметтік әділеттілік тұрғысынан негізделген. Мемлекеттік материалдық тауарлар мен қызметтерге жұмсалатын шығындар қоғамдық тауарлардың қажеттіліктеріне және жеке тауарларды өндірумен және тұтынумен байланысты ең жағымды факторларға сәйкес болуы керек.

Библиографиялық тізім:

1. Спиридонов Н.А. *Мировая экономика: Учебное пособие.* - М.: ИНФРА-М, 2007. - 256 с.
2. Новикова А.Б. *Экономическая теория: Курс интенсивной подготовки.* - М.: Тетра-Системс, 2010. - 400с.
3. Тарасова С.В. *Экономическая теория благосостояния.* - М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. - 78 с.
4. Хайек Ф.А. *Индивидуализм и экономический порядок.* - М.: Изограф, 2002. Гл. VII-IX. - 45 с.
5. Якобсон Л.И. *Экономика общественного сектора: основы теории государственных финансов.* - М.: Издательство: Аспект-Пресс, Гриф Гос. комитета РФ по высш. образованию, 2002. - 319 с.
6. Савченко П.В., Погосова И.А., Жильцов Е.Н. *Экономика общественного сектора: Учебник.* - М.: ИНФРА-М, 2010. - 736 с.

Объективные потребности и возможности государственного планирования в рыночной экономике

*Рысбекқызы Назерке, студент 3-го курса
НОД «Право и государственное управление»
Университет Нархоз,
г. Алматы, Республика Казахстан
Научный руководитель: **Орманбеков А.О.**,
ст. преподаватель*

Аннотация

В статье рассматриваются вопросы взаимоотношения государства и рынка как одной из центральных проблем в обществе, так как государство выполняет важные функции в хозяйственной системе и одновременно является субъектом экономических отношений. Определено, что объективными потребностями государственного планирования в рыночной экономике являются усложнение межотраслевых и региональных связей, необходимость поддержания оптимальных пропорций экономики, а также неспособность рыночной экономики осуществлять саморегулирование, особенно в период кризиса цикла воспроизводства и деятельности государства как субъекта рыночных отношений. Сделан вывод о том, что главной целью современного государственного регулирования экономики является обеспечение динамичного экономического роста в среднесрочной перспективе, а в долгосрочном плане – повышение конкурентоспособности страны в мировом хозяйстве.

Ключевые слова: рыночная экономика, государственное планирование, необходимость и возможности планирования, государственное управление и регулирование.

Objective needs and opportunities of state planning in a market economy

*Rysbekkyzy Nazerke, 3rd year student
SED «Law and public administration»*

*Narxoz University,
Almaty, Kazakhstan*

*Scientific adviser: **Ormanbekov A.O.**,
Senior Lecturer*

Abstract

The article examines the relationship between the state and the market as one of the Central problems in society, since the state performs important functions in the economic system and at the same time is the subject of economic relations. It is determined that the objective needs of state planning in a market economy are the social nature of production and the complication of inter-sectoral and regional relations, the need to maintain optimal proportions of the national economy, as well as the implementation of self-regulation of an incapable market economy, especially during the crisis of the cycle of reproduction and the state's activity as a subject of market relations. It is concluded that the main goal of modern state regulation of the economy is to ensure dynamic economic growth in the medium term, and in the long term-to increase the country's competitiveness in the world economy.

Keywords: market economy, state planning, necessity and possibilities of planning, state management and regulation.

Нарықтық экономикада мемлекеттік жоспарлаудың объективті қажеттілігі мен мүмкіндігі

Рысбекқызы Назерке, 3 курс студенті
Құқық және мемлекеттік басқару ФББД
Нархоз университеті,
Ғылыми жетекшісі: Орманбеков Ә.О.
аға оқытушы

Мемлекет экономикасының нарыққа өтуі мемлекеттік реттеу жүйесінде жоспарлаудың рөлін қарастырып, қолдануды талап етеді. Экономика ел дамуының маңызды негізі, ал мемлекет осы қоғамның негізгі екпіні болып табылады. Жоспарлау - ел экономикасын басқаруда мемлекеттің басты құралдарының бірі болып табылады. Экономикалық нарықтық қатынасқа көшкеннен кейін басқару жүйесі күшейіп, жоспарлаудың қолдану тәсілдері біршама өзгерген. Индикативті жоспарлаудың мәнін мемлекет экономикалық саясат пен қолда бар ресурстардан алдыңғы кезеңдерге экономиканы функционалды талдау негізінде бірнеше көрсеткіштерді қарастырады. Яғни, жоспарлау кезеңіне негізгі макроэкономикалық көрсеткіштерді, ЖҰӨ өсу темпін және ұлттық өнімді, инфляция және жұмыссыздық деңгейін белгілейді. Осы көрсеткіштердің жиынтығы жоспарланған кезеңдегі экономика жағдайын сипаттайды.[1]

Мемлекет ел экономикасы мен халықтың өмір сүру деңгейіне әсер ететін макроэкономикалық көрсеткіштердің шамаларын жоспарға енгізуді қолға алады. Өз кезегінде мемлекет нарықты экономиканы реттеуде жоспарлаудың объективті қажеттілігі мен мүмкіндігін жүзеге асырады. Гарвард университетінің профессоры В.В. Леонтьев нарықтық экономиканы болжау және бағдарламалау принциптері және «Апостолдарды жоспарлау» еңбегін қалдырған. Ол өз еңбектерінде экономиканы кемемен салыстыруды жиі қолданады: «жеке бастама, желкендегі жел сияқты, экономикаға өзінің серпінін береді, ал жоспарлау руль сияқты экономиканы дұрыс бағытқа бағыттайды», - деп айтқан болатын.[2]

Жалпы жоспарлау – бұл мақсаттарды дамыту мен құрудың басымдылықтарын анықтау, оларға жетудегі белгілі құралдар мен әдістерді таңдау үрдісі болып табылады. Мемлекетте бұл үрдістің алгоритмі, оның қызметін сипаттайтын сандық және сапалық көрсеткіштер жүйесін әзірлей отырып, өзінің кезеңдері арқылы орындалады. Кез - келген мемлекет нарықтық экономикаға көшкен кезде, мемлекеттік және мемлекеттік емес секторларда әлеуметтік-экономикалық үдерістерді саналы, мақсатты басқарудың бірнеше тәсілін қарастыра отырып, индикативтік жоспарлау ретінде дамытады. Яғни, нарықтық экономиканың жұмыс істеуіне әсер етудің негізгі әдісі болып табылады. Индикативтік жоспарлау - экономикалық даму тұжырымдамасының бірыңғай құжатын, экономиканың жұмыс істеу болжамдарын, мемлекеттік бағдарламаларды және экономикалық реттеуіштерді байланыстырады.

Индикативтік жоспарлаудың шетелдік тәжірибесіне үлкен дағдарыстан өткен Жапония мемлекетін толықтай қарастыра аламыз. Өнеркәсіптік саясат пен жоспарлау жүргізу негізінде жеделдетілген индустрияландыру бағдарламасын жүргізуді 50, 60, және 70-жылдары, яғни үш онжылдық бойы нарықтық экономиканы жоспарлықпен байланыстыруды капитализм мен социализм арасындағы “үшінші жолдың” классикалық нұсқасы деп есептеледі. [3] Сонымен қатар, Жапонияның әлеуметтік-экономикалық дамуы нарық жағдайындағы экономикалық жалпымемлекеттік жоспарлау саласындағы жылдар бойындағы тәжірибесі жоспарлаудың шаруашылықты мемлекеттік басқарудың басты нысаны және қажеттілігі екендігін айқындап, көрсетті.

Нарықтық экономикада мемлекеттік жоспарлаудың объективті қажеттілігі өндірістің қоғамдық сипаты мен салааралық және өңірлік байланыстардың күрделенуі, ұтымды халық шаруашылығы пропорцияларына қолдау қажеттілігі, сондай-ақ, қабілетсіз нарықтық экономиканы өзін-өзі реттеуді, әсіресе дағдарыс кезеңінде өсімін молайту циклін және нарықтық қатынастардың субъектісі ретінде мемлекеттің қызметін жүзеге асыру болып табылады. Мемлекеттің нарықтық экономикаға әсер етуі және шектен шығуы қауіпті. Сол себепті, нарықтық тетіктер неғұрлым тиімділікпен басқарылатын экономикалық процестерді реттей отыра, мемле-

кеттің араласуы қажет болған жағдайларда да тек нарықтық тетіктерді қолдану қажет. Әрбір өндіруші өз тауарларының қажеттіліктерін барынша қанағаттандыруға және барынша көп табыс алуға бағытталған нарықтық экономикада мемлекеттік жоспарлау үлкен мәнге ие болады.

Мемлекеттің нарықтық процестерге араласуының шекаралары мен нысандары туралы мәселе ұзақ тарихқа ие. Оның экономикалық рөлі байқалмаған кездері де болған. Бұл өзгеріс 30-шы жылдары елеулі бұрылыс әкелді, мысалы; мемлекет жүйелі макроэкономикалық реттеуге кірісті, шаруашылық өмірге өз әсерін едәуір кеңейтті. 80-ші жылдары кері қозғалыс байқалды, дамыған елдердің экономикасын қайта реттеу басталды. Сонымен қатар, Қазақстанға келер болсақ, тәуелсіздік алған жылдары үлкен кезеңді бастан кешті. Экономика мен нарықтық қатынастарды қалпына келтірудің және тиісінше мемлекеттің экономикалық рөлінің түбегейлі өзгеруінің аса күрделі кезеңін бастан өткеріп, толықтай аяққа тұрғызды десек те болады.

Нарықты экономикада мемлекеттік жоспарлаудың объективті мүмкіндігі ұлттық нарықтағы өнімдерге және жергілікті өнімдер мен кәсіпкерлерге, сонымен қатар, жалпы мемлекеттің экономика саласына кіретін жетекші салаларына үлкен мән бере отырып, дамытқан жағдайда мүмкіндіктеріміз алға жылжиды деп ойлаймын. Сонымен бірге, мемлекет қоғамдық тауарлар ұсынысының көлемін айқындайды және адамдардың осы салықтар есебінен өндірілетін тауарлар мен қызметтерді белгілі мөлшердегі қажеттілігіне қарай, салықтарды тағайындайды. Осындай процесстерді мемлекет өз тарапынан түбегейлі жоспарлау арқылы экономиканы реттеп отырады. Сыртқы әсерлердің нақтылығы жеке және әлеуметтік шығындар мен өндіріс нәтижелерін ажыратуға негіз береді. Бюджеттік өзге әдістердің және сұраныс пен ұсыныстың әдеттегі тетігінің көмегімен сыртқы әсерлерге ден қоятын мемлекеттің бірлескен күш-жігерімен белгіленеді. Мұндай жалған құқықтықтың артында еркін бәсекелестікке қатысушылардың мүдделерін келісу ғана емес, сонымен қатар олардың мүдделері мен қоғамның мүдделері арасындағы тепе-теңдік тұрғанын байқай аламыз. Өндірушілер мен тұтынушылардың экономикалық мінез-құлқы на-

рыққа қатысты сыртқы әсерлерді тудырады. Сондықтан, нарықты экономикада мемлекеттік жоспарлау нормаларын анықтап, арнайы ережелердің объективті мүмкінділіктерін сақтап отыру керек.

Еркін нарықтық экономикадағы қатынастар жағдайында мемлекеттік жоспарлаудың мәнін алдағы экономикалық даму мақсаттары мен шаруашылық қызмет нысандарын жоспарлау объектілерінде ақпараттық негіздеу арқылы және шектеулі өндірістік ресурстарды толық пайдаланған кезде болашақта болжанатын сапалық және сандық нәтижелерге қол жеткізуге әкелетін бөлу және тұтынуды белгілей алады. Жалпы экономиканың даму бағдарламаларына қатысты жұмысты мемлекеттік жоспарлаудың жалпы принциптері мен әдістерін басшылыққа алу қажеттілігі туындайды. Жоспарлау принциптері деп мақсаттарды, басымдықтарды, әрекеттерді және қойылған мақсаттарға қол жеткізу құралдарын таңдау кезінде басшылыққа алуға ұсынылатын негізгі ережелерді түсіне аламыз. Жоспарлау принциптерін дұрыс анықтау нарықтық экономиканың тиімді жұмысы үшін алғышарттар жасайды және жоспарлаудың теріс нәтижелерінің мүмкіндігін азайтады. Осы аталған барлық қағидаттар қазіргі заманғы экономика саласында мемлекет жоспарлау үшін пайдаланып отыр. Нарықты экономикада мемлекеттік жоспарлаудың объективті қажеттілігі мен мүмкіндігін анықтау үшін қолданылатын әдістері жоспарлы кезеңдегі экономика саласының шаруашылық-қаржылық қызметі көрсеткіштерінің негіздемесі мен тікелей есебін болжайды. Осы әдістерді жүзеге асыру үшін, бюджет жоспарлау жүйесіндегі маңызды құрал болып табылады.

Негізінде экономиканы жалған нарықтық тепе-теңдік жағына қарай қозғауға тек мемлекет қана қабілетті. Мемлекет нарықты экономикаға әсер етудің түрлі әдістерін қолдана отырып, өз функцияларын орындайды, бірақ нарықтық жүйеден келе жатқан шектеулер, талаптар бар. Мысалы;

1. Негізінде нарықтық механизмнің ішіндегі байланыстарды үзетін, оны бұзатын мемлекеттің кез келген іс-әрекеттері алынып тасталды. Мысалы, жаппай директивалық жоспарлау, өндірістік ресурстар мен тұтыну тауарларын декреттелген бөлу (қорлар мен талондар бойынша), бағаларды толық әкімшілік бақылау және

мемлекеттік араласудың басқа да ұқсас нысандары жол берілмейді. Бұл талап нарықтық экономикада мемлекет баға серпіні үшін қандай да бір жауапкершілікті алып тастайтынын немесе жоспарлауға тыйым салуды білдірмейді. Керісінше, мемлекет бағаның қозғалысын мұқият қадағалайды және ең бастысы басқарудың экономикалық әдістеріне сүйене отырып, олардың бақылаусыз инфляциялық өсуіне жол бермеуге тырысады. Нарықтық жүйе кәсіпорындар, өңірлер және тіпті халық шаруашылығы (ұлттық мақсатты бағдарламалар) деңгейінде жоспарлауды жоққа шығармайды.

2. Нарық көп жағдайда өзін-өзі реттейтін жүйе болғандықтан, оған негізінен жанама, экономикалық әдістермен ғана әсер етуге болады. Тұтастай алғанда, бірқатар жағдайларда әкімшілік шаралар тек жол беруге ғана емес, сондай-ақ негізгі қажеттіліктерді қамтасыз етеді. Экономикалық және әкімшілік әдістердің кейбір ұқсастығы бар, олар бір-бірінен айтарлықтай ерекшеленеді. Атап айтқанда, әкімшілік тәсілдер экономикалық таңдау еркіндігін айтарлықтай тарылтып, кейде оны нөлге түсіреді. Мұндай әкімшілік экономикалық негізсіз, зиянсыз, тоталдылық белгілері пайда болған жерде орын алады, командалық-тарату жүйесіне ауысады. Бұл жағдайда мемлекеттік бақылау өндірістің мөлшерін, оның құрылымын, бағасын, өнімнің тұтынушылық сапасын, шығыстарды, жалақыны, пайданы және оны бөлуді, жеткізушілермен және тұтынушылармен байланысты түгел және тұтастай қамти отырып, бүкіл шаруашылық процесі болып табылады. Атап айтқанда, әкімшілік тәсілдер жеткілікті тиімді, ал кейде тіпті нарықтық шаруашылықты мемлекеттік реттеудің басқа әдістерімен салыстырғанда айқын артықшылығы қаралады:

- 1) монополиялық рыноктарды бақылау;
- 2) нарықтық процестердің жанама әсерлері.
- 3) ұлттық стандарттарды (мысалы экологиялық) әзірлеу.
- 4) халық өмірінің ең төменгі жол берілетін параметрлерін анықтау және қолдау.

5) әлемдік шаруашылық байланыстар жүйесінде ұлттық мүдделерді қорғау.

- б) нысаналы бағдарламаларды іске асыру.

Әлемдік практика әкімшілік студия қауіпті емес екенін куәландырады. Ол экономикалық негізі жоқ кезде ғана зиян келтіреді. Оны жоққа шығару-яғни, жұмсақ айтқанда, қазіргі нарықтық экономиканың құрылымын дәл елестету болып табылады.

3. Экономикалық реттеуіштердің өздері нарықтық ынталандыруларды бәсеңдетпей және алмастырмай, өте абайлап қолданған жөн. Егер мемлекет бұл талапты ескермесе, мұндай реттеуіштерді іске қосады, олардың әрекеті нарық механизміне қалай әсер етеді деп ойламай, соңғысы істен шығуды бере бастайды. Өйткені ақша немесе салық саясаты экономикаға өз ықпалының күші бойынша орталықтандырылған жоспарлаумен салыстыруға келмейді.

4. Экономикалық реттеуіштер арасында бірде-бір идеал жоқ екенін ескеру қажет. Олардың кез келгені экономиканың бір секторында оң нәтиже бере отырып, басқаларына теріс әсер етеді. Және мұнда ештеңе өзгертілмейді. Сонда экономикалық реттеу құралдарын пайдаланатын мемлекеттен осындай әсерлерге тұрақты бақылау жасау және оларды уақтылы сөндіру талап етіледі. Шын мәнінде, өз шешімдері мен іс-әрекеттерінің теріс салдары үшін мемлекеттің жауапкершілігі туралы сөз болып отыр. Мысалы, мемлекет коммерциялық болашағы әзірше тұманды жаңа қымбат технологияларды игеруді ынталандырмақ. Ол қандай әдістермен қолданылса да (салық саясаты, жекешелендіру, тіпті бюджет пен инвестициялар), тауарлар мен қызметтер нарықтарындағы соңғы нәтиже қандай болса да, жұмыскерлерді босату, еңбек нарығындағы жағдайдың шиеленісуіне алып келеді. Менің ойымша, мұндай ынталандыруды қолға алған мемлекет жұмыссыздыққа қарсы тұру туралы алдын ала қамқорлық жасауға міндетті. Бұл жерде мемлекет қана емес, экономикадағы ақша реттеушілерінің объективті қарама-қайшылығы әсер етеді.

Қорыта айтқанда, нарықтық экономика қатынастардың қалыптасуының қазіргі жағдайларында мемлекеттік жоспарлаудың объективті қажеттілігі мен мүмкіндігі сапалы және жаңа ерекшеліктерге ие болып отыр. Бұл мемлекет экономикасының кең ауқымымен, жоспарлау көкжиегінің кеңеюімен, жоспарлау мәселелерін маркетингтік зерттеулермен, кооперациялаумен байланыстыру қажеттілігі және бірыңғай технологиялық процесс байланы-

старының болуымен байланысты деп ойлаймын. Жалпы, нарықты экономикадағы мемлекеттік жоспарлау - бұл мемлекет пен экономика саласының қызмет стратегиясын, тактикасын және практикасын анықтайтын ұзақ мерзімді, орта мерзімді және қысқа мерзімді жоспарлар жүйесін құру, екіншіден, сыртқы ортаның даму болжамын, үшіншіден, жұмыс істеу мақсатын, сондай-ақ басқа да жүйе құраушы факторларды анықтайтын басқарудың реттеуші функцияларының бірі.

Әдебиеттер тізімі:

1. *Qazaq Media Group. Экономиканы мемлекеттік реттеу. 2016ж. Кіру режимі: <https://7kun.kz/75108-2/>*
2. *Каримова Д.А. Сущность планирования и прогнозирования в рыночных условиях и необходимость его совершенствования на современном этапе. 2012ж. Кіру режимі: <https://articlekz.com/article/11273>*
3. *К.Б.Бердалиев. Индикативті жоспарлау.-Алматы: Экономика,2009.-80 бет*

Модернизация экономического развития регионов Республики Казахстан

*Мухамеджан Диляра, Сактапберген Сара,
студенты 3-го курса
НОД «Государственное управление»
Университет Нархоз
Научный руководитель: **Орманбеков А.О.**,
ст. преподаватель*

Аннотация

Казахстан является государством с существенными межтерриториальными различиями в обеспеченности природным и экономическим потенциалом, что отразилось и на уровне экономического развития, обеспеченности объектами социальной инфраструктуры, инвестиционных возможностях. В этой связи в статье рассматриваются особенности пространственного развития Ка-

захстана, разный стартовый уровень его отдельных территорий, различия в структуре и специализации хозяйств, неоднозначность остроты и глубины кризисных процессов в годы рыночных реформ. Основное внимание уделено задачам выравнивания социально-экономических условий в регионах и формирования новых эффективных механизмов его осуществления.

Ключевые слова: потенциал, инновационная деятельность, рыночные отношения, эффекты модернизации, межрегиональная интеграция

Modernization of economic development of the regions of the Republic of Kazakhstan

Mukhamedzhan Dilyara, 3rd year student

Saktapbergen Sara, 3rd year student

SED «Law and public administration»

Narxoz University,

Scientific adviser: Ormanbekov A.O.,

Senior Lecturer

Abstract

Kazakhstan is a state with significant inter-territorial differences in the provision of natural and economic potential, which was reflected in the level of economic development, the provision of social infrastructure, investment opportunities. In this regard, the article considers the features of the spatial development of Kazakhstan, the different starting levels of its individual territories, differences in the structure and specialization of farms, the inappropriateness of the severity and depth of crisis processes during the years of market reforms. The main attention is paid to the tasks of leveling the socio-economic conditions in the regions and the formation of new effective mechanisms for its implementation.

Keywords: potential, innovation, market relations, effects of modernization, interregional integration

Қазақстан Республикасы өңірлері аумақтарының экономикалық дамуын жаңғырту

Мұхамеджан Диляра, Сақтапберген Сара
3 курс студенттері
Мемлекеттік басқару ҒБД Нархоз университеті
Ғылыми жетекшісі: Орманбеков Ә.О.
аға оқытушы

2000 жылдардың бірінші онжылдығында Қазақстан Республикасы өңірлерінің экономикасы орнықты өсті. Әлемдік дағдарысқа қарамастан, тұтастай алғанда, әлеуметтік-экономикалық көрсеткіштер тұрақты болды, бірақ бұл дамусыз, яғни оның құрылымында, техникалық қайта жарақтандыруда, өндірісті инновациялық жаңартуда, еңбек өнімділігін арттыруда сапалы өзгерістерсіз өсу болды, бұл экономикадағы, әлеуметтік саладағы іргеліске алып келді. Сондықтан Елбасымыз Н. Ә. Назарбаевтың 2012 жылғы 27 қаңтардағы Жолдауында “Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту — Қазақстан дамуының басты бағыты” таяу онжылдықтағы негізгі мәселелермен экономика мен әлеуметтік саланы жаңғырту, оларды инновациялық даму жолына көшіру белгіленген. Осыны негізге ала отырып, Қазақстанның және оның өңірлерінің әлеуметтік-экономикалық дамуын жаңғыртудың басты мақсаттары халық өмірінің жоғары деңгейі мен сапасын қамтамасыз етуге қабілетті қуатты инновациялық экономикасы бар шынайы демократиялық әлеуметтік бағдарланған мемлекетті қалыптастыру, сондай-ақ елдің жаһандық экономикадағы бәсекеге қабілеттілігін қолдау болып табылады.

Әлеуметтік-экономикалық жүйені жаңғыртуға бағытталған “Қазақстан-2050” ұзақ мерзімді стратегиясы мен оны дамыту жоспарлары ел өңірлерінің қолда бар әлеуетін ескере отырып құрылуы тиіс. Сондықтан біз “жаңғыртудың әлеуметтік-экономикалық әлеуеті” ұғымын енгіземіз, ол ресурстар жиынтығын ғана емес, сондай-ақ өңірлік жүйелердің сапалық сипаттамаларын да қамтиды. Бұл ретте әлеуметтік-экономикалық жаңғырту өнеркәсіп саясатын, ғылыми-техникалық және инновациялық әлеуетті дамы-

туды, элеуметтік инфрақұрылымды жетілдіруді қамтитын өзара байланысты бағыттар кешенін білдіреді.

Өңірлер аумақтарының экономикалық дамуын жаңғырту кезінде мынадай мәселелер неғұрлым өткір болып отыр: бірінші кезектегі маңыздылығы бар — экономикалық өсу қарқынын жеделдету немесе инфляцияны тежеу; қандай жаңғыртудан бастау — институционалдық (институттарды жақсарту) немесе технологиялық (экономикалық өсуді ынталандыру); ішкі немесе сыртқы сұранысқа бағдарлануға қандай сұраныс бар? деген сұрақтар туындайды.

Сондай-ақ жаңғыртудың екі баламасынан: жоғарыдан немесе төменнен жолды таңдау да маңызды. Бірінші жолды таңдаған жағдайда мемлекеттің рөлі қатаң реттеуге, жалпы ішкі өнімді өз пайдасына қайта бөлуге, шаруашылықты қайта жаңартуға жаппай инвестициялар үшін қажетті ресурстарды шоғырландыруға, салалық басымдықтарды таңдауға және әкімшілендіруді күшейтуге негізделеді. Екінші жол экономиканың төменгі буындарының - кәсіпорындар мен олардың корпоративтік бірлестіктерінің, нарықтық күштердің, жеке бастамалардың басым рөлін болжайды. Мемлекетке бастамашылық шаруашылық жүргізуге жағдай жасау міндеті беріледі.

Ұлттық экономикаларды жаңғырту мемлекеттің және жеке бизнестің меншікті ресурстарын (креативті тип) пайдалану кезінде де, сыртқы инвестицияларды, жаңа білімді, әзірлемелерді және технологияларды (бейімделген тип) тарту арқылы да жүзеге асырылуы мүмкін. Өндіріс процесінде пайдаланылатын технологияларды, қоғамдық және саяси институттарды қайта құру процесі технологиялық алшақтықты жеңу мақсатында әлем елдері жаңғырту процесі ретінде айқындалады. Бүгінде “жаңғырту кешенді өзгерту яғни, технологиялық, экономикалық және элеуметтік-саяси жағдайды қалыптастыру мақсатында, постиндустриалдық қоғамның инновациялық экономикасы бар» деп қарастырылады. Бізге қазақстандық өңірлер үшін алдыңғы қатарлы шетелдік жетістіктер мен өзінің ғылыми-инновациялық әлеуетінің мүмкіндіктерін органикалық түрде пайдалана отырып, аралас үлгідегі жаңғырту тән деп ойлаймыз. Қандай да бір аумақ үшін жаңғыртудың нақты түрін таңдау өңірдің элеуметтік-экономикалық әлеуетінің

жай-күйін егжей-тегжейлі талдауды негізге алуға және өндірістік база, технологиялардың даму деңгейі, еңбек ресурстарының түрлі санаттарының кәсіби құзырет деңгейі, бар ғылыми-техникалық әлеует, аумақтардың қаржылық мүмкіндіктері және т. б. сияқты аспектілерді қамтуға тиіс. Осыған байланысты жаңғырту міндеттерін шешу үшін пайдаланылуы мүмкін әлеуметтік-экономикалық әлеуеттің құрылымдық элементтерінің жиынтығын қамтитын “жаңғыртудың әлеуметтік-экономикалық әлеуеті” ұғымына сүйену орынды болып табылады.

“Жаңғыртудың әлеуметтік-экономикалық әлеуеті” ұғымының өзі ресурстардың жиынтығын ғана емес, сондай-ақ өңірлік жүйелердің сапалық сипаттамаларын да қамтиды (1-сурет). Өндірістік қатынастардың қазіргі жүйесі, даму басымдықтары, өңірлердегі әлеуметтік саясат жаңғырту міндеттерін шешуге бағытталғандығы туралы айтуға мүмкіндік береді.

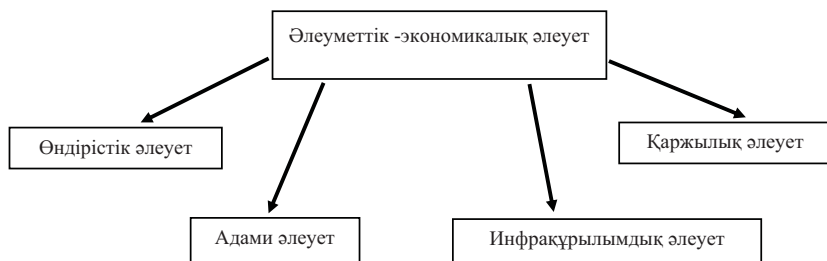
Біздің ойымызша, жаңғыртудың әлеуметтік-экономикалық әлеуетін басқару тұжырымдамасының негізінде келесі қағидаттар жатуы тиіс:

- әлеует динамикалық сипаттама болып табылады және оны пайдалану барысында ғана анықталады;
- әлеуметтік-экономикалық жүйенің әлеуетін пайдалану оның тұрақты өсуімен сүйемелденуі тиіс;
- әлеуетті пайдалану және өсіру процестері үздіксіз болып табылады және бір-бірін толықтырады.

Өңірлердің жаңғырту әлеуетінің айқындаушы ерекшелігі маңызды көлемдік параметрлердің қол жеткізілген деңгейінің ғана емес, сондай-ақ тиісті аумақтың экономикалық және әлеуметтік даму серпінінің басым сипаты болып табылады, бұл қандай да бір өңірдің жаңғыртуға әлеуетті қабілетін оның экономикалық дамуының жалпы деңгейінен, мысалы, жалпы өңірлік өнім сияқты статикалық (деңгейлік) индикаторлармен ғана сипатталатын, принципті түрде ажыратады.

Жүргізілген әлеуметтік-экономикалық талдауға сүйене отырып, біз Қазақстанның көптеген өңірлерінің жаңғыртуды жүзеге асыруға барынша төмен дайындығын анықтадық. Мұндай жағдайдың негізгі себептері:

- ҚР көптеген өңірлеріндегі жан басына шаққандағы ЖӨӨ-нің жеткіліксіз жоғары деңгейі; жалпы Қазақстан бойынша негізгі қорлардың айтарлықтай тозуы, сондай-ақ Қазақстан өңірлерінің қормен жарақтандырылуы бойынша едәуір саралануы;

1-сурет. Жаңғыртудың әлеуметтік-экономикалық әлеуеті

- негізгі капиталға инвестициялардың төмен деңгейі;
- ғылым мен ғылыми әзірлемелерді жеткіліксіз қаржылық қамтамасыз ету, инновациялық белсенділіктің төмен дәрежесі, бұл өндірістің ғылымды қажетсінуінің төмен себебі болып табылады;
- еңбек күші мол және еңбек тапшылығы өңірлерін құратын Еңбек ресурстарын таратып орналастырудың біркелкі еместігі;
- күтілетін өмір сүру ұзақтығының төмен деңгейі, халықтың қартаюы; халықтың әлеуметтік-экономикалық саралануының жоғары деңгейі.

Салалардың даму серпінін республикалық деңгейде зерттеу олардың өңірлердің өндірістік және әлеуметтік салаларын дамыту көрсеткіштерін қалыптастыру үшін маңыздылығын көрсетеді, өйткені стратегиялық перспективаға жалпы қазақстандық макроэкономикалық индикаторларға қол жеткізу елдің өңірлік әлеуметтік-экономикалық жүйелерінің жұмыс істеуі нәтижесінде қалыптасатын болады. Алайда, ресурстармен қамтамасыз етілу деңгейі мен оларды пайдалану дәрежесінің айырмашылықтарына байланысты, сол немесе өзге өңірдің жалпы қазақстандық экономикаға қосқан үлесі өзінің сандық параметрлері мен сапалық сипаттамаларына ие болады.

Өңірлердің экономикасын жаңғыртуды жүргізу шеңберінде бірқатар міндеттерді шешу қажет, олардың ішінде жаңғырту стратегиясы тұрғысынан ең маңыздылары:

- ірі мақсатты жобалар мен бағдарламаларды іске асыру; қаржылық, материалдық, еңбек және басқа да ресурстарды жұмылдыру және ұтымды пайдалану;

- өндірістің өңіраралық интеграциясын дамыту, корпоративтік өндірістік-коммерциялық бірлестіктер (корпорациялар, концерндер, қауымдастықтар және т. б.), шағын бизнеспен тығыз байланысты ғылыми-өндірістік кешендер, ірі және әртараптандырылған аумақтық-шаруашылық кешендер және елеулі тауар ресурстары мен нарықтық инфрақұрылымы бар өңірлік (аймақтық) нарықтар жүйелерінің нарықтық маневрленуін және орнықтылығын арттыратын қалыптастыру;

- тұрақты ауданаралық нарықтық байланыстарды орнату;

- ғылыми-техникалық прогресті тиімді реттеу, табиғи ресурстарды пайдалану және қорғау, өндіріс пен ресурсты үнемдеудің қарқындалуының жетекші бағыттарын белгілеу;

- құрылымдық қайта құрудың өңірлік және салалық басымдықтарын, инвестициялық белсенділікті айқындау, әлсіз дамыған өңірлерді мемлекеттік қолдау жүйесін ұйымдастыру;

- біртұтас ұлттық экономикалық кеңістіктің тұрақтылығына ықпал ететін ұтымды және тұрақты халық шаруашылығы пропорциялары мен байланыстарды орнату.

Соңғы жылдары Қазақстан өңірлерінде тұжырымдамалық стратегиялық және бағдарламалық құжаттар әзірленді. Мысалы, 2015 жылға дейінгі аумақтық Даму стратегиясы; 2011-2015 жылдарға арналған аумақтарды дамыту бағдарламалары; «Өңірлерді дамыту» бағдарламасы, 2012-2020 жылдарға арналған Моноқалаларды дамыту бағдарламаларын айтуымызға болады. Әлеуметтік-экономикалық дамудың жаңғырту сценарийін іске асыруды қарастыратын, елдің 2050 жылға дейінгі ұзақ мерзімді даму стратегиясымен өңірлер экономикасының қазіргі жай-күйін байланыстыруға бағытталған оларды түзету неғұрлым өзекті болып табылады.

Өңірлік әлеуметтік-экономикалық жүйелерді жаңғырту міндеттерін іске асыру үшін мемлекеттік-жеке меншік әріптестік (МЖӘ)

институты елеулі әлеуетке ие. Тиімді экономикалық саясатты қалыптастыру, инвестициялық және инновациялық белсенділікті арттыру, елдің бәсекеге қабілеттілігін арттыру, сондай-ақ өндірістік және әлеуметтік инфрақұрылымды дамыту шарттарының бірі мемлекет пен бизнестің өзара іс-қимылының тиімді институттарын дамыту болып табылады, бұл жалпы ішкі өнімнің (ЖІӨ) өсу қарқынын ұлғайтуға, экономиканың даму қажеттіліктеріне сәйкестігі тұрғысынан бюджет секторының тиімділігін арттыруға, инфрақұрылымдық жобаларды іске асыру кезінде барлық деңгейдегі шығындарды азайтуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, ынтымақтастық әлеуметтік-экономикалық инфрақұрылым мен өндіріс факторларының, капиталдың, жұмыс күшінің, технологиялардың сапасын арттыруды және қол жетімділігінің өсуін, сондай-ақ фирмааралық кооперациялық байланыстарды дамытуды қамтамасыз етеді, шетелдік инвестицияларды экспортқа және тартуға жәрдемдеседі.

Өңірлік саясатты институционалдық түсіндіру кезінде оның кеңістіктік ұйымының үш деңгейлі жүйесін негізге алған жөн: адам өмірінің барлық салаларында әлеуметтік жауапкершілік саясатын анықтауға және жүзеге асыруға арналған жұмыс істейтін және жаңа институттар біріктірілуі тиіс Федералдық, өңірлік және муниципалдық деңгейлер туралы болып отыр. Уақыт өте келе институционалдық орта ұзақ мерзімді, орта мерзімді және қысқа мерзімді міндеттерді шешу үшін қалыптасуға тиіс.

Қазақстан өңірлерін әлеуметтік-экономикалық жаңғыртудың ықтимал бағыттарына жүргізілген зерттеулерге белгілі бір қорытындылар жасауға болады.

Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту ұлттық мүдделер жүйесін, қоғамдық дамудың мақсаттары мен басымдықтарын, қазақстандық экономиканы қайта құру проблемаларын, оның институционалдық құрылымы мен әлеуметтік-экономикалық саясаттың мазмұнын қамтитын өзара байланысты бағыттар кешенін білдіреді. Ол стратегиялық жоспарлаудың теориясы, әдіснамасы мен практикасы, экономиканы мемлекеттік және өңірлік басқарудың теориялары, тұжырымдамалары мен әдістері ұштасуы негізінде іске асырылатын күрделі ресурс қажетсінетін процесс болып табылады.

Жаңғыртуды елдің әлеуметтік-аумақтық ерекшеліктерін егжей-тегжейлі ескермей жүзеге асыру «жаңғырту әсерлерінің» біркелкі бөлінбеуіне алып келуі мүмкін, бұл аумақтарды дамытудағы қазіргі сәйкессіздікпен салыстырғанда одан да үлкен үйлеспешілікке және елдің әлеуметтік және экономикалық кеңістігінің одан әрі біркелкі еместігіне себепші болады. Өңірлерді әлеуметтік-экономикалық жаңғырту процесін басқару стратегиялық, тактикалық және жедел түрлерін қамтитын және тұрақты жүргізілетін мониторингке сүйенетін жоспарлаудың көп деңгейлі жүйесін қалыптастыру жолымен қамтамасыз етіледі.

Және де тағы да айта кететін жайт, әлемдік экономиканың жаһандануы жағдайында қуып жетуші даму моделіне бағдарланған жаңғырту шектеулі сипатқа ие және инновациялық серпілісті жүзеге асыру міндетіне жауап бермейді. Экономикалық жүйелерді реформалаудың теориясы мен практикасын талдау қуып жетуші дамудың екі міндетті шартты сақтай отырып, табысқа жетуі мүмкін деген қорытынды жасауға мүмкіндік береді. Біріншіден, қуып жетуші елдер қуып жетуші ел сияқты технологиялық жағынан жоғары сағыда болуы тиіс. Екіншіден, қуып жетуші дамуға жұмылдыру әдістері сәйкес келуі тиіс, оған сәйкес адам өндірістің қозғаушы күші ретінде ғана қаралады. Қуып жетуші жаңғыртудың шектеулілігі қазіргі қоғам басынан кешірген түбегейлі әлеуметтік трансформация кезеңінде, сондай-ақ бәсекелестік артықшылықтар негізінде жаһандық экономикаға кіру қажеттілігі жағдайында өзектіленеді.

Табысты жаңғыртудың қажетті шарттары өңірлік әлеуметтік-экономикалық жүйелерді жаңғырту міндеттерін іске асыруда мемлекеттік-жеке меншік әріптестік институтының рөлі мен орнын арттыру, мемлекет пен бизнес әріптестігінің тиісті тетіктерін әзірлеу және өңірлерде өңірлік инновациялық жүйелерді құруға және ғылыми-техникалық әлеуетті жаңғырту жөніндегі ұйымдастыру-аспаптық жобаларды іске асыруға сүйенетін білім генерациясының қолайлы ортасын қалыптастыру болып табылады. Айқындаушы мәнге жүзеге асыру әлеуметтік-экономикалық жаңғырту өңірлерді бар неоиндустриализация, неғұрлым тиімді ұйымдастырушылық-экономикалық жүзеге асыру нысаны болып табылады мақсатты өнеркәсіптік саясат.

Демек, Қазақстандық өңірлерде алдыңғы қатарлы шетелдік жетістіктерді де, өзінің ғылыми-инновациялық әлеуетінің мүмкіндіктерін де органикалық пайдалануды көздейтін жаңғырту іс-шараларын жүзеге асыру қажет деп ойлаймыз.

Библиографиялық тізім:

1. Акаев А.А. *О стратегии инновационно-модернизационного развития российской экономики* / А.А.Акаев, И.Е.Ануфриев, Д.И.Кузнецов // *Моделирование и прогнозирование глобального, регионального и национального развития*. - М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2011. - С. 178-209.

2. Мыслякова Ю.Г. *Особенности становления региональной социально ответственной институциональной политики* / Ю.Г.Мыслякова, С.Б.Бронштейн // *Экономика региона*. — 2011. — № 1. — С. 130-136.

3. Гарипова Ф.Г. *Стратегия модернизации экономики — основа реализации новых инновационных программ развития*.

4. Демин С.С, Джамай Е.В, Пуяткина Л.М. *Управление инновационной модернизацией высокотехнологичных и наукоемких отраслей экономики России* № 3(13) / 2016. 92: 57–65.

Зарубежный опыт организации института гражданской службы

*Байысбай Ақерке, Кобеева Ақерке,
студенты 3-го курса
Университет Нархоз*

Научный руководитель: Примжарова К.К., к.э.н., доцент

Аннотация

В статье представлен зарубежный опыт организации института государственной службы. Анализ различных подходов к организации кадровой работы на государственной службе зарубежных стран позволил выявить некоторые элементы, которые могут быть адаптированы в Республике Казахстан. Эти системы имеют общие черты: активизируется человеческий фактор (используя разные фор-

мы и методы), используются постоянно инновационные подходы. Однако у каждого есть свои особенности, есть примеры, связанные с фактическим развитием государств. Учитывая активную интеграцию Республики Казахстан в мировую экономику и ее интересы в государственном управлении с некоторыми зарубежными странами, существует объективная необходимость в разработке механизмов сотрудничества, которые, с одной стороны, будут зависеть от достаточных условий для реализации ценностей.

Ключевые слова: зарубежные страны, институты, государственная служба, методы, анализ.

Foreign experience in the organization of the institute of civil service

Baiysbai Akerke, 3rd year student

Kobeeva Akerke, 3rd year student

SED «Law and public administration»

Narxoz University,

Almaty, Kazakhstan

Scientific adviser: Primzharova K.K.,

Candidate of Economics, Associate Professor

Abstract

The article presents the foreign experience in organizing the institution of public service. An analysis of various approaches to the organization of personnel work in the public service of foreign countries revealed some elements that can be adapted in the Republic of Kazakhstan. These systems have common features: the human factor is activated (using different forms and methods), constantly innovative approaches are used. However, each has its own characteristics, there are examples related to the actual development of states. Given the active integration of the Republic of Kazakhstan into the world economy and its interests in public administration with some foreign countries, there is an objective need to develop cooperation mechanisms, which, on the one hand, will depend on sufficient conditions for the implementation of values.

Key words: foreign countries, institutions, public service, methods, analysis.

Мемлекеттік қызмет институтын ұйымдастырудағы шетел тәжірибесі

*Байысбай Ақерке, Кобеева Ақерке, 3 курс студенттері
«Мемлекеттік басқару» ФБД, Нархоз университеті
Ғылыми жетекшісі: Примжарова К.К., э.ғ.к., доцент*

Қазақстан Республикасының жаһандық экономикадағы белсенді интеграциясының және оның кейбір шет мемлекеттермен мемлекеттік басқару мәселелерімен айналысатын мүдделерін ескере отырып, бір жағынан ынтымақтастық тетіктерін дамытудың объективті қажеттілігі туындайды, ол бір жағынан, ал екінші жағынан, олар халық үшін бекітілген құндылықтарды жүзеге асыру үшін жеткілікті икемділікке ие болар еді жағдайларға байланысты.

Дегенмен, жаһанданудың өзі үшін ұлттық мемлекеттің рөлін төмендетпеу маңызды, сондықтан біздің еліміздегі шет елдердің тәжірибесі белгілі бір ұтымдылық пен сақтықпен қабылдануы керек. Бұл жағдайда екі факторды ескеру қажет: бір жағынан, жаһандану үдерістерін және халықаралық ынтымақтастықты, ал екінші жағынан - біздің қоғамның мүдделерін іске асыру.

Осы саладағы үлкен қызығушылық Академик Моисеев Н.Н. зерттеу болып табылады, ол әмбебап өркениетке жету бойынша шараларды жүзеге асырудың маңыздылығын жете бағалаудың қажеті жоқ және бұл мәселені әмбебап әдістермен шешу мүмкін емес деп санайды. Оның пікірінше, әртүрлі жағдайларда белгілі бір уақыт аралығында нақты қоғамдар өздерінің өмірлік шындықтарына сәйкес өз бетінше теңдік пен бостандық теңгерімінің мәселесін шешеді және шешеді.

Жоғарыда айтылған ережелерге сәйкес, осы жерде талқылау шетелдік тәжірибені көшіру туралы емес, халықаралық деңгейде қатынастар тұрғысынан құқықтық және саяси төзімділікті қалыптастыру туралы болмауы тиіс.

Қазіргі заманғы демократиялық мемлекеттің дамуы үшін тиімді құрал XX ғасырдан бері жүргізіліп келе жатқан әкімшілік реформа болып табылады [1].

Бұл реформаның әдіснамалық негізі туралы айтатын болсақ, бұл мемлекеттің өзі мемлекеттік қызмет көрсету саласы мен дең-

гейіне байланысты белгілі бір қызметтерді көрсететін «қызмет көрсету орталығы» болып табылатын тұтынушыға бағдарланған мемлекеттің концепциясы екенін ескеру керек, азаматтар үшін оқытуды қамтамасыз етеді тиісті біліктілігі бар, мемлекеттік және азаматтық салаларда бақылау жүйелерін әзірлеу, сондай-ақ мемлекеттік міндеттемелерді бағалау сапасын бағалау.

Әкімшілік реформа мемлекеттік қызметті реформалаудан ажырамай, себебі ол мемлекеттік басқару саласында маңызды рөл атқарады. Жеке мемлекеттік қызметшінің жұмысы мен кафедраның функцияларын оңтайландыру арасында тікелей байланыс бар. Осыған байланысты, бұл реформаның қозғалтқышы болып табылатын бюрократиялық аппарат болып табылады деген қорытынды жасауға болады.

Мемлекеттік қызметшілердің ресми қызметін реттеу ресми құралдардың көмегімен ғана емес, сондай-ақ мынадай ресми тетіктерді қолдана отырып жүзеге асырылады:

- қызметкердің мінез-құлқы, оның мақұлдауы немесе мақұлданыуы туралы қоғамдық пікір;

- беделді басқару (бедел - адами капиталдың ең маңызды элементтерінің бірі, содан кейін саясаткер немесе мемлекеттік қызметші ретінде мансап аяқталғаннан кейін талап етілуі мүмкін);

- оң нәтижеге жету үшін өз іс-әрекеттерінің корреляциясын жасайтын жеке немесе топтардың болуы.

Бұл халықтың мүдделері мен қажеттіліктеріне жауап беретін мемлекеттік қызметтегі адамдар қызметінің жаңа моделін қалыптастырудың генераторы болуы тиіс әкімшілік реформа.

Бұл модель мемлекеттік билік органдарының қарапайым, дәстүрлі басқару әдістерін қайта ұйымдастыруға ғана емес, сонымен қатар нәтижеге бағытталған еді қызметінің тиімділігін арттыруға үнемі көңіл бөлетініне сенеді.

Мысал ретінде мен XVIII-ші ғасырда мемлекеттің қызмет ету мақсатында құрылған және сол уақыттан бері осы елдің азаматтары құрметтейтін австриялық мемлекеттік қызметке сілтеме жасағым келеді. Австриядағы мемлекеттік қызмет жүйесі қатаң тәртіпке ие: қоғамдық қызметке кіріскенде, қабылданғандардың бәрі ресми ант қабылдаған және өз міндеттерін объективті орындауға, оның бас-

шылығына мойынсұнуға және ресми құпияларды жария етпейтін арнайы рәсімнен өтуге тиіс. Сондай-ақ, мемлекеттік қызметшінің кез-келген қауымдастыққа немесе қауымдастыққа мүше болуға құқығы жоқ және оның мәртебесіне сәйкес келмейтін немесе оны қорлайтын әрекеттерге қатысуға құқығы жоқ.

Шетелдерде ең жақсы кандидаттардың лауазымына орналасу және одан кейінгі лауазымға тағайындау үрдісі жоғары бағаланады. Бұл тәжірибе мемлекеттік органның кадрлық әлеуетін қалыптастыру үдерісіне қатысты ең жақсы.

Дегенмен, осы уақытқа дейін үміткерлерді іріктеу және тағайындау жүйесі барлық лауазымдарға қатысты бірде-бір ел жоқ. Азаматтық қызметтің тиімділігіне қол жеткізу және халықтың арасында мемлекеттік органдарға деген сенімін арттыру үшін кадрларды іріктеу процесі айқындылық пен кемсітпеудің жоғары дәрежесімен объективті түрде жүргізілуі тиіс.

Мемлекеттік қызмет бойынша кадрларды іріктеу және іріктеудің шетелдік тәжірибесін қарастыру. Ұлыбритания және Солтүстік Ирландия Құрама Корольдігінің мемлекеттік қызмет туралы кодексі, мысалы, мемлекеттік қызметшілердің функциялары мен міндеттерін қысқаша сипаттайды. Құрама Корольдікте мемлекеттік қызмет комиссарларының үлесі мемлекеттік қызметті жүзеге асырудағы тиімділік пен бейтараптықты дамытуға және тағайындалған адамдардың еңбегін ескере отырып, лауазымдарға тағайындау арқылы және осы Кодексті бұзғаны үшін айыптауды қарастыру арқылы оның ең маңызды моральдық құндылықтарын қолдау болып табылады.

Ұлыбританияда мемлекеттік қызметке кадрларды тартудың ашық жүйесі бар. Жаңа кадрларды іріктеу критерийлері үміткерлердің басқару тәжірибесіне негізделеді. Ұлыбританияда үкіметтік емес ұйымдар мен кәсіпорындарда басқарушылық лауазымдарға ие тұлғалар мемлекеттік қызметшілерді тағайындауда үлкен перспективаға ие, себебі олар қолданыстағы мемлекеттік қызметшілердің менталитетін жаңа нәрселерге жеткізе алады.

Осы елде мемлекеттік қызметті алуды Мемлекеттік қызмет істері жөніндегі комиссия жүзеге асырады. Қызметке кіру үшін кандидат жазбаша емтихан тапсырады, ол қызметке кірудің негізгі шарты болып табылады.

Емтихан үш кезеңді қамтиды: жалпы пәндер бойынша есептер, тесттер және сұхбат. Емтихан Оксфорд және Кембридж сияқты еліміздің жетекші жоғары оқу орындарының бағдарламаларына негізделген. Осыған байланысты, осы университеттердің түлектері елдегі жетекші лауазымдардың көбін иеленеді.

Бір ғасырдан астам уақыт бойы Ұлыбританияда мемлекеттік қызметтің негізін қалаған принциптер, мысалы: объективтілік, бейтараптылық, іскерлік дағдыларға негізделген іріктеу және жылжыту, парламентке есеп беру, қалтқысыз қалады. Үкімет бұл істі тоқтатпайды және бұл қағидаларды үнемі жетілдіріп отырады.

АҚШ-тағы мемлекеттік қызмет 1978 жылы Конгрессте қабылданған мемлекеттік қызмет реформасы туралы заңға сәйкес айрықша және бәсекеге қабілетті. Мемлекеттік қызметшілердің 90%-дан астамы конкурстық жүйе бойынша конкурстық емтихандарда іріктеу арқылы өтеді.

Ерекше қызметкерлер - Ұлттық қауіпсіздік агенттігінде, ФТБ, ЦРУ Мемлекеттік департаментінде және АҚШ-тағы халықаралық ұйымдардағы кеңселерінде жұмыс істейтіндер. Интерндер мен студенттерге тағылымдамадан табысты аяқталатын лауазымдарды конкурстық емес жұмысқа орналастыру мүмкіндігі бар. Бос лауазымдарды бәсекелеспес ауыстыру уақытша сипатта және 120 күн. Басқа мекемелерге ауысып, қызметкерлерді қысқарту есебінен бұрынғы жұмыс орнын жоғалтқан қызметкерлерден ерекше жағдайлар болуы мүмкін.

Американдық мемлекеттік қызмет патронаж жүйесі мен тау-кен жүйесімен ерекшеленеді, атап айтқанда, жоғары лауазымды әкімшілік лауазымдарға тағайындалған кезде, саяси лайық және тұрақты айналымда, партиялықтың Ақ үйдегі өкілі болып табылатын кезеңге байланысты, олар өз тарапынан қолдауда [2].

Қазіргі уақытта тек 5% жоғары лауазымдарда патронаж әдісі қолданылады, бұл санатқа консулдар, елшілер, атқарушы органдар мен ведомстволар басшылары кіреді. Жапон экономикасының тиімді мемлекеттік реттеуі мемлекеттік қызметкерлердің кәсібилігі мен хабардарлығының жоғары деңгейімен түсіндіріледі. Жапониядағы мемлекеттік қызметкерлердің саны өзге мемлекеттерге қарағанда төменірек болып табылады. Олар қызметкерлердің жалпы санының тек 8,1% құрайды (АҚШ-та бұл көрсеткіш 15,5%, Францияда - 22,6%).

Мемлекеттік қызмет жүйесін қалыптастыру мен дамытудың шетелдік тәжірибесі мемлекеттік басқарудың ең маңызды институтын реформалаудың негізгі үрдістерін түсінуге мүмкіндік береді; мемлекеттік қызмет ұйымының әртүрлі үлгілерін салыстыру; Ол кемшіліктерді және даму перспективаларын көруге және тиімді нысандар мен әдістерге назар аударуға көмектеседі.

Қорытындылай келе, соңғы онжылдықта ең жоғары көрсеткіштерге қол жеткізген мемлекеттік органдардағы кадрлық жұмыс жүйесінің үш үлгісі бар екендігі туралы қорытынды жасауға болады. Оларға мыналар жатады:

- Американдық (іскерлік әлемдегі әлеуметтік қатынастардың негізгі механизмі ретінде жеке көзқарас негізінде);
- Жапондықтар (топтық құндылықтар жеке тұлғалардан гөрі беделді болып танылған коллективизм қағидаттарына негізделген);
- Батыс Еуропа (жапон және американдық жүйелерде кездесетін негізгі ерекшеліктердің тіркесімі).

Бұл жүйелерде жалпы қасиеттер бар: адам факторы белсендірілген (түрлі нысандар мен әдістерді қолдана отырып), үнемі жаңашыл тәсілдер қолданылады. Дегенмен, әрқайсысының өз ерекшеліктері бар, 2-кестеде келтірілген мемлекеттердің нақты дамуына байланысты.

Шет елдердің мемлекеттік қызметінде кадрлық жұмысты ұйымдастырудағы әр түрлі тәсілдерді талдау Қазақстан Республикасында бейімделуге болатын кейбір элементтерді анықтауға мүмкіндік берді.

Мемлекеттік қызмет көрсетудің жаңа үлгісін іске асырумен байланысты әкімшілік реформаның жаңа кезеңі шеңберінде аға әкімшілік персоналмен (бас атқарушы директормен) жұмыс істегендегі американдық тәжірибесі «А» корпусының әкімшілік мемлекеттік қызметшісіне қолданылуы мүмкін назар аударуға лайық.

Оңтайлы даму стратегиясын тандап, жоғары әкімшілік персоналдың қызметін сипаттау маңызды. Шетелдік тәжірибеге сүйене отырып, бірнеше тәсілдерді қолдану арқылы жалпы тұжырымдаманы қалыптастыруға болады.

- белгілі бір қасиеттері бар және жоғары оқу орнында арнайы білім беретін жоғарғы әкімшілік қызметкерлердің арнайы тобын қалыптастыру;

1 кесте - Шет елдердің мемлекеттік қызметінде кадрлық жұмыс ұйымдастыру ерекшеліктері

Критерий	АҚШ	Жапония	Еуропа елдері
Мемлекеттік қызметтегі моделі	Позициялық	Мансап	Аралас
Мемлекеттік қызметтерді құру үшін жауапты Институт	Адам ресурстары басқармасы	Ұлттық кадрлар бөлімі	Орталық мемлекеттік орган кадрлық мәселелер (іріктеу, дайындық, мансаптық өсу жағдайы қызметкерлер)
Тәсілдер	Жеке тұлға	Ұжымдық	Аралас
Кадрлар жұмысын ұйымдастыруға арналған технологиялар мен механизмдер	Өр мекемедегі еңбегі үшін Басқарма Кеңесінің жұмысының нәтижелеріне негізделген прогресс Халықтың барлық әлеуметтік топтарының өкілдерін қабылдау, кемсітушілік фактілерді қатаң бақылау	Тәжірибесі мен жасын ескере отырып, өмір бойы жұмысқа орналасу шеңберінде көгермелеу Тек қана жапон азаматтарын қабылдау	Жұмыстың нәтижелерін тәжірибемен бірлесіп алға жылжыту Сенімхаттың моральдық-этикалық нормаларға сәйкестігі үшін кандидатты психологиялық бағалау
	Конкурстық іріктеу және конкурстық емес тағайындау	Кандидаттың саяси және идеологиялық көзқарасын бағалау	
	Патронаж жүйесі	Барлық лауазымдарды толтыру үшін конкурстық емтихандар	Іріктеудің ішкі, сыртқы және ашық түрлері
	Мемлекеттік қызметшінің тар мамандандыруы	Беделі жүйесі	Мемлекеттік қызметшінің кең спектрі
	Сақтау құнды қызметкерлер	Іздеу және брондау әлеуеті перспективалы үміткерлер университеттер	Келісу қажет жоғары білімі бар кадрлар мекемелер

<p>Қорғау мемлекеттік қызметкерлер қателерді түзету құқықтары</p> <p>Адалдықты қорғау институты қызметкерлері кудалау</p> <p>Моральдық жүйе дамыған ынталандыру</p> <p>Негізінен тік мансап</p>	<p>Қызметтік міндеттерін шартты белгілеу</p> <p>Менторингтік институт</p>	<p>Қадрлық шешімдерге сот апелляциясы, оның ішінде: қабылдау және сертифициқтау комиссиялары</p> <p>Уақытша ауыстырулы бағыттау ұстанымдары</p> <p>Жұмысқа қатаң бақылау жүктеме</p> <p>Мансап көтеру қадамдары</p>
<p>Назар аударыңыз байланысқа процестер үйлестіру, болжау</p>	<p>Белсенді персоналдың айналуы: басқа позицияға көшу ресми тұлға қозғалатын, пошта тағайындау</p> <p>Дамыған жүйе өтемақы төлемдері, соның ішінде үшін шамадан тыс жүктеме және зақым денсаулық</p> <p>Еңбекақы, бәсекеге қабілетті жеке сектор</p> <p>Негізінен көлденең мансап</p> <p>Көп сатылы тік жұмыс жүйелер мен жүйелерге негізделген шығарындылар</p> <p>Мотивация және үздіксіз білім берудің маңыздылығы</p>	<p>Мақсатты орнатуға назар аударыңыз, ақпарат беру, асырап алу басқарушы жасау</p>

Ақпарат көзі:— Авторлармен құрастырған [3].

- жоғары әкімшілік персоналдың тағайындалуы мен қызметі қатаң саяси бақылауда болған кезде саяси жауапкершілік үлгісін әзірлеу;

- елдегі мемлекеттік қызметті және бағдарламаларды тиімді басқара алатын жоғарғы әкімшілік персонал тобын қалыптастыруға бағытталған басқаруды пайдалану.

Осыдан кейін келесі бағыттар бойынша жұмыс жүргізу қажет:

1) жоғары әкімшілік персоналдың мансабын басқарудың арнайы механизмін әзірлеу;

2) саяси және мансаптық қызметкерлер арасында ұтымды қатынастарды табу;

3) саяси жоспарлау мен мемлекеттік кадр саясатындағы жоғары лауазымды тұлғалардың ролін арттыру;

4) олардың әрқайсысының жеке кәсіптік даму бағдарламаларын әзірлеуді қоса алғанда, оларды оқытуға, кәсіби дамуына және ұтқырлығына арналған арнайы бағдарламалар жасайды

5) жоғары әкімшілік персоналмен жұмыс жасау үшін жауапты жеке құрылымды ұйымдастыру;

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Коргова м.А. *Кадровый менеджмент*. – М.: Феникс, 2007. – 254 С.

2. Shepherd g. *Civil service reform in developing countries: the limits of the merit model* [электронный ресурс] // 5th global forum on re-inventing government: innovation and quality in the government of the 21st century. – Mexico city, 2003, november – 5-6. Режим доступа: unpan1.Un.Org/intradoc/.../Unpan010813.Pdf

3. Дунаева а.И. *Зарубежный опыт реформирования системы государственной гражданской службы* // молодежный научный форум: общественные и экономические науки: электр. Сб. Ст. По мат. Хх меж-дунар. Студ. Науч.-Практ. Конф. № 1(20). Url: [https://nauchforum.Ru/archive/mnf_social/1\(20\).Pdf](https://nauchforum.Ru/archive/mnf_social/1(20).Pdf) (дата обращения: 22.04.2019)

Инновационная модель управления в контексте рыночной экономики и государственной политики

*Кенжебаев Фуритдин, студент 3-го курса
НОД «Государственное управление»
Университет Нархоз,
Научный руководитель: Мусабекова К.С.,
преподаватель*

Аннотация

В современной эпохе выпуск продукции и услуг за счет обеспечения баром трудоспособного населения и вовлечения в экономический оборот новых природных ресурсов переход экономики к ключевому значению для экономической динамики в инновационный вид экономического роста.

Государственная инновационная политика-это структура социально-экономической политики, представляющая отношение государства к инновационной деятельности, определяющая материалы, направления, формы органов государственной власти в сфере реализации достижений науки, техники и науки и техники.

Innovative model of management in the context of market economy and public policy

*Kenzhebayev Furitdin, 3rd year student
SED «Law and public administration»
Narxoz University,
Almaty, Kazakhstan
Scientific adviser: Musabekova K.K.,
Lecturer*

Annotation

In the modern era, the output of products and services by providing employment for the working-age population and involving new natural resources in the economic turnover is the transition of the economy to a key value for economic dynamics in an innovative type of economic growth.

State innovation policy is a structure of socio-economic policy that represents the state's attitude to innovation, defining the materials, directions, and forms of state authorities in the field of implementation of science, technology, and science and technology.

Нарықтық экономика және мемлекеттік саясат жағдайындағы басқарудың инновациялық моделі

*Кенжебаев Фурутдин, 3 курс студенті
«Мемлекеттік басқару» ГБД
Нархоз университеті,
Алматы қ., Қазақстан Республикасы
Ғылыми жетекшісі: Мусабекова К.С.,
оқытушы*

Қазіргі ғылымның , саясаттың , экономиканың алдыңғы жоспарына пәнаралық және проблемалық бағытталған зерттеу және практикалық қызмет түрлері ұсынылады . Мұндай тәсілдерді ұйымдастыру басым бағыттарды айқындауға , қаржыландыруға , кадрларды даярлауға , олардың басқару мәдениетіне байланысты. Бұл жаһандық әлемдік экономиканың өзгеруімен , оның VI экологиялық тәртіпке көшуімен , экономиканың , саясаттың , басқарудың барлық салаларының инновациялық дамуы қажетті компонент болып табылатын қажетті компонент болып табылады . Сонымен қатар , қойылған мақсаттарға қатысты ұтымдылық , тиімділік т өнімділік , айқындылық және келісім сияқты критерийлерге сүйенетін басқарушылық қызметтің әдіснамалық модельдері құрылады , өйткені тек мақсатқа қол жеткізетін немесе оған қол жеткізуге ықпал ететін іс-қимылдар инновациялық экономика жағдайында табысты болып табылады.

Экономика мен саясаттағы ұтымдылық, коммуникация, инновациялар

Иновациялық экономика-бұл жоғары технологияларды білу мен пайдалануға , ашықтыққа және еркін бәсекелестікке , жаңа нарықтарды бастамашылыққа және олардың әртүрлілігіне негізделген ұтымды құрылған экономика. Мұндай экономика іргелі және қолданбалы ғылымның жоғары даму деңгейімен , қуатты зияткер-

лік парктердің болуымен , тартымды инвестициялық климатпен және жоғары инвестициялық ресурстармен , әлемдік технологиялық ранкаларда бәсекеге қабілетті өніммен , әлеуметтік-саяси тұрақтылықпен , өмір мен адами әлеуеттің жоғары сапасымен, мемлекеттегі басқару мәдениетінің ұтымды-адамгершілік сипатымен ерекшеленеді.

Инновациялық экономикадағы серпілістер ғылым мен өнеркәсіптегі , әлеуметтік саладағы басым бағыттарды айқындаумен және оларды кейіннен қаржыландырумен, іргелі және практикалық-бағдарланған зерттеулердің өзіндік синтезімен , мемлекеттің , Бизнесінің , академиялық және университеттік ғылымның тиімді әріптестігімен қамтамасыз етіледі. Мұндай инновациялық кешенді бағдарламаларды рационалды негіздеуге , адамгершілік толықтыруға және осы негізде экономиканы дамытудың болжамды үлгілерін құруға , барабар шешімдерді басқаруға және қабылдауға , инновациялық процестерде коммуникативтік өзара іс-қимылды қамтамасыз етуге үндемей жүзеге асыруға болмайды.[1]

«Жаһандық дағдарыс» және «жаһандық депрессия» алдында болып жатқан оқиғаларды сыни ұғынуға үндеу , алынған білімді синтездеу қажеттігі рационалдылық тақырыбын өзектендіреді. Қазіргі таңда барлық дерлік бизнесмендер мен саясаткерлер рационалистік және оған жақындайтын ұстанымға ие болды , бұл бейнеге өз жолымен – немесе сену арқылы , немесе рационализм не жоққа шығармайтынына сену арқылы , немесе оны ойсыз қабылдай отырып. [2]

Коммуникативтік кеңістіктің ерекшелігіне қарамастан (саяси, ғылыми , экономикалық кеңістік) жалпы пәндік-мағыналық континиум, «жалпы тіл» , қарым-қатынасты жүзеге асыруға мүмкіндік беретін жалпы ереже бар , өз тәжірибеміз бен өз тілімізді «ойын ережесін» қабылдай алмауымызға байланысты тәжірибеге бейімдейді [3]. «Сенім шегіне» келмеу үшін барынша мұқият және ұтымды болу керек . Қазіргі заманғы демократиялық қоғамда қарым-қатынастың коммуникативтік ұтымдылығы немесе ұтымдылығы инновацияларды таңдауға , сондай-ақ ымыраласу , консенсус , ұтымды дискурс құндылықтарының қажеттілігіне бағытталуы маңызды және сол арқылы әлеуметтік субъектілердің

қызметін өзара келісуге , неғұрлым прогрессивті жергілікті-коммуникациялық практикаларды жасауға және қоғамдық дамытуға енгізуге ықпал етті , бұл әлеуметтік әділеттілік қағидатын іске асыруға әкеп соғады.

Қазіргі қоғамның рационалдығы жеке және ортақ мүдделерді келісу, әртүрлі саяси, экономикалық және рухани артықшылықтарды шектен шығушылыққа және конфронтацияға жеткізбеуге, олардың дұшпандық қактығыстарын бейтараптандыруға ұмтылу-да. Саяси-экономикалық курс бұл ретте ғылым тілінің ұтымды стандарттарын пайдаланады және сонымен бірге белгілі бір қоғамдық шындық пен әлеуметтік мақсаттарға - саяси тиімділік, экономикалық пайда және т. б. жауап береді.

Экономикалық саясаттағы ұтымдылық, қалауға жататын ережелер жиынтығына сәйкес келетін экономика субъектісінің (тұтынушының, өндірушінің, Үкіметтің және т. б.) мінез-құлқы. Тұтынушы сұранысының теориясында , мысалы , тұтынушылар рационалдықтың аксиомасына және жиынтығында тұтынушылардың мінез-құлқы теориясын құрайтын мінез-құлқтың басқа да аксиомаларына бағынады деп болжанады. Тұтынушылық сұраныс теориясында қолданылатын рационалдықтың осындай аксиомаларына толымдылық, транзиттілік және таңдау аксиомалары жатады. Ұтымды таңдау Идеалда қоғамның инновациялық Экономикалық даму стратегиясын көрсетеді, оның перспективалық бағыттарын, мемлекеттің әлеуметтік-экономикалық саясатын айқындайды және тиісінше саяси коммуникацияның дамуын, қазіргі мәдениеттің пәнаралық бағыты ретінде «медиялық инноватиканы» қалыптастыруды детерминациялайды.[4]

Саяси коммуникацияның ақпараттық ағындары бұқаралық көңіл-күйді , қоғамдық пікірді, ұжымдық көзқарастарды , саяси қалауларды қалыптастырудың қолданыстағы тетігі болып табылады. Саясат пен экономика саласындағы Коммуникация диалогтық және авторитарлы , манипуляциялық бағыттағы элементтерді пайдалануды көздейді. Соңғы жағдайда саяси коммуникация оны нақты қабылдауға , түсіндіруге және түсінуге мүмкіндік беретін өзінің жедел бастауын іске асырады.[5] Бұл жерде коммуникацияның басқа салаларынан айырмашылығы, қандай да бір хабарлама «тесіп», жұмсақ түрде беру екіталай.

Сонымен бірге , ұтымды коммуникацияның барлық ерекшелігі кезінде оның әлеуметтіліктің сол немесе өзге де жаһандық түрлеріне - саясатқа , экономикаға, ғылымға және т. б. жататынына байланысты оны адамгершілік бастаумен, либералдық құндылықтармен , келісім , төзімділік, өзара түсіністік пен өзара сыйластық идеалдарымен толықтыру маңызды. Бұл «жақсылық шарасы» бұзылғанда , коммуникативті ұтымдылық жүйесін «қайта кодтау», оның қарама-қарсы болуына өту мүмкіндігі пайда болады . Мысалы , саяси шешімдер билік кодымен реттелмесе , жеке артықшылық коды қоғам дамуының объективті критерийлері мен көрсеткіштеріне қарағанда неғұрлым маңызды болып , тәуекелдік жағдайларға және барабар емес басқару шешімдерін қабылдауға әкелетін саяси волонтаризм пайда болады.

Экономика мен басқарудың қазіргі инновациялық моделі коммуникативтік ұтымдылық және оқиғалар туралы өзгермелі ақпаратты ескеру қажет болған кезде көптеген синергетикалық факторлардың болуы контекстінде құрылуы , қабылданатын шешімдер мен әлеуметтік саяси тәуекелдердің алуан түрлі нұсқаларын іске асыру ықтималдығын анықтауы, адамгершілік реттеуіштер мен құндылықтарға, сенім , ынтымақтастық және жауапкершілік идеалдарына бағдарлануы тиіс . Түбегейлі өзгеретін нарық жағдайында , іскерлік әлемнің күрделілігінің, ашықтығының , белгісіздігінің және қарқынды өзгергіштігінің , оның жаһандық технологиялық өзгерістерінің қисық , иерархиялық басқаруы бар менеджменттің бір өлшемді-желілік модельдері қазіргі заманғы компаниялардың қызмет жүйесіне қайшы келеді. Басқару шешімдерін командалық-әкімшілік практика, қатал иерархия және нұсқаулықтарға қарап жүру рухында қабылдау инновациялық және шығармашылық тәсілді , икемді ұтқырлықты , корпоративтік мәдениетке және клиенттің мүдделеріне бағдарлануды талап ететін қазіргі заманғы бизнес логикасына сәйкес келмейді.

Осылайша, құндылықтар негізінде басқару моделі адамды капиталды басқару жүйесіне оны субъектілік қатынастарға қайта бағдарлау және адамгершілік мәдениет негізінде шешімдер қабылдау қажеттілігін ұсына отырып, қазіргі заманғы экономиканың өзіндік шақыруы болып табылады.

Әдебиеттер тізімі:

1. <https://cyberleninka.ru/article/n/modeli-innovatsionnogo-razvitiya-ekonomiki-zarubezhnyy-opyt-realizatsii>
2. <https://www.monographies.ru/ru/book/section?id=3774>
3. https://www.cfin.ru/anticrisis/macroeconomics/government_program/state_municipal_management.shtml
4. https://www.cfin.ru/anticrisis/macroeconomics/government_program/state_municipal_management.shtml
5. <https://www.dissercat.com/content/teoriya-razvitiya-rynka-innovatsii-v-transformiruemoi-ekonomike>

Развитие агропромышленного комплекса Республики Казахстан

Нысанбаева Ж.Е.

МжЖБ ФПМ 1 курс

Ғылыми жетекші: э.ғ.д,

*профессор **Текенов У. А***

Аннотация

Статьи по развитию агропромышленного комплекса Республики Казахстан и направленных на повышение. В сравнении с системой развития зарубежного агропромышленного комплекса и стремлением поддержать конкурентоспособность национальных продовольственных товаров в Казахстане и стабильность развития сельских территорий разработана проводимая программа по поддержке и развитию агропромышленного комплекса в Казахстане на 2013-2020 годы «Агробизнес-2020».

Ключевые слова: сельское хозяйство, агропромышленный комплекс, аграрный сектор, повышение конкурентоспособности.

Development of the agro-industrial complex of the Republic of Kazakhstan

Abstract

Articles on the development of the agro-industrial complex of the Republic of Kazakhstan, and aimed at increasing the increase. In comparison with the system development foreign agriculture and a desire to support the competitiveness of domestic food products in Kazakhstan and sustainable development of rural areas developed held, the program for support and development of agro-industrial complex in Kazakhstan for 2013-2020 «Agribusiness-2020».

Keywords: agriculture, agro-industrial complex, agricultural sector, increasing competitiveness.

Қазақстан Республикасының агроөнеркәсіптік кешенін дамыту

Аннотация

Мақала Қазақстан Республикасының агроөнеркәсіптік кешенін дамытуға, арттыруға және жоғарылатуға бағытталған. Шетелдік агроөнеркәсіптік кешенін дамыту жүйесі мен Қазақстандағы ұлттық азық-түлік тауарларының бәсекеге қабілеттілігін және ауылдық аумақтарды дамытудың тұрақтылығын қолдауға ұмтылуын салыстыра отырып, жүргізіліп жатқан Қазақстандағы агроөнеркәсіптік кешенді қолдау және дамыту бойынша 2013-2020 жылдарға арналған «Агробизнес-2020» бағдарламасы әзірленді.

Кілт сөздер: ауыл шаруашылығы, агроөнеркәсіп, агроөнеркәсіптік кешені, аграрлық сектор, бәсекеге қабілеттілігін арттыру.

Мақала өзектілігі: Агроөнеркәсіптіктің негізгі мәселелерінің бірі саланы терең экономикалық дағдарыстан шығару, қайта жаңарту және мемлекеттің халқын отандық азық-түлік өнімдерін қамту қауіпсіздігін қамтамасыз ету мақсатында Агроөнеркәсіптік тиімділігін арттыру.

Агроөнеркәсіптік жүргізуде экономикалық тетіктерінің тиімділігін жетілдіру қажеттілігі бүгінгі кезеңдегі даусыз, өте керекті қозғаушы күштердің бірі болып отыр. Өндірістің негізгі

саласының бірі азық-түлік мәселесін шешетін, Агроөнеркәсіптік өнімдерін өндіретін өндірістің өсімі әліде болса төмен жағдайда. Қалыптасқан жағдайды талдай отырып экономиканың ауылшаруашылығындағы шешілмей жатқан мәселелерді қарастырып, Агроөнеркәсіптік өндірісін ынталандыратын іс-шараларды жүзеге асыру қазіргі кезеңдегі маңызды мәселердің бірі.

Әлемдік экономикаға ықпалдасу біздің еліміз үшін маңызы зор өзекті мәселелердің бірі болып табылады. Дүниежүзілік сауда ұйымына кіру біз үшін - әлемдік бәсекелеске қатысу, бұл жерде ең бірінші тұтынушылардың мүддесі сақталынады – сатылатын зат неғұрлым сапалы, бағасы тиімді болса, соғұрлым өтімді болады.

[1]

Қазақстан дәстүрлі түрде агроөнеркәсіп елі болды, ал тың жерлерді игеру оны жалпы одақтық еңбек бөлінісінде ірі астық және ет өндірушілердің біріне айналдырды.

Қазақстан Республикасының Тәуелсіздік кезеңінде елдің агроөнеркәсіптік кешенінде айтарлықтай нәтижелерге қол жеткізілді: нарықтық қатынастар негізінде өндірістің тұрақты өсуі байқалады, Еңбек өнімділігі ұлғаюда, негізгі қорларды жаңарту және саланың инфрақұрылымын қалпына келтіру жүргізілуде, негізгі азық-түлік өнімдері бойынша өзін-өзі қамтамасыз етуге қол жеткізілді, дәнді, майлы дақылдар, балық аулау өнімдері экспортының айтарлықтай өсуі болды.

Елдің дамудың жаңа кезеңіне кіру бағыттарын айқындай отырып, Қазақстан Республикасының Президенті өз Жолдауларында Қазақстан экономикасының барлық салаларында жан-жақты жедел жаңғырту міндетін бірнеше ретке қойды.

Ауыл шаруашылығы Қазақстан экономикасының негізгі салаларының бірі болып табылады. Аграрлық сектордың даму деңгейі әрдайым қазақстандық қоғамның экономикалық және қоғамдық – саяси тұрақтылығының айқындаушы факторы ретінде әрекет етіп келеді.

Ауыл экономикасын көтеру мақсатында соңғы он жылда қаржы ресурстарымен бекітілген АӨК және ауылды дамыту және қолдау бойынша мемлекеттік және салалық бағдарламалар қабылданды.

Республика экономикасын дамытудың басым бағыттарының бірі бола отырып, ауыл шаруашылығының зор әлеуеті мен үлкен

резерві бар. Қазақстанның түрлі климаттық жағдайлары қалыпты жылу белдеуінің барлық дерлік дақылдарын өсіруге және мал шаруашылығын дамытуға мүмкіндік береді.

Агроөнеркәсіптік кешен (АӨК) — ауыл шаруашылығы шикізатын өндіру мен қайта өңдеуге және одан түпкілікті тұтынушыға жеткізілетін өнім алуға бағытталған экономиканың бірнеше салаларын біріктіретін ірі салааралық кешен. Бұл ауыл шаруашылығы мен өнеркәсіп салаларын қамтитын, ауыл шаруашылығы өндірісімен тығыз байланысты, ауыл шаруашылығы өнімдерін тасымалдауды, сақтауды, қайта өңдеуді, оны тұтынушыларға жеткізуді жүзеге асыратын, ауыл шаруашылығын техникамен, химикаттармен және тыңайтқыштармен қамтамасыз ететін, ауыл шаруашылығы өндірісіне қызмет көрсететін ел экономикасы салаларының жиынтығы.

Агроөнеркәсіптік кешен төрт саланы қамтиды:

1. Ауыл шаруашылығы, өсімдік шаруашылығы, мал шаруашылығы, фермерлік шаруашылықтар, жеке қосалқы шаруашылықтар және т. б. қамтитын АӨК өзегі.

2. Ауыл шаруашылығын өндіріс құралдарымен және материалдық ресурстармен қамтамасыз ететін салалар мен қызметтер: трактор және ауыл шаруашылығы машиналарын жасау, минералдық тыңайтқыштар, химикаттар өндіру және т. б.

3. Ауыл шаруашылығы шикізатын өңдеумен айналысатын салалар: тамақ өнеркәсібі, жеңіл өнеркәсіп үшін шикізатты бастапқы өңдеу жөніндегі салалар.

4. Инфрақұрылымдық блок-ауыл шаруашылығы шикізатын дайындаумен, тасымалдаумен, сақтаумен, тұтыну тауарларын саутумен, ауыл шаруашылығы үшін кадрлар даярлауды, АӨК салаларында құрылыс салуды айналысатын өндіріс.

Қазақстанның агроөнеркәсіп кешеніндегі жағдайды жалпы талдау мынаны көрсетті:

Қазақстанның аграрлық секторы келесі сипаттамаларға ие:

1. ауыл шаруашылығы мақсатындағы жердің жалпы көлемі – 222,6 млн. га., оның ішінде 24 млн. га (85 %);

2. ауыл халқының саны-7.3 млн. адам немесе ел халқының жалпы санынан 47,2 % ;

3. топырақ және өсімдік жамылғысының көлденең және тік аймақтануы күрт байқалады. Орман-дала және дала аймақтарында барлық жерлердің 10% - ы, шөлейт және шөлейт аймақтарда-шамамен 60% - ы, тау облыстарында-шамамен 5 %;

4. елдің барлық егіншілік аймақтары жылдық жауын – шашынның аздығымен сипатталады-150-320 ММ.;

5. теңізге шығудың болмауы, бұл сыртқы нарықтарға қол жеткізу үшін елеулі қиындықтар туғызады;

6. маусымаралық кезеңде қант, өсімдік майы, құс еті , көкөністер мен жемістер сияқты өнімдер түрлерін қоспағанда, тамақ өнімдерінің көпшілігін қамтамасыз етудің өзін-өзі қамтамасыз етілуі;

7. солтүстік өңірлердің дәнді дақылдар мен мал шаруашылығын өсіруге мамандануы; суарудың елеулі маңызы бар оңтүстік өңірлер өсірілетін дақылдардың (дәнді, майлы, жеміс-жидек дақылдары, көкөністер, мақта) ;

8. мал шаруашылығы саласы Қазақстан үшін дәстүрлі болып табылады, бұл ретте малдың 90% - ы халықтың үй шаруашылықтарында жатыр; [7]

Ауыл шаруашылығын мемлекеттік қолдау әлемнің көптеген елдеріне тән. Алайда мамандар оның әр түрлі нысандары мен мақсаттарын белгілейді. Мәселен, индустриялық экономикасы жоғары дамыған мемлекеттер ұлттық азық-түлік тауарларының бәсекеге қабілеттілігін және ауылдық аумақтарды дамытудың тұрақтылығын қолдауға ұмтылады. Яғни келіп түсетін дотациялар, субсидиялар мен жеңілдіктер нарықтық өзін-өзі реттеуді талап етілетін нәтижелілікпен қамтамасыз ете алмайтын міндеттерді шешеді.

Экономикасы өтпелі елдерде ауыл шаруашылығына деген көзқарас өзгеше. Мұнда өндірісті қайта құрылымдау және жедел жаңғырту міндеттері қойылып, ол әлемдік нарық талаптарына сәйкес келеді және осы елдердің халқын қолжетімді азық-түлікпен жеткілікті дәрежеде қамтамасыз ете алды. [6]

Қазақстанда агроөнеркәсіптік кешенді қолдау және дамыту бойынша 2013-2020 жылдарға арналған «Агробизнес-2020» бағдарламасы әзірленді, «Мемлекет Басшысының 2012 жылғы

14 желтоқсандағы «Қазақстан – 2050 «Стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауын іске асыру жөніндегі шаралар туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2012 жылғы 18 желтоқсандағы № 449 Жарлығына сәйкес. [2]

Бұл бағдарламада Қазақстан Республикасының Үкіметі Қазақстан Республикасында агроөнеркәсіптік кешенді дамыту жөніндегі 2013 - 2020 жылдарға арналған «Агробизнес-2020» бағдарламасын қаулы етті;

Бағдарламаның мақсаты Қазақстан Республикасының агроөнеркәсіптік кешені (АӨК) субъектілерінің бәсекеге қабілеттілігін арттыру үшін жағдайлар жасау болып табылады. Қойылған мақсатқа сәйкес келесі міндеттер әзірленді: АӨК субъектілерін қаржылық сауықтыру; АӨК субъектілері үшін тауарлардың, жұмыстардың және көрсетілетін қызметтердің экономикалық қолжетімділігін арттыру; Өсімдік шаруашылығындағы тауарлардың, жұмыстардың және көрсетілетін қызметтердің экономикалық қолжетімділігін арттыру; астық сақтау жөніндегі қызметтердің физикалық қолжетімділігін арттыру; АШТӨ үшін судың экономикалық қолжетімділігін арттыру.; мал шаруашылығында және тауарлы

балық шаруашылығында тауарлардың, жұмыстар мен көрсетілетін қызметтердің экономикалық қолжетімділігін арттыру; ауыл шаруашылығы шикізатын терең қайта өңдеу өнімдерін өндіру үшін тауарлардың, жұмыстар мен көрсетілетін қызметтердің экономикалық қолжетімділігін арттыру; қаржы қызметтерінің экономикалық қолжетімділігін арттыру; басым инвестициялық жобаларды іске асыру шеңберінде тауарлардың, жұмыстар мен көрсетілетін қызметтердің қолжетімділігін арттыру; білім беру қызметтерінің, аграрлық ғылым нәтижелерінің және консультациялық көрсетілетін қызметтердің экономикалық қолжетімділігін арттыру. [3]

АӨК субъектілерін қамтамасыз етудің мемлекеттік жүйелерін дамыту: фитосанитариялық қауіпсіздік жүйесін дамыту; Ветеринариялық қауіпсіздік жүйесін дамыту. АӨК мемлекеттік реттеу жүйесінің тиімділігін арттыру: ауыл шаруашылығына агрохимиялық қызмет көрсету тиімділігін арттыру; АӨК субъектілерін ақпа-

раттық қамтамасыз ету жүйелерін дамыту; ауыл шаруашылығы дақылдарын мемлекеттік сорттық сынау тиімділігін арттыру; АӨК субъектілері үшін мемлекеттік қызметтер көрсету жүйесін дамыту; суармалы жерлердің мелиоративтік жай-күйін мониторингілеу және бағалау тиімділігін арттыру; ауыл шаруашылығында техникалық реттеу жүйесін дамыту; АӨК-де мемлекеттік бақылау және қадағалау жүйесінің тиімділігін арттыру; Органикалық ауыл шаруашылығы өнімдерінің өндірісін және айналымын дамыту үшін жағдайлар жасау; ауыл шаруашылығы кооперациясын дамыту; агроөнеркәсіптік кешен саласындағы халықаралық ынтымақтастықты дамыту. [4]

Бағдарламаны іске асыруға республикалық және жергілікті бюджеттерде көзделген жалпы шығыстар 3122,2 млрд теңгені құрайды, оның ішінде:

1. 2013 жыл-339,7 млрд. теңге; 2014 жыл-466,0 млрд. теңге; 2015 жыл - 322,7 млрд. теңге;
2. 2016 жылы-340,7 млрд. теңге; 2017 жылы-383,5 млрд. теңге;
3. 2018 жылы - 406,9 млрд. теңге; 2019 жыл-414,3 млрд. теңге; 2020 жыл - 448,4 млрд. теңге.

Агроөнеркәсіптік кешеннің даму деңгейі көбінесе елдің экономикалық және азық-түлік қауіпсіздігі деңгейін анықтайды.

Топырақ-климаттық, әлеуметтік-экономикалық жағдайлардың әртүрлілігі, тарихи қалыптасқан ауыл шаруашылығы өндірісін табиғи-экономикалық аймақтар бойынша орналастыру мен мамандандыру қазақстандық өңірлердің АӨК даму деңгейлерінің айтарлықтай саралануына себепші болады және ел экономикасының осы маңызды секторының даму стратегиясын әзірлеу кезінде олардың ерекшеліктерін ескеруді талап етеді. Бұл ретте өңірлік агроөнеркәсіптік кешенді дамыту стратегиясы бірінші кезекте Агроөнеркәсіптік өндірісті жүргізудің тұрақтылығын және өңірді ауыл шаруашылығы өнімдерімен, шикізатпен және азық-түлікпен қамтамасыз ететін өндірістік әлеуетті ұтымды пайдалану есебінен экономиканың аграрлық саласындағы өніміне төлем қабілеті бар сұранысты неғұрлым толық қанағаттандыруға бағытталуы тиіс. [8]

Агроөнеркәсіптік кешенді өңірлік дамыту стратегиясының функцияларына бәсекеге қабілеттілікті қамтамасыз етуді, ресур-

старды бөлуді, басымдықтар мен негізгі мақсаттарды таңдауды, өңірдің (кәсіпорынның) күшті жақтарын капиталдандыруды және оның әлсіз жақтарын еңсеруді жатқызуға болады.

Нарықтық экономика жағдайында өңірлік АӨК-ні дамыту өзіне пайда алуды, тұрақты қаржылық жағдайды, халықты қолайлы баға бойынша тамақ өнімдерімен сенімді жабдықтауды, сондай-ақ саланың бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз ететін стратегиялар шеңберінде қабылданған аграрлық саясатқа сәйкес жүзеге асырылуы мүмкін.

Кез келген стратегияның негізінде нарықтағы бәсекелестік Күшін еңсеруге және тұтынушыларды тартуға мүмкіндік беретін бәсекелестік артықшылықтар жататынын атап өткен жөн. Бәсекелестік артықшылықтарға өңірдің ерекшелігіне байланысты әртүрлі формалар ие болуы мүмкін, бірақ оларға негізгі күш жұмсау қажет.

Ауыл шаруашылығы кәсіпорындарының бәсекелестік артықшылықтарын талдау әртүрлі объективті себептерге байланысты олар дәстүрлі тиімсіз экономикалық жағдайларда тұр деп айтуға негіз береді: ауыл шаруашылығы өнімдерінің басым бөлігі тез бұзылатын болып табылады; өндірілетін өнім бағасының өсуі көбінесе оның төлем қабілеттілігімен шектеледі; өнім ассортименті бірдей, бұл сала ішінде бәсекелестікті күшейтеді;

Өсімдік шаруашылығы саласын стратегиялық дамыту мыналарды қамтуы тиіс: өндірістің негізгі құралы және әрбір өңірдің ұлттық игілігі ретінде топырақтың құнарлылығын сақтау және ұдайы өндіру; ауыл шаруашылығы дақылдарының өнімділігін арттыру: (алқап, тұқым, тыңайтқыштар және т.б.); әрбір өңірде агроөнеркәсіптік кешенді дамытудың техникалық-технологиялық деңгейін арттыру. [5]

Мал шаруашылығы саласын стратегиялық дамыту мыналарға негізделуі тиіс: жұмыс істеп тұрғандарын қайта жаңарту және жабық жұмыс режимін қамтамасыз ететін жаңа үлгідегі кешендер құру жолымен мал шаруашылығы салаларын дамыту; сүтті және етті мал шаруашылығын басым дамыту.

Агроөнеркәсіптік кешенді жетілдіру мен жаңғыртудың негізгі шараларына біз жатқыздық: үлкен шығындарды талап ететін

жаңғырту үшін мемлекеттік және жеке қаражатты да тарту қажет; қаржыландырудың негізгі көзі мемлекеттік бағдарлама болуы мүмкін; жаңа енгізілімдерді енгізу кезең-кезеңімен жүргізілуі тиіс, яғни өндірістік қуатты арттыру, өнімнің өзіндік құнын төмендету, өндірістің материалдық шығындарын біртіндеп үнемдеу, өйткені жаңалықтарды енгізу бойынша дайындық жұмыстары жүргізіліп жатыр; жаңа енгізілімдерді енгізу процесін ұйымдастыру.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Н.Ә.Назарбаев. «Қазақстан-2030» стратегиялық даму жоспары:
2. Президентіміздің Қазақстан халқына Жолдауы. Астана, 2010
3. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы, «Жаңа онжылдық - жаңа экономикалық өрлеу -Қазақстанның жаңа мүмкіндіктері», Астана 2010 ж., қаңтар.
4. Қазақстан Республикасының ауылдық аумақтарын дамытудың 2004-2010 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын іске асыру жөніндегі 2007-2010 жылдарға арналған іс-шаралар жоспары туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2007жылғы қаулысы
5. Рахметова Р. Ө. Эконометрика: оқулық. – Алматы: Экономика, 2015. – 27,б.т.
6. Рахметова Р. У, Дуброва Т. А. Прикладные модели эконометрики. –Алматы: Экономика, 2011.– 324 с.
7. Айвазян С.А. Прикладная статистика. Основы моделирования и первичная обработка данных /С.А Айвозян, И.С. Енюков, Л.Д. Мешалкин. –М.: Финансы статистика, 1983.
8. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2018 жылғы 12 шілдедегі № 423 қаулысы.

Анализ процесса онлайн-обучения в сфере высшего образования в условиях режима ЧС из-за пандемии Коронавируса Covid-19: опыт нао «Университет Нархоз»

Шенин Андрей Сергеевич,

*Ph.D. Директор Евразийского центра
экономико-правовых исследований Школы права и
государственного управления*

*Бондаренко Елена Алексеевна, Магистр права Заместитель
директора Евразийского Центра экономико-правовых исследований
Школы права и государственного управления
НАО «Университет Нархоз»
Алматы, Казахстан*

Аннотация

Данная статья посвящена анализу эффективности обучения с применением онлайн-технологий в сфере высшего образования в Республике Казахстан из-за объявленного режима ЧС на фоне пандемии коронавируса COVID-19. Авторы статьи раскрывают процесс адаптации к новому формату обучения на примере НАО «Университет Нархоз», для анализа которого силами Евразийского центра экономико-правовых исследований было проведено исследование «Экстренный онлайн». В рамках данной работы авторы подытоживают итоги исследования и выделяют наиболее важные результаты, полученные в ходе интерпретации собранных данных. Особое внимание уделяется технической и методологической составляющим. В заключении авторы дают высокую оценку организации и подготовке Университета Нархоз к переходу на новый формат обучения в экстренных условиях.

Ключевые слова: онлайн, образование, Нархоз, Казахстан, коронавирус.

Analysis of the process of online learning in higher education in under the state of emergency due to the Covid-19 Coronavirus pandemic: experience of NJSC “Narxoz University»

Andrey S. Shenin, PhD

Director of Eurasian Center for Economic and Law Research

School of Law and Public Policy

NJSC “Narxoz University”

Almaty, Kazakhstan

Olena Bondarenko, MA

Deputy Director of Eurasian Center for Economic and Law Research

School of Law and Public Policy

NJSC “Narxoz University”

Almaty, Kazakhstan

Annotation

This article is devoted to the analysis of the effectiveness of learning using online-technologies in higher education in the Republic of Kazakhstan due to the state of emergency against the background of the COVID-19 coronavirus pandemic. The authors of the article reveal the process of adaptation to the new format of learning on the example of NJSC “Narxoz University”, for the analysis of which the Eurasian Center for Economic and Legal Research conducted a study “Emergency online”. In this paper, the authors summarize the results of the study and highlight the most important results obtained during the interpretation of the collected data. Special attention is paid to the technical and methodological components. In conclusion, the authors highly appreciate the organization and preparation of Narxoz University for the transition to a new format of training in emergency conditions.

Keywords: online, education, Narxoz, Kazakhstan, coronavirus.

Covid-19 Коронавирус пендемиясының тәртібі жағдайы жоғары білім беру жұмысын талдау: Нархоз Университетінің тәжірибесі

Шенин Андрей Сергеевич, Ph.D.

*Еуразиялық экономикалық-құқықтық
зерттеулер орталығы директоры Құқық және
мемлекеттік басқару мектебі*

Бондаренко Елена Алексеевна,

*МА Еуразиялық экономикалық-құқықтық
зерттеулер орталығы директорының орынбасары
Құқық және мемлекеттік басқару мектебі
НАО «Университет Нархоз» Алматы, Қазақстан*

Аңдатпа

Бұл мақала COVID-19 коронавирустық пандемия жағдайында жарияланған апаттық тәртіпке байланысты Қазақстан Республикасында жоғары білім саласындағы онлайн-технологияларды оқытудың тиімділігін талдауға арналған. Мақала авторлары «Нархоз университеті» КЕ АҚ мысалында жаңа білім беру форматына бейімделу процесін ашады, оған талдау жүргізу үшін Еуразиялық экономикалық және құқықтық зерттеулер орталығы «Жедел онлайн» зерттеу жүргізді. Осы жұмыс аясында авторлар зерттеу нәтижелерін қорытындылайды және жиналған деректерді түсіндіру кезінде алынған маңызды нәтижелерге назар аударады. Техникалық және әдістемелік құрастырушының бөлігі ерекше назар аударылады. Қорытындылай келе, авторлар Нархоз университетінің төтенше жағдайларда оқытудың жаңа форматына көшуге дайындығы мен ұйымдастырылуын жоғары бағалайды.

Түйінді сөздер: онлайн, білім беру, Нархоз, Қазақстан, коронавирус.

Режим Чрезвычайного положения, введенный президентом Республики Казахстан Касым-Жомартом Токаевым 16 марта 2020 г. на фоне пандемии вируса COVID-19, оказал сильное влияние на сферу высшего образования. Во исполнение указа правительства Республики Казахстан «О введении чрезвычайного положения в

Республике Казахстан», высшие учебные заведения были вынуждены приостановить аудиторные занятия и позволить иногородним студентам вернуться домой, а ввиду отсутствия точных прогнозов окончания режима ЧС, руководство ВУЗов отказались от переноса «выпадающих» занятий на более поздний срок. [1] Учебный процесс не может прерываться на неопределенный период в нарушение академического календаря, и университетам пришлось искать новые возможности для продолжения образовательного процесса. Единственным вариантом, способным относительно качественно заменить аудиторные лекции и общение с преподавателем, оставалось обучение с применением онлайн-технологий. В условиях ЧС ни один университет не смог предложить более или менее равноценной альтернативы.

Данная статья раскрывает особенно перевод образовательного процесса на онлайн-рельсы на примере некоммерческого акционерного общества «Университет Нархоз» (далее – Нархоз, Университет) – крупного частного высшего учебного заведения из г. Алматы. Команда исследователей из структурного подразделения Школы права и государственного управления НАО «Университет Нархоз» - Евразийского центра экономико-правовых исследований – провела два исследования, посвященных новым мерам обучения под названием «Экстренный онлайн».[2] Исследование включало в себя две части, первая из которых была посвящена опросу профессорско-преподавательского состава (56 участников), а вторая – опросу студенческого сообщества (193 респондента) относительно плюсов и минусов резкого перехода на новый формат обучения. Дополнительно, помимо интерпретации результатов исследования.

Онлайн-энциклопедия «Encyclopedia.com» дает определение процессу онлайн-обучения, как «гибкая система обучения, которая охватывает все компоненты образовательного процесса с помощью сети Интернет».[3] Данное определение весьма близко общепринятому пониманию обучения с помощью онлайн-технологий, который подразумевает общение ученика и учителя посредством специальных программ, платформ и приложения (Skype, Hangouts Meet, Zoom, Moodle, etc.). В Республике Казахстан вопрос инте-

грации элементов онлайн-образования в учебный процесс является одним из долгосрочных приоритетов развития страны и прямо указывается как необходимая мера для совершенствования образовательной среды в Стратегии «Казахстан-2050».[4] Во многом, местное понимание онлайн-обучения входит в комплексный термин «цифровизация», охватывающий многие сферы государственного управления, включая помимо образования и оказание услуг, и обратную связь от граждан, и многое другое.

Несмотря на все призывы к применению инновационных технологий, университеты не спешили заменять классические аудиторные лекции на занятия в Интернете. Как показали итоговые выводы исследования «Экстренный онлайн», преподаватели и студенты все же предпочитают личное общение и атмосферу знаний в здании университета домашнему уюту. Но в итоге, пандемия вируса COVID-19 вынудила университеты республики массово перейти на онлайн-обучение.

Практика Нархоза показала, что для успешного перехода на новый формат требуется исполнение сразу нескольких условий. Во-первых, у преподавателей и студентов дома должен быть в наличии как стабильный интернет, так и необходимое техническое оборудование (компьютер или планшет, веб-камера, микрофон). Во-вторых, должны быть разработаны четкие методологические основы для работы в режиме онлайн, которые регулируют учебный процесс в новом формате (расписание, презентации и т.д.). И в-третьих, необходима подписка или наличие корпоративного аккаунта университета для используемой платформы, поскольку наиболее популярные продукты могут иметь ряд ограничений (Zoom ограничивает время конференции 40 минутами, а Hangouts Meet не позволяет участвовать в видеоконференции более 10 участникам одновременно).

Данные проблемы были частично решены в Университете Нархоз еще на первых этапах распространения коронавируса по территории Республики Казахстан. Так, в личное пользование ППС на период карантина были в оперативном порядке закуплены и розданы гарнитуры (микрофон и наушники), веб-камеры и компьютеры, а стабильная работа на платформе Hangouts Meet была

обеспечена еще несколько лет назад при создании корпоративного почтового домена @narxoz.kz на базе продуктов от компании Google. Дополнительно, с преподавателями были проведены обучающие семинары и распространены инструкции по работе с онлайн-платформами. Как результат, большинство преподавателей Нархоза считают, что они были готовы к переходу на онлайн обучение – 62,5% ответили однозначно «да», и еще 26,8% - «да» с оговоркой на необходимость дополнительного инструктажа. Итого – 89,3% против 10,7%, ответивших «нет, мы не чувствовали себя подготовленными».

Таблица 1. Какие технические трудности вы видите при использовании новых онлайн-технологий для своих занятий? (Опрос для ППС) [2]

В целом, благодаря предпринятым мерам, технические трудности при работе онлайн из дома были отмечены лишь 13,7% опрошенных ППС. Наиболее же острым вопросом, который отметили 29,9% респондентов из числа ППС и 48,2% студентов остался «перебои с интернетом». Но здесь важно отметить, что вопрос стабильной работы Интернет-соединения не относится к компетенции Университета, и поэтому помочь студентам и преподавателям обеспечить четкую связь без «лагов» и разрывов невозможно. Од-

нако остальные технические вопросы удалось урегулировать достаточно оперативно.

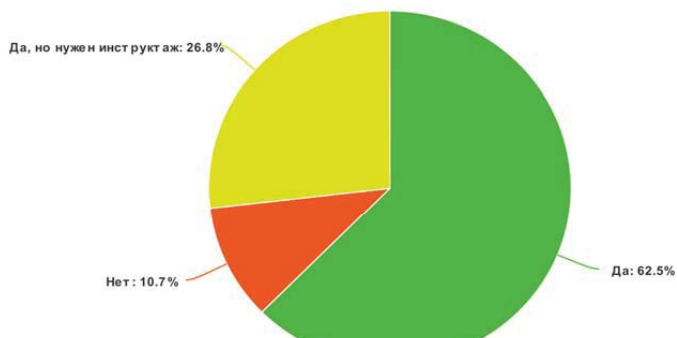

Таблица 2. Вы чувствовали себя подготовленным для проведения занятий в режиме онлайн? (Опрос для ППС) [2]

Также, стоит подчеркнуть, что технические трудности непосредственно влияют на процесс обучения, но вовсе не они оказались главной сложностью при переходе на онлайн-формат. При ответе на схожие вопросы об основных трудностях работы с применением онлайн-технологий и студенты, и ППС отметили вопрос концентрации и психологического комфорта. Со стороны ППС это выражалось в 50% поддержке ответа «Очень некомфортно читать 2 и более часов лекций в камеру», ведь зачастую студенты не желают включать свои камеры, отключаются микрофоны во избежание лишних шумов, и в итоге преподаватель видит экран монитора, черный объектив камеры и никаких доказательств того – внимательно ли слушают студенты лекцию или нет. В рамках открытых вопросов ППС неоднократно полагали, что многие студенты формально «заходят» на лекцию, продолжая при этом заниматься домашними делами. Студенты, в свою очередь, также отмечали, что в отсутствие личного контакта и ввиду множества отвлекающих факторов (родственники, шум телевизора, домашние дела), им трудно концентрироваться на лекции длительное время. К слову, эксперты в области образования Р.Рубин, Ф.Го, Д.Ким в статье «How Video Production Affects Student Engagement: an Empirical

Study of MOOC Videos» отмечали, что оптимальная продолжительность видеоролика, при которой студент максимально сконцентрирован и воспринимает информацию, должна составлять не более 6 (!) минут против 2 академических часов по 45-50 минут каждый в рамках стандартной университетской лекции с применением онлайн-технологий.[5] Правда, здесь важно оговориться, что «занятие с применением онлайн-технологий» - это категория очной формы обучения, а не дистанционной, и поэтому регламентируется нормативными документами Министерства образования и науки Республики Казахстан, а не университетами.

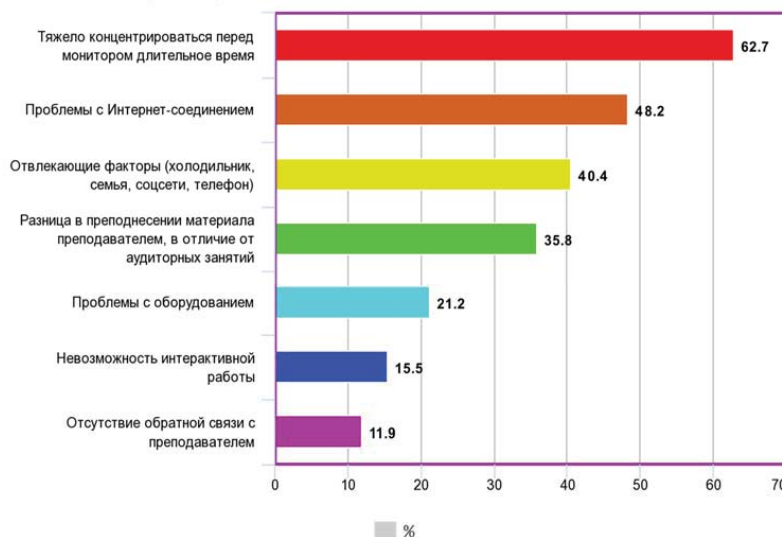

Таблица 3. Что для вас труднее всего в таком формате (опрос для студентов)? [2]

Дополнительно, было важно обработать материалы открытых вопросов, в которых ППС и студенты имели возможность изложить собственное мнение относительно плюсов и минусов нового формата. Среди респондентов голоса разделились на тех, кто выступает скорее за онлайн-формат и тех, кто поддерживает классическое аудиторное обучение. Среди сторонников онлайн-обуче-

ния отмечался в основном комфорт и удобство при работе из дома и экономия времени и денег на дорогу до университета и обратно. Другая же стороны отмечала, что такой формат лишает студентов важных элементов образовательного процесса – личного контакта с преподавателем, атмосферы знаний и «живого» общения с однокурсниками. Правда, важно оговориться, что обе стороны регулярно отмечали, что онлайн – это вынужденная мера в сложившихся условиях и альтернативы ей нет.

В целом, соотношение комментариев «за» и «против» в открытых вопросах достаточно четко коррелируется с ответом на вопрос для студентов «Опробовав на практике обе формы обучения, какую из них Вы предпочитаете?», где 81,9% ответило, что предпочитает аудиторные занятия в университете, а не онлайн-лекции в Интернете.

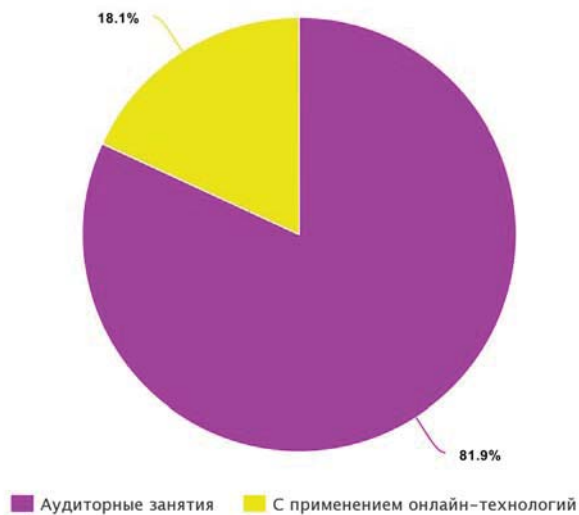

Таблица 4. Опробовав на практике обе формы обучения, какую из них Вы предпочитаете (опрос студентов)? [2]

В заключение можно отметить, что процесс адаптации к новой форме обучения в НАО «Университет Нархоз» оказался достаточно успешным. Университет смог оперативно решить все техниче-

ские трудности – закупил и раздал оборудование, сделал рассылку подробных инструкций, наладил стабильную работу онлайн-платформ. Как итог, ППС и студенты среди технических проблем отмечали в основном сбой в Интернет-соединении, что зависит от домашнего провайдера, а не от Университета. Одновременно с этим, было выяснено, что бытовой комфорт и удобство чтения и прослушивания лекций из дома, несомненно, привлекает ППС и студентов, однако подавляющее большинство студентов отмечает трудности с концентрацией перед монитором в течение длительного времени, в то время как ППС испытывает дискомфорт при чтении стандартных по хронометражу лекций (2 академических часа), глядя в черный объектив веб-камеры вместо «живой» аудитории. Как результат, подавляющее большинство респондентов благосклонно оценивает обучение с применением онлайн-технологий, но указывает, что в сложившихся обстоятельствах это вынужденная мера и есть желание вернуться в стены Университета сразу же после окончания карантина и режима ЧС.

Библиографический список

1. *О введении чрезвычайного положения в Республике Казахстан. Указ президента Республики Казахстан. URL: https://www.akorda.kz/ru/legal_acts/decrees/o-vvedenii-chrezvychainogo-polozheniya-v-respublike-kazahstan*

2. *Сотрудники школы провели исследование по вопросу применения онлайн-технологий в образовательной деятельности / Сайт Школы права и государственного управления НАО «Университет Нархоз». 29 марта 2020 г. URL: https://slpp.narhoz.kz/emergency_education/ (дата доступа 05.04.2020)*

3. *Онлайн-энциклопедия «Encyclopedia.com». URL: <https://www.encyclopedia.com/finance/finance-and-accounting-magazines/online-education> (дата доступа 06.04.2020)*

4. *Стратегия-2050. Официальный сайт. URL: <https://strategy2050.kz/ru/page/message/> (дата доступа 02.04.2020)*

5. *Philip J. Guo, Juho Kim, Rob Rubin. How video production affects student engagement: an empirical study of MOOC videos / Proceedings of the first ACM conference on Learning. March 2014, pp 41–50. URL: <https://doi.org/10.1145/2556325.2566239> (дата доступа 10.04.2020).*

Особенности реализации государственно-частного партнерства в Казахстане

Ускеленова А.Т. д.э.н.

КазАТК имени М. Тынышпаева

г. Алматы, Республика Казахстан

Аннотация

Статья посвящена актуальной на сегодняшний день проблеме исследования этапов и особенностей государственно-частного партнерства. Основное внимание в работе акцентируется на формах реализации ГЧП: институциональной и контрактной. Целью которых является формирование и усиление долгосрочного сотрудничества между государством и частным сектором путем объединения ресурсов для повышения уровня доступности и качества общественных благ и услуг.

Ключевые слова: государственно-частное партнерство, концессия, контракт, институт, проект, государство, частный бизнес

Түйін

Мақала мемлекеттік-жекеменшік серіктестіктің кезеңдері мен ерекшеліктерін зерттеу мәселесінің қазіргі заманына арналған. Жұмыстың негізгі бағыты МЖӘ жүзеге асыру нысандарына бағытталған: институционалдық және шарттық. Оның мақсаты қоғамдық тауарлар мен қызметтердің қол жетімділігі мен сапасын арттыру үшін ресурстарды біріктіру арқылы мемлекет пен жеке сектор арасындағы ұзақ мерзімді ынтымақтастықты қалыптастыру және нығайту болып табылады.

Кілт сөздер: мемлекеттік-жекеменшік серіктестік, концессия, келісім-шарт, институт, жоба, мемлекеттік, жеке бизнес

Abstract

The article is devoted to the current problem of studying the stages and features of public-private partnership. The main focus of the work is on the forms of PPP implementation: institutional and contractual. The purpose of which is the formation and strengthening of long-

term cooperation between the state and the private sector by pooling resources to increase the level of accessibility and quality of public goods and services.

Keywords: public private partnership, concession, contract, institute, project, state, private business

В соответствии с мировым опытом одним из важных механизмов обеспечения эффективной финансово-инвестиционной базы для строительства, модернизации, эксплуатации инвестиционных объектов, в текущих условиях ограниченности бюджетных ресурсов, является инструмент государственно-частного партнерства. При применении механизма ГЧП возникает вероятность возрастания производительности взаимовыгодного сотрудничества государства и частного сектора, улучшения качества предоставляемых видов услуг, ускоренного усовершенствования производственной инфраструктуры, что необходимо для диверсификации экономики. В Казахстане используются две формы государственно-частного партнерства: *институциональное* и *контрактное* (рисунок 1). Казахстан создал законодательную базу и наработал опыт по использованию одной из контрактных форм ГЧП, основанную на договоре концессии при инвестировании инфраструктурных проектов в транспортном и энергетическом комплексе страны.

Рисунок 1 – Направления и формы реализации ГЧП в Казахстане

Примечание – Составлено автором на основе источника []

Контрактная форма ГЧП в Казахстане реализуется при непосредственной координации специально созданной организации АО «Казахстанский центр государственно-частного партнерства» (Центр ГЧП), который выступает аналитическим и экспертным центром Правительства РК по использованию инструментов государственно-частного партнерства в Казахстане. Центр ГЧП оказывает услуги по исследованиям, обучению и консультированию, экспертизе и оценке реализации инвестиционных проектов, основанных на механизме ГЧП [1, с. 12].

Применение институциональной формы ГЧП осуществляется в основной мере через региональные социально-предпринимательские корпорации, деятельность которых будет рассмотрена далее. В соответствии с мировым опытом развитие ГЧП в определенной стране осуществляется через три основных этапа: подготовка, внедрение и совершенствование, что также характерно и для Казахстана (рисунок 2).

На этапе подготовки соответствующие институты изучают мировой опыт, анализируют действующую нормативно-правовую базу, определяют приоритеты государственной политики в сфере ГЧП, и также могут начать реализацию пилотных проектов.

На этапе внедрения ГЧП реализуется ряд мероприятий, таких как: создание национальной нормативно-правовой базы, разработка методических подходов и инструкций, формирование специализированного института координации ГЧП, расстановка приоритетов в сферах использования ГЧП и т.д. [2].

Этап совершенствования характеризуется ростом активности в области применения ГЧП и переходом к реализации сложных в исполнении инвестиционных проектов. На данном этапе возможно дальнейшее развитие нормативно-правовой базы, а также становление национальной модели реализации ГЧП-проектов.

В настоящее время, казахстанская модель развития ГЧП уже прошла подготовительный этап и переходит к процессу внедрения ГЧП (принят Закон РК «О концессиях», «О государственно-частном партнерстве», организована и функционирует специализированная организация по вопросам концессии (АО «Казахстанский центр ГЧП»), и имеются примеры успешно реализованных концессионных проектов).

Рисунок 2 – Этапы реализации ГЧП в Казахстане

Примечание – Составлено автором на основе источника [1, с. 12]

По ряду видов и форм ГЧП, использование которых в Казахстане не потребует значительных изменений в нормативно-правовой базе, при условии соблюдения основных принципов ГЧП, может и дальше применяться мировая практика. Исходя из этого, можно рассмотреть основные виды и формы ГЧП с учетом действующей нормативно-правовой базы реализации ГЧП-проектов (таблица 1).

Среди рассмотренных пяти распространенных форм ГЧП, в условиях нормативно-правовой базы Казахстана можно реализовать два – контракты на предоставления услуг и на управление и содержание. Использование форм как «Контракт на эксплуатацию и содержание» и «Контракт на строительство-эксплуатация-владение и выведение из государственного сектора» на этот период обуславливает совершенствование существующей нормативно-правовой базы. Однако, потенциал применения их на этот период в Казахстане не достаточен. Первая форма применяется на основе принципа доверительного управления, и характеризуется организацией управляющей компании, и в соответствии с некоторыми причинами недостаточно актуальна в условиях казахстанской экономики. Вторая форма в соответствии с определенными особенностями, как

промежуточной формы между концессией и приватизацией, считается более сложной для использования в условиях Казахстана.

Таблица 1 – Нормативно-правовое обеспечение форм ГЧП в действующем законодательстве Казахстана

Формы ГЧП	Анализ действующего законодательства
1	2
Контракт на предоставление услуг	В законодательстве не делается различий между формой ГЧП и традиционным госзаказом услуг. Зачастую сложно определить грань между нами Для формы ГЧП характерно применение системы оценки качества услуг: правительство заранее устанавливает ключевые показатели эффективности и оплачивает услуги частной стороны в зависимости от выполнения этих показателей В рамках действующего законодательства реализация данной формы ГЧП возможна при условии соблюдения принципов ГЧП
Контракты на управление и содержание	ГЧП может быть реализовано в рамках действующего законодательства по вопросам госзакупа, согласно которому госорган может выставлять на конкурсный лот управление и содержание госсобственности, необходимых для обеспечения функционирования, а также выполнения гос. функций Реализация данной формы ГЧП в рамках действующего законодательства возможна при условии соблюдения основных принципов ГЧП
Контракты на эксплуатацию и содержание	В рамках таких контрактов частная сторона принимает на себя обязательство по управлению и содержанию, а также по финансированию операционных, иногда части капитальных затрат Данная форма ГЧП в действующем законодательстве не урегулирована
Контракты на проектирование, строительство, финансирование и эксплуатацию	Создана законодательная база для реализации концессионных проектов. Успешное развитие данной формы ГЧП возможно при условии дальнейшего совершенствования законодательной и институциональной базы
Контракты строительство – эксплуатация – владение и выведение из государственного сектора	Данная форма является промежуточной между концессией и приватизацией. В отличие от концессии срок возврата объекта государству не устанавливается, в отличие от приватизации – ответственность перед населением за оказание услуги, определенной в соглашении ВОО, остается за государством Данная форма ГЧП в действующем законодательстве не урегулирована
Примечание: составлено на основе [

Таким образом, все представленные формы имеют определенные сильные и слабые стороны, которые приведены в нижеследующей таблице 2.

Таблица 2 – Преимущества и недостатки, возникающие при реализации основных форм ГЧП

Формы ГЧП	Описание	Преимущества	Недостатки
Контракты на предоставление услуг	Частной компании поручается только обслуживание объекта государственной собственности: техническое содержание, технологический надзор и ремонт	Возможность проведения частным сектором профессиональной технической экспертизы	Нежелательно когда происходит значительное улучшение обслуживания данного объекта при слабом общем управлении инфраструктурой
Контракты на управление и содержание	Частная компания управляет объектом, неся при этом ответственность перед государством за управление и получая вознаграждение по результатам своей работы	Выгоды в эффективности управления	Получение выгоды может вызвать трудности, т.е. государство остается ответственным за инвестиции
Контракты на эксплуатацию и содержание	Частная компания берет в лизинг, принадлежащий государству объект, несет ответственность за его содержание, получает прибыль и выплачивает лизинговые платежи	Коммерческий риск у частного сектора, который дает сильные стимулы для эффективной работы	Необходима соответствующая административная структура, при этом государство остается ответственным за инвестиции
Контракты на проектирование, строительство, финансирование и эксплуатацию (в том числе концессии)	Государство передает частной компании, принадлежащий ему объект на срок, определенный концессионным соглашением, при этом частная компания несет риск не только по его эксплуатации и содержанию, но и по инвестициям, а по истечению срока действия соглашения объект передается государству	Наличие потенциала в высокой эффективности в эксплуатации и инвестициях	Требуется значительный вклад государства и надежная регулятивная система
Контракты на строительство, владение и эксплуатацию (ВОО, выведение из государственного сектора)	Государство передает частной компании, принадлежащий ему объект, при этом не оговаривается на какой срок объект передается. От приватизации отличается тем, что ответственность перед населением за оказание услуг остается за государством. Поэтому государство может в любое время отменить действие такого контракта	Наличие потенциала в высокой эффективности в эксплуатации и инвестициях	Требуется надежная регулятивная система
Примечание: составлено на основе [

В Казахстане, как и в ряде стран мира, наиболее распространённой формой ГЧП выступает концессия, которая несет в себе принципы полного инжиниринга. Причиной этого является то, что в концессиях имеется наибольшая сбалансированность распределения рисков участников концессионных соглашений, чем в других формах реализации ГЧП-проектов. Исходя из этого, собственно на концессионные проекты ориентируются в необходимости развития в целом механизмы ГЧП.

Подытоживая количество реализуемых в Казахстане проектов ГЧП можно отметить следующие особенности:

- общее количество реализуемых проектов ГЧП (27 ед.) относительно мировых тенденций очень незначительно и имеет слабую тенденцию к увеличению, что свидетельствует о том, что необходимость развития механизмов ГЧП носит в большей степени декларативный характер, и следует отработать очень много организационных и нормативно-правовых вопросов;

- по отдельным сферам деятельности, таким как ЖКХ и инфраструктура ЖКХ, спорт и туризм, а также по таким регионам как, г.Алматы, Акмолинская, Атырауская, Жамбылская, Костанайская, Кызылординская, Павлодарская области отсутствуют реализуемые проекты, что следует проработать соответствующим министерствам и региональным акиматам. Преимущества ГЧП является общеизвестным фактом, и неиспользование их в текущих условиях в качестве фактора повышения инвестиционной активности недопустимо;

- незначительное количество реализуемых проектов и слабое отраслевое и региональное распределение свидетельствует о низком инновационном потенциале реализуемых ГЧП проектов, где основная масса ориентирована на инфраструктуру, где использование отечественного научного потенциала отсутствует.

В целом развитие концессии в приоритетных отраслях экономики Республики Казахстан на данный момент носит несистемный характер. Несмотря на то, что уже имеются положительные примеры сотрудничества государства и частного сектора дальнейшее развитие механизма концессии характеризуется слабыми темпами. Ряд проектов был приостановлен в виду несоблюдения

договоров, некоторые проекты не могут пройти стадию выбора поставщиков и участников. По некоторым не выработана единая позиция заинтересованных органов, степень подготовки других затруднительно оценить. При этом есть и положительные тенденции, завершение заявленных ранее концессионных проектов позволили улучшить транспортную инфраструктуру страны, многообещающим выглядят планы по использованию механизма концессии в сферах образования и здравоохранения.

В этой связи, необходима проработка ряда вопросов, касающихся кроме совершенствования законодательной базы, с одной стороны, повышения инвестиционной привлекательности, и с другой стороны, качества планирования и подготовки концессионных проектов центральными и местными исполнительными органами.

Библиографический список

- 1. Концепция развития государственно-частного партнерства в Республике Казахстан до 2014 года. – <http://kzppp.kz/ru>*
- 2. Ведомости Парламента Республики Казахстан. - 1996 г. - № 2, ст. 182. В редакции Закона РК от 12.01.2007 г. № 226-III*
- 3. Сарсенгалиева А.С. Государственно-частное партнерство: зарубежный и казахстанский опыт организации: дис. ... магистра экономических наук. – <http://www.inti.kz/ru>*

Международные аспекты внедрения Community Relationships Management

Турарова Ш.Е.

студентка 4 курса Университета Нархоз, специальность ГиМУ

Казахстан, Алматы

Научный руководитель д.э.н., проф. Кантарбаева Ш.М.

Аңдатпа

Мақалада қоғамды мемлекеттік процестерге тартудың халықаралық аспектілерін ашу. Мақалада шетелдік тәжірибенің мәнін көрнекі көрсету мақсатында CoRM технологияларын қолданудың

жекелеген жағдайлары мен модельдеріне баса назар аударылады. Ғылыми жаңалық Қазақстанда қолданылуы мүмкін белгілі бір модельдерді қарастырудан тұрады. Нәтижесінде ықтимал қателерді есепке алу және азаматтармен өзара іс-қимылдың жеке жүйесін табысты құру үшін жұртшылықты тартудың шетелдік үлгілерін зерттеу қажеттілігі анықталды.

Кілт сөздер: Қоғамдық қатынас, басқару технологиясы, реформа, азаматтық қоғам

Abstract

The article contains reveal the international aspects of public engagement in state processes. The article focuses on individual cases and models of CoRM technologies application for the purpose of visual representation of the essence of foreign experience. The scientific novelty lies in the consideration of certain models that can be used in Kazakhstan. As a result, it is necessary to study foreign models of public engagement in order to take into account possible mistakes and successfully build their own system of interaction with citizens.

Keywords: Community engagement, management technology, reform, civil society

Оценка процесса взаимодействия государственного и общественного институтов для дальнейшего улучшения данного явления выступает одним из важных этапов определения наиболее перспективных направлений их эффективного сотрудничества. Исходя из необходимости анализа и управления процессами взаимной работы с населением, стали употреблять термин «Community relationship management» (CoRM), отражающий деятельность государственных органов в отношении построения коммуникационных связей с обществом. Он возник в результате применения принципов Системы управления взаимоотношениями с клиентами (Customer Relationship Management - CRM, CRM-система) - прикладного программного обеспечения для организаций, предназначенного для автоматизации стратегий взаимодействия с заказчиками (клиентами) [1].

В республике развитие общественных институтов и их взаимодействие с государственными структурами находится на среднем уровне - процесс разработки и внедрения программ по прямому сотрудничеству с гражданами сформирован и наблюдается повышение их активности путем участия в экономических, правовых и иных мероприятиях, проведения инициативных встреч различного уровня, использования разных методов и инструментов информирования о своих проблемах и идеях. В сложившихся условиях анализ опыта других стран и его адаптация к местным условиям, позволят выработать систему мер по развитию института взаимодействия.

Многие иностранные модели показывают четкое разделение методов и способов в соответствии с уровнями взаимодействия государства и общества (рис.1).

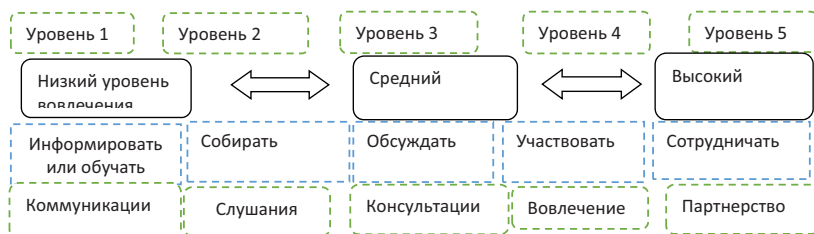

Рис. 1 - Механизм вовлечения общественности в процесс принятия решений Министерства здравоохранения Канады

Источник: [2]

Из данной модели мы видим четкое разграничение и обозначение аспектов взаимодействия с обществом. Разграничение уровней вовлечения граждан присутствует в моделях множества структур, так как это позволяет оценить текущее состояние данной деятельности. Уровни 2 и 4 представляют собой переходные промежутки, характеризующиеся процессами сбора информации и проведением некоторых мероприятий.

Существование таких процессов как коммуникации, слушания, консультации, партнерские действия и механизмы сотрудничества представлены характерными для подходящих уровней вовлечения

общественности, что показывает четко сбалансированную и построенную систему связей (рис.2).

Информирование	Консультирование	Включение	Сотрудничество	Наделение полномочиями			
Предоставление информации только обществу	Обращение к общественности для обратной связи	Вовлечение в разработку альтернативных вариантов или «навязывание вариантов»	Работа с общественностью с целью формулирования вопроса и разработки альтернатив для обсуждения	Привлечение общественности к принятию решений/ разрешению проблем в рамках регламента совета			
Примеры	Мы будем держать вас в курсе	Мы будем держать вас в курсе, учитывая ваши вопросы и проблемы, оповещать о проделанной работе на основе ваших обращений	Мы будем работать совместно для нахождения альтернативных методов решения проблем	Мы будем обращаться к вам за советом при принятии решений и максимально опираться на эти советы при принятии решений	Мы будем воплощать в жизнь ваши предложения		

Рис. 2 - Модель вовлечения общественности Калифорнии (США)

Источник: [3]

Модели Канады и Америки основываются на максимально возможном учете мнения граждан для совершенствования системы и удовлетворения потребностей людей. Любая деятельность по взаимодействию с группами граждан в данных странах и их субъектах построена на процессах демократизации, что позволяет учесть множество мнений без дискриминации какой-либо группы людей (рис.3).

Наличие большого количества кооперативов и общественных объединений дает хорошую почву для построения доверительных отношений и развития сотрудничества с различными группами граждан и разными слоями населения. Тем самым, данные модели отражают всю ширину охвата населения.

Вместе с положительными сторонами, данный процесс протекает не всегда гладко. Так, одним из примеров неоднозначности принимаемых решений по вовлечению общественности является привлечение в 2012 году населения Великобритании к проблеме детской бедности. Работа велась с заинтересованными группами лиц - детские больницы, благотворительные фонды, дети и подростки. Несмотря на положительное восприятие в обществе этого инструмента, исполнители отмечали значительные затруднения в реализации опроса в связи с необходимостью широкого и целенаправленного охвата. Это и послужило одним из оснований для критики данного процесса: недостаточный охват и недонесение информации в полном объеме; подрыв доверия общественности в вопросах предоставления результатов деятельности широкой публике [4].

Рис. 3 - Механизм привлечения общественности
Министерства транспорта США

Источник: [5]

Наличие большого количества кооперативов и общественных объединений дает хорошую почву для построения доверительных

отношений и развития сотрудничества с различными группами граждан и разными слоями населения. Тем самым, данные модели отражают всю ширину охвата населения.

Процессы вовлечения общества в крупномасштабные государственные проекты можно ярко продемонстрировать на примере строительства нефтегазопровода Northern Gateway Pipeline в Канаде. Для реализации, крупных проектов, затрагивающих множество сфер, включая экологическую, безусловно требуется оценка общественности. В данной ситуации был собран экспертный совет из трех человек, который должен был оценивать ход работы утверждать действия по реализации проекта с учетом всех пожеланий общественности и оценкой возможных рисков. Данный метод довольно часто применяется и является распространенным в отличие от прямого взаимодействия с большим количеством граждан, так как он более оптимизирован.

На примере зарубежного опыта видно, что схемы и построение процесса и механизмов взаимодействия с гражданами в полной мере отражают базу потребностей государства и общества для отдельно взятой страны. На модели различных стран влияет уровень демократизации общества, опыт в построении общественных связей, а также доля граждан, заинтересованных в государственной деятельности.

Все модели взаимодействия с населением и организации совместной работы имеют под собой единую основу, разработанную Организацией Объединенных наций в 1948 году (ООН). Статья 19 «Всеобщая декларация прав человека» (Генеральная Ассамблея ООН, 10 декабря 1948 года), статьи 19 и 20 Международного пакта о гражданских и политических правах (Генеральная Ассамблея ООН, 16 декабря 1966 года) закрепляют права человека на свободу убеждений и свободное выражение своего мнения. Международный пакт о гражданских и политических правах предусматривает определенные гарантии против произвольного ограничения права на доступ к информации. В наиболее общей форме проблемы организации и деятельности СМИ урегулированы в ст.10 Европейской конвенции о защите прав человека и основных свобод от 4

ноября 1950 года. Опираясь на международные правовые стандарты организаций, каждое государство строит свою модель или же адаптирует имеющиеся. Существенные различия возникают, когда имеется разный уровень экономического и социального развития страны. Так, у развитых и развивающихся стран имеются отличия в вопросах формирования связей с обществом. Здесь играет роль опыт, наличие технологий, а также ментальность и внешние отношения (табл. 1).

Для РК присущи пункты таблицы, относящиеся к развивающимся странам. Мы можем предположить, что имеются предпосылки для развития данного процесса при эффективном нивелировании возможных затруднений и проблем. Согласно многим пунктам в плане развития взаимоотношений с обществом, Казахстан имеет непрерывное развитие, что позволяет предполагать о возможности успешного развития [6].

Сравнение стран с разным уровнем регулирования общественных отношений, способствовало определению основных направлений, необходимых для достижения успеха и прогресса. Так, мы можем сказать, что развитие гражданского общества и объединений может дать большой рост для построения взаимовыгодных отношений между государством и гражданами. Однако, большое количество общественных организации, тоже может отрицательно влиять на результаты такой деятельности.

Говоря о целях устойчивого развития (ЦУР), вопрос привлечения общественности к проблемам государства является вспомогательной и опорной точкой в делах некоторых целей. К примеру, в вопросах экологии и гендерного равенства невозможно достичь успехов без построения диалога с населением. Используя возможность учета мнения населения всегда можно внести изменения с большей долей прозрачности и полезного эффекта, что может быть использовано и для развития инфраструктуры и ориентации в принятии многих решений. Наибольший результат в данных вопросах дает грамотное донесение и открытый диалог.

Таблица 1 - Сравнение сильных и слабых сторон развитых и развивающихся стран

<p>+</p> <p>Имеется четкий механизм с большинством прецедентов</p> <p>Сформировалась система доверия</p> <p>Ориентация на различные группы населения</p> <p>Возможность проведения более точного анализа на основе многолетнего опыта</p> <p>Высокий уровень технологий</p>	<p>+</p> <p>Возможность внедрения различных моделей, построенных на опыте развитых государств</p> <p>Более удобно внедрение новых механизмов</p> <p>Возможность построения доверия, принимаемая во внимания возможные ошибки</p>
<p>-</p> <p>Сложность в введении кардинальных изменений</p> <p>Широкий круг в плане общественных объединений</p> <p>Обособленность общественных структур</p>	<p>-</p> <p>Сложность в донесении до населения, которое менее информировано</p> <p>Малое количество активных гражданских коллективов</p>

Источник: Составлено автором на основе изучения опыта США, Великобритании, Канады, России и Казахстана

У таких развивающихся стран как наша, есть возможность успешного внедрения новых механизмов сотрудничества и вовлечения общества в государственное управление, что дает предпосылки к их успешному развитию. К аспектам, которые требуют внимание, прежде всего, относится информирование и политическая грамотность населения. При обращении внимания на этот пункт понимание как граждан, так и государства в плане обеспечения сотрудничества, значительно возрастает.

Источники:

1. *CRM со скоростью света. Привлечение и удержание клиентов в реальном времени через Интернет, Пол Гринберг, Издательство: «Символ-Плюс», — 2007*
2. *Canadian Institutes of Health Research. Library and Archives Canada. About Royal Commissions. Government of Canada, 2013. // <http://www.collectionscanada.gc.ca/databases/indexcommissions/001079-120-e.html>*

3. National Council on Citizenship. *Golden Governance: Building Effective Public Engagement in California*. Washington DC: National Council on Citizenship, 2011. // <http://ncoc.net/Beyond-Three-Minutes-at-the-Mic-Purposes-and-Processes>

4. Secretary of State for Work and Pensions, UK Government. *Measuring Child Poverty: A Consultation on Better Measures of Child Poverty* (2012)

5. United States Department of Transportation (DOT). *Department of Transportation's Open Government Plan: Public Engagement Model*. Washington DC: DOT, 2013. // <http://www.dot.gov/open/plan-chapter1>

6. Четвертый раунд мониторинга Стамбульского плана действий по борьбе с коррупцией. КАЗАХСТАН. Промежуточный доклад (19-е заседание, 3-5 июля 2018 года) // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=38224240

Роль электронного правительства в государственном управлении

Рысбекқызы Назерке

Жәнібек Аружан Арманқызы

студенты 3 курса специальности «ГиМУ»

Школа права и государственного управления

Университет Нархоз

Казахстан, г. Алматы

Научный руководитель: к.э.н. Рыскулова М.М.

Аннотация

В статье рассматриваются вопросы взаимоотношения государства и электронного правительства как одной из важных проблем в обществе, так как страна требует автоматизации государственных услуг. Новый уровень обслуживания населения при государственном управлении был оптимизирован посредством цифровизации, пройдя большие изменения и этапы. Определено, что «электронное правительство» обеспечивает прямые отношения между населением и государством, различные социальные услуги, в результате-возможность открытого диалога с государственными служащими любого уровня, что делает «электронное правитель-

ство» не только доступным, но и интерактивным. Сделан вывод о том, что цифровизация обеспечит прозрачность государственных структур и простой и дешевой доступ к государственным услугам, способствуя сокращению коррупции для государства.

Ключевые слова: электронное правительство, социально-экономическое развитие, цифровые технологии, автоматизация, государственное управление и регулирование.

The role of e-government in public administration

Rysbek Nazerke

Zhanibek Aruzhan Armankyzy

3rd year students of the specialty "State and local administration»

School Law and public administration

Narxoz University,

Almaty, Republic of Kazakhstan

Scientific supervisor: associate Professor Ryskulova M. M.

Annotation

The article examines the relationship between the state and e-government as one of the important problems in society, since the country requires the automation of public services. The new level of public service under public administration has been optimized through digitalization, going through major changes and stages. It is determined that "e-government" provides direct relations between the population and the state, various social services, as a result-the possibility of an open dialogue with civil servants of any level, which makes "e-government" not only accessible, but also interactive. It is concluded that digitalization will ensure transparency of state structures and simple and cheap access to public services, helping to reduce corruption for the state.

Keywords: e-government, socio-economic development, digital technologies, automation, public administration and regulation.

Мемлекеттік басқарудағы электронды үкіметтің рөлі

Рысбекқызы Назерке

Жәнібек Аружан Арманқызы

Құқық және әлеуметтік ғылым мектебі

3 курс, «Мемлекеттік және жегілікті басқару» мамандығы

Нархоз университеті,

Алматы қ., Қазақстан

Ғылыми жетекші: э.ғ.к. Рысқұлова М.М

Әлем гуманитарлық ғылымдарды танымның дәстүрлі әдістерімен сәйкес келмейтін өзгерістер табалдырығында тұр. Инновациялық феномен күш пен ауқымға ие болды, көптеген адамдардың айтуы бойынша, адамзат технологияның жаңа дәуіріне кіру қарсаңында. Мемлекеттік басқаруда, әлеуметтік-экономикалық дамуының негізгі міндеттерін іске асыру цифрлық технологияларды әлеуметтік және бизнес-процестерде табысты енгізумен тығыз байланысты. Алайда, бұл айқын мақсаттарға мемлекеттік басқару саласын цифрландыру шеңберінен тыс қол жеткізуге болмайды. Қазіргі таңда, Қазақстанда мемлекеттік басқаруда сандық сервистер мен технологияларды практикалық енгізу және игеру бойынша үлкен жұмыс жүргізілуде. Қазақстанда электрондық үкімет құру идеясын алғаш рет мемлекет басшысы Нұрсұлтан Назарбаев 2004 жылы жариялады. Сол жылы елде оның негізгі кезеңдерін анықтайтын электрондық үкіметті қалыптастыру бағдарламасы бекітіліп, 2006 жылы алғаш рет Қазақстан Республикасының электрондық үкімет порталы іске қосылды. Электронды үкіметтің дамуы 4 кезеңнен өтті. Жаһандану кезеңінің үлкен өзгерістерімен, электрондық үкімет порталы ақпараттық, интерактивті, транзакциялық және трансформациялық кезеңдерінен аяқ басып, цифрлық-технология дәуірінде жетілуде.[3] Мемлекеттік органдардың қызметтері мен жұмысы порталда толық ақпараттандырылуы, халықтың кезекте уақыт жоғалтпай және мекемелер бойынша жүгірмей, қолжетімді түрде интернет арқылы кез-келген мемлекеттік мекемелерге сұраныс жіберіп, анықтама алу қарқынды жұмыс жасалып жатыр. Сонымен қатар, азаматтардың айыппұлдар мен салық, коммуналдық қызмет төлемдерін төлеу мүмкіндігі де бар.

Қазіргі таңда, электрондық үкіметтің барлық қажетті базалық компоненттері, деректер базасы, мемлекеттік және мемлекет аралық шлюздер құрылып, ақпараттық жүйелерді интеграциялау есебінен әрбір азамат үшін электрондық үкіметтің қолжетімділігі қамтамасыз етілген. Электрондық үкіметті қалыптастыру кезінде жүйелі тәсіл есебінен 2008-2014 жылдар аралығында БҰҰ-ның электрондық үкіметті дамыту бойынша рейтингінде Қазақстан 53 позицияға, 81-ден 28-орынға көтерілді. Бүгінгі күні электрондық үкіметтің инфрақұрылымы арқылы 900-ден астам қызмет пен сервис көрсетіледі. Порталдың қазақстандықтар арасында танымалдығы артып, пайдаланушылары елдің экономикалық белсенді халқының 50% - дан астамын құрап отыр және оларға 130 миллионнан астам электрондық қызмет көрсетіледі. Осылайша, Қазақстандағы халық пен мемлекет арасындағы тиімді байланысты, мемлекеттік басқару және цифрлы әлемнің көмегін жаһандану кезінде технологиялар арқылы толықтай қамтамасыз етіп отыр деп ойлаймыз.

«Электрондық үкімет» - ғаламтор желісі арқылы мемлекеттік органдардың жұмысына негізделген ақпараттық технологияларды кең қолдануға барынша бағдарланған азаматтарға және ұйымдарға қызметтерді ұсыну. Мемлекеттік органдардың халықпен және ұйымдармен өзара іс-қимылындағы коммуникацияның негізгі құралы - ғаламтор, адамдар үшін барынша қолжетімді электрондық өзара іс-қимыл құралы болып табылады.

Мемлекеттік басқаруда «электрондық үкімет» технологияларын енгізу ел экономикасының өсуін жеделдетуге, бюрократиялық рәсімдерге арналған шығындарды азайтуға, мемлекеттік мекемелер жұмысының тиімділігі мен еңбек өнімділігін арттыруға, әртүрлі ақпаратқа еркін қол жеткізу, мемлекеттік органдардың неғұрлым ашық жұмысын құру, бюрократиялық кедергілерді азайту, сыбайлас жемқорлықты төмендету есебінен халықтың азаматтық қоғамды қалыптастыруға қатысу мүмкіндігін кеңейтуге мүмкіндік береді.

Адамның өміріне машинаның ену феноменінің ерекшелігі және оның әлеуметтік салдары кейбір ірі философтарды өте ұзақ толғандырды. Жүз жыл бұрын орыс ойшылы Н. А. Бердяев (1874-1948) былай деп жазды: «машина өнертабысы... жаңа машина

тәуелділік пен құлдық нысанын қалыптастырады. Адамға және табиғатқа ұқсас қандай да бір жұмбақ күш адам өміріне кіреді, табиғи емес үшінші элемент... адамға да, табиғатқа да қорқынышты билік жүргізеді «. [1]

Француз философы Жан Бодрийяр (Jean Baudrillard, 1929-2007) өткен ғасырдың 80-ші жылдарының соңында « біз нәтижелер себептердің жоғалуымен көбейетін қоғамда өмір сүреміз, бұл барлық жүйелердің ерекше бітелуіне, функционалдықтың артықшылығынан жойылуға әкеп соқтырады «.[2]

Мемлекеттік басқару жүйесінде, бір жағынан, кейбір шешімдерді жылдам ғана емес, нақты уақыт режимінде қабылдауға мүмкіндік пайда болды. Бұл мемлекеттік басқарудағы цифрландырудың үлкен артықшылығы. Көптеген процестер (мемлекеттік сатып алулар, есептілік, шешімдер жобалары) азаматтар үшін транспарентті болады. Екінші жағынан, заманауи әлем - атомдалған, мәдениет және өркениеттілік тұрғысынан ажыратылған. Даралық индивидуализммен алмастырылады. Алғысахнаға әрбір азаматтың мүдделеріне қауіп төндіретін стандарттар, регламенттер, ауқымды жүйелер шықты.

Сонымен, мемлекеттік басқару жүйесін дамытудың қазіргі кезеңі:

- жаңа технологиялық іргетаспен;
- мемлекеттік басқаруды цифрландырудағы «қакпандардың» болуымен;
- қоғам дамуының таяу және орта мерзімді сценарийлерін және мүмкін болатын мемлекеттік басқару жүйесінің эволюциялық трансформацияларын ұғыну қажеттілігі.

Ақпараттық технологиялардың біздің өмірімізге жаппай енуі - бұл мегатренд. Бұл жаңа тәртіп. Бұл факт. Жаңа жүзжылдықтың басынан бастап он тоғыз жыл ішінде Интернет желісін пайдаланушылардың саны шамамен 11 есеге өсті: 2000 жылы — 400 млн. пайдаланушы, 2019 жылы — 4,3 миллиард пайдаланушы. Тағы бірнеше жылдан кейін планетаның әрбір тұрғыны қолжетімді түрде онлайн режимінде өмір сүретін болады. Алдағы 50 жылда біз 20-30 жыл бұрын болжай алмаған өзгерістерді көреміз. Қазіргі заманғы дамудың мәні әлемдік экономиканың барлық негізгі

көрсеткіштерінің өсуі экспоненциалды болып табылатынында. Себебі, қазіргі кезеңде мемлекеттік басқару жүйесін дамытудың диалектикасы жақсы көрінеді. Өткен 30 жыл ішінде мемлекеттік басқарудың базалық моделі өте белсенді эволюция жағдайында болды.:

- I кезең: Электрондық үкімет (e-government)
- II кезең: Ашық үкімет (open government)
- III кезең: Ақылды үкімет (smart government)

Мемлекет пен азаматтың өзара іс-қимылының нысандары мен мазмұнын дамытудың осындай қисыны барлық елдер үшін әмбебап. Бұл фразалар қоғамның ақпараттық-технологиялық даму динамикасымен тарихи контексте түзетілетініне назар аударайық. Бұл динамикалық желілерді салыстыруға және мемлекеттік басқару жүйелерінің эволюциясының контекстін алуға болады.

Мемлекеттік басқаруды цифрландыру «Қақпандар»

Қаржы мақсаттарын өзгертуге ұмтылу

Әрбір шенеунік өзін сұрауы және сұраққа жауапты анық түсінуі тиіс: біз ақпараттық технологияларды не үшін енгіземіз? Жан Бодрийяр: «заттар, белгілер, әрекеттер өз идеяларынан босаған кезде, біз шексіз өзін-өзі өндіру жолына тұра аламыз». Процесс нәтижеден маңызды болады. Содан кейін есептілік азаматтардан келіп түсетін мәселелердің нақты шешуімен салыстырғанда неғұрлым басым болады. Мемлекет пен азаматтың қарым-қатынасына билік органының сайтындағы сурет, есеп беру, игерілген бюджеттер атқарылған орасан жұмыс туралы куәландырады, ал азаматтардың қанағаттану деңгейі ресми статистиканы растамайды.

Мемлекеттік басқару жүйесін автоматтандырудың басты бенефициары ретінде азаматты жоғалту - бірінші сандық қақпан.

Сандық-қабылдау, азаматтармен кері байланыс

Парадоксалды да, бірақ ақпараттық-коммуникациялық технологияларды енгізу нақты шенеунік пен азаматтарды шеттету ахуалын құруға ықпал етуі мүмкін. Бұл тәуекел азаматтармен коммуникация құралы ретінде, әсіресе жергілікті деңгейде, электрондық (цифрлық) қабылдағыштар, әлеуметтік желілер, PR-менеджерлер болған кезде туындайды. Сандық бюрократия қабаты құрылады.

Мемлекеттік басқару жүйесінің киберқауіпсіздігі және кибер-осалдығы.

Мемлекеттік басқаруда ақпараттық технологияларды ауқымды пайдалану қайталанатын ұқсас бағдарламалық-аппараттық басқару платформаларын әзірлеуді және жұмыс жағдайында қолдауды талап ететіні анық. Мұндай шешімдерді іске асыру - уақыт және қаржы ресурстары тұрғысынан өте шығынды іс-шара. Бұл жаңа ақпараттық технологияларды енгізуден оң әсерлерді айтарлықтай азайтуы мүмкін.

Қылмыс өз мүддесі үшін жаңа технологиялық мүмкіндіктерді пайдалануға тырысады. Мемлекет мұндай әрекеттердің алдын алуға дайын болуы тиіс.

Еңбек нарығының жаңа құрылымы

Он жылдан кейін кейбір мамандықтар қоғам мен экономиканы цифрландыру және роботтандыру нәтижесінде жоғалады. Мемлекеттік басқару жүйесінде да мамандықтардың белгілі бір санаттары да адамның тікелей қатысуынсыз өтеді.

Мемлекеттің жаңа мүмкіндіктері мен қауіптері, яғни, сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрестің жаңа өлшемдері және басқа да мәселелерді алдын алу үлкен жауапкершілікті талап етеді. Осы сәтте іске қосылатын стандарттау - бұл қабылданатын шешімдердің субъективтілігі бойынша соққы болып табылады. Бұл-жемқорлық генезисін оқшаулау. Сонымен қатар, роботталған жүйелер дәстүрлі ұғымда сыбайлас жемқорлық жасай алмайтыны бәрімізге анық. Осы тұрғыдан алғанда, мемлекеттік басқару жүйесін цифрландыруды басқару-бұл сөзсіз игілік. Сонымен қатар, цифрландыру басқарудағы сабақтастықтың болмау проблемасын жоюға көмектесе отырып, елдегі заңбұзушылық та азаяр еді. Мемлекеттік міндеттердің ерекшелігі жағынан қарайтын болсақ, шенеунік көп жағдайда елдің ұзақ мерзімді даму міндеттерін орындауға байланысты шешімдер қабылдайды. Мысалы, ұшақ жасау бұл- жаңа буын. Мұндай ауқымдағы тапсырманы шешу үшін он және одан да көп жыл талап етілуі мүмкін. Осындай жағдайда ешқандай басқарушы және оның командасы ауыспайтыны анық, ал міндет белгіленген кестеге сәйкес ырғақты орындалуы тиіс. Сандық деректер мен білім базасын цифрлі стандарттау басқарушылар ұрпақтары

арасында жинақталған тәжірибиені беруді едәуір жеңілдетеді. Яғни, барлық жоспарланған жұмыс пен керек ақпараттарды оңай түрде цифрландыру, мемлекеттік басқарудағы өзгерістерге ешқандай қиындық түсірмейді деп ойлаймын. Цифлі технологиялармен жұмыс істеу, қоғамдағы қауіпті азаята отырып, жеке бастың құпиялылығын қамтамасыз етеді.

Қорыта айтқанда, қайта құрулар жылдамдығы арқылы, мемлекеттік басқарудың жаңа жүйесінің ең басты нәтижелілігі мен тиімділігі мемлекеттік басқарушылардың қазіргі заманғы буынының өз тәжірибесінен тыс қарауға қабілеттілігімен айқындалатын болады. Адамдардың өмірі қаншалықты жылдамдатылмаса да, әлемдік даму ұлттардың, мәдениеттің, елдердің көп ғасырлық марафоны болып қала береді. Дамудың дұрыс бағдарын таңдаған кезде ғана, мемлекетіміздің болашағын қамтамасыз ете аламыз. Ең бастысы, мемлекет үшін басты құндылық әрқашан өз азаматы болып қалады.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Бердяев Н.А. *Смыслистории. Новое средневековье.*— М.: Канон+, 2002.— с. 148.
2. Бодрийяр Жан. *Прозрачность зла.* М.: Добросвет — 2014, 260 с. ISBN 978– 5–98227–785–5.
3. <https://egov.kz/cms/kk> Қазақстан Республикасы электрондық үкіметінің ресми сайты.

Существуют ли «Креативные города» в центральной азии?

*Шаяхмет Дана Олеговна, докторант PhD,
специальность «ГиМУ»*

*Школа Права и государственного управления
Университет Нархоз, Алматы, Казахстан*

Научный руководитель: Смагулова Ш.А., д.э.н., профессор

Аннотация

Данная статья рассматривает возможность применения существующих количественных и качественных данных о культурных

и креативных бизнесах в Казахстане и Центральной Азии для определения принадлежности городов региона к понятию «креативный город». Данный термин был внедрен и активно использоваться учеными и управленцами с начала 2000-ых годов по всему миру и позволяет увеличить привлекательность города как туристического центра, а также повысить инвестиционную привлекательность города. В 2019 году акимом города Алматы в рамках стратегии «Алматы-2050» были определены 8 секторов креативной экономики как приоритетных направлений для развития города. В стратегии сказано, что «Алматы представляется культурной и интеллектуальной столицей Центральной Азии». Так ли это и какие данные могут это подтвердить? На эти вопросы даны некоторые предложения в отмеченной статье.

Ключевые слова: креативные города, Центральная Азия, креативные индустрии, культурный кластер, кинематограф, креативная экономика

Орталық азияда «Шығармашылық қалалар» бар ма?

*Шахмет Дана Олеговна PhD докторанты
Мамандығы «МжЖБ»*

*Құқық және мемлекеттік басқару мектебі
Нархоз Университеті Алматы, Қазақстан*

Ғылыми жетекшісі: Смагулова Ш.А., э.ғ.д., профессор

Аңдатпа

Бұл мақалада Қазақстан мен Орта Азиядағы мәдени және шығармашылық бизнестер туралы бар сандық және сапалық деректерді аймақтық қалаларды «шығармашылық қала» ұғымына жататындығын анықтау үшін қолдану мүмкіндігі қарастырады. Бұл термин ғалымдар мен менеджерлердің бүкіл әлемде 2000-шы жылдардың басынан бастап енгізіліп, белсенді қолданылып келеді және қаланың туристік орталық ретіндегі тартымдылығын арттыруға, сонымен қатар қаланың инвестициялық тартымдылығын арттыруға мүмкіндік береді. 2019 жылы Алматы қаласының әкімі «Алматы-2050» стратегиясы аясында шығармашылық экономии-

каның 8 саласын қаланы дамытудың басты бағыттары ретінде анықталды. Стратегияда «Алматы Орталық Азияның мәдени және зияткерлік астанысы болып көрсетіледі» делінген. Бұл рас па және оны қандай деректер растайды?

Түйінді сөздер - шығармашылық қалалар, Орталық Азия, шығармашылық индустриялар, мәдени кластер, киноматограф, шығармашылық экономика.

Are there «Creative cities» in central Asia?

Dana Shayakhmet PhD Candidate

Specialty “State and local administration»

School “Law and public administration»

Narxoz University, Almaty, Republic of Kazakhstan

Scientific adviser: Sh.A. Smagulova, Doctor of Economics, Professor

In 2008 UN has published a sensational Creative Economy Report which has highlighted the great input of creative industries to trade worldwide. The results have shown that despite the global economic crisis creative businesses around the world are showing stable yearly growth of revenue by 8.7 per cent [1].

Empirical evidence based on the analysis of classification of economic activities has shown that the role of creative industries is stronger in developing countries.

However, there is an emerging dynamic in developing countries, especially those situated in Asia.

Later in 2014 a Priority Sector Report: Cultural and Creative Economy published by European Commission has shown that the highest growth of employment in creative industries is noted in countries with transitional economies such as Slovakia 25.6 per cent, Estonia 11.48 per cent, and Latvia 9.78 per cent [2].

Published in 2018 Mapping of Creative Industries in Kazakhstan has applied the methodology used by the European Commission in 2014 [3].

The Mapping has shown that there are about 18 000 creative industries registered in Kazakhstan and that creative industries are

generally concentrated in Almaty and Nur-Sultan (former Astana) – major cities of Kazakhstan (Figure 1).

Could we call these major cities or other cities of Central Asia creative now? What attributes and advantages this name can bring?

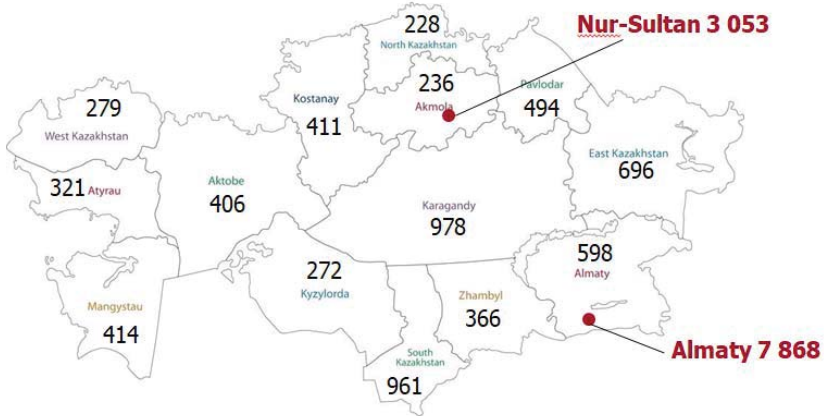

Figure 1 - Number of registered creative enterprises in administrative units of Kazakhstan, 2018

Note - based on the sources [3]

The concept of ‘creative cities’ is closely connected to the concept of ‘creative class’ that has been introduced by an American scholar Richard Florida in 2002. According to him ‘creative class’ consists not only of specialists in cultural and creative sectors but those professional that use innovations and creativity to solve daily problems in their work.

However he also highlights ‘creative professionals’ that produce goods and provide services in a knowledge-based sector of economy. In his later works he stresses the importance of cities for the development of the ‘creative class’ as part of global urbanizations process [4].

The concept of ‘creative cities’ gains a huge spread among scholars that have shown that creative industries have a tendency of concentration in cities, which is supported by the mapping data worldwide. There are several reasons that could support this trend:

- A need for a diversified market and a sophisticated customer brings creative industries to the city. It would be fair to notice that creative good and services are consumed by other creative industries;

- Big cities are hosting big anchor organizations for the production of creative goods and services. Such as cinema and TV studios, production factories and variety of marketplaces;
- Traditionally all cultural organizations are situated in cities – museums and galleries, theaters, concert and performing halls;
- Educational institutions that provide secondary and higher educations in creative spheres are also situated in cities;
- There is a higher availability and variety of real estate to be used and transformed into creative space in the city.

A definition used in the Mapping of Creative Industries of Kazakhstan describes 40 sub-sectors of economic activities and covers a greater notion of what should be understood as cultural and creative industries. These sub-sectors are included in 6 sectors:

1. **Manufacturing.** Includes sub-sectors such as *18.20 Reproduction of recorded media* and *32.20 Manufacturing of musical instruments*;
2. **Wholesale and Retail Trade.** Includes different sub-sectors that sell creative products such as *47.61 Retail sale of books in specialized stores*.
3. **Information and Communication.** Includes different publishing and media-production sub-sectors such as *58.13 Publishing of newspapers* and *62.01 Computer programming activities*;
4. **Professional, Scientific and Technical Activities.** Includes broad number of services in creative and cultural sphere such as *73.11 Advertisement agencies* and *74.20 Photographic activities*.
5. **Administrative and Support Services.** Includes only one sub-sector *77.22 Rental of video tapes and discs*.
6. **Arts, entertainment and recreation.** This sector is most commonly understood as creative and cultural activities such as *90.01 Performing arts* and *90.04 Operation of arts facilities*, this includes libraries, museums, concert hall and so on.

Worldwide creative industries are understood in a much broader way than 10, 20 and 50 years ago. Technical revolution is one the reasons for that. In a common understanding an industry should produce income which can be measured by a number, number of records and tickets sold.

50 years ago it was measure by number of tickets from concerts halls and cinema theatres, later the numbers were built upon quantity

of DVD-movies, CD-records sold. Today this profit is measured by the amount of online sales of mobile app game update.

Each decade has brought in a new industry that would have not existed without technological outbreaks made by the humankind.

The Mapping's methodology is based on the quantitative approach of measuring statistic data which is a right first step. However, it is crucial to take a look at the qualitative data, especially in those countries where no such mapping has taken place yet. To measure the impact of creative economy in other Central Asian countries such as Kyrgyzstan, Uzbekistan and Tajikistan we can look at one of creative industry, such as cinematography.

According to cinema experts in the region Uzbekistan takes the first place amount Central Asian countries in production of full-length feature films [5]. They mainly produce movies on private studios and an average number of film can add up to the number of 80.

Whereas Kazakhstan produces around 50 movies a year, Kyrgyzstan – 30, and Tajikistan – around 10. Movie production is closely related to clip-making, advertisement production, home video and other digital media production.

This can allow us to assume that the amount of revenue made in Uzbekistan and its capital Tashkent in this sector that classifies as *59.11 Motion picture, video and television programme production* and *59.12 Motion picture, video and television programme post-production* will be higher than in Kazakhstan, where the number of registered business in these two sub-sectors is 693 enterprises.

However, in the aspect of other sub-sectors of this creative industry such as *59.13 Motion picture, video and television programme distribution* and *59.14 Motion picture projection* Almaty and Nur-Sultan can outnumber all other Central Asian cities due to number of population and average income per capita.

According to the *State Center for the Support of National Cinema* there are 400 movie screens registered in 2019, in comparison with 129 screens in 2008. Box office in 2018 has reached 18 429 million tenge, whereas in 2008 the number was only 3 800 million tenge [6].

In last several years distribution and projection of movies in Kyrgyzstan has gained its development. This is caused by the creation

of infrastructure that is aimed only on broadcasting Kyrgyz cinema. Old ‘houses of culture’, clubs, museum halls and old cinema theatres have been transformed into place for film screenings.

The way these places were transformed, influence the price of a ticket and makes it more available for the public. These several cases in one creative industry in Central Asia can show oneself the speed and level of development of the sector in general.

This brings us the question of this article – are there creative cities in Central Asia? More data and further research is needed to fill in the gaps and show the whole puzzle of region’s creative economy.

What we know for sure is that cities of Central Asia will continue growing every day. According to UN by year 2030 60 per cent of Earth’s population will be living in cities. 95% of urbanization will take place in developing countries [7].

Central Asia is not an exception, according to UNDESA projections, the population of Central Asia will grow to 82 million by 2050, with 55.2% living in urban areas [8].

Table 1 - Population of major cities in Central Asia, 2000-2010

	Major cities (capitals)	Major cities in 2000		Major cities in 2010		Increase in 10 years, %
		Population, thousands	Share in total population, %	Population, thousands	Share in total population, %	
Kazakhstan	Astana	381.0	2.5%	697.3	4.5%	45.3%
	Almaty	1,132.0	7.6%	1,417.2	9.1%	20.1%
Kyrgyzstan	Bishkek	762.0	15.6%	846.5	15.1%	9.9%
Tajikistan	Dushanbe	562.0	9.2%	704.0	14.1%	20.2%
Turkmenistan	Ashgabat	590.0	11.3%	637.0	12.7%	7.4%
Uzbekistan	Tashkent	1 902.0	7.5%	2,201.0	7.8%	13.6%

Note - based on the sources [8]

Today in all Central Asian countries the notions of culture and economy are still greatly separated. The inherited from the Soviet period understanding of culture as a non-profit ideological instrument is still present. An official statistic data on culture covers only the classical

definition of art and culture, such as libraries, museum and heritage organizations.

Whereas it would be fair to say that in a modern world digitally produced creations such as film and photography and even computer games and mobile apps should be considered as artistic creations.

For further development of this sector in Central Asia we need a contemporary research – a mapping of Creative Cities.

Research will show that notion of culture and creativity should not be limited to cultural infrastructure and should not ignore human capital and innovative technologies. Empirical evidence based on official statistic data will prove that Creative Cities' potential in Central Asia is underestimated and data collection should be revised.

This research should show that human capital management is critical to development of creative potential in Central Asia.

References:

1. *United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD). Creative Economy Report: The Challenges of Assessing the Creative Economy: towards Informed Policy-making.* – New York, USA, 2008. – 4 p.
2. Nielsen T., Power D., *the European Cluster Observatory. Priority Sector Report: Cultural and Creative Economy, European Commission, 2014 – 20 p.*
3. Simpson E., Shayakhmet D., Pratt A., *Mapping of Creative Industries of Kazakhstan, Almaty, Kazakhstan, 2018.* – 5 p.
4. Florida R., *the Rise of the Creative Class Revised.* – Basic Books Publishing, New York, USA, 2012. – 35 p.
5. *The Open Asia media portal. Uzbek Film Industries has Gained Governmental Support, 2017.* - <https://theopenasia.net/ru/post/uzbekskiy-kinematograf-poluchit-gosudarstvennyuyu-podderzhku>.
6. *Official web-site of the State Center for the Support of National Cinema of Kazakhstan, 2020.* - <https://kazakhcinema.kz>.
7. *United Nations General Assembly. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development,* - New York, USA, 2015. – 21 p.
8. Ergashev B., Avliyokulov B. *Urbanization in Central Asia: Challenges, Issues and Prospects. United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific and United Nations Development Programme (UNDESA) – Tashkent, Uzbekistan, 2013.* – 17 p.

Компьютерде беттеген / Компьютерная верстка – *А.Т. Акылова*

Басуға / Подписано к печати 16.03.2020.

Пішімі / Формат 60×84¹/₁₆.

Көлемі б.т./ Объем 28,8 п.л. / Есептік б.т./ Уч-изд. п.л. 21,1

Шарты б.т./ Усл. п.л. 26,8

Таралымы / Тираж 100 дана /экз.

«Фортуна полиграф» баспасы»ЖШС /

ТОО «Издательство «Фортуна полиграф»

050063, Алматы қаласы, 1-ықшам ауданы, 81-үй /

050063, г. Алматы, 1-микрорайон, д. 81.

Fpolygraf@bk.ru

Тел: +7 701 787 32 92, +7 771 574 57 05,

+7 701 940 76 86